

BEN MACINTYRE
**AGENTUL
ZIGZAG**

DRAGOSTE, TRĂDARE ȘI SPIONAJ
ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

CORINT
ISTORIE

Colecție coordonată de LAVINIA BETEA

BEN MACINTYRE

AGENTUL ZIGZAG

DRAGOSTE, TRĂDARE ȘI SPIONAJ
ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran
Prefață de Florian Banu

CORINT
BOOKS
-2019-

BEN MACINTYRE este editorialist și redactor colaborator la ziarul Times. A lucrat în calitate de corespondent al acestuia la New York, Paris și Washington. A scris mai multe cărți despre spionaj, printre care și bestsellerurile *Operation Mincemeat: The True Spy Story that Changed the Course of World War II* (2010), *Double Cross: The True Story of the D-Day Spies* (2012), *A Spy Among Friends: Kim Philby and the Great Betrayal* (2014) și *The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War* (2018). Lucrarea *Agent Zigzag* (2007) a fost propusă pentru Costa Biography Award și Galaxy British Book Award. Câteva dintre cărțile sale au stat la baza unor filme documentare produse de BBC.

Redactare: Dan Criste Tehnoredactare: Mihaela Ciufu Design coperta: Dan Mihalache Ilustrație coperta: Colaj realizat din fotografii e shutterstock

BEN MACINTYRE

Agent Zigzag. A True Story of Nazi Espionage, Love and Betrayal Copyright © 22007 by Ben MacIntyre

All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin EDITURII CORINT BOOKS.

ISBN: 978 - 606 - 793 - 591 - 2

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MACINTYRE, BEN

Agentul Zigzag: dragoste, trădare și spionaj în al Doilea Război Mondial / Ben MacIntyre; trad. din lb. engleză de Dorina Tătăran; pref. de Florian Banu.

— București: Corint Books, 2019

Conține bibliografie.

— Index

ISBN 978 - 606 - 793 - 591 - 2

I. Tătăran, Dorina (trad.)

II. Banu, Florian (pref.) 821.111

Prefață

„În wartime, truth is so precious that she should always be attended by a bodyguard of lies!” Aceste cuvinte, pe care premierul britanic Winston Churchill i le spunea lui Stalin la 30 noiembrie 1943, în timpul „Conferinței celor Trei Mari” de la Teheran, reprezentau, practic, o *veritabilă deviză pentru serviciile secrete britanice* încă de la debutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Atunci când a rostit această frază, Churchill avea în vedere pregătirea operațiunii „Overlord” (debarcarea din Normandia) și cuvintele sale făceau parte din explicațiile cu privire la minuțiozitatea cu care trebuie gândite și executate preparativele pentru o operațiune atât de importantă. Acestea includeau nu doar pregătirea de luptă a soldaților și asigurarea condițiilor tehnico-materiale pentru debarcare, ci și o amplă acțiune de dezinformare, intoxicare și inducere în eroare a inamicului cu privire la locul și data debarcării planificate: operațiunea

„Bodyguard”! Această operațiune, care s-a bucurat de un succes desăvârșit, nu era însă prima sau singura de acest fel, ci făcea parte dintr-un complex joc al inteligențelor, declanșat la nivel mondial încă din 1939.

Așa cum este unanim recunoscut, în al Doilea Război Mondial, serviciile de informații ale Marii Britanii nu și-au dezmințit reputația și bunele tradiții, repurtând o serie de succese strălucite împotriva adversarilor. După șocul provocat de pierderea unor rețele importante de pe continent în urma declanșării Blitzkriegului, acestea și-au revenit rapid, adaptându-se noilor realități și reorganizându-și activitatea în conformitate cu cerințele unui conflict militar cum lumea nu mai cunoscuse!

Desigur, greul a continuat să cadă pe umerii celebrelor servicii MI5, dependent de Home Office și supranumit Security Service, pentru activitățile de contraspionaj, și MI6 (cunoscut și drept Secret Intelligence Service – SIS sau Intelligence Service – IS). Totuși un aport considerabil la victorie a revenit unor structuri de *intelligence* mai puțin cunoscute, dar nu mai puțin redutabile. Dintre acestea, Special Operations Executive (SOE), creat în 1940 și pus sub conducerea titularului Ministerului Războiului Economic, dr. Hugh Dalton, s-a bucurat de mai multă atenție din partea istoricilor. Misiunile acestui serviciu, sintetizate de premierul Churchill în cuvintele „dați foc Europei!”, au fost realizate cu inteligență și temeritate, impunând respect celorlalți membri ai comunității informative britanice, dar și adversarilor.

În afara acestor servicii de informații, Londra dispunea și de Directorate of Military Intelligence (DMI), subordonat Ministerului de Război, Naval Intelligence Division (NID), structură creată încă din 1912 în cadrul Amiralității Britanice, Air Ministry's Intelligence, la Ministerul Aerului, Foreign Office Security Branch, la Ministerul Afacerilor Externe, Wirelles Intelligence, la Ministerul Poștelor, Security Division, la Ministerul

Războiului Economic, dar și de reputata Scotland Yard's Special Branch.

Ultima, dar nu cea din urmă, era o structură ultrasecretă care a avut o contribuție decisivă la victorie: Școala Guvernamentală de Coduri și Cifruri (Government Code and Cypher School - GC & CS), înființată la 1 noiembrie 1919. Cunoscută și sub denumirea de Cartierul General pentru Comunicații al Guvernului (Government Communications Headquarters - GCHQ), ca nume de acoperire pentru colectivul din Bletchley Park (Station X - sediul agenției secrete, o vilă aflată la 80 km nord de Londra), a intrat în istorie pentru faptul incredibil de a fi aflat secretul mașinii portabile de cifrat „Enigma”, inventată în anii 1920 de inginerul Arthur Scherbius. Data acestui succes: 20 ianuarie 1940. Bilanțul: până la finele războiului, echipa de la Bletchley Park a descifrat peste două milioane și jumătate de mesaje „Enigma”!

Pentru coordonarea acestor structuri a fost creat Comitetul Reunit al Informațiilor (Joint Intelligence Committee), subordonat direct prim-ministrului.

Încă de la debutul ostilităților, britanicii au observat că, pe frontul secret, există o corelație între obținerea de informații secrete, dezinformarea adversarului și războiul psihologic purtat împotriva trupelor și populației civile. Deși au fost obținute veritabile succese în toate aceste domenii, oamenii din serviciile secrete ale Marii Britanii și-au câștigat reputația de adevărați maeștri mai ales în ceea ce privește intoxicarea inamicului cu date false asupra potențialului de care dispunea și asupra intențiilor pe care le avea Comandamentul aliat.

În cadrul operațiunilor de intoxicare, un rol deosebit a revenit contraspionajului - MI5, care a creat „Comitetul 20”, condus de John Cecil Masterman, și a pus la punct așa-numitul „Double-Cross Sistem” - denumirea sistemului derivă de la numeralul roman XX, 20. Acest „Comitet 20” era gândit pentru a folosi spionii germani capturați în scop de dezinformare, iar aceștia, potrivit percepției inițiale, se

aflau la tot pasul! Percepția publică în Marea Britanie era că țara era plină de spioni germani bine pregătiți și profund integrați în societate. Așa cum recunoștea Churchill, a fost o veritabilă „spionomanie”! Or, în acest context, se impunea identificarea acestei „coloane a cincea” și întoarcerea sa împotriva celor care o creaseră. O sarcină executată cu succes, care a pus în evidență resursele extraordinare de inteligență și imaginație ale contraspionajului Marii Britanii și care a creat adevărate legende în jurul oamenilor implicați în acest straniu „joc”!

Ca urmare, încercarea germanilor de a construi, în timpul războiului, o rețea de spioni în Anglia a fost „un eșec total”. Lucru foarte important, serviciul de informații german nu și-a dat seama de asta niciodată, „grație unui militar, unui profesor de la Oxford și unei idei inspirate”, după cum ne asigură autorul cărții pe care o țineți în mână.

Istoricul britanic Benedict Richard Pierce MacIntyre, cunoscut publicului ca Ben MacIntyre, ne propune sub titlul „Agentul Zigzag” o fascinantă incursiune în sistemul „Double Cross”, prin intermediul unui extraordinar studiu de caz: Edward „Eddie” Chapman.

Publicată în anul 2008 sub titlul *Agent Zigzag: The True Wartime Story of Eddie Chapman: Lover, Betrayer, Hero, Spy* lucrarea pe care Editura Corint ne-o pune la dispoziție într-o excelentă traducere s-a bucurat de un succes răsunător imediat după apariție. O dovadă în acest sens este și faptul că BBC a realizat în anul 2011, pe baza volumului, un film documentar intitulat *Double Agent: The Eddie Chapman Story*.

Succesul cărții este pe deplin meritat. Scrisă într-o manieră dinamică, valorificând surse diversificate (de la dosare de arhivă clasificate „strict secret” timp de decenii până la articole de presă, memorialistică și istorie orală) și dezvăluind calitățile literare ale autorului, lucrarea se citește – fără teama de a folosi un clișeu publicitar – efectiv pe nerăsuflăte!

De altfel, unul dintre ofițerii care s-au ocupat de caz, locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea” Stephens, nota imediat după încheierea războiului: „Ficțiunea nu a produs și probabil că nu va produce niciodată o poveste de spionaj care să întrecă în farmec și neverosimil povestea reală a lui Edward Chapman, pe care doar războiul putea să îl înzestreze cu virtute și doar pe durata lui. [...] Povestea multor spioni este banală și monotună. Nu ar trece testul în ficțiune. Individul este un ratat. Motivul este sordid. Teama este prezentă. Patriotismul este absent. Tăcerea nu este calitatea unui om curajos, ci, mai degrabă, o reacție la teama de consecințe. Aventura nu înseamnă nimic”. Chapman a fost „altceva”!

Într-adevăr, povestea lui Chapman e diferită, iar cititorul, privind-o ca pe o ficțiune, ar fi tentat să o respingă ca imposibilă. Simplificând, „subiectul este un escroc, dar ca escroc nu este nicidecum un ratat”, el punându-și în slujba patriei aptitudinile câștigate ca interlop. Patriotismul, „acest lucru ciudat”, după cum se exprima Chapman, a învins pornirile antisociale!

Născut la 16 noiembrie 1914, în Burnopfield, comitatul Durham, Chapman s-a dovedit de mic copil un rebel, un răzvrătit împotriva regulilor și constrângerilor de orice fel. Înrolat voluntar la 17 ani, își părăsește unitatea cu ocazia primei permisiilor acordate și, alături de o tânără doamnă, „uită” să se mai întoarcă! Era începutul unui drum lung, căci, așa cum s-a scris, cariera lui infracțională a fost una permanent ascendentă, „de la fuga din armată la indecență, de la femei la șantaj, de la jaf la spargerea seifurilor”. Normele morale sunt făcute pentru a fi încălcate, banii, pentru a fi cheltuiți imediat, adrenalina trebuie căutată cu orice preț! Într-un cuvânt, „pentru Chapman, aventura înseamnă viață”.

Devenit expert în folosirea explozibililor pentru a arunca în aer seifuri, Chapman sfârșește prin a fi arestat în primăvara anului 1939 și închis în temnița din Jersey – o „cușcă mică și plictisitoare la culme”. După numai câteva

luni, încearcă să evadeze, dar e capturat după 24 de ore și închis din nou într-un penitenciar aflat pe Insulele Canalului, singurul teritoriu britanic ocupat de germani în al Doilea Război Mondial.

Pentru a-și obține libertatea, Chapman se oferă să lucreze ca spion pentru naziști, fiind inițial respins, „conform vechiului principiu că oricine cere să intre în slujba unui serviciu de spionaj trebuie respins”. Ulterior, este transferat în Fortul Romainville, din suburbiile din partea de est a Parisului, unde se afla în detenție și Michelin, magnatul industriei cauciucului din Franța.

Contactat de un reprezentant al Abwehrului, este supus mai multor interogatorii și teste și apoi este transferat la Villa de la Bretonniere, „un paradis” aflat la circa 7 km de Nantes. Aici începe un program intens de pregătire în domeniul explozibililor și al tehnicilor de sabotaj, învață radiotelegrafie și exersează parașutismul. I se acordă o atenție deosebită, fiind destinat a face parte dintr-o „specie” nouă de spioni, căci, până atunci, „spionii Abwehrului formau o amestecătură. [...] Mulți vorbeau prost sau nu vorbeau deloc englezește. Câțiva avuseseră parte de o pregătire rudimentară. Erau sumar informați și, adeseori, ignoranți cu privire la stilul de viață al englezilor”.

La finalul pregătirii, spionul încheie un veritabil contract cu Abwehrul, clauza finală a acestuia fiind „un triumf al birocrăției germane”: Chapman era obligat legal să plătească toate impozitele aferente sumelor primite în Franța!

Parașutat în Anglia în noaptea de 16 spre 17 decembrie 1942, cu misiunea de a sabota producția de avioane Mosquito, Chapman se predă autorităților imediat după ce atinge solul patriei. Habar nu avea că era așteptat, contraspionajul britanic declanșând operațiunea „Nightcap”, numele de cod pentru capturarea agentului „Fritz”, așa cum fusese Chapman identificat în mesajele radio interceptate și descifrate de echipa minunată de la

Bletchley Park Grație acestor mesaje, vânătorii de spioni cunoșteau detalii despre lucrările stomatologice făcute lui „Fritz”, numele de pe cărțile de identitate false pe care le posedea, știau că parola lui era „Joi Albert”, cunoșteau culoarea bocancilor lui și faptul că, în manșeta pantalonilor, avea otravă!

Ca urmare, întâlnirea dintre spionul Eddie Chapman și echipa de primire nu a întârziat să se producă. Era începutul unui îndelungat meci între escrocul în vârstă de 28 de ani, antrenat de naziști pentru a deveni spion, și o echipă redutabilă de contraspioni, care își puneau priceperea în slujba unui adevăr evident: „Un spion inamic mort nu mai poate face niciun rău, dar nici vreun bine. Un spion capturat însă poate fi convins să-și trădeze, în schimbul vieții, stăpânii germani, iar apoi să lucreze pentru britanici”.

Thomas Argyll Robertson, cunoscut drept „Tar”, lucra de la vârsta de 24 de ani în MI5, având calități native ieșite din comun: „extraordinar de amabil și foarte arătos”, „avea talentul rar de a putea vorbi cu oricine, oriunde, despre orice. Episcopi, amirali, târfe, șarlatani și revoluționari, tuturor li se părea foarte ușor să i se confeseze lui Tar Robertson”.

John Masterman era „sobru și athletic, cu un chip dur și plăcut, de parcă era sculptat în marmură. Nu fuma și nu bea, trăia într-o lume elevată și erudită, populată exclusiv de bărbați bogați, privilegiați și inteligenți”. Dacă Tar Robertson a fost „adevăratul geniu” al sistemului de intoxicare, cum spunea istoricul Hugh Trevor-Roper, atunci John Masterman a fost, potrivit lui Ben MacIntyre, „conștiința lui morală, cel care analiza cu meticulozitate motivele oamenilor, rezolvând răbdător enigma trădării, ca pe un imens și complicat joc de cuvinte încrucișate”.

Cel de-al treilea personaj, locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea” Stephens, era comandantul „Lagărului 020”, centrul secret în care britanicii îi anchetau pe spionii inamici capturați, aflat în Latchmere House, o vilă în stil

victorian, situată în apropiere de Ham Common, în vestul Londrei. Stephens avea reputația de a poseda „un talent deosebit”: îi făcea pe spioni să cedeze. „Îi desfăcea, psihologic vorbind, în bucățele, apoi, dacă el considera că merită osteneala, îi refăcea la loc”.

Ce a rezultat din acest „meci” spion-contraspioni, ce rol a jucat în dezinformarea germanilor Jasper Maskelyne, un magician profesionist, de ce Robert Barrington-Ward, redactorul-șef al prestigiosului *Times*, i-a spus un „nu” hotărât lui Masterman și cum a ajuns Victor, lord Rothschild – pair, milionar și om de știință – să se înțeleagă „grozav de bine” cu escrocul Chapman vă lăsăm pe dumneavoastră să aflați!

Tot dumneavoastră vă revine plăcerea de a-l urma pe Chapman la Lisabona, de a vizita împreună cu el împrejurimile palatului locuit de Vidkun Quisling, șeful guvernului-marionetă din Norvegia» de a afla de ce a primit Chapman Crucea de Fier, de a-l însoți pe „eroul-antierou” la Berlin, dar și la un fastuos banchet dat în ziua de 25 iunie 1944 la sediul SS din Paris!

Vom încheia spunând că, la finalul războiului, Eddie Chapman avea bani și o medalie de la guvernul german și o grațiere neoficială de la guvernul britanic: „Niciun alt agent secret nu putea pretinde că a fost recompensat în acest fel de ambele părți!”

Activitatea sa trebuia să rămână un secret bine păzit MI5 îl amenințase cu represalii imediate dacă își dezvăluia povestea, după cum își manifestase acesta dorința, dar el știa că, într-o bună zi va fi spusă. Mai întâi a fost lucrarea lui Frank Owen, *The Eddie Chapman Story*, publicată la New York în 1953, o ediție de „memorii romanțate”, apoi, în 1966, a apărut *The Real Eddie Chapman Story*, în care se vorbea, fără detalii, despre munca lui pentru MI5.

La 11 decembrie 1997, în vârstă de 83 de ani, Eddie Chapman s-a stins din viață în urma unui atac de cord, în castelul pe care și-l cumpăraseră în Irlanda. După decesul său, MI5 a decis că mare parte dintre dosarele care-l

privesc pot fi declassificate, astfel că cercetătorii s-au pus pe treabă.

În sfârșit, astăzi avem povestea completă, căci Ben MacIntyre și Editura Corint ne pun la dispoziție nu numai o admirabil de bine scrisă biografie a unui agent dublu, ci și un excelent studiu despre spionaj, despre fascinanta lume a dezinformării, despre misterele conștiinței umane.

Lectură plăcută!

Dr. Florian Banu

Nota autorului

Povestea adevărată care urmează este bazată pe documente oficiale, scrisori, jurnale, reportaje de presă, relatări contemporane și amintiri.

Prima dată am aflat de existența englezului Eddie Chapman din necrologul său, apărut în ziarul *Times*. Dintre personajele importante și respectate, el atinsese o anumită măreție, dar pe căi care nu erau tocmai respectabile. Necrologul era interesant în aceeași măsură prin ceea ce nu spunea – și nu se știa – despre isprăvile lui Chapman din al Doilea Război Mondial, deoarece acele detalii au rămas în arhivele secrete ale MI5. În acel moment, părea că întreaga poveste a lui Eddie Chapman va rămâne pe veci nespusă.

Apoi însă, adoptând o nouă politică de deschidere, MI5 a început să ridice selectiv restricția asupra unor informații până atunci secrete, care nu puteau să-i stânjenească pe supraviețuitori sau să afecteze siguranța națională. Primele „dosare Zigzag” desecretizate au fost trimise la National Archives în 2001. Ele conțin peste 1 700 de pagini de documente referitoare la cazul Chapman: transcrieri ale interogatoriilor, interceptări radio detaliate, rapoarte, descrieri, diagrame, note interne, procese-verbale, scrisori și fotografii. Dosarele simt extraordinar de amănunțite, prezentând nu doar evenimente și oameni, ci și informații despre viața unui spion, despre stările sufletești și sentimentele schimbătoare ale acestuia, despre speranțele, temerile și inconsecvențele lui. Zeloșii

agenți care s-au ocupat de Chapman și-au propus să zugrăvească o imagine completă a acestuia, relatând cu meticulozitate (uneori, oră cu oră) ceea ce făcea acesta. Sunt recunoscător mai ales celor de la MI5, pentru că au fost de acord cu solicitarea mea de a declassifica dosarele adiționale referitoare la acest caz, și lui Howard Davies, de la National Archives, pentru că m-a ajutat să înlesnesc declassificarea lor.

Memoriile lui Eddie Chapman au fost publicate după război. Legea secretelor de stat l-a împiedicat însă să-și descrie isprăvile de agent dublu, iar propria versiune a evenimentelor a fost mai mult amuzantă decât credibilă. Așa cum remarcă agenții care s-au ocupat de el, Chapman nu avea deloc simțul cronologiei. Toate citatele au trimiteri în notele de la final, iar pentru claritate am standardizat ortografierea și am folosit în mod selectiv vorbirea indirectă ca vorbire directă. Povestea lui Chapman este compusă și din amintiri ale unor supraviețuitori, oameni influențați, direct sau indirect, de personajele și evenimentele descrise. Le sunt recunoscător numeroșilor oameni cu care am discutat în Marea Britanie, Franța, Germania și Norvegia – inclusiv lui Betty Chapman – și care au fost dispuși să stea de vorbă cu mine mai multe ore, amintindu-și lucruri de acum mai bine de o jumătate de secol. Din motive evidente, unii dintre cei implicați în activitățile clandestine ale lui Chapman au cerut să rămână anonimi.

Cu numai câteva săptămâni înainte ca această carte să intre la tipar, MI5 a descoperit un întreg dosar secret neobservat în transferurile anterioare către arhivele publice și, cu generozitate, mi-a acordat acces deplin la conținutul lui. Acel dosar (care acum este disponibil la National Archives) oferă o extraordinară perspectivă psihologică a ofițerilor de caz asupra caracterului lui Chapman. Este, poate, ultima piesă care lipsea din acest puzzle.

„Este esențial să-i căutați pe agenții inamicului, care

au ajuns să vă spioneze, și să îi mituiți ca să treacă în serviciul vostru. Dați-le instrucțiuni și aveți grijă de ei. Astfel sunt recrutați și folosiți agenții dubli”.

Sun Tzu, *Arta războiului*

„Războiul naște hoți, iar pacea îi spânzură”.

George Herbert

Prolog

16 decembrie 1942, ora 2.13

Un spion german sare dintr-un avion de recunoaștere Focke-Wulf negru deasupra comitatului Cambridgeshire.

Parașuta din mătase se deschide foșnind și, timp de douăsprezece minute, bărbatul plutește în liniște. Stelele au răsarit, dar pământul de sub picioarele lui, învăluit în bezna din timpul războiului, e complet întunecat. Nasul îi sângerează abundent.

Spionul este bine echipat. Poartă bocanci militari englezești și cască. În buzunar are un portofel luat de la un soldat britanic omorât la Dieppe, cu patru luni în urmă: în el sunt două legitimații, amândouă false, și o scrisoare de la iubita lui, Betty, care e autentică. În raniță are chibrituri impregnate cu chinină, pentru „scris invizibil”, un radioreceptor, o hartă militară, 990 în bancnote folosite de diverse valori, un revolver Colt, o lopată mică de infanterie și niște ochelari cu lentile din sticlă obișnuită, pentru deghizare. Patru dintre dinții lui sunt din aur nou, plătiți de al Treilea Reich. Pe sub combinezon poartă un costum civil, care a fost elegant cândva, dar acum e cam ponosit. În manșeta cracului drept al pantalonilor a fost cusut un pachetel din celofan, care conține o singură pastilă de cianură de potasiu, pentru sinucidere.

Pe bărbat îl cheamă Edward Arnold Chapman. Poliția britanică îl știe și ca Edward Edwards, Edward Simpson și Arnold Thompson. Șefii săi germani i-au dat numele de cod Fritz sau îi spuneau cu multă afecțiune Fritzchen, „Micul Fritz”.

Serviciile secrete britanice nu au încă un nume pentru el. În seara aceea, după ce a primit un apel telefonic urgent de la un domn din Whitehall, șeful poliției din Cambridgeshire și-a instruit toți subalternii să fie atenți la un individ numit pur și simplu „Agentul X”.

La ora 2.25, Eddie Chapman aterizează pe un câmp proaspăt arat și cade cu fața în jos pe pământul ud. Buimac, își dă jos parașuta, apoi își scoate combinezonul pătat de sânge și le îngroapă. Bagă revolverul în buzunar și scotocește în raniță după o hartă și o lanternă. Harta nu mai este. Probabil că i-a căzut pe întuneric. Se pune în patru labe și o caută. Înjură și se așază pe pământul rece,

în beznă, întrebându-se unde se află, cine este el și de partea cui este.

Capitolul 1

Hotel de la Plage

Primăvara a venit devreme pe Insula Jersey în 1939. Soarele care se revărsa pe fereastra sălii de mese de la „Hotel de la Plage” forma o aureolă orbitoare în jurul bărbatului care stătea în fața lui Betty Farmer, cu spatele la mare, râzând în timp ce se înfîcea în meniul special, de șase șilingi, „cu tot dichisul” 1. Betty, o țărăncuță de 18 ani, recent venită din comitatul Shropshire, știa că bărbatul acela era foarte diferit de toți cei pe care îi cunoscuse până atunci.

În afară de asta, cunoștințele ei despre Eddie Chapman erau oarecum limitate. Știa că are 24 de ani, că e înalt și arătos, că are o mustață subțire – exact ca a lui Errol Flynn în *Atacul cavaleriei ușoare* – și ochi căprui-închis. Avea o voce puternică, dar ascuțită, cu o urmă de accent specific celor din nord. Era plin de viață, glumeț și neastâmpărat. Fata credea că e bogat, pentru că lucra în „industria cinematografică” 2 și conducea un Bentley. Purta costume scumpe, un inel de aur și palton din cașmir cu guler de nură. În ziua respectivă, purta o cravată elegantă, galbenă, cu buline și un pulover fără mâneci. Se întâlniseră la un club din strada Kensington Church și, cu toate că, la început, îi refuzase invitația la dans, în scurt timp a cedat. Eddie devenise primul ei iubit, dar apoi dispăruse, zicând că avea treburi urgente în Scoția. „O să plec” 3, îi spusese el, „dar întotdeauna o să mă întorc”.

Așa cum a promis, Eddie a reapărut pe neașteptate la ușa ei, zâmbind mânzește și cu sufletul la gură. „Ai vrea să vii în Jersey, apoi, poate, în sudul Franței?” 4, a întrebat-o el. Betty a fugit să-și facă bagajele.

A constatat cu surprindere că vor călători însoțiți. Pe locurile din față ale mașinii care îi aștepta erau doi bărbați: șoferul, o brută uriașă, urâtă, cu fața schimonosită; celălalt, scund, slab și negricios. Cei doi nu

păreau a fi compania ideală pentru o vacanță romantică. Șoferul a apăsat cu putere pe pedala de accelerație și au pornit în trombă pe străzile Londrei, apoi, cu roțile scrâșnind, au intrat în incinta aeroportului din Croydon, unde au parcat în spatele hangarului, exact la timp ca să prindă avionul spre Jersey.

În seara aceea, s-au cazat la hotelul de pe faleză. Eddie i-a spus recepționarului că au venit în Jersey să facă un film. S-au înregistrat ca domnul și doamna Farmer din Torquay. După cină, s-au dus în „West Park Pavilion”, un club de noapte de pe chei, unde au dansat, au jucat ruletă și au mai băut ceva. Pentru Betty, fusese o zi plină de strălucire și decadență fără egal.

Toți spuneau că războiul se apropie, dar, în acea duminică însorită, sala de mese a hotelului era un loc foarte liniștit. Dincolo de plaja aurie, valurile scânteiau printre insulițele risipite, în timp ce Eddie și Betty mâncau diplomat din farfurii cu margini albastre. Eddie tocmai îi spunea o nouă poveste amuzantă când acesta a înlemnit. Un grup de bărbați în palton, cu pălării maro intrase în restaurant, iar unul dintre ei avea deja o discuție aprinsă cu ospătarul-șef. Înainte ca Betty să poată spune ceva, Eddie s-a ridicat, s-a aplecat spre ea, a sărutat-o o dată, după care a sărit prin fereastră, care era închisă. Apoi s-a auzit zgomot de sticlă spartă, veselă răsturnată, femei care țipau și ospătari care strigau. Betty Farmer l-a zărit pentru ultima dată pe Eddie Chapman luând-o la fugă pe plajă, cu doi bărbați în palton pe urmele lui.

Betty nu știa multe despre Eddie Chapman. Acesta era căsătorit. Lăsase însărcinată o altă femeie. În plus, era un escroc. Nu un hoț de buzunare de doi bani, ci un infractor de meserie, un „prinț al lumii interlope” 5, cum singur se caracteriza.

Pentru Chapman, încălcarea legii era o vocație. În ultimii ani, când trebuia să invoce un motiv pentru alegerea pe care o făcuse în privința carierei, pretindea că moartea prematură a mamei, în pavilionul tuberculoșilor

dintr-un spital pentru săraci, îl făcuse „s-o ia razna” 6 și îl întorsese împotriva societății. Uneori, spunea că sărăcia cruntă și șomajul din nordul Angliei din timpul recesiunii l-au obligat să ducă o viață de infractor, în realitate însă, viața aceasta i se părea ceva firesc.

Edward Chapman se născuse în Burnopfield, un sătuc din bazinul carbonifer Durham, pe 16 noiembrie 1914, la câteva luni după izbucnirea Primului Război Mondial. Tatăl lui, de meserie inginer naval, fiind prea bătrân ca să lupte, a ajuns să se ocupe de o tavernă în Roker și să bea o mare parte din marfă. Pentru Eddie, cel mai mare dintre cei trei copii ai inginerului, nu s-au găsit nici bani, nici prea multă dragoste. În plus, a avut parte de prea puțină îndrumare și de o educație superficială. În scurt timp, a căpătat o înclinație spre purtări urâte și o aversiune față de autoritate. Intelligent, dar leneș, insolent și plictisit, tânărul Chapman lipsea des de la școală, preferând să colinde pe plajă în căutarea sticlelor de limonadă, pe care le schimba pentru un penny bucata, iar apoi, după-amiaza, pierdea vremea la cinema, în Sunderland, unde vedea *Scânteioară* și filmele lui Alfred Hitchcock, *Șantajul* și drama cu spioni *Omul care știa prea multe*.

La 17 ani, după un scurt și nesatisfăcător stagiul de ucenic neplătit la o firmă de construcții mecanice din Sunderland, Chapman s-a înrolat în armată, deși era minor, și a ajuns să facă parte din Batalionul 2 al Coldstream Guards. La începutul perioadei de instrucție, desfășurată la Caterham, a alunecat în timp ce juca handbal și s-a tăiat rău la genunchi: semnul rămas avea să servească poliției drept element distinctiv de identificare. Căciula din blană de urs și uniforma roșie le făceau pe fete să se holbeze la el și să chicotească, dar lui i se părea plictisitor să fie santinelă la Turnul Londrei, în timp ce, de dincolo, orașul îi făcea cu ochiul.

Chapman a purtat uniforma de gardă timp de nouă luni, după care a primit o permisie de șase zile. I-a spus sergentului-major că se duce acasă. În schimb, însoțit de

un camarad mai mare ca el, a hoinărit prin Soho și West End, privind cu poftă femeile elegante mergând la brațul unor bărbați în costume la modă. Într-o cafenea din Marble Arch, a remarcat o brunetă drăguță, care, la rândul ei, l-a observat. Au dansat la „Smokey Joes”, în Soho. În noaptea aceea și-a pierdut virginitatea. Ea l-a convins să mai stea o noapte; el a mai stat două luni, până au cheltuit toți banii pe care-i avea. Dacă Chapman uitase de armată, aceasta nu uitase de el. A fost sigur că bruneta a anunțat poliția. Chapman a fost arestat pentru absență nemotivată, dus la închisoarea militară din Aldershot – „casa de sticlă” – și pus să curețe ploștile timp de 84 de zile. Eliberarea și lăsarea rușinoasă la vatră au pus capăt primei lui condamnări la închisoare și ultimului său serviciu obișnuit. Chapman a luat un autobuz spre Londra, având 3 în buzunar, un costum zdrențuit și o „tunsoare de deținut” 7, îndreptându-se direct spre Soho.

În anii 1930, Soho era un bine cunoscut cuib al viciului și al distracțiilor spectaculoase. Era răscrucea societății londoneze, locul în care bogății și oamenii de nimic se intersectau cu infractorii și temerarii, un loc al opulenței rău famate. Chapman și-a găsit de lucru ca barman, apoi, ca figurant în filme, câștigând 3 pentru „trei zile de muncă” 8; a lucrat ca maseur, dansator și, în cele din urmă, ca boxer și luptător amator. Era un bun luptător, puternic și agil ca o pisică, cu un „corp ca de zvârlugă” 9. Era o lume a proxenetilor și pariorilor, a hoților de buzunare și pungașilor; petrecea nopți întregi la „Smokey Joe’s” și lua micul dejun cu șampanie la „Quaglinos”. „Am avut de-a face cu tot felul de șmecheri” 10, scria Chapman mai târziu. „Escroci, hoți, prostituate, epavele vieții de noapte a unui oraș mare”. Pentru tânărul Chapman, viața în această enclavă agitată, sordidă era senzațională. Dar și scumpă. A prins gustul coniacului și al meselor de joc și, în scurt timp, a rămas fără un sfanț.

Furturile au început cu lucruri mărunte: un cec falsificat ici, un geamantan furat colo, o spargere

neînsemnată când și când. Primele infracțiuni nu au fost cu nimic ieșite din comun – pașii șovăitori ai unui novice.

În ianuarie 1935, a fost prins în curtea unei case din Mayfair și amendat cu 10. O lună mai târziu, a fost găsit vinovat de furtul unui cec și obținerea unui credit prin fraudă. De data asta, instanța a fost mai puțin indulgentă, iar Chapman a primit două luni de muncă grea la Wormwood Scrubs¹. La câteva săptămâni de la eliberare, a fost băgat din nou după gratii, de data asta la închisoarea Wandsworth², primind o condamnare de trei luni pentru violarea proprietății și tentativă de furt prin efracție.

Chapman și-a diversificat activitatea infracțională, apucându-se de lucruri mai rele. La începutul lui 1936, a fost găsit vinovat de „atentat contra bunelor moravuri” în Hyde Park¹¹. Nu era specificat cum anume a atentat el la bunele moravuri, dar aproape sigur fusese prins în flagrant delict cu o prostituată. A fost amendat cu 4 și pus să plătească o taxă de 15 șilingi și 9 penny doctorului care l-a examinat de boli venerice. Două săptămâni mai târziu, a fost acuzat de fraudă după ce a încercat să se eschiveze de la achitarea notei de plată la un hotel.

Un contemporan își amintește de un tânăr „arătos, isteț, plin de viață, cu un fel de disperare în el, care îl făcea plăcut pentru bărbați și periculos pentru femei”¹². Poate că disperarea îl determinase să se folosească de atracția bărbaților pentru el în scopuri materiale, fiindcă, la un moment dat, a făcut aluzie la o timpurie aventură homosexuală. Femeile păreau să-l găsească irezistibil. Potrivit unei relatări, făcea bani seducând „femei de la marginea societății”¹³, șantajându-le cu fotografii compromițătoare făcute de un complice și amenințându-le apoi că le va arăta soților acestora. S-a spus chiar că „a infectat o fată de 18 ani cu o boală venerică și a șantajat-o, amenințând-o că le spune părinților ei că ea i-o dăduse lui”¹⁴.

---

1 închisoare situată în vestul Londrei (n. red.).

2 Altă închisoare londoneză, situată în sud-vestul orașului (n. red.).

Chapman intrase într-o previzibilă spirală a infracțiunilor mărunte, prostituției, șantajului și condamnărilor prelungite la închisoare – întreruptă de episoade de extravaganță în Soho – când o descoperire științifică din lumea infractorilor i-a schimbat brusc destinul.

La începutul anilor 1930, niște escroci britanici au descoperit gelinita³. Cam în aceeași perioadă, în timpul unei șederi după gratii, Chapman l-a cunoscut pe James Wells Hunt – „cel mai priceput spărgător de seifuri din Londra”¹⁵ – „un personaj calculat, stăpân pe sine, hotărât”¹⁶, care perfecționase o tehnică de spargere a seifurilor găurind încuietoarea și introducând în ea un prezervativ umplut cu gelinită și apă. Cei doi s-au asociat, iar în scurt timp li s-a alăturat Antony Latt, zis și Darrington, alias Darry, un spărgător calm, pe jumătate birman, al cărui tată, pretindea el, fusese judecător în țara natală. Un infractor tânăr pe nume Hugh Anson a fost recrutat să conducă mașina cu care fugeau.

În 1934, nou-formata „Gașcă Dinamită” și-a ales ca primă țintă blănăria „Isobel’s” din Harrogate. Hunt și Darry au intrat prin efracție și au furat patru nurci, două pelerine din blană de vulpe și 200 din seif. Chapman a rămas în mașină, „tremurând de frică și incapabil să ajute”¹⁷. Următoarea țintă a fost o casă de amanet din Grimsby. În timp ce, afară, Anson ambala motorul mașinii ca să acopere zgomotul exploziilor, Chapman și Hunt au pătruns într-o casă goală de alături, au spart zidul și, apoi, au deschis patru seifuri. Prada, vândută printr-un gard în West End, le-a adus un câștig net de 15.000. A urmat o spargere la cinematograful „Swiss Cottage Odeon”, dată cu ajutorul unei răngi, una la „Express Dairies” și o lovitură rapidă la o prăvălie de pe strada Oxford. Fugind de la locul ultimei isprăvi, Anson a lovit cu mașina furată

---

³ Substanță explozivă inalterabilă în apă și puțin sensibilă la șocuri, formată din nitroglicerină, azotat de potasiu și rumeguș de lemn. A fost inventată de Alfred Nobel în 1875 (n. red.).

un felinar. În timp ce gașca o lua la sănătoasa, o mulțime de curioși s-a adunat în jurul mașinii care fumega; unul dintre ei, care s-a întâmplat să fie un hoț mărunț, a făcut greșeala să pună mâna pe capotă. Amprentele lui potrivitându-se cu cele din dosarele existente la Scotland Yard, nefericitul a fost condamnat la patru ani de închisoare, iar Gașca Dinamită s-a amuzat copios.

Chapman nu mai era un găinar nesăbuit, ci un infractor cu dare de mână, cheltuind banii la fel de repede cum îi fura și frecventând aristocrația interlopă, playboy ahtiați după jocurile de noroc, actori destrăbălați, jurnaliști alcoolici, scriitori insomniaci și politicieni dubioși, atrași de lumea moravurilor ușoare. S-a împrietenit cu Noël Coward⁴, Ivor Novello⁵, Marlene Dietrich și tânărul regizor Terence Young (care avea să regizeze primul film din seria „James Bond”). Young era un personaj agreabil, care se mândrea cu hainele lui elegante, cunoștințele despre vin și reputația de seducător. Poate că, încercând să-și imite noul prieten, Chapman a început și el să cumpere costume făcute la comandă și să conducă o mașină rapidă. Avea tot timpul o masă rezervată la „The Nest”, pe strada Kingley, unde se întâlnea cu admiratorii, înconjurat de sticle și de fete. Young remarcă: „Era în stare să vorbească aproape despre orice. Cei mai mulți dintre noi știau că era un escroc, și totuși ne plăceau felul lui de a fi și personalitatea lui”. 18

Young îl găsea fascinant pe Chapman: nu făcea niciun secret din ocupația lui. Exista însă și o latură cinstită a firii lui, pe care regizorul o considera stranie. „Este un escroc și mereu va fi”, îi spunea Young unui prieten avocat. „Probabil însă că are mai multe principii și mai multă onestitate decât oricare dintre noi”. 19 Chapman ți-ar fi furat banii din buzunar chiar în timp ce îți dădea de băut,

---

4 Sir Noël Peirce Coward (1899-1973), dramaturg, actor și compozitor englez, autor al unor apreciate comedii de moravuri (n. red.).

5 Pe numele său adevărat David Ivor Davies (1893-1951), actor, impresar, compozitor și dramaturg englez, cunoscut pentru musicalurile sale sentimentale, romantice (n. red.).

dar niciodată nu ar fi părăsit un prieten, nici nu ar fi rănit pe cineva. Într-o lume brutală, el era un pacifist. „Nu sunt de acord cu folosirea violenței” 20, declara el mulți ani după aceea. „Întotdeauna am dus-o mai mult decât bine săvârșind infracțiuni fără să apelez la violență”.

Nepăsător, neprihănit și fără Dumnezeu, Chapman savura din plin notorietatea de care se bucura în lumea interlopă. Lipise într-un album tăieturi din ziare, în care îi erau descrise infracțiunile. Era încântat mai ales când se spunea că poliția bănuia că în spatele ultimei serii de spargerii de seifuri se aflau bande de americani pentru că la locul infracțiunilor fusese găsită gumă de mestecat. (Gașca Dinamită folosea gumă de mestecat doar ca să lipească gelinita de seifuri.) în vara lui 1935, aveau atâția bani, încât Chapman și Darry au hotărât să închirieze o casă la țărmul mării, în Bridport, în comitatul Dorset, și să petreacă acolo o vacanță prelungită; după șase săptămâni însă, s-au plictisit și „s-au întors la «treabă»” 21. Chapman s-a deghizat în angajat de la inspecția apelor, a intrat într-o casă de pe Edgware Road, a făcut o gaură în peretele dinspre prăvălia de alături și a extras de acolo un seif. L-au scos pe ușa din față, l-au pus în Bentley și l-au dus la garajul lui Hunt, în St. Luke's Mews, nr. 39, în cartierul Notting Hill, unde seifului i-a fost spartă ușa.

Având de-a face cu scriitori și actori, Chapman a devenit conștient de lipsa lui de educație. A anunțat că voia să se facă scriitor și a început să citească mult, jefuind literatura englezească în căutare de cunoștințe și de direcție. Când era întrebat din ce își câștiga existența, Chapman răspundea, făcând cu ochiul, că era „dansator profesionist”. Dansa din club în club, de la o slujbă la alta, de la o carte la alta, de la o femeie la alta. Spre sfârșitul lui 1935, a anunțat că se însoară cu Vera Freidberg, o tânără exotică, fiica unei rusoaice și a unui evreu german. De la ea, Chapman a căpătat primele cunoștințe de germană. După câteva luni însă, s-a mutat într-o pensiune din

Shepherd's Bush⁶ cu o altă femeie, Freda Stevenson, o dansatoare din Southend, care era cu cinci ani mai mică decât el. O iubea pe Freda, care era vioaie și exuberantă; totuși, după ce a întâlnit-o pe Betty Farmer - „mândra lui din Shropshire” - în „Nite Lite Club”, a iubit-o și pe ea.

În timp ce Gașca Dinamită își bătea joc de copoii fraieri care studiau guma lor de mestecat încercând să le dea de urmă, Scotland Yard devenea foarte interesat de activitățile lui Edward Chapman. A fost formată o echipă care să se ocupe de dosarul „Gelinita”. În 1938, *Police Gazette* a publicat poza de profil a lui Chapman, împreună cu cele ale lui Hunt și Darry, considerați suspecți într-o serie de spargerii ale unor cinematografe. Conștienți că poliția se apropia de ei, la începutul lui 1939, membrii găștii au încărcat portbagajul mașinii cu mai multe genți de golf pline cu gelinită și s-au îndreptat spre nord. S-au cazat la un hotel scump, au pătruns în birourile Societății Cooperative din Edinburgh și au golit seiful. În timp ce Chapman ieșea prin lucarnă, a spart un geam. Un polițist care trecea pe acolo a auzit și a început să fluiera. Hoții au sărit zidul din spate și au luat-o pe calea ferată; unul dintre ei a alunecat, și-a rupt glezna și a fost lăsat în urmă. Ceilalți au ajuns la mașină, iar șoferul a luat-o imediat spre sud, fiind însă interceptați de o mașină de poliție cu sirena pornită. Chapman a sărit un zid, dar a fost prins. Cei patru hoți au fost aruncați în închisoarea din Edinburgh, dar apoi, din motive pe care nimeni nu le poate explica, Chapman a fost eliberat în schimbul unei cauțiuni de 150.

Când dosarul nr. 17 a ajuns în fața instanței din Edinburgh, s-a aflat că Chapman și complicitii lui fugiseră. Au fost dați în urmărire generală, s-au distribuit pozele lor, iar tuturor polițiștilor din Marea Britanie li s-a spus să-l caute pe Eddie Chapman - escroc, recidivist, vinovat de adulter, șantaj ist, spărgător de seifuri, obișnuit al localurilor din Soho, iar acum unul dintre cei mai căutați bărbați din Marea Britanie. În 4 februarie 1939, banda a

---

6 Cartier din vestul Londrei (n. red.).

sustras 476 și 3 șilingi de la un magazin din Bournemouth. Darry îi trimisese o scrisoare prietenei lui, lăsând să se înțeleagă faptul că banda se îndrepta spre Jersey; poliția a interceptat-o și a emis o avertizare potrivit căreia suspectii se puteau îndrepta spre Insulele Canalului, iar apoi, spre continent: „Fiți pregătiți să întâmpinați probleme, întrucât cel puțin unul dintre ei ar putea fi înarmat și toți sunt gata să se lupte și să se împotrivească arestării”. 22

Așa a ajuns Eddie Chapman să o ia la fugă pe o plajă din Jersey, lăsând în urmă doi polițiști în haine civile, o tânără nedumerită și o jumătate de prăjitură diplomat.

Capitolul 2

Temnița din Jersey

Luni, 13 februarie 1939

SCENĂ ÎNSPĂIMÂNTĂTOARE LA HOTELUL DIN JERSEY

POLIȚIA DĂ NĂVALĂ LA ORA PRÂNZULUI

Doi clienți încătușați

Hoțul fuge sărind prin geam

Presupusă bandă periculoasă de spărgători de seifuri

O scrisoare trimisă unei fete din Bournemouth a dus ieri la arestarea a doi membri ai unei bande căutate pentru „aruncarea în aer” a unui seif din magazinul unei cooperative și pentru furtul a 470. Un al treilea bărbat a aflat despre iminenta razie de la „Hotel de la Plage”, din Havre-le-Pas, și a fugit.

The Evening Post

Cei cazați în hotel se aflau la masa de prânz când ofițerul C.G. Grant din St. Helier împreună cu șase polițiști în haine civile au intrat și, înainte ca majoritatea celor prezenți să se dumirească, doi bărbați au fost încătușați, iar un al treilea a fost urmărit, fiind suspectat că ar fi șeful găștii. Unul dintre ei, se pare mai rapid decât ceilalți, a reușit să fugă pe fereastra care dă spre promenadă și a scăpat

Al treilea bărbat, pentru care căutările continuă, are

următoarele semnalmente: se numește Edward Chapman, alias Arnold Edward Chapman, Edward Arnold Chapman, Edward Edwards și Thompson, dansator profesionist, este zvelt, are 1, 80 m înălțime, ten deschis, mustață mică, îmbrăcat cu o cămașă albă, cravată galbenă cu buline, pulover bleumarin fără mâneci, flanelă gri și sandale maro, fără șosete. Este considerat periculos. Între timp, este posibil să fi făcut rost de o jachetă sau un pardesiu, întrucât posedă bani.

Căutarea lui Chapman continuă și toate navele sunt supravegheate. Oricine l-ar putea vedea pe acest bărbat sau oricine ar putea ști ceva despre locul în care se află este rugat să informeze imediat poliția.

Deși poliția a abandonat în scurt timp urmărirea, Chapman a continuat să alerge pe plajă cam un kilometru și jumătate, după care a făcut cale înapoi și a traversat insula. A găsit o școală, în care, fiind duminică, nu era nimeni, și s-a ascuns acolo. În seara aceea, s-a întors în Havre-le-Pas, îmbrăcat cu un impermeabil cu gulerul ridicat, pe care îl găsisese într-un cuier. La marginea orașului, s-a cazat într-o pensiune dărăpănată și și-a ras mustața cu un briceag. Când a coborât, proprietărea, doamna Corfield, i-a cerut să plătească în avans. Chapman i-a dat ce avea în buzunar și i-a spus că va plăti diferența dimineață. Fără bani, nu putea face nicio mișcare. Trebuia să mai fure.

Pe întuneric, Chapman s-a îndreptat spre clubul de noapte „West Park Pavilion”, unde gașca petrecuse în noaptea dinainte, îndată ce i-a plecat chiriașul, doamna Corfield și-a pus boneta și s-a îndreptat spre postul de poliție.

Chapman a găsit clubul pustiu. A intrat pe o fereastră de la toaletă bărbaților, a găsit seiful și l-a cărat la subsol. L-a întors cu susul în jos, i-a scos fundul cu un târnăcop și un clește, luate din încăperea în care se afla centrala termică. Înăuntru erau 15, 13 șilingi și 9 penny în monede de argint, câteva lire în monede și 12 bancnote de 10

șilingi. Chapman s-a întors la pensiune cu buzunarul plin și s-a dus la culcare, hotărât să fure sau să mituiască pe cineva ca să facă rost de o barcă a doua zi dimineață.

Marti, 14 februarie 1939

PRESUPUS SPĂRGĂTOR DE SEIFURI, ÎN FAȚA INSTANȚEI

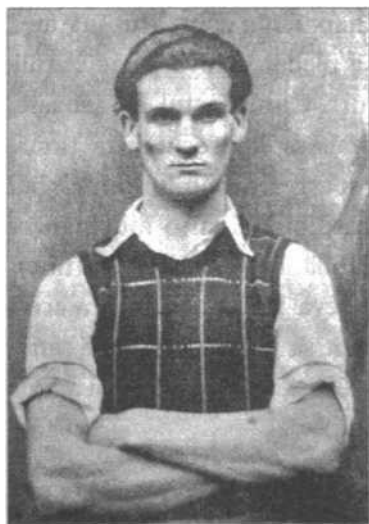
BĂRBAT DAT ÎN URMĂRIRE, ARESTAT ÎN PAT, ACUZAT CĂ AR FI PĂTRUNS PRIN EFRACȚIE ÎN „WEST PARK PAVILION” ACUZATUL CERE SĂ-I FIE AJUTATĂ „PRIETENA”.

Operațiunea de căutare a bărbatului numit Chapman, care a scăpat în timpul descinderii făcute de poliție la „Hotel de la Plage”, a luat sfârșit. În urma informațiilor primite de Poliția St. Helier, Chapman a fost găsit noaptea trecută în pat, într-o casă de pe Sand Street, recunoscându-și identitatea în fața polițiștilor. De asemenea, a recunoscut că a pătruns în „West Park Pavilion” noaptea trecută.

Chapman nu le-a creat probleme polițiștilor și a dat de bunăvoie o declarație potrivit căreia el a „curățat” seiful.

În această dimineață, Chapman a apărut în fața magistratului și, după ce a fost cercetat în stare de arest, a întrebat dacă prietena lui poate părăsi insula. „Am aici o prietenă”, a zis el, adresându-se ca un om cultivat, „care se află într-o situație foarte jenantă. A fost

The Evening Post.

supusă de poliție unui interogatoriu, a fost supravegheată și aş dori să ştiu dacă aceste investigații la adresa ei ar putea înceta, din moment ce ea nu ştie nimic despre motivul pentru care ne aflăm aici”.

Magistratul: „Dacă ar fi fost înțeleaptă, ar fi plecat deja. Nu avem nevoie de ea aici. Nu există acuzații împotriva ei și este liberă să plece de pe insulă oricând dorește”.

Apoi, acuzatul a fost dus în celulă, iar „prietena” lui, o blondă atrăgătoare, cu ochi albaștri și părul lung, tuns paj, al cărei nume se zice că ar fi Betty Farmer, a părăsit și ea tribunalul.

Betty suferise multe umilințe în precedentele patruzeci și opt de ore: fusese percheziționată de femeia care administra „Hotel de la Plage”, fusese interogată de acei detectivi oribili și, apoi, fusese nevoită să se mute la Hotelul „Royal Yacht”, mai mic, mai ieftin și mai murdar. Pe când Chapman era scos din tribunal încătușat, ea i-a dat unuia dintre gardieni un bilet de dragoste, scris pe hârtie cu antet de la hotel, ca să i-l transmită acestuia. Chapman l-a pus în buzunar, a zâmbit și i-a făcut cu mâna.

Faptul că intrase prin efracție în clubul de noapte „West Park Pavilion” fusese o prostie surprinzătoare, dar, se pare, și un mare noroc. Darry și Anson fuseseră trimiși

deja în Anglia să dea socoteală pentru mai multe acuzații înaintea Curții Penale Centrale de la Londra. Chapman însă încălcase legea în Jersey, unde existau un cod penal învechit și diverse tradiții legate de autoguvernare, și trebuia să răspundă în fața instanței de pe insulă.

Pe 11 martie 1939, Edward Chapman a compărut înaintea Tribunalului Regal din Jersey și a pledat vinovat la acuzațiile de pătrundere prin efracție și furt. Citind actul de acuzare, procurorul general din Jersey a citat amplul trecut infracțional al lui Chapman și a subliniat că spargerea seifului din clubul de noapte a fost „făcută cu premeditare și cu o îndemânare care arată o experiență considerabilă, dovedind că era hotărât să-și câștige existența din așa ceva” 1. El a solicitat ca acest „periculos infractor, care n-a reușit să profite de unele șanse care i s-au dat” 2, să primească pedeapsa maximă, de doi ani de muncă grea. Jurații au fost de acord.

Chapman avea să descopere în scurt timp că temnița din Jersey era o „cușcă mică și plictisitoare la culme” 3, unde cei câțiva deținuți umpleau saltele opt ore pe zi și dormeau pe scânduri înălțate la câteva zeci de centimetri de podeaua din beton. Regimul de detenție era foarte lejer. Administratorul, căpitanul Thomas Charles Foster, ofițer în retragere, îi considera pe deținuți un inconvenient al unei vieți altfel plăcute, care gravita în jurul vizitelor la vecini, al mersului la plajă și al pescuitului. Foster a prins drag de noul deținut când Chapman i-a explicat că și el a fost soldat. În scurt timp, a început să lucreze ca ordonanță personală a administratorului⁴, smulgându-i buruienile din grădină și făcându-i curățenie în casa construită perete în perete cu infirmeria.

În după-amiaza însorită a zilei de 7 iulie, căpitanul Foster, doamna Foster și fiul lor de 18 ani, Andrew, au urcat în mașină și au luat-o de-a lungul coastei, spre St. Brelade, ca să participe la sărbătoarea estivală anuală organizată de Jersey Scottish

Society, un eveniment important din viața locuitorilor

insulei.

Chapman a fost pus să curețe bucătăria administratorului în lipsa acestuia. Briard, șeful gardienilor, își luase zi liberă, lăsându-l de pază pe gardianul Packer. Acesta a deschis poarta ca să poată ieși mașina administratorului. Căpitanul Thomas, arătând splendid în kilt, i-a spus în șoaptă lui Packer că ar trebui „să stea cu ochii pe Chapman” 5.

În timp ce mașina administratorului se îndepărta, Chapman a lăsat mopul și a țâșnit în sus, pe scări, spre dormitorul gol al lui Andrew Foster. Din garderoba tânărului, Chapman a scos un costum gri cu dungi, pantofi maro, o pălărie maro și două șepci ecoseze, făcute de Leach & Justice din Perth. Costumul era un pic strâmt sub brațe, dar arăta rezonabil. A găsit și un geamantan, în care a pus ochelarii administratorului, un borcan cu șase penny, cât economisise doamna Foster, 13 din sertarul biroului administratorului, o lanternă și un vâtrai din șemineu. Cățărându-se și ieșind printr-o lucarnă, a urcat pe acoperiș, a aterizat în incinta spitalului, a sărit peste un zid deasupra căruia erau prinse cioburi de sticlă și s-a îndepărtat. Doamna Hamond, care lucra la spălătorie, a observat o siluetă pe acoperiș, dar a crezut că era un muncitor.

O oră mai târziu, gardianul Packer – care flirtase până atunci cu fiica infirmierei-șefe, domnișoara Lesbird – a intrat, iară să bănuiască ceva, în bucătăria administratorului, să vadă cum stătea Chapman cu treaba. Nu și-a făcut prea multe griji găsind încăperea goală. „În clipa aceea”, își amintea el, „am crezut că Chapman făcea vreo glumă și se ascundea în închisoare”. 6 A căutat prin grădină și în dependințe; apoi, i-a chemat pe ceilalți paznici, care l-au ajutat să caute în închisoare. Apoi, s-a panicat. I-a luat două ore încheiate să dea de urma căpitanului Foster, plecat la eveniment. Șeful poliției a fost scos din clubul de golf, iar un detașament de oameni înarmați, condus de tânărul Andrew Foster, a fost trimis să

supravegheze aeroportul.

Hotelurile și pensiunile au fost cercetate, ambarcațiunile au fost împiedicate să părăsească portul, iar polițiștii și voluntarii de pe insulă au fost mobilizați pentru cea mai mare acțiune de urmărire din istoria insulei.

Walter Picard, care locuia pe Five Mile Road, era unul dintre cei câțiva oameni de pe insulă care habar n-aveau că evadase un deținut. Petrecuse seara la adăpostul unui gard viu, cu o femeie care nu era doamna Walter Picard.

După întâlnire, Picard și iubita lui se întorceau la mașina acestuia în beznă, când au fost surprinși să vadă un bărbat într-un costum care nu prea îi venea, stând aplecat peste capota deschisă a mașinii, încercând, se pare, să pornească motorul.

Bărbatul a părut surprins, dar a zis: „Știți cine sunt eu? Sunt polițist”. 7 Picard s-a aruncat asupra „hoțului de mașini”. Iubita lui a țipat. S-a iscat o încăierare: Picard a fost ridicat și aruncat peste un zid, iar Chapman a dispărut în noapte. Pe locul de lângă șofer, zdruncinatul Picard a găsit o pălărie maro, o lanternă și trei batoane de gelinită.

Ziua fusese plină de peripeții pentru Chapman. La cel mult o milă de închisoare, dl A.A. Pitcher îi oferise binevoitor un loc în mașina lui și îl condusese la o cabină telefonică, de unde sunase la aeroport, spunându-i-se că ultimul avion spre Anglia plecase. Pitcher l-a lăsat atunci la debarcader. După ce a luat masa la „Milano Café”, Chapman s-a cazat la Hotelul „La Pulente” și a chemat un taxi. Spunându-i șoferului de la Luxicab că era „interesat de carierele de piatră” 8, a făcut un tur al minelor de pe insulă și și-a ales ținta. În după-amiaza aceea, după ce muncitorii au părăsit cariera L'Etacq, situată în extremitatea vestică a insulei, Chapman a sărit poarta, a găsit micul buncăr consolidat care servea drept depozit de explozivi și a deschis ușa cu o rangă din magazia carierei. A ieșit cu vreo 2, 5 kilograme de gelinită și 200 de

detonatoare. Seara, în timp ce mergea pe Five Mile Road cu prada lui explozivă, Chapman a zărit mașina lui Walter Picard și a hotărât s-o fure.

Știind că autoritățile vor afla imediat despre întâlnire, Chapman s-a oprit doar când a dat de un bungalou liber, aparținându-i lui Frank Le Quesne. A pătruns înăuntru, și-a făcut un ceai (folosind pliculețe „cât pentru vreo cincizeci de persoane”, s-a plâns mai târziu proprietarul) și a adormit.

Între timp, Walter Picard a dat o declarație la poliție, în care spunea că mergea spre casă cu mașina când a fost oprit de o tânără pe care nu a recunoscut-o și care l-a rugat să o ia până la un bungalou de pe Five Mile Road. I-a spus că o va duce până acasă la el; așa a făcut, dar apoi ea l-a convins să o ducă mai departe, iar undeva, pe drum, l-au lăsat farurile, aparent fără niciun motiv. A oprit mașina, iar pasagera lui i-a spus atunci că bungaloul la care voia să ajungă era destul de aproape și l-a rugat să o însoțească pe jos. După unele ezitări, el a fost de acord, dar a mers doar până la jumătatea drumului, după care, întorcându-se, a văzut că luminile mașinii funcționau din nou. S-a apropiat de mașină și a văzut un bărbat înalt aplecat peste motor. Străinul s-a întors, l-a lovit și a luat-o la goană.

Chiar și poliția a găsit „ciudată” povestea complicată a lui Picard, iar ce a înțeles doamna Picard din ea nu putem decât să ne închipuim.

În dimineața următoare, devreme, un pescar cu o plasă uriașă de prins creveți a putut fi văzut mergând hotărât de-a lungul plajei Piémont. O privire mai atentă ar fi dezvăluit că, pe sub hainele de pescar, bărbatul purta o ținută de oraș, iar pe dedesubt avea un costum de baie în dungi, aparținând lui Frank Le Quesne. Chapman se gândise că, grație turiștilor care stăteau la soare, un costum de baie l-ar fi ajutat să treacă neobservat. În buzunare avea suficient exploziv ca să pornească un mic război.

Mai târziu, în aceeași dimineață, extraordinara

doamnă Gordon Bennet a raportat că un bărbat mai mult sau mai puțin potrivit cu descrierea deținutului evadat trecuse pe la ceainăria ei, aflată pe stânca ce se înălța deasupra plajei. Polițiștii Percy Laurie și William Golding au fost trimiși să facă cercetări. Ambii erau în haine civile.

Golding a decis să cerceteze plaja, în timp ce Laurie a verificat grotele de pe faleză. Pe plajă, niște turiști jucau fotbal, urmăriți de la mică distanță de un pescar înalt, cu o plasă. Golding l-a abordat pe spectator.

— Numele dumitale este Chapman, a zis el.

— Numele meu nu este Chapman, a zis pescarul și s-a dat înapoi. Faceți o mare greșală.

— Vii în liniște?

— Mai bine ia-mă dumneata, a răspuns el.

În timp ce Golding l-a apucat de braț, Chapman a strigat că e atacat, chemându-i în ajutor pe cei care jucau fotbal. Laurie a ieșit din grote și a fugit în sprijinul colegului său, câțiva spectatori au intervenit și s-a iscat o încăierare generală.⁹ În timp ce încercau să-i pună cătușele lui Chapman, polițiștii au fost atacați de o mulțime de turiști pe jumătate dezbrăcați. Hărțuiala s-a terminat când Golding a reușit să-i tragă un pumn în stomac lui Chapman. „Asta a părut să-l deranjeze” ¹⁰, a zis Golding. Deranjul lui Chapman era determinat, fără îndoială, și de faptul că știa că avea în buzunare opt batoane de gelinită și cincisprezece detonatoare; o explozie la locul nepotrivit i-ar fi aruncat în aer pe el, pe polițiști, pe cei care jucau fotbal și mare parte din plaja Piémont.

Vineri, 6 iulie 1939

EVADAREA DEȚINUTULUI DIN ÎNCHISOARE

*POVEȘTEA DRAMATICĂ A CĂUTĂRII PE ÎNTREAGA
INSULĂ*

PRESUPUS ATAC ASUPRA UNUI ȘOFER

GELINITĂ FURATĂ DIN MAGAZIA UNEI CARIERE

PRINS DUPĂ O LUPTĂ PE PLAJĂ CU POLIȚIA

După ce s-a aflat în libertate mai puțin de 24 de ore,

un deținut fugit din închisoarea publică a fost prins. Toți polițiștii din insulă au fost tot timpul la datorie, căutându-l peste tot.

Evadatul era Edward Chapman, posesor al câtorva identități false și recidivist. Bărbatul era descris ca un individ periculos, asociat cu diverși hoți și personaje periculoase și expert în folosirea dinamitei.

Chapman a fost arestat la ora două în această după-amiază, după o bătaie cu un polițist, pe plaja Piémont.

Când duba închisorii a ajuns acolo, mulți așteptau să-l vadă pe Chapman. Acesta a apărut foarte

The Evening Post.

sigur pe el și s-a uitat la în jur cu interes, zâmbind.

Mai târziu, polițistul din St. Helier și-a exprimat deosebita apreciere față de toți polițiștii care au ajutat la cea mai senzațională urmărire desfășurată în Jersey în ultimii ani.

Căpitanul Foster, administratorul închisorii, era atât furios, cât și umilit. Conducerea închisorii l-a criticat pentru „proasta administrare de care a dat dovadă, acordându-i unui deținut ca Chapman, cu asemenea antecedente penale, o libertate atât de mare, fără să fie supravegheat” 11. Foster și-a vărsat nervii pe gardieni, pe

deținuți și, mai ales, pe Chapman. Acesta a fost dus înapoi la închisoare și luat la refec de către administrator, care l-a acuzat cu amărăciune că a inventat când a spus că a fost militar pentru a-i intra în grații. „Niciodată nu ai fost soldat, așa cum mi-ai spus, prin urmare ești un mincinos și meriți o bătaie zdravănă” 12, a zbierat el. „De ce ai făcut-o?” Chapman s-a gândit o clipă și a răspuns sincer: „În primul rând, nu-mi place disciplina din închisoare; în al doilea rând, din moment ce sunt sigur că voi intra din nou la pușcărie în Anglia după ce-mi voi ispăși actuala condamnare, m-am gândit să fac și eu o treabă”.

Întors în celulă, Chapman a făcut o socoteală sumbră. După eliberare, avea să fie trimis înapoi în Anglia și judecat pentru mai multe fapte, la fel ca Darry și Anson, care erau acum la Dartmoor. În funcție de dovezile pe care le deținea Scotland Yard, Chapman s-a gândit că avea să stea la închisoare în următorii paisprezece ani.

Comunitatea din Jersey era unită și respecta legea, iar autoritățile nu-l vedeau bine pe condamnatul care îndrăznise să fure de la administratorul închisorii lor, să dea de pământ cu localnicii și să provoace bătăi cu polițiștii.

Pe 6 septembrie 1939, Chapman a fost adus în fața curții cu juri și condamnat la încă un an de închisoare, în continuarea condamnării anterioare.

Oarecum spre iritarea lui Chapman, știrea respectivă a avut parte de un singur paragraf în *Evening Post*, căci oamenii din Jersey aveau deja alte preocupări. Cu trei zile înainte, Marea Britanie declarase război Germaniei.

Capitolul 3

Război în insulă

Există tendința ca toate războaiele – dar mai ales acest război – să fie percepute într-o manieră unilaterală: bine și rău, învingător și învins, luptător și laș, loialist și trădător. Pentru cei mai mulți, războiul nu este așa, ci, mai degrabă, constituie un șir monoton și cenușiu de neplăceri și compromisuri, cu sclipiri ocazionale de culori vii.

Războiul este prea complex ca să producă ușor eroi și ticăloși; întotdeauna există viteji de partea celui rău și oameni răi printre învingători, iar, între aceștia, o masă de oameni cât se poate de obișnuiți, care se luptă să supraviețuiască și să înțeleagă. Departe de câmpul de luptă, războiul îi obligă pe oameni să facă alegeri imposibile, în circumstanțe pe care nu ei le-au creat și la care nu s-ar fi așteptat niciodată. Cei mai mulți se adaptează, unii cooperează și foarte puțini găsesc o busolă interioară, pe care nici măcar nu știau că o au și care îi îndrumă pe calea cea bună.

Veștile despre război abia dacă treceau de zidurile din granit ale închisorii din Jersey. Lăturile din închisoare, mereu grețoase, au devenit și mai dezgustătoare odată cu introducerea rațiilor. Unii gardieni s-au înrolat, iar cei rămași furnizau informații fragmentate, pe care nu te puteai baza. Blitzkriegul germanilor – mai întâi invazia Danemarcei și a Norvegiei, în aprilie 1940, apoi a Franței, Belgiei, Luxemburgului și Olandei – nu-l afecta pe Chapman; lumea lui avea doar doi metri pe doi. Când germanii au intrat în Paris, la 14 iunie 1940, el abia dacă ispășise jumătate din pedeapsa de trei ani.

Chapman a citit toate cele 200 de cărți din biblioteca închisorii și apoi le-a recitat. Cu ajutorul unor vechi cărți de gramatică, s-a apucat să învețe singur franceza și să-și îmbunătățească cunoștințele de germană. A memorat poeziile lui Tennyson și a citit *Conturul istoriei*, de H.G. Wells, o carte care își propunea să descrie trecutul, dar prin prisma filosofiei autorului. A fost impresionat mai ales de ideea lui Wells de „stat federal mondial”, în care toate națiunile ar conlucra în deplină armonie. „Zeul naționalismului trebuie să-i urmeze în uitare pe zeii triburilor. Adevărata noastră naționalitate este umanitatea”, scrisese Wells.¹ Între timp, zeul diabolic al național-socialismului se apropia din ce în ce mai mult.

Chapman a citit și a răscitit biletul de dragoste scris de Betty pe hârtia cu antet de la Hotelul „Royal Yacht”. În

scurt timp însă, a sosit o altă scrisoare, care l-a făcut să nu se mai gândească o vreme la Betty. De la o adresă din Southend-on-Sea, Freda Stevenson, dansatoarea cu care locuise în Shepherd's Bush, scria ca Chapman să fie anunțat că era tatăl unei fete de un an, născută la Spitalul „Southend Municipal” în iulie 1939, pe care ea o botezase Diane Shayne. Pusese în plic o poză cu mama și copilul. Freda spunea că era cumplit de săracă, abia dacă supraviețuia cu rațiile de război, și îi cerea lui Chapman să-i trimită bani. Acesta a cerut voie să-i scrie, dar căpitanul Foster a refuzat plin de răutate. Tonul scrisorilor fără răspuns ale Fredei a devenit tot mai neliniștit, apoi, furios. Neputând să o ajute pe Freda și să-și țină în brațe primul copil, rupt de restul omenirii, într-o închisoare înconjurată de mare, Chapman a fost cuprins de o adâncă tristețe.

The Evening Post

Sâmbătă, 29 iunie 1940

**RAIDURI AERIENE VIOLENTE ASUPRA INSULELOR
CANALULUI PORTURI BOMBARDATE**

PIERDERI GRELE PE AMBELE INSULE

Potrivit informațiilor existente, nouă oameni au fost omorâți și mulți au fost răniți într-un atac cu bombe și focuri de mitralieră executat de cel puțin trei avioane germane asupra Insulei

Jersey seara trecută. Portul a fost obiectivul principal, iar o bombă a lovit debarcaderul, provocând pagube considerabile unor proprietăți aparținând exclusiv civililor...

Chapman stătea întins pe patul lui din scânduri când a auzit bâzâitul primelor avioane germane care zburau deasupra insulei. Trei zile mai târziu, Insulele Canalului au dobândit nefericitul renume de a deveni singurul teritoriu britanic ocupat de germani în al Doilea Război Mondial. Nu s-a opus nicio rezistență, căci ultimii soldați care le apărau fuseseră retrași deja. Mare parte a populației alesese să rămână. Lui Chapman nu i se dăduse de ales. Se

gândea într-o doară că o bombă putea nimeri închisoarea, oferindu-i fie moartea, fie șansa de a evada. Locuitorii britanici din Jersey au fost instruiți să nu opună rezistență, iar judecătorul Alexander Moncrieff Coutanche, care prezidase procesul lui Chapman, le-a spus să se supună ordinelor date de germani, să se întoarcă acasă și să pună la vedere steagul alb. Hitler hotărâse că Jersey avea să fie locul ideal pentru o tabără de vacanță după ce Germania avea să câștige războiul.

Odată cu instalarea ocupației germane, închisoarea din Jersey a fost, pur și simplu, absorbită de administrația nazistă, împreună cu poliția. Închiși în spatele zidurilor de piatră și al grătilor de fier, deținuții au fost dați uitării. Mâncarea din închisoare a devenit mai insuficientă ca oricând, întrucât puținii locuitori ai insulei se băteau pe puținele resurse lăsate la dispoziție de invadatorii germani. Nu au mai venit scrisori de la Freda. Chapman s-a consolată cu gândul că, atâta vreme cât germanii stăpâneau insula, când, în sfârșit, avea să fie eliberat, aceștia nu îl vor putea trimite înapoi la pușcărie.

Germanii aveau propriile tribunale, care funcționau în paralel cu sistemul judiciar civil. În decembrie 1940, un tânăr spălător de vase de la Hotelul „Miramar”, pe nume Anthony Charles Faramus, a intrat în conflict cu ambele sisteme. Localnic, scandalagiu notoriu, Faramus, care avea 20 de ani, a fost condamnat la șase luni de instanța din Jersey pentru că a obținut 9 sub falsul pretext că ar avea dreptul la o alocație pentru o persoană dependentă care nu exista. Tribunalul german i-a mai dat o lună după ce asupra lui Faramus s-a găsit o foaie volantă de propagandă antigermană.

Bărbat firav, cu fire ascunsă, având o mustață subțire, ochi gri și privire pătrunzătoare, Faramus era un tip ciudat, dar agreabil. Un escroc incurabil, și-a zis Chapman. Roșea ușor și emana „un fel de delicatețe improprie”², deși poseda un simț al umorului incisiv, obscen. Înalt și slab, dădea impresia că o pală de vânt

putea să îl ia pe sus. Lucrase ca frizer în St. Helier înainte să lucreze la hotel. Chapman și Faramus au devenit colegi de celulă și buni prieteni.

Pe 15 octombrie 1941, cu câteva săptămâni înainte de a împlini 26 de ani, Chapman a fost, în sfârșit, eliberat. Sfrijit și palid, cântărea doar 57 kg. Faramus, eliberat cu câteva luni mai înainte, l-a așteptat la poarta închisorii. Chapman nu știa nimic despre invazia nazistă din Grecia și Iugoslavia, despre scufundarea navei „Bismarck” sau despre asediul Leningradului, dar efectele războiului erau vizibile în schimbările petrecute pe insulă. În ultima lui zi de libertate, Chapman hoinărise pe plaja plină de turiști fericiți, bine hrăniți. Acum, era o insulă pustie de ocupație, cu o populație extenuată și flămândă, copleșită de întreaga derută morală generată de alegerea între rezistență, acceptare și colaborare.

Faramus închinase un mic spațiu pe Broad Street, în St. Helier, și, cu câteva scaune, niște oglinzi vechi, foarfeci și briciuri, el și Chapman au deschis ceea ce ei numeau, cu destul de multă pompă, o frizerie. Clientela era formată mai ales din ofițeri germani, având în vedere că Insulele Canalului – trambulina lui Hitler spre Marea Britanie – erau acum o mare și bine apărată cazarmă, care adăpostea cel mai mare regiment de infanterie al armatei germane.

Faramus îi rădea și îi tunde pe germani, timp în care Chapman făcea conversație într-o germană elementară. Unul dintre puținii clienți britanici era un fost agent de pariuri, de vârstă mijlocie, din Birmingham, pe nume Douglas Stirling. Genul de oportunist creat de orice război, Stirling făcea speculă, cumpăra țigări, ceai și alcool de la germani, apoi le vindea localnicilor la suprapreț. Frizeria era paravanul perfect pentru ceea ce, în scurt timp, a devenit un comerț înfloritor, care combina specula ilegală cu dichisirea inamicului.

Într-o dimineață, pornind cu bicicleta de la locuința pe care o împărțea cu Faramus deasupra frizeriei, Chapman a uitat pentru o clipă că legea germană cerea ca

toată lumea să meargă pe partea dreaptă și a intrat direct într-o motocicletă nemțească, aruncându-l pe motociclist cât colo. Nimeni nu a fost rănit, dar germanul s-a înfuriat. Chapman a fost chemat la postul de poliție și interogată de trei ofițeri din Feldgendarmerie, poliția militară germană. Unul dintre ei, un bărbat scund, care vorbea bine engleza, l-a privit fără nicio plăcere pe Chapman și i-a zis:

— Uite ce e, avem motive să credem că deții arme germane. Acum, spune-mi unde e pușca germană?

— Nu am nicio armă germană, a răspuns Chapman, uluit.

— Ai vreo armă?

— Nu.

— Acum, uitate, suntem cu ochii pe tine, așa că, dacă încerci să ne faci neazuri, o să-ți facem și noi. Eu doar te avertizez.

— Mulțumesc pentru avertisment, a răspuns Chapman și a plecat repede.

Acea nu a fost o avertizare, ci o amenințare. A primit o amendă de 80 de mărci pentru nerespectarea regulilor de circulație, dar mai îngrijorător era faptul că părea a fi bănuț de participare la mișcarea de rezistență sau chiar că era sabotor. Discuția cu cei din Feldgendarmerie l-a neliniștit și l-a făcut pe Chapman să se gândească la un nou plan de evadare de pe acea insulă-închisoare. Le-a spus lui Faramus și lui Douglas Stirling despre ideea lui. Ce-ar fi fost să se ofere să lucreze ca spioni pentru naziști? Dacă erau acceptați, aveau, bineînțeles, șansa să fie trimiși în Anglia sub acoperire. Cel puțin asta ar fi pus capăt monotoniei. Stirling a fost entuziasmat, spunând că îi va sugera și fiului său acest lucru. Faramus a fost mai reținut, dar a acceptat faptul că merita să încerce.

Privind în urmă, după câțiva ani, Chapman a recunoscut că motivele lui din 1941 erau neclare și confuze. Mai târziu, avea să afirme că propunerea de a spiona pentru Germania a venit din dorința sinceră de a

fugi de pe insulă și de a ajunge la Diane, copilul pe care nu-l văzuse niciodată: „Dacă îi puteam păcăli pe germani, probabil că eram trimis în Marea Britanie” 4, scria el. Chapman își cunoștea însă suficient de bine firea ca să știe că nu era vorba doar despre asta. „Acum sună a lăudăroșenie” 5, a recunoscut el mai târziu. „Poate că, chiar și atunci, a fost o prefăcătorie; nu pretind că nu au existat și alte motive pentru planurile la care începusem să mă gândesc. Nici nu mi-au apărut într-o clipă sau din senin”. Simțea o sinceră ostilitate față de instituțiile britanice. La fel ca mulți deținuți închiși pe drept, se considera victima unei nemiloase discriminări. În plus, era impresionat de disciplina și de politetea germanilor, îmbrăcați în uniformele lor elegante. Propaganda nazistă sublinia întruna că forțele lor erau invincibile, iar ocupația, definitivă. Chapman era flămând, plictisit și tânjea după ceva palpitant. Pe vremea când se distra în Soho, avusese de-a face cu vedete de cinema și multă vreme se închipuise drept personajul principal al propriului său film. Interpretase rolul unui gangster care trăia pe picior mare. Acum, se redistribuia în rolul fascinant al spionului. Nu se gândise însă aproape deloc dacă o astfel de decizie era bună sau rea. Asta avea să afle mai târziu.

Chapman și Faramus au compus o scrisoare într-o germană îngrijită și au expediat-o la postul de comandă din St. Helier, pe numele generalului Otto von Stulpnăgel, ofițerul superior aflat la comanda forțelor de ocupație din Franța și Insulele Canalului. Câteva zile mai târziu, Faramus și Chapman au fost chemați la biroul unui maior german, unde Chapman a explicat cu seninătate că lui și prietenului său le-ar plăcea să lucreze pentru serviciul secret german. Și-a înșirat infracțiunile, a arătat că în Anglia îl așteptau alte condamnări, a subliniat că se pricepea la explozibili și a încheiat cu o critică energică la adresa britanicilor. „Ideea lui era că vrea să se răzbune” 6, scria Faramus mai târziu. „Spunea că nu îi place clasa conducătoare englezească și voia doar să i se dea șansa de

a se răfui cu ea". Maiorul a aprobat din cap binevoitor, timp în care o secretară și-a notat ceva, luându-le celor doi tineri numele și adresa. Problema, a zis maiorul, urma să fie discutată cu „ofițerii superiori”.

După aceea, n-a părut să se întâmple nimic. În următoarele zile, de câte ori un german intra în frizerie, Chapman spunea „o poveste despre dezgustul lui față de societatea care îl hărțuise și despre ura lui față de englezi și față de toată activitatea lor” 7, în speranța că vorbele lui vor ajunge la autoritățile germane. Dar zilele treceau și tot nu venea niciun semn de la generalul Von Stulpnägel. Probabil că cererile lor fuseseră respinse sau doar ignorate, conform vechiului principiu că oricine cere să intre în slujba unui serviciu de spionaj trebuie respins.

Chapman aproape că uitase de plan, fiind ocupat cu deschiderea unui club de noapte în care voia să vândă alcool de pe piața neagră, când, într-o seară umedă de decembrie, el și Faramus au fost treziți din somn de strigătele unor nemți care băteau cu furie în ușă. În fața acesteia stăteau doi ofițeri germani. Imediat, Chapman s-a gândit că cererea de a spiona pentru Germania dăduse roade. Nimic mai greșit. Cei doi nu erau membri ai serviciului german de informații, ci ai Gestapoului. Chapman și Faramus nu erau recrutați, ci arestați. Au fost încătușați, băgați într-o mașină și duși pe chei. Ofițerul superior, un căpitan, sau *Hauptmann*, i-a informat pe un ton răstit că din acel moment erau prizonieri și că, dacă încercau să fugă, aveau să fie împușcați. De la mașină au fost duși pe o mică șalupă și prinși cu cătușele de o bară de fier fixată cu bolțuri de timonerie. Motorul a pornit, iar șalupa a ieșit din port, îndreptându-se spre sud, coasta franceză abia zărindu-se prin ploaia mocnită. Ofițerii Gestapoului stăteau la căldură, sub punte, pe când Chapman și Faramus tremurau în ploaie.

Următoarele ore au trecut într-un iureș sufocant de teamă și mișcare: portul St. Malo în zorii reci; două ore prinși cu cătușele de o bancă în postul de poliție, unde un

jandarm le-a strecurat o pâine și niște brânză veche; încuiați într-un compartiment de tren spre Paris; în sfârșit, sosirea la Gare du Nord, unde îi așteptau un camion militar și o escortă înarmată. Gărzile germane nu vorbeau și ridicau din umeri la fiecare întrebare. Faramus era alb ca varul de spaimă, mormăind încet, cu capul în mâini, în timp ce goneau, alături de escorta germană tăcută, pe bulevardele largi ale capitalei franceze ocupate. În cele din urmă, camionul a intrat pe o poartă mare, de fier, acoperită cu sârmă ghimpată, ajungând într-o altă închisoare.

Mult mai târziu, Chapman a descoperit ce se întâmplase. În săptămânile dinaintea arestării, fuseseră tăiate câteva cabluri de telefon de pe insulă, aceasta fiind ultima dintr-o serie de mici acțiuni de sabotaj. Autoritățile germane se consultaseră cu polițiștii din Jersey, unii dintre ei fiind acum colaboratori activi. Aceștia i-au arătat imediat cu degetul pe Chapman și Faramus, cei mai cunoscuți dintre suspectii obișnuiți. Chapman reflecta cu tristețe: „Poliția britanică le-a spus că, dacă ceva era în neregulă, probabil că eu eram implicat”. 8

Pentru tânărul infractor, aceasta era o experiență cu totul nouă: fusese arestat pentru o infracțiune pe care nu o comisese.

Capitolul 4

Romainville

Fortul Romainville privește încruntat peste suburbiile din partea de est a Parisului. Uriașul de piatră fusese transformat, în 1941, într-o altă întruchipare nazistă a iadului. Construit în 1830 pe o movilă, masivul bastion făcea parte din inelul defensiv creat în jurul Parisului pentru a proteja orașul de atacul unei armate străine, dar și pentru a adăposti trupe care să poată fi folosite în cazul izbucnirii unei insurecții populare – o adevărată monstruozitate inexpugnabilă, mărginită de șanțuri. Pentru naziști, vechiul fort servea tot unui scop psihologic, ca lagăr de prizonieri, loc de desfășurare a interogatoriilor, de

tortură și execuții sumare, dar și ca simbol vizibil și ineluctabil al intimidării. Romainville era „anticamera morții”, închisoare pentru civili – membri ai rezistenței, deținuți politici, evrei, comuniști și intelectuali de seamă, posibili spioni, adversari politici și „rebeli”, precum și unii care, pur și simplu, nu reușiseră să arate suficientă supunere față de noii conducători ai Franței.

Populația schimbătoare a închisorii forma un element important în aritmetica brutală a ocupației naziste: ca represalii pentru fiecare act de rezistență, mai mulți deținuți erau scoși din celule și împușcați. De exemplu, s-a considerat că un atac asupra soldaților germani de la Cinema „Rex” din Paris valora cât viața a 116 ostatici de la Romainville. Cu cât era mai grav actul de sfidare, cu atât era mai mare numărul ostaticilor omorâți. Uneori, acestora li se spunea în ce consta actul care îi costa viața. De cele mai multe ori, nu.

Chapman și Faramus, deținuți politici bănuți de sabotaj, au fost dezbrăcați, îmbrăcați în salopete de închisoare și duși în fața comandantului lagărului, *Kapitan* Brüchenbach, un tip scund și îndesat, cu ochelari cu lentile groase și ochi „ca două găuri de glonț într-o ușă metalică”. Brüchenbach le-a spus printre dinți că avea ordin de la Gestapo să-i rețină până la noi dispoziții. Mofturosul Faramus a observat că bărbatul „putea a băutură” 1.

Apoi, au fost duși într-o clădire înconjurată de un gard de sârmă ghimpată înalt de 3, 6 metri și păzit, la fiecare capăt, de santinele cu proiectoare și mitraliere. Bărbații au fost aruncați într-o încăpere neîncălzită, luminată de un singur bec, cu șase priciuri libere, apoi încuiați acolo. Stând întinși pe saltelele din paie putrezite, cei doi prieteni au discutat despre șansele de supraviețuire, unul cu oarecare optimism, altul profund deprimat.

— Ți-ar plăcea să fii împușcat, Eddie? a întrebat Faramus.

— Nu cred că m-ar deranja chiar atât de tare, a venit

răspunsul autoamăgitor. Am avut o viață destul de frumoasă.2

În dimineața următoare, ieșind în curte, Chapman și Faramus au aflat din gura celorlalți deținuți că șaisprezece oameni fuseseră executați în acea dimineață drept răzbunare pentru asasinarea unui ofițer german la Nantes, de către membri ai rezistenței. Pe ușa fiecărei celule era un avertisment: „Alles Verboten” 3, totul este interzis. Nu era nicio exagerare. Nu puteai să scrii și să primești scrisori. Pachetele Crucii Roșii și ale quakerilor erau interceptate. Bătăile erau cumplete și fără explicații. Nu aveai contact cu lumea de afară, deținuții măsurau timpul după cum se schimbau gărzile și după traficul de pe îndepărtatele străzi ale Parisului. Rațiile erau stricte și mereu aceleași: un sfert de litru de zeamă de legume, 100 de grame de pâine neagră și 20 de grame de margarină râncedă sau brânză. La început, cei doi nou-veniți pescuiau viermii din zeamă; după câteva zile, la fel ca toți ceilalți, o beau cu totul.

Bărbații puteau discuta cu femeile în curtea imensă a fortului, dar relațiile sexuale erau strict interzise, după cum le spusese clar unul dintre gardieni în prima zi, într-o frază complicată, multilingvă: „Madame prisonniers. Parler, promenade, ja! Aber NIX, verboten, fig-fig - Nix!” 4 Apoi, în caz că ar fi persistat vreo confuzie, a adăugat „NIX. Keine fig-fig!” Pentru Chapman, asta a sunat ca o provocare.

Deținuții din Fortul Romainville erau o adunătură ciudată: bogați și săraci, curajoși și trădători, vinovați și nevinovați. Chapman și Faramus erau singurii englezi. Acolo erau Paulette, o blondă care fusese arestată pentru spionaj, și Ginette, al cărei soț fusese deja executat pentru spionaj. Alte femei erau ținute ostatice din cauza soților sau a taților care se alăturaseră guvernului Franței Libere sau erau cunoscuți pentru rolul activ jucat în rezistență. Mai erau Kahn, un bogat bancher evreu de origine germană, Michelin, magnatul industriei cauciucului, doi

comercianți belgieni de diamante și un individ misterios pe nume Leutsch, jurnalist elvețian de limbă germană, care purta ochelari cu ramă de baga și pretindea că lucrase pentru serviciile de informații britanice. Printre deținuții francezi se aflau fostul ministru al informațiilor și un redactor de emisiuni radiofonice pe nume Le François, închis pentru că refuzase să difuzeze propagandă germană. O femeie, ospătăriță la o cafenea din Montparnasse, susținea că se afla acolo pentru că îl palmuisese pe un ofițer SS care o pipăise. Un tip în vârstă, pe nume Weiss, un excentric poliglot care avea o teamă patologică de apă, fusese arestat pentru că scrisese un articol despre cum trebuia împărțită Germania după ce avea să fie învinsă. Mulți intraseră pur și simplu în conflict cu invadatorii. Unii afirmau că habar n-aveau de ce se aflau acolo.

Fiecare deținut avea propria poveste, dar toți aveau grijă ce spuneau; unii refuzau să-și dezvăluie identitatea și nu-și spuneau decât prenumele. Pentru că închisoarea era plină de informatori, provocatori a căror sarcină era să scoată adevărul de la spioni și agitatori, iar apoi să-i dea în vileag. Printre deținuți, bănuielile cele mai mari le stârnea un belgian pe nume Bossuet, care pretindea că se născuse la Cardiff și vorbea bine engleza, amestecată însă cu argou. La început, Chapman se apropiase de belgian, doar ca să i se spună mai apoi că Bossuet era un „turnător profesionist” 5, un *mouchard*, care primise porecla de „Diamantul Negru”. Se zvonea că turnătoriile lui trimiseseră la moarte 22 de deținuți. Cei mai mulți îl evitau, iar unii îl atacau când gardienii nu erau atenți. În cele din urmă, Bossuet a fost scos din închisoare. Acest lucru a fost considerat o dovadă a vinovăției lui, dar era un aspect specific regimului nevrotic de la Romainville ca deținuții să fie aduși și mutați fără avertisment sau explicație. Un bărbat de vârstă mijlocie, pe nume Dreyfus, un descendent evreu al unei alte victime faimoase a antisemitismului, a fost ținut acolo o scurtă perioadă, fiind

apoi eliberat în mod inexplicabil. Îndată s-a presupus că trebuie să fi devenit turnător. „Era periculos să discuți cu oricine” 6, reflecta Chapman. „Nimeni nu știa cine erau ceilalți. Nimeni nu vorbea”.

Totuși, pe lângă atmosfera distrugătoare de teamă și neîncredere, exista o la fel de puternică dorință de intimitate. Interdicția cu privire la relațiile sexuale dintre deținuți nu era doar ignorată, ci încălcată cu dezinvoltură. Bărbații și femeile căutau orice ocazie: în toalete, sub scări, în magazia de cărbuni și în ungherele mai întunecate ale curții. Încăperile nu fuseseră concepute ca celule, iar lacătele erau ușor de scos. Deținuții puneau la cale planuri elaborate ca să-și satisfacă apetitul sexual. De la Romainville nu a evadat nimeni niciodată, dar iată că exista o cale de scăpare vremelnică. După câteva săptămâni de la sosirea la Romainville, Chapman se cuplase cu blonda Paulette, care era cu vreo zece ani mai mare, în timp ce Faramus începuse o relație sexuală cu o altă deținută, pe nume Lucy. Privind în urmă, este limpede că amândoi exagerau amploarea „cuceririlor” lor. Chapman, mai versat decât partenerul lui, a părut să accepte ciudatul amestec de sex și teamă ca pe un lucru firesc, dar Faramus, o persoană ingenuă din punct de vedere sexual, insista în convingerea că acestea „erau iubiri adevărate, pasionale și sincere” 7. În această societate închisă și înșelătoare, în care moartea venea fără vreun avertisment sau vreo explicație, manifestările sexuale erau singura libertate rămasă.

În timp ce Chapman și Faramus plănuiau întâlniri complicate cu deținutele, oferta lor de a spiona pentru Germania, pe care, acum, o uitaseră de mult, parcurgea încet canalele birocrăției militare germane. Din Jersey, scrisoarea lor ajunsese la Berlin, apoi la filiala din Hamburg a serviciului secret german și, în cele din urmă, înapoi în Jersey. Când a ajuns la Romainville, în decembrie 1941, l-a găsit pe Chapman executând două săptămâni de carceră. Fusesse trimis la *cachots*, celulele din subteran,

după o bătaie cu nesuferitul Bossuet. Deținuții de acolo primeau o masă constând în pâine și supă o dată la trei zile. Celula lui Chapman nu avea lumină, era foarte rece și umedă. Încercând să-și conserve căldura, râcâise pietrișul de pe jos și se acoperise cu el până la gât.

Chapman era de o săptămână la carceră când a fost scos din celulă, escortat în biroul lui Brüchenbach și încuiat într-o cameră dosnică. După câteva momente, a fost pus față în față cu un ofițer SS, care a închis cu grijă ușa în urma lui. Vizitatorul era înalt și slab, cu ochi albaștri, spălăciți și obraji supti, plini de vinișoare sparte. A rămas în picioare și s-a uitat la Chapman câteva minute înainte să vorbească. Apoi, într-o engleză perfectă, fără niciun pic de accent, s-a prezentat ca fiind *Oberleutnant* Walter Thomas. Fără vreo introducere sau explicație, s-a așezat la un birou și a început să-l interogheze pe Chapman în legătură cu infracțiunile săvârșite, cu experiența în domeniul explozibililor, cu detenția din Jersey și cunoștințele de limba germană. Din când în când, făcea referire la un dosar. Părea să știe toate detaliile despre trecutul de infractor al lui Chapman, nu doar despre infracțiunile pentru care fusese condamnat, ci și despre cele de care fusese doar suspectat. Ofițerul vorbea cu familiaritate despre Marea Britanie, despre anii petrecuți de Chapman în Soho, despre arestarea lui la Edinburgh și despre fuga lui în Jersey; în timp ce vorbea, își împreună degetele lungi ale mâinilor. Expresia lui nu s-a schimbat, dar a părut satisfăcut de răspunsurile lui Chapman. Mai târziu, acesta a spus că anchetatorul lui părea genul de om „erudit, serios” 8. După o oră, bărbatul a dat de înțeles că întâlnirea se terminase, iar Chapman a fost dus din birou nu înapoi în carceră, ci în cameră.

„Ce s-a întâmplat?” 9 a întrebat Faramus, uimit că Chapman fusese scos mai devreme de la carceră.

Chapman l-a pus să jure că va păstra secretul, apoi i-a povestit întâlnirea cu ofițerul SS. Probabil, a continuat el, că oferta lor de a lucra pentru Germania provocase, în

sfârșit, o reacție. „Pentru tine e bine” 10, a zis Faramus, care deveni deodată temător. „Pe tine sigur te vor folosi. Dar eu? Ce nevoie au de mine?” Chapman a încercat să-l liniștească, dar amândoi știau că Faramus avea dreptate. Era posibil ca naziștii să găsească o treabă pentru un infractor zdravăn, viclean și experimentat, cu un trecut bogat și cu un motiv convingător de a detesta autoritățile britanice. Dar ce să facă al Treilea Reich cu un frizer slab, de 20 de ani, a cărui singură infracțiune fusese o încercare eșuată de a-și însuși, prin înșelăciune, 9?

O nouă dovadă a interesului naziștilor pentru Chapman a ieșit la iveală câteva zile mai târziu, când un fotograf militar, cu un aparat Leica, i-a făcut prizonierului zeci de poze din față și din profil, după care a plecat.

La începutul lui ianuarie 1942, Chapman a fost chemat din nou în biroul comandantului. De data aceasta, anchetatorul n-a mai fost *Oberleutnant* Thomas, cel cu privirea inexpressivă. De-a curmezișul fotoliului comandantului stătea tolănită întruchiparea frumuseții feminine: ochi mari, căprui, unghii roșii, lungi și o haină neagră, scumpă, din lână de miel, lângă ea. Pentru Chapman, arăta de parcă tocmai venise de pe un platou de filmare. Preț de o clipă, Chapman a fost uimit de această apariție. Lângă ea era un bărbat în civil. Chapman a remarcat fizicul lui athletic și fața bronzată; cu hainele lor elegante și expresiile ușor, plictisite, parcă erau niște modele care pozau pentru o revistă de modă.

Bărbatul a pus întrebări în germană, pe care femeia le-a tradus în engleză, cu accent american. N-a existat nicio încercare de a ascunde motivul pentru care se aflau acolo. Chapman a fost bombardat cu întrebări despre ceea ce se gândise că ar putea să facă pentru serviciul secret german și despre motivele pentru care se oferise să o facă. Au vrut să știe cu cât se aștepta să fie plătit și ce era pregătit să facă dacă era trimis înapoi în Marea Britanie sub acoperire. Femeia fuma întruna, scoțând țigările dintr-o tabacheră neagră, lungă.

— Să zicem că nu ai mai vrea să te întorci la noi¹¹, a spus ea brusc.

— Va trebui să aveți încredere în mine¹², a răspuns Chapman.

În timp ce femeia își lua haina să plece, Chapman a văzut eticheta dinăuntru: Schiaparelli, renumita creatoare italiană de modă. Evident, s-a gândit el, spionii naziști – dacă cei doi erau așa ceva – își permiteau să fie în pas cu moda.

Timp de câteva săptămâni, s-a revenit la programul normal de detenție, întrerupt doar de bombardamentele cumplite executate de RAF asupra imensei fabrici Renault din Boulogne-Billancourt, aflată chiar dincolo de Sena, vizavi de Romainville. Fabrica făcea acum parte din mașinăria de război nazistă, producând camioane pentru armata germană. Pe 3 martie, RAF a trimis împotriva ei 235 de bombardiere, cel mai mare număr de avioane care au atacat vreodată un singur obiectiv în timpul războiului. De la fereastră, Chapman și Faramus au văzut străfulgerări, trasoare și obuze antiaeriene luminând cerul nopții, au simțit vibrațiile exploziilor și au privit cum cerul orașului se făcea portocaliu, devenind amenințător. Chapman a simțit că tovarășului său îi era frică. „Probabil că o să te trimită într-un lagăr pentru civili”¹³, a zis el. „Sau poate că o să te țină aici – dacă pe mine mă vor accepta. Ascultă, Tony, nu-ți face griji: lasă lucrurile în seama mea. Ai încredere în mine”.

Cei doi englezi se aflau în Romainville de aproape patru luni când Chapman a fost dus, pentru ultima oară, în biroul lui Brüchenbach. îl aștepta *Oberleutnant* Thomas. De data aceasta însă, era însoțit de un alt ofițer superior, îmbrăcat în uniformă de *Rittmeister*, echivalentul gradului de căpitan de cavalerie. La gât avea Crucea de Fier. *Oberleutnant* Thomas l-a prezentat drept „Herr Doktor Stephan Graumann”. Cu un gest aproape politico, Graumann l-a invitat pe Chapman să stea jos, apoi a început să-l interogheze, într-o engleză exactă, demodată,

cu voce calmă și cu accent britanic aristocratic. L-a întrebat cum a fost tratat la Romainville. Când englezul i-a descris perioada petrecută în *cachots* din ordinul lui Brüchenbach, Graumann a zâmbit batjocoritor și a remarcat că acesta era „doar o brută instruită” 14.

Graumann avea un aer arogant, dar binevoitor, iar lui Chapman a început să-i placă. Adesea, zâmbea pentru sine, de parcă savura o glumă cu tâlc. Cântărea atent răspunsurile lui Chapman, lăsându-se pe spătarul scaunului, cu degetul mare de la o mână agățat de buzunarul lateral al uniformei, iar cu cealaltă mângâindu-și părul rărit. Din când în când, își punea ochelarii cu ramă groasă și se uita într-un dosar deschis din fața lui. Chapman a tras concluzia că trebuia să fie „un bărbat înțelegător și tolerant” 15.

Graumann l-a mai chestionat o dată pe Chapman despre trecutul lui: șirul de infracțiuni, arestarea de către germani și francezi, membrii Găștii Dinamită și locul în care se aflau ei acum. Din când în când, întreba dacă Chapman era motivat mai mult de ura față de Marea Britanie sau de promisiunea unui câștig financiar. Chapman a răspuns că ambii factori îl determinau să spioneze pentru Germania. Interogatoriul a continuat vreme de trei ore.

În cele din urmă, Graumann l-a fixat pe Chapman cu ochii lui albaștri, spălăciți și a trecut la subiect Dacă englezul accepta să fie instruit în sabotaj, radiotelegrafie și spionaj, apoi să primească o misiune în Marea Britanie, putea să-i promită, la întoarcere, o recompensă financiară substanțială. Chapman a fost imediat de acord. Apoi, a întrebat dacă avea să meargă și Tony Faramus. Răspunsul lui Graumann nu a fost direct Faramus „nu era de folos” 16 serviciului secret german. Graumann și-a ales cu grijă cuvintele: „În vreme de război, trebuie să fim atenți, iar unul dintre voi trebuie să rămână aici”. 17 Deși limbajul lui era abscons, ceea ce voia să spună Graumann era evident: Faramus avea să rămână acolo drept garanție pentru buna

purtare a lui Chapman.

Când au dat mâna, Chapman a observat ghiulul cu cinci puncte negre de pe degetul mic al lui Graumann și moliciunea mâinilor acestuia. Erau mâini care nu cunoscuseră niciodată munca manuală. Vocea, mâinile, inelul cu sigiliu: bărbatul acela era fără doar și poate un soi de aristocrat. Din ușă, Graumann i-a zis lui Chapman că, dacă nu mai intra în belele, avea să plece de la Romainville în două săptămâni.

Chapman s-a întors în celula lui fericit la culme, dar și neliniștit din cauza amenințării voalate, rostite „cu jumătate de gură”, la adresa lui Faramus.¹⁸ Nu i-a relatat colegului său de celulă ce-i spusese germanul, dar vestea că el va pleca singur în scurt timp l-a făcut pe tânăr să fie convins că se afla în pericol. „Să zicem că o dai în bară”¹⁹, a zis Faramus. „Atunci, eu o să fiu cel care o încasează. Dar dacă, după ce pui piciorul în Anglia, nu mai vrei să te întorci, Eddie? N-am chef să fiu împușcat. În plus, sunt prea tânăr să mor”.

Chapman a încercat să-l liniștească. „Uite, Tony, lasă-mă să fac asta în felul meu. E și viața mea în joc, nu uita”. Era un adevăr care nu putea fi tăgăduit: destinele lor erau acum legate. Cele mai multe victime de la Romainville nu aflau niciodată de ce fuseseră alese să moară. Dacă Faramus era împușcat, avea să știe că fusese trădat de Eddie Chapman. În intimitatea lui, Faramus s-a gândit că „faptul de a accepta să fac jocul lui Eddie mă putea costa viața”. Era oare cu puțință ca acel „curajos bluf” să reușească? „Disperat și foarte speriat”, scria Faramus, „am sperat asta, atât pentru binele meu, cât și al lui”.

Pe 18 aprilie 1942, Chapman a fost scos din celulă.

— La revedere și baftă²⁰, a zis el și l-a bătut pe Faramus pe spate, rânjind. Caută-mă la Londra după război!

— La revedere și baftă, a răspuns acesta, cu toată seninătatea de care mai era în stare.

Chapman s-a întâlnit cu *Oberleutnant* Thomas în

biroul comandantului. Cele câteva lucruri cu care venise din Jersey i-au fost înapoiate, împreună cu hainele civile, în timp ce Brüchenbach a semnat actele de eliberare. Chapman a ieșit pe porțile închisorii de la Romainville și a fost condus de Thomas la o mașină care aștepta. Era liber. Dar, așa cum a remarcat Thomas după ce s-au așezat pe bancheta din spate, iar șoferul a luat-o spre vest, aceasta era un anumit fel de libertate. „Ești între prieteni, iar noi o să te ajutăm” 21, a zis sec ofițerul german în engleza lui exactă. „Așa că te rog să nu încerci să faci vreo prostie, de pildă să încerci să fugi, pentru că sunt înarmat” Din acel moment, a adăugat Thomas, în public, Chapman trebuia să vorbească doar în germană.

La Gara Montparnasse, cei doi s-au instalat într-un compartiment rezervat la clasa I, în trenul de Nantes. În vagonul-restaurant, Chapman s-a îndopat. Thomas cel cu înfățișare de ascet a mâncat puțin, așa că Chapman a terminat și porția lui.

Era seară când trenul a oprit în Nantes, portul din vestul Franței aflat aproape de vărsarea minunatei Loara în Oceanul Atlantic. Pe peron îi aștepta un tânăr solid, în haine civile, cu un nas spart, impresionant. S-a prezentat drept „Leo”, a luat geamantanul lui Thomas și geanta cu lucrurile lui Chapman și a pornit înainte, spre locul în care îi aștepta un Mercedes mare.

Chapman s-a cufundat în tapițeria din piele, în timp ce Leo conducea cu viteză pe străzile pavate ale orașului, luând-o apoi pe un drum de țară, spre nord-vest, pe lângă ferme îngrijite și pajiști pe care pășteau vaci Limousin. La o cafenea de la marginea drumului, o mână de țărani priveau indiferenți cum Mercedesul trecea în viteză pe lângă ei. După vreo șapte kilometri, Leo a încetinit și a luat-o la dreapta. Au trecut pe lângă ceea ce părea a fi o fabrică și au traversat un pod de cale ferată, înainte să oprească în fața unor porți verzi de fier, cu un zid înalt de o parte și de alta. O perdeă deasă de ploi ascundea vederii tot ce era în spatele zidului. Leo a salutat santinela în

uniformă, care le-a deschis poarta.

După ce a mai mers puțin, mașina a oprit în fața unei case mari, din piatră. Chapman a fost condus înăuntru, la etaj, într-un birou plin de cărți. Acolo, un personaj familiar, îmbrăcat într-un costum cu dungi, din trei piese, scria aplecat peste birou. „Bine ai venit la Villa de la Bretonniere” 22, a zis dr. Graumann, ridicându-se să dea mâna cu Chapman. „Vino să bei un pahar de coniac cu adevărat bun”.

Capitolul 5

Villa de la Bretonniere

După Romainville, Villa de la Bretonniere era un paradis. Clădirea cu trei niveluri fusese construită în anii 1830, în aceeași perioadă cu închisoarea de la Paris, dar contrastul dintre ele nu putea fi mai mare. Era ceea ce francezii numesc *maison de maître*, fiind mai mare decât un conac, dar mai mică decât un castel. Avea toate caracteristicile refugiului unui om bogat: podele din stejar, șemineuri mari, din marmură, candelabre din cristal și uși duble, care dădeau într-o grădină mare și bine îngrijită. Înainte să fie rechiziționată, iar proprietarul ei, „mutat”, casa aparținuse unui evreu bogat, care avusese un cinematograf în Nantes. Clădirea, înconjurată de copaci și de un zid înalt, se potrivea exact scopurilor spionajului nazist.

În seara aceea, îmbătat de coniac și de primirea făcută de Graumann, Chapman a fost condus într-o cameră de la ultimul etaj. Pentru prima dată în patru ani, ușa nu a fost încuiată în urma lui. A dormit în cearșafuri apretate și s-a trezit din cauza unui cocoș. Și-a zis că niciodată nu văzuse ceva mai frumos. Spre vest, pământul cobora ușor prin păduri și câmpii, până la râul Erdre. Păsările de baltă se bălăceau într-un heleșteu ornamental, în timp ce niște căței ciobănești se jucau pe peluză.

Chapman a fost însoțit la micul dejun de *Oberleutnant* Thomas. În sufragerie, Graumann stătea în capul mesei, citind *Times* și mâncând un ou fiert I-a făcut

semn cu capul lui Chapman, dar n-a spus nimic. (Chapman avea să afle în curând că aristocratul nu făcea conversație la micul dejun.) În jurul mesei, șase bărbați se înfruptau cu pâine prăjită, ouă, unt, miere și cafea proaspătă, toate servite în cel mai bun porțelan al fostului proprietar. Chapman l-a recunoscut pe Leo, șoferul cu nasul turtit, care i-a zâmbit, dezvelindu-și dinții spârți.

O servitoare franceză a strâns masa, au fost oferite țigări, iar Thomas i-a prezentat pe ceilalți „ai casei”. Fiecare și-a dat un nume fals, dar Chapman nu avea de unde să știe asta. Un tip rumen la față, bine făcut, cu un ac cu perlă la cravată a fost prezentat drept „Hermann Wojeh”, fiind urmat de „Robert Keller”, un bărbat slab, blond, abia trecut de 20 de ani, și de „Albert”, un ins de vârstă mijlocie, cu început de chelie și un aer vesel. Spre uimirea lui Chapman, următoarea persoană, îmbrăcată în pantaloni de golf și cu un ceas din aur la mână, l-a salutat în engleză, cu un puternic accent de Cockney⁷. S-a prezentat drept „Franz Schmidt”.

Mai târziu, în birou, Graumann a luat poziția obișnuită, agățându-și degetul de vestă, și i-a explicat lui Chapman că acum făcea parte din Abwehr - serviciul german de informații și spionaj - și că era atașat secției din Nantes, „unul dintre cele mai importante centre de pregătire în sabotaj din Europa ale Serviciului Secret German” 1.

În următoarele trei luni, a continuat Graumann, Chapman avea să fie supus unei pregătiri riguroase, sub îndrumarea lui: Keller urma să-i fie instructor în domeniul radiotelegrafiei, Wojeh și Schmidt aveau să-l învețe tehnici de sabotaj și spionaj, iar Leo, să-i arate cum să sară cu parașuta. Dacă trecea anumite teste, era trimis în misiune în Marea Britanie și, dacă reușea, avea să fie bine recompensat. N-a spus o vorbă despre ce se întâmpla dacă nu trecea acele teste.

Între timp, era liber să exploreze împrejurimile, dar

---

7 Zonă din estul Londrei (n. red.).

numai însoțit de Thomas. Era bine să evite să fraternizeze cu localnicii și, în niciun caz, nu trebuia să aducă femei în casă. În prezența francezilor, trebuia să vorbească doar în germană, iar dacă vreun german îl lua la întrebări, trebuia să explice că era german prin naștere, dar trăise multă vreme în America. Oficial, făcea parte din Baustelle Kerstang, o unitate germană de geniu, care repara drumuri și clădiri în Franța ocupată.

Graumann i-a spus lui Chapman că avea nevoie de un nume de spion, spre a-i proteja adevărata identitate. Care era numele pe care englezii îl asociau de obicei cu germanii? Fritz? Acela avea să fie, spuse el râzând pe înfundate, numele de cod al spionului Abwehr cu numărul V-6523.

În timp ce se străduia să asimileze noile informații, Chapman se gândea că dr. Graumann, în costumul lui dungat, arăta mai degrabă ca un „respectabil om de afaceri” 2 decât ca șeful unei rețele de spionaj. Tonul lui era aspru, dar nu răutăcios, iar ochii îi străluceau sub pleoapele grele. De fiecare dată când vorbea, capul i se mișca ușor, înainte și înapoi. Lui Chapman i se părea că vocea lui era „surprinzător de blândă pentru un german” 3, dar tonul i s-a înăsprit puțin când a spus: „Uite ce e, vei vedea o grămadă de lucruri, dar trebuie să știi că totul trebuie ținut secret. Te rog să nu fii prea băgăreț”. 4

De câteva luni, Abwehrul căuta un englez care să poată fi instruit ca spion și sabotor spre a fi trimis în Marea Britanie. Omul respectiv trebuia să fie lipsit de scrupule, dispus să stea ascuns, inteligent, nemilos, interesat. Sosirea lui Chapman la La Bretonniere nu era o întâmplare. Mai degrabă, el reprezenta cea mai recentă și mai îndrăzneată lovitură dată într-un război anglo-german al serviciilor secrete care se desfășura, nevăzut, dar fără încetare, de doi ani.

Înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Abwehrul (care, literal, înseamnă „apărare”) era considerat cel mai eficient serviciu de informații din

Europa. Potrivit unei evaluări făcute la începutul războiului de MI5, serviciul de securitate care se ocupa de contraspionaj în Marea Britanie și în întreg Imperiul Britanic, Abwehrul era, „indiscutabil, o organizație de primă clasă din punctul de vedere al instruirii și personalului” 5. Era o evaluare excesiv de măgulitoare. Unul dintre cele mai șocante aspecte legate de serviciile de informații ale diverselor țări era cât de puține lucruri știau unele despre altele, în 1939, SIS – Secret Intelligence Service, Serviciul Secret de Informații britanic (sau MI6, care opera în afara teritoriului britanic), nu știa cum se numea serviciul de informații al armatei germane și nici cine îl conducea. Într-o autoevaluare sinceră, făcută după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, MI5 a recunoscut că, „până la căderea Franței, organizația serviciului de securitate în ansamblu era într-o stare care nu poate fi considerată altfel decât haotică [...] încercând să găsească mijloace de identificare a agenților germani fără nicio informație din interior despre organizația germană” 6.

Abwehrul era la fel de slab pregătit. Hitler nici nu se așteptase, nici nu își dorise să intre în război cu Marea Britanie, iar majoritatea operațiunilor de spionaj ale naziștilor fuseseră îndreptate spre est. În Marea Britanie, Abwehrul nu avea, practic, o rețea de spioni. În timp ce Marea Britanie și Germania se pregăteau de conflict, un ciudat dans avea loc, în umbră, între serviciile lor de informații: ambele au început să-și creeze cu frenezie, aproape de la zero, o rețea de spioni, pe care să o poată folosi imediat împotriva adversarului. Fiecare serviciu credea că celălalt era extrem de eficient și avansat din punctul de vedere al pregătirilor, dar amândouă se înșelau.

Prima dispută serioasă a avut loc din cauza unui mărunț, dubios și enervant electrician galez, pe nume Alffed Owens. Fiind fabricant de acumulatori, Owens călătorise frecvent în Germania în anii 1930, întorcându-se de acolo cu tot soiul de informații tehnice și militare pe

care le-a transmis Amiralității. În 1936, el a fost recrutat oficial de serviciul britanic de informații ca agentul „Snow” (anagramă parțială a numelui Owens). În același timp însă, Owens luase legătura în secret cu Abwehrul. MI6 i-a interceptat corespondența, dar când i-a pus în față dovada jocului său dublu, Owens a insistat că el lucra în interesul britanicilor. Pe moment, MI6 i-a acceptat explicația. După ce a primit instrucțiuni din Germania, Owens a ridicat un post emițător de la biroul de bagaje din Gara Victoria, oferind informații tehnice valoroase despre construcția radioemițătoarelor germane. Apoi, a fugit la Hamburg, unde se credea că „s-a stricat”.

La o zi după ce Marea Britanie a declarat război Germaniei, galezul a reapărut, sunând la Special Branch pentru a stabili o întâlnire. La închisoarea Wandsworth, lui Owens i s-a oferit să aleagă între a fi executat și a lucra ca agent dublu; el a pretins din nou că era loial Marii Britanii. În septembrie 1939, a plecat în Olanda, de această dată, însoțit de un inspector de poliție pensionat, Gwilym Williams, dându-se drept naționalist galez nerăbdător să scape de jugul englezilor. Acolo, s-au întâlnit cu Nikolaus Ritter, ofițer în Abwehr, și s-au întors la Londra cu informații prețioase, inclusiv cheile diverselor coduri radio folosite de Abwehr.

Britanicii aveau încă îndoieli cu privire la agentul Snow, iar acestea au crescut după o serie de întâmplări neobișnuite petrecute în Marea Nordului. Ritter i-a cerut lui Owens să recruteze un alt agent care să fie pregătit în Germania, iar pentru aceasta a acceptat să trimită un submarin care să-i ia de la sud de Bancul Dogger. MI6, nerăbdător să planteze un agent dublu în Abwehr, a găsit la timp un escroc pocăit, pe nume Sam McCarthy, care a fost de acord să joace acest rol. În timp ce se îndreptau spre locul de întâlnire cu un trauler, McCarthy și Owens s-au convins că fiecare dintre ei era, de fapt, spion german. Cu două zile înainte de întâlnire, McCarthy l-a încuiat pe Owens în cabină și s-au îndreptat spre casă. Când Owens a

fost percheziționat, au descoperit că avea la el un raport în care erau descrise operațiunile serviciilor britanice de informații. Acesta i-a condus la șeful unui restaurant din Piccadilly, care le furniza uneori informații agenților MI5, pe nume William Rolph. Confruntat cu dovada, Rolph a recunoscut că fusese recrutat de Owens să spioneze pentru Germania. Îndată ce anchetatorii au plecat, acesta s-a sinucis băgându-și capul într-un cuptor pe gaze.

Restul războiului, Owens a stat în închisoare și nici azi nu se știe sigur dacă a fost un patriot, un trădător sau și una, și alta. Cazul Snow a dovedit însă extraordinara valoare a unui agent dublu și a furnizat unele indicii tehnice și criptologice vitale. Farsa din Marea Nordului a demonstrat că Abwehrlul încerca să recruteze cetățeni britanici neloiali, chiar și infractori, pentru a face din ei agenți germani.

Între timp, teama crescândă de o invazie germană a generat în Marea Britanie o frică de spioni de proporții epidemice. Căderea țărilor europene una după alta în fața blitzkriegului nazist putea avea o singură explicație: în fiecare țară exista probabil, în spatele liniilor, o rețea de agenți care-i ajuta pe germani să avanseze. Se credea că o rețea similară exista în Marea Britanie și complota la subminarea statului. Mitul celei de-a cincea coloane germane s-a născut în virtutea celui mai nebritanic val de isterie publică, alimentat de presă și de politicieni. „Exista o clasă socială bine definită, predispusă la mania spionajului” 7, scria Churchill, care nu era nici el imun la această manie. „Războiul este momentul de glorie al acestor oameni vrednici”.

Spionii germani erau peste tot și nicăieri. Poliția era copleșită de informații cu privire la personaje ciudate, deghizate, lumini care clipeau în noapte, căpițe de fân care ardeau și vecini paranoici, care auzeau bătăi ciudate în pereți. Cineva avid să prindă spioni a raportat că a văzut un bărbat cu un „gât tipic de prusac” 8; Baden-Powell, primul șef al cercetașilor, credea cu tărie că se putea

identifica un spion german după felul în care mergea. Oricine putea fi spion. Evelyn Waugh a satirizat această nebunie: „Suspectați pe toată lumea – vicarul, băcanul, fermierul a cărui familie trăiește aici de o sută de ani, pe toți cei care au puține șanse să fie spioni”. 9 Se spunea că spionii împărțeau ziare ca să transmită semnale secrete germanilor parașutați, otrăveau ciocolata, se infiltrau în poliție, recrutau nebuni din azile pentru un detașament sinucigaș și trimiteau, în zonele rurale, agenți criminali, deghizați în femei care făceau autostopul.

S-au depus eforturi imense pentru a verifica informațiile primite, dar fără succes. Cel mai dezastruos rezultat al panicii a fost internarea a 27.000 de germani, italieni și alți „inamici străini”, cei mai mulți nefind doar nevinovați, ci și oponenți ai nazismului. Incapacitatea de a-i deconspira pe complotiști n-a făcut decât să întărească convingerea că era vorba despre agenți dintre cei mai buni. Serviciul secret, scria cineva bine informat, „a rămas cu neplăcuta impresie că existau în țară agenți pe care era incapabil să-i descopere” 10.

Adevărul era că, în afară de Arthur Owens și imaginara lui trupă de extremiști galezi, Abwehrul nu reușise să recruteze, înainte de război „o echipă efectivă de spioni în Marea Britanie. Dar, pe măsură ce operațiunea „Leul de mare” – planul de invazie a Marii Britanii – prindea formă, serviciul secret german se pregătea să se răzbune cu vârf și îndesat pentru acest eșec. De la sfârșitul lui 1940, când duelul aerian dintre RAF și Luftwaffe s-a intensificat, Abwehrul a început să introducă agenți în Marea Britanie: aceștia au venit cu bărci gonflabile, submarine, hidroavioane și parașute; au venit deghizați ca refugiați și marinari. Unii aveau cele mai noi posturi de emisie și documente de identitate falsificate cu grijă; alții au sosit doar cu hainele de pe ei. Între septembrie și noiembrie 1940, se estimează că cel puțin 21 de agenți germani au fost trimiși în Marea Britanie cu instrucțiuni să raporteze despre mișcările de trupe, să identifice și să

saboteze ținte vitale pentru apărarea britanică, să se pregătească de o iminentă invazie și apoi să-și piardă urma în armata britanică în retragere. A fost întocmită o listă cu englezi importanți care aveau să fie arestați de Gestapo, iar șefii Abwehrului de la Berlin aveau puține îndoieli că, în scurt timp, trupele lui Hitler aveau să mărsăluiască pe Whitehall⁸.

Spionii Abwehrului formau o amestecătură. Unii erau adepți ai nazismului, dar cei mai mulți erau acel gen de scursuri care au tendința să se îndrepte spre lumea spionajului: oportuniști, infractori și o mână de fanteziști. Cei mai mulți „spioni de invazie” aveau însă un lucru în comun: erau amatori. Mulți vorbeau prost sau nu vorbeau deloc englezește. Câțiva avuseseră parte de o pregătire rudimentară. Erau sumar informați și, adeseori, ignoranți cu privire la stilul de viață al englezilor. Unul fusese arestat după ce încercase să plătească 10 și șase șilingi pentru un bilet de tren care costa „zece și șase”⁹.

Cei din Abwehr nu aveau să afle niciodată că întreaga lor rețea de spionaj din Marea Britanie fusese descoperită, dezmembrată și întoarsă împotriva lor. E adevărat că mulți dintre agenții lor au părut a fi dispărut fără urmă, dar așa ceva era de așteptat. Unii începuseră să transmită mesaje radio sau scrise cu cerneală simpatică, iar altora părea să le priască existența sub acoperire. Cel puțin asta i s-a spus lui Hitler. Și totuși cel mai bine pregătiți și mai experimentați ofițeri de informații germani știau că nivelul spionilor trimiși în Marea Britanie era cumplit de slab. Puținele informații care veneau din Marea Britanie erau de calitate inferioară. Nu fusese îndeplinită nicio operațiune de sabotaj.

Conducerea Abwehrului a decis că, pentru a penetra sistemul de informații britanic, trebuia să nu se limiteze la zeloșii amatori folosiți până atunci. Era nevoie de un gen superior de spion: ales cu multă atenție și pregătit cum

---

8 Arteră importantă din centrul Londrei (n. red.).

9 Zece șilingi și șase penny (n. red.).

trebuie, de profesioniști, pentru misiuni specifice foarte periculoase. Acești indivizi trebuiau să fie dedicați, nemiloși și, dacă era posibil, britanici. În acest scop, în martie 1942, secția (*Diensistelle*) din Nantes a Abwehrului a devenit centru de pregătire a spionilor de elită. Un *Rittmeister*, care era în același timp o vedetă în plină ascensiune a spionajului german, a fost trimis să conducă noua școală de spioni, dispunând de bani, instructori profesioniști, personal și o casă spațioasă la marginea orașului, în sătucul St. Joseph. Unitatea avea să fie subordonată centralei Abwehrului de la Paris, dar, în general, era independentă.

Un tânăr ofițer al Abwehrului vorbitor de engleză, pe nume Walter Praetorius, fusese numit să găsească un englez renegat demn de a fi pregătit ca spion de înaltă clasă. Praetorius era un nazist convins, dar un anglofil inveterat din punctul de vedere al gusturilor. Străbunicul său matern, Henry Thoms [sic], fusese comerciant de țesături de in și emigrase din Dundee în portul baltic Riga, unde se căsătorise cu o nemțoaică. Praetorius era foarte mândru de originea lui britanică și îi plăcea să amintească oricui îl asculta că era descendent al „liniei principale a clanului McThomas” 11.

Tânărul Praetorius absolvise Universitatea din Berlin și, în 1933, la 22 de ani, urmașe, timp de un an, cursurile Universității din Southampton, perfecționându-și engleza în cadrul unui program anglo-german de schimb de studenți. Voia să se facă profesor. În Anglia, Praetorius cântase la flaut, vâslise pentru universitate și începuse să poarte ostentativ haine englezești și să-și dea aere de gentleman. Mai presus de orice însă, dansase. Cea mai durabilă moștenire a anului petrecut în Marea Britanie a fost neverosimila, dar puternica pasiune pentru dansurile populare englezești. Învățase dansurile scoțiene de la strămoșii săi scoțieni, dar cel mai mult se îndrăgostise de dansul „Morris”. Englezii aveau tendința să ia în râs acest dans, dar Praetorius îi găsea captivanți pe dansatori, cu

pălăriile lor ciudate și cu ritualurile specifice. În vacanță, călătorise cu bicicleta în toată Anglia, fotografiind dansatori și analizând pașii de dans. După luni de studiu atent, a ajuns la concluzia că dansul „Morris” era la originea tuturor dansurilor din lume și deci a întregii culturi mondiale (o teorie remarcabilă, neformulată de nimeni altcineva, nici înainte, nici de atunci încolo).

Praetorius era îndrăgît la Southampton, unde era poreclit Ruginitul, din cauza nuanței roșiatice a părului său din ce în ce mai rar, fiind ținut minte drept „un tip blând și amabil” 12. Dar era și foarte ușor de influențat, un extremist prin fire, care putea avea accese de entuziasm excesiv, irațional. Când s-a întors în Germania, în 1936, obsesia lui pentru dansurile populare a fost înlocuită, în scurt timp, de o pasiune și mai mare pentru fascism. Potrivit dosarelor poliției britanice, mama lui era deja o „nazistă înverșunată” 13, iar tânărul Walter a îmbrățișat noul crez cu ferveare și naivitate caracteristice, urcând rapid treptele ierarhiei în organizația Tineretul Hitlerist. „Superioritatea raselor germană și anglo-saxonă asupra tuturor celorlalte” 14 a devenit un act de credință, iar izbucnirea războiului, o șansă de a demonstra forța germanilor întruchipată de SS-iști. Moartea singurului său frate, Hans, în Polonia, în primele zile ale războiului n-a făcut decât să-l înflăcăreze și mai mult. Ruginitul, blândul flautist pasionat de dansurile populare devenise un nazist devotat, fără rezerve.

SS *Oberleutnant* Praetorius, adoptând numele de spion Walter Thomas, în onoarea strămoșilor săi scoțieni, a început să lucreze cu sârguință, scotocind prin documente și umblând prin închisori, tabere de refugiați și lagăre de prizonieri de război în căutarea spionului ideal. S-a dus în Jersey după colaboratori și s-a cazat la Hotelul „Almadoux”. A discutat cu criminali și dezertori, cetățeni britanici blocați în teritoriile ocupate și chiar simpatizanți ai IRA, irlandezi care puteau fi recrutați să lupte împotriva britanicilor. Niciunul n-a fost suficient de bun. Apoi, la

sfârșitul lui martie 1942, Praetorius a trimis un mesaj plin de entuziasm noului șef al secției Abwehr (*Abwehrstelle*) de la Nantes, raportând că găsisse un hoț englez într-o închisoare din Paris, care „putea fi instruit pentru munca de sabotaj” 15 și cu care avea de gând să discute cât mai repede.

Capitolul 6

Dr. Graumann

Chapman a început să cerceteze noul domiciliu, cu Praetorius (alias Thomas) drept ghid și paznic. Dormitorul lui Chapman, aflat la ultimul etaj al vilei, era chiar deasupra apartamentului lui Graumann, care ocupa cea mai mare parte a primului nivel. Lângă Chapman stătea Keller, al cărui dormitor era și cameră de transmisiuni. Wojeh și Schmidt împărțeau o cameră, iar Praetorius ocupa dormitorul de lângă Graumann. La parter se aflau sufrageria, o elegantă cameră pentru fumători, cu panouri pictate în stil Fragonard, și un birou mare, cu mese de-a lungul pereților și un seif din oțel în colț. Lângă clădirea principală era o căsuță drăguță, pentru grădinar, al cărei parter fusese transformat în laborator de chimie în care se fabricau explozibili, cu mojară și pistile, cântare și rânduri de sticle cu aspect sinistru, aliniate la perete.

La Bretonniere avea un întreg contingent de personal domestic: Odette, în vârstă de 30 de ani, gătea și făcea curat, fiind ajutată de Jeanette, o adolescentă. Doi grădinari - unul, un deținut eliberat - veneau zilnic să taie iarba, să aibă grijă de flori, să curețe de buruieni mica grădină de legume și să hrănească puii, caprele și porcii.

Instruirea lui Chapman a început imediat. A fost adus un aparat Morse și, sub îndrumarea lui Keller și a lui Praetorius, a fost învățat să facă diferența dintre un punct și o liniuță. S-a trecut apoi la literele cu două elemente, apoi cu trei și, în sfârșit, la întregul alfabet german. A fost învățat să facă abrevieri elementare, trucuri pentru memorarea secvențelor de litere și să asambleze un radioemitor.

La trei zile de la sosirea lui, grădinarii au fost trimiși acasă mai devreme, iar Wojeh a declanșat o explozie cu efect întârziat în grădină, urmată de o demonstrație de „amestecare a unor substanțe” în laborator. Sabotorul cu față roșie mânua amestecurile volatile cu o dexteritate extraordinară, iar Chapman, care era mândru de cunoștințele lui în materie de explozibili, a fost impresionat: „Doar puneam mâna pe ele, se uita la ele, le gusta și începea să amestece. Nu cred că era chimist, pur și simplu fusese foarte bine instruit”. 1 în fiecare zi, Chapman și Wojeh lucrau în laborator, realizând bombe și dispozitive incendiare din ingrediente simple, precum zahăr, ulei și dorat de potasiu. Chapman a fost pus să memoreze formule.

Leo a început să-l învețe cum să sară și să se rostogolească, pregătindu-l pentru saltul cu parașuta. Lângă cel mai înalt fag din grădină a fost pusă o scară, iar înălțimea de la care Chapman sărea a crescut gradual, până când acesta a reușit să sară de la aproximativ nouă metri fără să se rănească. După anii de închisoare, era într-o condiție fizică precară, astfel că Leo i-a stabilit un program strict de exerciții: Chapman a trebuit să taie lemne până când l-au durut umerii și, în fiecare dimineață, Praetorius îl însoțea într-o alergare de 6, 5 kilometri de-a lungul râului Erdre. Chapman era profund impresionat de „frumusețea râului din apropiere de Nantes”, gândindu-se că, abia de când ieșise din închisoare, „începuse să-și dea seama câtă frumusețe exista în lume”.

Pentru Chapman, acele zile au fost o perioadă ciudat de liniștită. Un clopoțel îi chema pe bărbați la micul dejun la 8.30, iar la 10, Chapman exersa transmitând mesaje radio celorlalte posturi ale Abwehrului, de la Paris și Bordeaux. Restul dimineții era ocupat cu deprinderea tehnicilor de sabotaj, exercițiile de codificare sau antrenamentele pentru saltul cu parașuta. Prânzul era la 12.30, fiind urmat de o siestă, până la 15 sau 15.30, după care instructajul continua. Seara, jucau bridge sau popice

pe iarbă ori se plimbau până la „Café des Pêcheurs”, un mic bar cu lambriuri din lemn, de unde priveau soarele apunând dincolo de râu, în timp ce beau bere cu 3 franci paharul. Uneori, însoțit de alți membri ai echipei, Chapman mergea cu mașina la țară să cumpere alimente de pe piața neagră: ouă proaspete, pâine, șuncă și vin. Negocierile erau purtate de unul dintre șoferi, un belgian pe nume Jean, pentru că fermierii francezi le-ar fi cerut germanilor mai mult. Mâncarea era scumpă – o bucată de șuncă ajunge să coste și 2.500 de franci – dar banii nu păreau a fi o problemă.

La vilă, alcoolul curgea din belșug. Mai ales felul în care bea dr. Graumann era spectaculos: Chapman a calculat că șeful dădea gata, în fiecare seară, cel puțin două sticle de vin, urmate de mai multe pahare de coniac. Acest lucru nu părea să aibă vreun efect asupra lui. Sâmbăta, toată lumea se urca în cele patru mașini ale unității, fiecare dintre ele cu număr de înmatriculare francez și permis de trecere emis de SS, și se ducea la Nantes, mâncând la „Chez Elle”, dansând la „Café de Paris” sau mergând la cabaretul „Le Coucou”, unde șampania „la negru” costa 300 de franci sticla. Chapman nu plătea nimic și primea câți „bani de buzunar” dorea. 2 În aceste ieșiri în oraș, Chapman văzuse „semnele V”, marca rezistenței franceze, desenate pe ziduri, în locurile publice. Un nazist zelos înserase o svastică în interiorul fiecărui V, „inversând astfel propaganda”. Câțiva bărbați au vizitat bordelul controlat de germani – Albert cel cu față de mops era unul dintre clienții obișnuiți ai stabilimentului și preamărea farmecele acelor *joliefilles* cu atâta entuziasm, încât ceilalți l-au poreclit *Joi Albert*, ceea ce nu i se potrivea deloc.

Chapman îl considera pe Wojeh un tovarăș foarte de treabă: „Îi plăcea viața, mereu avea o grămadă de bani, era destul de ostentativ, îi plăceau fetele și băutura”. 3 Fiind și el fost boxer, era foarte puternic. Îi provoca pe ceilalți la un fel de *wrestling*, fiecare participant prinzând

mâna adversarului și încercând să-l forțeze să se pună în genunchi. Invariabil, Wojeh câștiga.

Chapman a început să și-i imagineze pe acești bărbați ca prieteni ai săi. Niciodată nu se îndoise că numele după care îi știa erau reale. Odată, auzise spunându-i-se lui Thomas „Praetorius”, dar, pur și simplu, crezuse că trebuia să fie o poreclă.

Cu toată bonomia lor molipsitoare, noii lui tovarăși aveau totuși grijă ce vorbeau, erau discreți în comportament și secretoși cu privire la ce făceau în afara vilei. Din când în când, Wojeh sau Schmidt dispărea cel puțin o săptămână. Când se întorceau, Chapman încerca discret să afle unde fuseseră. Discuția, își amintește el, se desfășura cam la fel:

— A fost bine?

— Da. Nu prea rău.

— Unde ai fost?

— Oh, în afara țării.⁴

Chapman a învățat să nu aștepte niciodată un răspuns direct. Odată, beat fiind, l-a întrebat pe Wojeh dacă a fost vreodată în America. Wojeh i-a zâmbit cu răceală: „Oare de ce pui asemenea întrebări?” ⁵

În ciuda aparentei lipse de formalism, securitatea era strictă. Toate documentele importante erau ținute în seiful din birou. Din când în când, Chapman îl vedea pe Graumann ducându-se în grădină cu un document secret sau o scrisoare, „o scotea, aprindea o țigară și ardea întregul plic” ⁶. Noaptea, doi câini ciobănești feroce umblau prin împrejurimi, ținându-i pe intruși afară și pe Chapman înăuntru. Într-o dimineață, Keller l-a găsit pe Chapman singur în camera de transmisiuni și s-a răstit la el, spunându-i să plece. După aceea, ușa a fost mereu încuiată și echipată cu alarmă. Când Graumann a aflat că Chapman se ducea să înoate în râu dimineața devreme, a adunat personalul și i-a tras o săpuneală zdravănă:

— Doamne Dumnezeule! ⁷ Merge singur? Nu are acte la el. Dacă îl ridică poliția franceză?

Mai târziu, șeful l-a luat deoparte pe Chapman și i-a explicat cu blândețe: „Uite ce e, dacă ieși să înoți, ia pe unul dintre băieți cu tine. Dacă vreodată vrei să ieși, au ordine și trebuie doar să ceri, iar unul dintre băieți va merge cu tine”. 8

Inevitabil însă, Chapman a început să adune frânturi de informații de la colegii lui. Leo, Wojeh și Schmidt erau „mai mult sau mai puțin imprudenți, un fel de băieți de gașcă” 9. Wojeh se lăuda că, înainte de război, boxase la olimpiadă. Evident, cunoștea bine Londra și devenea sentimental când vorbea despre o fostă iubită, o cameristă irlandeză de la Hotelul „Hyde Park”. Din câteva remarci banale, Chapman a aflat că Wojeh fusese implicat în dinamitarea unui hotel din Paris înainte de invadarea Franței, atac în care muriseră mulți ofițeri ai Aliaților. Puțin câte puțin, a aflat detalii grăitoare despre viața lor din trecut. Thomas purta, de câte ori avea ocazia, cravata de canotor primită la universitatea englezească și se lăuda că fusese cel mai bun vâslaș din Southampton. Albert a dezvăluit faptul că, înainte de război, fusese agentul unei firme germane în Liberia. Leo fusese boxer profesionist.

Când Chapman l-a întrebat pe Schmidt de unde a căpătat accentul de Cockney, acesta i-a explicat că, înainte de război, lucrase ca ospătar la renumitul restaurant londonez „Frascati's”. Vizitase câteva dintre locurile din Soho frecventate de Chapman, inclusiv „Smokey Joe's” și „The Nest”, și ținea minte ceaiurile dansante de la Regal Theatre, din apropiere de Marble Arch. Încet, Chapman și-a dat seama că bărbații aceia nu erau niște simpli instructori; erau spioni experimentați și sabotori, care fuseseră trimiși în Franța și Marea Britanie încă dinainte de izbucnirea războiului.

Dacă vreunul dintre „băieți” ieșea în evidență, șeful îi ascundea trecutul după obloanele de oțel ale politiei. Drept exercițiu, Graumann i-a dat lui Chapman sarcina de a radiotelegrafa textul unor poezii pentru copii, precum

„Mary had a Little Lamb”¹⁰ și „This little piggie went to Market”¹¹.¹⁰ „Erau lucruri”, reflecta Chapman, „pe care mă gândeam că doar un englez le știa” ¹¹; Graumann pretindea însă că vizitase Anglia doar o dată. Când Chapman i-a pomenit lui Graumann despre „formidabilul accent englezesc” ¹², acesta a evitat întrebarea implicită, spunând că a avut un „foarte bun profesor particular” ¹³.

Într-o seară, la cină, conversația a ajuns la câini. „O să-ți arăt o poză cu câinele meu” ¹⁴, a zis Graumann și s-a ridicat de la masă. Câteva minute mai târziu, s-a întors cu o fotografie ruptă. Câinele se vedea, dar fața celui care îl ținea fusese ruptă.

„Doctorul Stephan Graumann” era, în realitate, cu totul altcineva. Numele lui era Stephan Albert Heinrich von Groning. Era un aristocrat cu educație impecabilă, foarte bogat și cu gusturi fine: „coniacul foarte bun” ¹⁵ cu care îl servise pe Chapman în prima seară era un bun laitmotiv al vieții lui.

Von Groning fusese, timp de vreo opt secole, cea mai de seamă familie din nordul orașului Bremen, strângând o avere imensă din afaceri bune și din mariaje și mai bune. De-a lungul anilor, puternicul clan oferise parlamentului din Bremen ¹⁷ membri și un diplomat remarcabil în secolul al XVIII-lea, Georg, care studiasă cu Goethe la Leipzig, iar apoi servise ca ambasador la curtea lui Napoleon. Drept recunoaștere a meritelor sale, i-a fost acordat titlu aristocratic „von”, iar, de atunci, familia Von Grbning a devenit tot mai bogată și mai vestită.

Născut în 1898, Stephan a fost crescut în împrejurări extrem de privilegiate. Mama lui era o americană de origine germană, pe nume Helena Graue (de unde și numele lui de spion, Graumann). Acasă, cei din familia Von Groning vorbeau în engleză, cu accent aristocratic. Casa lor era o clădire uriașă, situată în piața principală a orașului Bremen, o construcție impunătoare din stuc și

---

¹⁰ Mary avea un mieluşel (engl., n. red.).

¹¹ Porcuşorul ăsta s-a dus la piaţă (engl., n. red.).

piatră, cu cinci niveluri, o bibliotecă fabuloasă, câteva portrete ale unor vechi maeștri și o armată de servitori aflați la dispoziția tânărului Stephan: unul îi lustruia pantofii, altul îi gătea, iar altul îl ducea la o școală particulară exclusivistă, într-o trăsură cu ferestre de sticlă și cu blazonul familiei.

Viața de huzur a familiei Von Groning s-a apropiat de un final prematur în 1914, când a izbucnit Primul Război Mondial, iar el s-a înrolat în armată. Tânărul Stephan nu era însă făcut să stea în tranșee, îmbrăcat neîngrijit, în haine incomode; a fost repartizat ca *Oberleutnant* la legendarii Dragoni Albi, poate cel mai vestit regiment de cavalerie din armata imperială. Von Groning a luat parte la una dintre ultimele șarje de cavalerie din istorie, în timpul căreia cea mai mare parte a regimentului a fost anihilat de focurile de mitralieră ale britanicilor. El a supraviețuit, fiindu-i acordată Crucea de Fier, clasa a doua, pentru viteză. Războiul lui Von Groning a fost unul scurt. A făcut pneumonie, apoi tuberculoză și a fost scos din armată. Mama lui l-a trimis să se recupereze la Davos, o stațiune la modă din Elveția, unde a cunoscut și s-a îndrăgostit de o galeză pe nume Gladys Nott Gillard, și ea tuberculoasă și aristocrată, dar fără un sfanț. S-au căsătorit la Biserica „Sfântul Luca” din Davos la 19 decembrie 1923.

Familia Von Groning a închiriat la Davos o vilă mare, numită Villa Baby, apoi au început să călătorească, întâi la Bremen, apoi la Hamburg și, în final, în Bavaria. La un moment dat, Von Groning a cumpărat o companie – Groning și Schilling – care făcea comerț cu cafea și care a dat faliment aproape imediat; a început să joace la bursă și a pierdut o grămadă de bani Dacă n-ar fi considerat vulgar faptul de a ține evidența bunurilor, poate și-ar fi dat seama că, în afară de casa din Bremen și câteva picturi splendide în ulei, nu prea mai avea nimic.

Fermecător, curajos, dotat din punct de vedere intelectual, dar indolent, la finalul războiului, Von Groning s-a trezit, într-un fel, cu buzele umflate și a rămas așa timp

de 17 ani Nu avea nicio dorință să învețe. Colecționa acvaforte de Rubens și Rembrand la călătorit un pic, a băut mult și n-a făcut niciun pic de mișcare (a mers pe bicicletă o singură dată în viață, dar a declarat această experiență drept ceva „incomod” 16 și n-a mai repetat-o). După eșecul afacerii cu cafea, Von Groning n-a mai avut nicio treabă cu lumea afacerilor sau a comerțului și și-a ocupat timpul comportându-se de parcă ar fi fost bogat, ceea ce, cu seninătate, și presupunea că e. „Era un interlocutor încântător, un om foarte isteț” 17, după cum spunea un membru al familiei, „dar niciodată nu a făcut nimic de fapt”.

Stephan și soția lui aveau în comun pasiunea pentru cățeluși, băuturile tari, cheltuirea banilor pe care nu-i aveau și cam atât. Au divorțat în 1932 din cauza unei „legături ilicite [a lui Von Groning] cu altă femeie” 18. I s-a cerut să achite o pensie alimentară de 250 de mărci pe lună, care a fost plătită de mama lui. Apoi, el a fost de acord să-i dea lui Gladys o sumă globală de 4.000 de mărci, dar n-a reușit s-o plătească nici pe aceea. Gladys a ajuns să predea engleza la o școală din Hamburg, în timp ce fostul ei soț zăcea zile în șir pe canapea, în biblioteca din casa familiei, citind cărți în germană, engleză și franceză și fumând trabuc. Au rămas însă prieteni. Fostul ei soț nu-și făcea dușmani ușor.

Von Groning asistase de la distanță la ascensiunea fascismului. De multă vreme, era un monarhist patriot și un aristocrat de modă veche. Nu prea îi erau pe plac aparițiile afectate ale Cămășilor Brune, cu ideile lor extremiste. Considera antisemitismul un lucru vulgar, iar pe Hitler, un „bădăran” austriac parvenit (deși, la vremea aceea, nu a împărtășit nimănui părerea respectivă).

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a oferit un nou scop existenței de diletant a lui Von Groning. A intrat din nou în cavaleria germană - o organizație complet diferită de cea din tinerețea lui - și a servit pe Frontul de Est ca ofițer de stat-major atașat Oberkommando 4

Heeresgruppe Mitte. După un an, a făcut cerere să fie primit în Abwehr. Serviciul de informații al înaltului Comandament German era un fel de anomalie ideologică: avea partea lui de fanatici naziști, dar, pe lângă ei, erau mulți bărbați de felul lui Von Groning - ofițeri de școală veche, hotărâți să câștige războiul, dar care se opuneau nazismului. Abwehru era perfect întruchipat de liderul organizației, amiralul Wilhelm Canaris, un spion foarte subtil, care conducea serviciul ca pe propria moșie. Hitler n-a avut încredere în Canaris niciodată, și pe bună dreptate, căci amiralul putea, în cele din urmă, să-și întindă tentaculele până în Marea Britanie, încercând să negocieze încheierea războiului și îndepărtarea Führerului.

Spionajul l-a atras pe Von Groning din punct de vedere intelectual și ideologic, iar faptul că stăpânea mai multe limbi străine și cunoștințele sale despre culturile engleză și americană făceau din el un om valoros pentru serviciul secret. Anii petrecuți în biblioteca din Bremen nu fuseseră iroșiți pe de-a-ntregul: în spatele ochilor oblici și al felului jovial de a fi se afla un experimentat și cinic observator al firii omenești. Atitudinea lui binevoitoare în aparență îi încuraja pe alții să aibă încredere în el, dar, ca un Von Groning de Bremen, întotdeauna păstra distanța. „Putea să se integreze în orice mediu, dar mereu știa cine este”. 19 A fost repede considerat drept un personaj cu viitor strălucit în Abwehr, iar când Canaris a căutat pe cineva care să conducă noua școală de spioni de la Nantes, Von Groning a părut a fi persoana potrivită.

Lui Von Groning îi plăcea Chapman. Îi admira energia, atât de diferită de lăncezeala lui aristocratică. Știa că putea să-l transforme într-o puternică armă secretă.

Fotografia pe care i-a arătat-o lui Chapman o înfățișa pe Gladys îmbrățișând câinele lor preferat, un terier Sealyham. Înainte să coboare însă, rupsesse cu grijă partea în care apărea Gladys. Von Groning nu voia să-și asume

riscul, oricât de mic, ca Chapman să o recunoască pe fosta lui soție britanică și, astfel, să capete un indiciu despre adevărata identitate a „dr. Graumann”.

Von Groning l-a apropiat pe Chapman și mai mult de echipă. Tactica era simplă, dar eficientă. Englezul era măgulit și răsfățat, fiind atras într-o atmosferă intensă de camaraderie plină de mister. La fel ca mulți bărbați brutali, inclusiv Hitler, membrii secției Abwehr din Nantes puteau fi sentimentali și nostalgici. Von Groning a amenajat un „colț domestic” 20 pe biroul din camera de fumat, unde bărbații puteau să expună poze din localitatea natală, și reușise cumva să facă rost de o poză din Berwick-on-Tweed, cea mai apropiată localitate de locul de naștere al lui Chapman, Burnopfield. Zilele de naștere erau sărbătorite cu torturi, cadouri și multă băutură. Von Groning încuraja atmosfera neprotocolară și le permitea să mâzgălească pereții mansardei nefolosite. Unul dintre ei a desenat o caricatură a lui Hitler înfățișat ca un morcov. Fără doar și poate că Chapman a fost cel care a desenat imaginea unei blonde care semăna mult cu Betty Farmer.

În particular, Van Gröning se amuza să-l vadă pe Führer luat în râs, dar și-a dat osteneala să-i amintească lui Chapman că făcea parte acum din victorioasa armată germană, care cucerise jumătate din Europa și, în curând, avea să îngenuncheze Anglia și Rusia. Praetorius, la fel ca majoritatea naziștilor convinși din grup, cultiva mai departe șovinismul nazist.

Inevitabil, combinația de trai sănătos, mâncare bună, amicitie și propagandă a început să producă efectul dorit. Chapman se simțea atras de ceea ce numea „spiritul german” 21, vanitatea lui fiind hrănită de credința că această școală, la care era pregătit de bărbați puternici, care beau din greu, fusese creată doar pentru el. Fiecare masă începea cu salutul „Heil Hitler!” 22 rostit în cor, la care lua parte și englezul. Când Thomas a declarat că Marea Britanie pierdea războiul, Chapman l-a crezut, deși o astfel de „răutate” i-a produs „o durere în suflet”.

La finalul unei serii de beție, ucenicul spion cânta de mama focului *Lili Marlene* împreună cu restul trupei. *Lili Marlene*, a declarat el, era cântecul lui preferat, exprimând „speranțele fiecărui bărbat care își lăsase în urmă iubita” 23.

Toată această atenție îi sucea mințile lui Chapman, dar nici pe departe așa cum își imagina Van Gröning.

E cu neputință de spus când a decis Chapman să înceapă să-și spioneze profesorii. Mulți ani mai târziu, a recunoscut cu sinceritate că nu știa când sau de ce a început să adune informații. Poate că doar își pregătea o poliță de asigurare pentru orice eventualitate. Instinctele spionului și ale hoțului nu sunt chiar atât de diferite: amândoi vând bunuri furate, după principii similare. Valoarea informației depinde de foamea cumpărătorului, dar vânzătorul este cel avantajat. Încet, la început, și cu mare atenție, Chapman s-a apucat să strângă secrete care aveau să fie de foarte mare interes pentru serviciile britanice.

A observat felul asiduu în care Von Groning citea anunțurile matrimoniale din *Times* și, uneori, din *Manchester Guardian*, subliniind din când în când pasaje și luând notițe. Fără să vrea, a auzit că Wojeh fusese într-o misiune de sabotaj în Spania, în timpul uneia dintre inexplicabilele lui absențe, iar când ușa dinspre mica anticameră a biroului a fost lăsată deschisă, a văzut cel puțin 20 kg de gelinită stivuite cu grijă. Într-un șifonier din dormitorul lui Van Groning, a văzut uniforme militare germane „de toate felurile, în diverse compartimente, cu tot felul de numere” 24. A observat cum Von Groning lua, după exercițiile de radiotelegrafie, agendele de coduri și le încuia cu grijă în seif. La momentul potrivit și cu niște gelinită, Chapman știa că putea deschide acel seif.

Chapman avea să pretindă mai târziu că-și făcuse mai multe șperacle cu care să deschidă diverse sertare încuiate. Pare puțin probabil, având în vedere cât de bine era ținut sub supraveghere, dar, cu siguranță, trăsesese

literalmente cu urechea la tovarășii lui, făcând o găurică sub cornișa de la dormitorul său până în baia lui Van Groning. (Dacă ar fi fost luat la întrebări, ar fi spus că punea chimicale din laborator ca să otrăvească șobolanii care alergau după lambriuri și nu îl lăsau să doarmă noaptea.) Punându-și urechea lângă gaură, reușea să audă slab conversațiile care aveau loc dedesubt, dar nu a aflat nimic interesant. A început să-și noteze frecvențele cristalelor, cuvinte-cheie și orele la care aveau loc transmisiunile între Nantes, Paris și Bordeaux. Și-a notat poziția artileriei antiaeriene din zonă și a cartierului general german de la castelul aflat pe celălalt mal al râului, camuflate cu plasă de protecție. Deși fusese instruit să nu facă asta, nota atent formula chimică a fiecărei bombe.

Pe măsură ce pregătirea s-a intensificat, superiorii din Abwehr au început să fie interesați de protejatul lui Von Groning, iar Chapman s-a trezit verificat și testat ca un premiu expus la un bâlci. În luna mai, Praetorius l-a însoțit până la un apartament de pe Rue de Luynes, în Paris, unde s-au întâlnit cu un grăsan cu fața roșie, care a băut șampanie și a spus glume englezești, dar care i-a pus o serie de întrebări insistente. Din comportamentul lui, Chapman a dedus că trebuia să fie un „boss destul de important” 25 din organizație. Von Groning a zis doar că individul era „unul dintre cei mai buni oameni ai noștri” 26.

La scurt timp după aceea, a sosit de la Angers, într-o mașină cu șofer, un german în haine civile. Străinul era foarte urât și aproape chel, având doar o şuviță în partea din spate a capului, iar dinții îi erau decolorați, plombați cu aur. Purta o haină groasă, avea o mapă din piele și fuma încontinuu trabuc. Von Groning îl trata cu un respect exagerat. Chapman s-a gândit că arăta „ca un gigolo” 27. Chelul l-a chestionat pe Chapman în legătură cu codurile și cu sabotajul. După ce a plecat, Praetorius a lăsat să-i scape informația că vizitatorul era „un vechi om al Gestapoului”

28, șeful contraspionajului din vestul Franței, responsabil de prinderea spionilor inamici împreună cu o echipă care lucra zi și noapte, în schimburi, pentru a-i intercepta pe „expeditorii negri” 29, radiotelegrafiștii clandestini care transmiteau mesaje englezilor. Omul din Angers ceruse ca Chapman să fie transferat în echipa lui, pentru o lună, ca „momeală pentru agenții Aliatilor aflați în mâinile germanilor” și ca „ajutor în munca de contraspionaj” – solicitare pe care Von Groning o refuzase cu indignare. „Fritz” era al lui, iar Von Groning nu avea de gând să renunțe la el.

În iunie 1942, Chapman a fost dus la Paris pentru prima lui săritură adevărată cu parașuta. I s-a spus că va începe de la 300 m și că, treptat, va ajunge la 500 m. După ce a luat cina la restaurantul italian „Poccardi’s”, de pe malul stâng, și a dormit la „Grand Hotel”, a fost dus cu mașina la un mic aerodrom din apropiere de aeroportul Le Bourget, situat la nord-est de Paris, unde aterizase Charles Lindbergh după zborul lui transatlantic, cu 15 ani înainte. Chapman a fost urcat într-un bombardier Junkers și, câteva minute mai târziu, plutea deasupra satelor din zonă. Prima lui săritură a fost un succes total; a doua, imediat după aceea, a fost cât pe ce să fie ultima. Parașuta nu s-a deschis cum trebuie, fiind luată de o rafală de vânt când era la 15 m de sol. A fost răsucit în aer, iar apoi a căzut cu fața în jos, pe asfaltul aerodromului. Chapman și-a pierdut cunoștința, un dinte din față, un canin și câțiva molari. Un medic german l-a pansat la repezeală, după care, întors la Nantes, Von Groning l-a trimis la cel mai bun dentist local, un anume dr. Bijet, care s-a apucat să-i refacă lui Chapman fața lovită. După două săptămâni de operații, Chapman avea mai mulți dinți noi din aur în locul celor pierduți, iar Abwehrul avea o factură de 9.500 de franci. Cheltuiala cu lucrarea dentară a lui Chapman a generat primele discuții aprinse între Von Groning și superiorii lui de la Paris.

Abilitățile de radiotelegrafist ale lui Chapman s-au

îmbunătățit constant. Praetorius l-a cronometrat și a anunțat că a atins viteza de șaptezeci și cinci de litere pe minut, folosind un cifru manual (diferit de unul folosit pe mașinile Enigma), bazat pe un singur cuvânt-cheie: BUTTERMILK. Praetorius l-a asigurat că, fără acel cuvânt, codul era „imposibil de spart” 30. Pe măsură ce a căpătat încredere, ca majoritatea radiotelegrafiștilor, Chapman a început să-și formeze propria „semnătură” – caracteristici individuale care puteau deveni familiare unui alt radiotelegrafist sau destinatar. Întotdeauna, Chapman își încheia transmisiunea cu un semn pentru „hohote de râs”: „HE HU HO HA” sau o variație a acestuia. Numea aceste înflorituri „micile mele mottouri” 31.

În scurt timp, a trecut de la emițătorul german la un aparat de producție britanică, luat, se pare, de la un agent britanic din Franța. De obicei, mesajele transmise în timpul exercițiilor erau codate în germană, dar i s-a cerut să transmită și în engleză și franceză. A transmis poezii, proverbe și zicale. Într-o zi, a scris: „E foarte frig aici, dar e mai bine decât în Rusia”. 32 I-a trimis lui Maurice, răbdătorul radiotelegrafist de la Paris, un mesaj în care îi cerea să-i cumpere lui Odette, menajera lor, un cadou de nuntă în numele lui. Un pic mai târziu, a încercat să facă o glumă englezească: „Un bărbat a intrat într-un magazin și a întrebat cât costă cravatele expuse. Clientul a fost uimit când a auzit ce scumpe sunt și a zis că ar putea cumpăra o pereche de pantofi cu banii aceia. Ai arăta ciudat, i-a zis vânzătorul, cu o pereche de pantofi la gât. Fritz”. 33 Nu era o glumă bună, dar radiotelegrafiștii de la Paris nu păreau să aibă deloc simțul umorului. „Ce prostie mai e și asta?” 34 a răspuns postul de la Paris.

La cumpăna dintre primăvară și vară, La Bretonniere era un loc liniștit, cu excepția ocazionalelor explozii asurzitoare care se produceau în grădina din spate. Când s-au plâns vecinii, li s-a spus că inginerii germani detonau mine găsite în timpul construirii drumului. În iulie, Von Groning raporta la Paris că Fritz trecuse o serie de teste și

răspundea bine la pregătire. Șeful școlii de spioni de la Nantes era bucuros. Să conducă o asemenea unitate era cam totuna cu a conduce un club exclusivist de bărbați, chiar dacă membrii acestuia erau niște neciopliți.

Chapman era și el fericit. „Aveam tot ce îmi doream” 35, zicea el. De asemenea, avea un nou tovarăș. De la țară, cumpăraseră la negru și adoptase un porcușor, pe care îl botezase Bobby. Numele avea, probabil, legătură cu trecutul său. Polițiștii britanici¹²

(numiți, cu mai puțină afecțiune, și *pigs*¹³) îl vânașeră ani la rând pe Chapman; acum, porcul Bobby îl urma peste tot. Animal inteligent și afectuos, Bobby trăia pe lângă casă. Când Chapman fluiera, venea alergând, ca un câine bine dresat, apoi se puneă pe spate cu picioarele în sus ca să-l scarpine pe burtă. Când Chapman se ducea să înoate în râu (Von Groning mai slăbise regulile cu privire la îmbăierile neînsoțite), Bobby mergea cu el, bălăcindu-se în locurile în care apa era mică și măloasă. Apoi, englezul și credinciosul lui porc se întorceau fericiți împreună, printre flori de ciuboțica-cucului și iriși galbeni.

Capitolul 7

Spărgătorii de coduri în vara lui 1942, analiștii de la Bletchley Park – centrul secret de descifrare a codurilor și cifrurilor, ascuns în zona rurală Buckinghamshire – au decodat unul dintre cele mai bizare mesaje din perioada războiului. Fusesse transmis de postul din Nantes centralei Abwehrului de la Paris și suna așa: „Dragă Franța. Prietenul tău, Porcul Bobby, se îngrașă pe zi ce trece. Acum, înfulecă precum un rege, toarce ca un leu și se cacă precum un elefant. Fritz”. 1 (Doamnele rafinate care spărgeau coduri la Bletchley nu suportau vulgaritatea, așa încât au înlocuit cuvântul „cacă” cu un șir de asteriscuri.) Expertii britanici spărseseră cele mai sofisticate coduri naziste ale germanilor și citiseră cele mai secrete mesaje ale lor, dar acesta era pur și simplu de neînțeles.

---

12 Bobbies, în engleză (n. tr.).

13 Porci (engl., n. tr.).

Timp de câteva luni, spărgătorii de coduri și agenții britanici urmăriseră, cu mult interes și cu o neliniște crescândă, traficul lui Fritz. Știau când a ajuns la Nantes acest nou și foarte prețios spion german și când s-a dus la Paris; știau câți dinți pierduse și cât costase lucrarea dentară; știau că vorbea englezește și că putea fi chiar englez. În plus, știau că avea să ajungă în Anglia.

Dezlegarea codurilor ultrasecrete ale Germaniei de către o adunătură ciudată de matematicieni într-o casă englezească de la țară a fost, poate, cea mai spectaculoasă lovitură dată în sfera spionajului în acest război sau în oricare alt război. Radio

Security Service a început să intercepteze semnalele Abwehrului în august 1940. Emițătorul și codurile obținute prin intermediul lui Arthur Owens, „agentul Snow”, le oferiseră spărgătorilor de coduri un mare avantaj, iar, în scurt timp, criptografii de la Bletchley Park („Postul X”) citeau principalul cifru scris de germani, demodatul cod manual. Până în decembrie, o altă echipă, sub conducerea excentricului Dillwyn „Dilly” Knox, a spart și codul folosit pe mașinile Enigma ale Abwehrului, întrebuințate la criptarea și decriptarea mesajelor secrete. Din acel moment și până la sfârșitul războiului, serviciile de informații britanice au interceptat în permanență și au citit traficul radio al serviciului secret german.

Unul dintre membrii echipei a pus succesul pe seama „intuiției geniale și a unei doze mari de noroc” 2, dar acesta a fost, în egală măsură, rodul întrebuințării forței intelectuale brute și al muncii asidue. Mesajele germane trebuiau interceptate, trimise la Bletchley Park, sortate, distribuite, trebuiau apoi identificați parametrii zilnici corespunzători aparatului și mesajelor și, în cele din urmă, mesajele erau descifrate și trimise serviciilor de informații. Aceste lucruri extraordinare erau făcute de obicei de Dilly Knox și echipa lui de doamne mari (dintr-un motiv oarecare, angaja doar femei înalte) în douăzeci și patru de ore. Knox însuși lucra adesea în pijamale și halat; pentru a

se relaxa, făcea o cursă îngrozitor de rapidă cu mașina pe străduțele din jurul localității Bletchley. Knox era unul dintre cei mai buni criptografi și unul dintre cei mai proști șoferi pe care i-a dat vreodată Marea Britanie. Într-o zi, s-a întors din cursă, remarcând: „E uimitor cum îți zâmbesc oamenii și îți cer scuze când dai peste ei”. 3

Descifrarea codurilor secrete germane, operațiune care a primit numele de cod „Ultra”, a fost cel mai bine păstrat secret din perioada războiului. Valoarea lui pentru efortul de război a fost aproape incalculabilă. Churchill numea aceste interceptări „ouăle mele de aur” 4 și le păzea cu grijă. Germanii n-au suspectat niciodată că mesajele lor erau citite zilnic și au crezut mai departe că ele erau imposibil de descifrat. Numeroasele informații obținute în cadrul acestei operațiuni erau numite „surse ultrasecrete”.

În scopuri de contraspionaj, sursele ultrasecrete avertizau din timp ce spioni soseau în Marea Britanie, unde și când. Ca urmare, cei mai mulți dintre „spionii invadatori” erau ridicați în momentul în care soseau în Marea Britanie și erau rapid închiși. Câțiva au fost executați. Încercarea germanilor de a construi, în timpul războiului, o rețea de spioni în Anglia a fost un eșec total. Lucru foarte important, serviciul de informații german nu și-a dat seama de asta niciodată, grație unui militar, unui profesor de la Oxford și unei idei inspirate.

În timp ce lumea ajunsese să se teamă la culme de o invazie, maiorul (devenit mai târziu colonel) Tommy Robertson, ofițerul din MI5 care se ocupase de cazul Snow, l-a abordat pe comandantul său, Dick White, și i-a spus un adevăr evident: un spion inamic mort nu mai poate face niciun rău, dar nici vreun bine. Un spion capturat însă poate fi convins să-și trădeze, în schimbul vieții, stăpânii germani, iar apoi să lucreze pentru britanici. Snow demonstrase deja potențialul valoros al unui agent dublu controlat, care îl putea face pe inamic să creadă că era activ și loial când, de fapt, nu era deloc așa. Și mai

important, în timp, agentul dublu putea fi folosit pentru a-i da inamicului informații false. Grație surselor ultrasecrete, serviciile britanice de informații puteau chiar să verifice dacă șiretlicul funcționa. Robertson a insistat: în loc să bage agenți ai inamicului la închisoare sau să-i spânzure, aceștia trebuiau puși la treabă.

Propunerea lui Robertson a fost transmisă lui Guy Liddell, inteligentul director al „Diviziei B”, o unitate a MI5 care se ocupa de contraspionaj. Liddell și-a dat acordul imediat și, cu aprobarea cabinetului, Robertson a fost numit șef al noii secții responsabile de prinderea spionilor inamicilor, de predarea și apoi de activarea lor ca agenți dubli. Noua echipă a primit inofensivul nume de BI A. În același timp, a fost înființată o altă organizație conexă, cu înalți reprezentanți ai tuturor serviciilor de informații ale armatei, ai Forțelor Interne și ai Apărării Interne, care să evalueze informațiile, adevărate sau false, și să le transmită înapoi prin intermediul agenților dubli. Grupul de supraveghere a fost numit „Comitetul Douăzeci”¹⁴. Acesta era genul de vorbă de duh preferat de cel desemnat acum în fruntea Comitetului 20: maiorul (mai târziu șir) John Cecil Masterman, distins profesor de istorie la Oxford, sportiv polivalent, scriitor de succes și recidivist.

Masterman și Robertson au pus bazele operațiunii de intoxicare, pe care au condus-o atât de bine, încât, după război, Masterman a putut afirma pe bună dreptate: „Prin intermediul sistemului de agenți dubli, *am condus și, de fapt, am controlat sistemul de spionaj german din țară*”. 5 (Sublinierea îi aparține și e pe deplin meritată.) A fost o colaborare între egali și opuși: Robertson era un profesionist care se ocupa de aspectele practice, în timp ce Masterman ținea legătura cu autoritățile; Robertson era tehnicianul, iar Masterman trebuia să devină marele teoretician al intoxicării.

Thomas Argyll Robertson era cunoscut de toți ca

---

14 XX, cum se scrie, în latină, numărul 20, reprezintă abrevierea cuvântului englezesc double-cross, trădare, înșelare (n. red.).

„Tar” (catran), după inițialele numelui său. Născut în Sumatra, din părinți englezi, Tar își petrecuse mare parte din copilărie cu o mătușă, în Tunbridge Wells, o experiență solitară, dar formativă, pentru că s-a deprins să vorbească cu o dezarmantă sinceritate cu străinii. A trecut prin Charterhouse și Sandhurst¹⁵ fără să învețe prea multe, după cum însuși aprecia, și a devenit, pentru puțin timp, ofițer în regimentul Seaforth Highlanders, iar apoi, pentru și mai puțin timp, funcționar bancar. În 1933, la 24 de ani, la invitația lui Vernon Kell, primul director general al MI5, a renunțat la serioasa lume bancară pentru a deveni agent de informații cu normă întreagă, ocupându-se inițial de activitățile subversive, traficul de arme și contraspionaj. „Extraordinar de amabil și foarte arătos” 6, avea talentul rar de a putea vorbi cu oricine, oriunde, despre orice. Episcopi, amirali, târfe, șarlatani și revoluționari, tuturor li se părea foarte ușor să i se confeseze lui Tar Robertson. Masterman a subliniat, pe un ton ușor caustic, că „Tar nu era în niciun caz un intelectual” 7. Tar nu era un soarece de bibliotecă. În schimb, îi citea pe oameni. Excela într-o activitate care „implica multe discuții cu oameni suspecti prin cârciumi... îi întâlnea, îi saluta, pălăvrăgea cu ei, îi fermeca, chicotea, asculta, le dădea de băut, îi observa, îi iscodea câte un pic, îi asculta încă un pic și, la sfârșit, i se făceau tot felul de confidențe, lucruri pe care cealaltă persoană nici nu s-ar fi gândit că le va rosti vreodată” 8. A continuat să poarte pantalonii ecosez ai soldaților din regimentul Seaforth Highlanders, o alegere vestimentară ciudat de ostentativă pentru cineva care conducea una dintre cele mai secrete organizații din lume. (Pantalonii ecosez i-au atras o altă poreclă, mai potrivită și mai pitorească, „Pantoloni Pasionali” 9).

John Masterman era făcut dintr-o cu totul altă stofă. E cel mai ușor să ni-l imaginăm ca opusul lui Eddie Chapman. Era foarte educat, cât se poate de convențional și puțin îngâmfat, cu un simț al datoriei de neclintit

---

15 Liceu și academie militară renumite în Marea Britanie (n. red.).

Masterman era întruchiparea ordinii politice britanice: făcea parte din toate cluburile bune, juca tenis la Wimbledon, juca hochei și crichet pentru Anglia ori de câte ori era posibil. Era sobru și athletic, cu un chip dur și plăcut, de parcă era sculptat în marmură. Nu fuma și nu bea, trăia într-o lume elevată și erudită, populată exclusiv de bărbați bogați, privilegiați și inteligenți.

Burlac declarat se poate ca Masterman să fi fost homosexual. În acest caz, s-a manifestat într-un mod cu totul englezesc, ca un om satisfăcut care își refuza pornirile. Femeile erau, pur și simplu, invizibile pentru el; în cele 384 de pagini ale autobiografiei sale, o singură femeie este menționată cu afecțiune, iar aceea este mama lui, cu care locuia în Eastbourne în timpul vacanțelor universitare. În timpul liber, scria romane polițiste, a căror acțiune se desfășura într-un imaginar colegiu din Oxford și al căror personaj principal era un detectiv amator în genul lui Sherlock Holmes. Erau cărți cumva seci, lipsite de emoție, mai degrabă enigme intelectuale decât romane, dar așa vedea firea omenească acest bărbat deștept și anost – ca pe o șaradă care trebuia dezlegată pe căi raționale. Azi, pare o ființă ciudată, dar John Masterman avea trăsături englezești care cândva erau considerate virtuți: *noblesse oblige*, muncă asiduă, supunere necondiționată în fața normelor societății. După cum spunea chiar el, era „aproape obsedat să se conformeze standardelor acceptate” 10, la fel cum Chapman era hotărât să le sfideze.

Totuși Masterman avea ceva în comun cu Chapman: petrecuse patru ani în detenție. Printr-un teribil ghinion, în 1914, ca proaspăt membru ales al consiliului profesoral de la colegiul Christ Church, a fost trimis să predea în Germania, unde l-a prins Primul Război Mondial. Masterman a fost închis la Ruhleben împreună cu o amestecătură ciudată de britanici la fel de ghinionști: marinari, oameni de afaceri, profesori, jochei participanți la cursa de la Berlin, sportivi, muncitori, turiști și chiar un

câștigător al Premiului Nobel, sir James Chadwick, care le vorbea tovarășilor săi din pușcărie despre misterele radioactivității. Tânărul Masterman a ieșit după patru ani fără cicatrici vizibile, dar apăsător de ceea ce el considera a fi un complex de inferioritate. Aproape toți prietenii și contemporanii lui pieriseră pe câmpul de bătaie. „Sentimentul meu predominant era unul de rușine”, scria el. „Nu jucasem niciun rol în cea mai mare bătaie din istoria noastră națională”. 11

Masterman împlinise deja 50 de ani când șansa de a-și juca rolul după care tânjise atât de mult s-a ivit, în sfârșit, odată cu oferta de a lucra în MI5. A profitat de ea recunoscător și a fost marele noroc al Marii Britanii că a făcut-o, pentru că nimeni nu era mai potrivit pentru acea misiune. Dacă Tar Robertson a fost „adevăratul geniu” 12 al sistemului de intoxicare, cum spunea istoricul Hugh Trevor-Roper, atunci John Masterman a fost conștiința lui morală, cel care analiza cu meticulozitate motivele oamenilor, rezolvând răbdător enigma trădării, ca pe un imens și complicat joc de cuvinte încrucișate.

Recrutarea în MI5 se făcea prin rețeaua neoficială a vechilor colegi de școală, iar Robertson, cu ajutorul adjunctului său, un avocat din Londra pe nume John Marriott, a început să formeze repede o echipă de amatori înzestrați. Când, în sfârșit, a fost definitivată componența ei, secția BI A includea avocați, profesori, un industriaș, un proprietar de circ, cel puțin un artist, un negustor de artă și un poet. Tar era singurul profesionist din organizația care și-a început existența într-o aripă rechiziționată a închisorii Wormwood Scrubs, înainte să se mute într-o casă mare și elegantă „din St. James’s Street, nr. 58” 13, în inima cartierului cluburilor din Londra. Poetul echipei, Cyril Harvey, a amintit despre acea clădire într-o poezie banală:

La numărul 58, pe strada St. James.

Ușa e larg deschisă Totuși cei care vor să intre aici Trebuie să-și spună clar motivele înainte să pășească

înăuntru, Pentru că nimeni nu poate cerceta cu rea intenție Secretele guvernului.

Spionii germani interceptați erau interogați mai întâi într-o închisoare militară secretă, Lagărul 020. Abia apoi, dacă erau potriviți ca agenți dubli, erau predați lui Tar Robertson și ofițerilor lui. Dacă refuzau să colaboreze, erau fie închiși, fie executați. Uneori, amenințarea cu moartea era directă. Masterman nu era sentimental în privința asta. „Unii trebuiau să piară, atât pentru a le arăta oamenilor că securitatea țării era asigurată, cât și pentru a-i convinge pe germani că ceilalți își făceau datoria și nu erau controlați”. 14 Toți, cu excepția naziștilor fanatici, au acceptat să coopereze când au fost puși în fața acestei alegeri, dar motivele lor erau foarte diferite. Unii erau doar speriați, disperați să-și salveze pielea, dar Masterman a constatat că erau și „anumite persoane care aveau o înclinație nativă pentru a trăi în acea lume ciudată a spionajului și a trădării și care se atașau la fel de ușor de oricare dintre părți atât timp cât dorința lor, cam macabră, de aventură era satisfăcută” 15.

Dacă spionul interceptat era considerat potrivit, începea o muncă grea, care consta mai întâi într-un extenuant exercițiu de imaginație. După spusele lui Masterman, ofițerul de caz trebuia să pătrundă în lumea spionului adoptat, să „vadă cu ochii și să audă cu urechile agentului său” 16, apoi să creeze pentru el o viață cât mai apropiată de cea pe care pretindea că o trăiește. Dacă, să zicem, agentul dublu susținea că transmite din Aylesbury, trebuia să știe cum arăta Aylesbury și, dacă se putea, să fie el însuși acolo sau foarte aproape, din moment ce exista suspiciunea că germanii puteau stabili cu precizie de unde se transmitea, cu o abatere de cel mult o milă.

Problemele de organizare erau imense. Fiecare agent dublu avea nevoie de o casă conspirativă și de un personal format din cel puțin cinci oameni: un ofițer de caz, un radiotelegrafist care să-i urmărească sau să-i transmită mesaje, doi paznici care să stea cu rândul câte 12 ore și

să se asigure că nu fugea, precum și o menajeră de încredere, care să facă ordine și să le dea de mâncare. Între timp, ofițerul de caz trebuia să descopere ce anume fusese trimis să afle agentul lui, apoi să transmită informații false, dar fără să afecteze efortul de război. Un agent care transmitea informații inutile era considerat un eșec de către Abwehr și abandonat. Pentru a nu pierde încrederea germanilor, agentul dublu trebuia să transmită un amestec de informații adevărate, dar, în principiu, inofensive, numite „mărunțișuri”, lucruri irelevante și zvonuri false nedetectabile, împreună cu informațiile eronate convenite.

Comitetului 20 nu-i era ușor să stabilească ce putea și ce nu putea să transmită inamicului. Între timp, agentul dublu trebuia să fie mereu ocupat și mulțumit, pentru că, dacă nu era satisfăcut și reușea cumva să-și informeze șefii germani că se afla sub control britanic, întregul sistem era în pericol. Orice agent dublu, remarca Masterman, „era înclinat să fie vanitos, năzuos și închis în sine și, de aceea, leneveala, care dă naștere gândurilor, trebuia evitată cu cea mai mare grijă” 17. Tar Robertson și-a dat repede seama că, pentru ca acești agenți să nu se întoarcă împotriva lor, era bine să-i recompenseze, și nu doar dându-le șansa de a rămâne în viață. Astfel a fost introdus „principiul generozității” 18, iar agenților care aduseseră cu ei bani, cum făceau cei mai mulți, li se permitea să păstreze un anumit procent

Ofițerul de caz ideal trebuia să fie o combinație de paznic, prieten, psiholog, tehnician radio, casier, organizator de evenimente distractive și dădacă. Era bine dacă acesta era și sfânt din moment ce indivizii răsfățați și convinși în acest fel erau foarte probabil extrem de neplăcuți, lacomi, paranoici, înșelători și, cel puțin la început inamici ai Marii Britanii în sfârșit, toate aceste lucruri trebuiau făcute foarte repede, deoarece, cu cât îi lua mai mult unui spion să intre în contact cu inamicul, cu atât erau șanse mai mari ca șeful lui german să suspecteze

că a fost capturat și demascat

Rezultatele arată că Tar Robertson și-a format echipa din bărbați și femei „cu o mare inteligență și cu obiective bine definite” 19. Cam 480 de spioni inamici suspecti au fost reținuți în Marea Britanie în cursul războiului. Doar 77 dintre aceștia au fost germani. Restul au fost, în ordinea descrescătoare a ponderii, belgieni, francezi, norvegieni și olandezi, aproape de toate rasele și naționalitățile imaginabile, inclusiv câțiva apatrizi. După 1940, foarte puțini au fost britanici. Din totalul celor interceptați, cam un sfert au fost folosiți ulterior ca agenți dubli, dintre care vreo 40 au jucat un rol semnificativ. Unii dintre ei au rezistat puțină vreme până să se renunțe la ei; câțiva au continuat să-i inducă în eroare pe șefii lor germani până la finalul războiului. Foarte puțini, cei mai buni, au fost implicați în cea mai mare intoxicare strategică, operațiunea „Fortitude”, prin care germanii au fost convinși că invazia Aliaților din Franța va avea loc în Pas-de-Calais, nu în Normandia.

Încă din 1942, echipa lui Tar Robertson se putea mândri pe drept cu ceea ce realizase. O mulțime de spioni fuseseră arestați cu ajutorul surselor ultrasecrete și mulți fuseseră recrutați ca agenți dubli Membrii echipei s-au aflat însă mereu într-o stare de neliniște profundă, gândindu-se la posibilitatea ca un spion să se strecoare în rețea, să încerce să contacteze un agent care opera deja în Anglia și să descopere că acesta era controlat, iar apoi să deconspire întreaga rețea de agenți dubli

Temerile au fost exacerbate când a fost descoperit în Cambridge cadavrul unui bărbat pe nume Englebertus Fukken, alias William Ter Braak. Agent olandez, Ter Braak se parașutase în Anglia în noiembrie 1940, dar, cinci luni mai târziu, rămas fără bani, intrase într-un adăpost public antiaerian și se împușcase în cap cu pistolul lui german. Dacă Ter Braak reușise să supraviețuiască nedetectat în Anglia atât de mult, atunci alți agenți germani probabil că erau încă în libertate. Masterman a exprimat astfel teama

care nu dădea pace niciunui vânător de spioni pe timp de război: „Eram obsedați de ideea că trebuiau să existe mai mulți spioni în afară de cei pe care îi controlam”. 20

În plus, MI5 nu putea ignora nivelul extraordinar de slab al spionilor pe care îi prinsese. Într-adevăr, incompetența spionilor capturați era atât de mare, încât unii din serviciul de informații se întrebau dacă nu cumva aceștia erau infiltrați intenționat ca momeală: „Era posibil ca un serviciu de informații, ca să nu mai vorbim de cel condus de supereficienții germani, să fie atât de incompetent?” 21 se întreba Ewen Montagu, ofițerul serviciului de informații al marinei militare care făcea parte din Comitetul 20. Poate că germanii instruiău o trupă de superspioni, care să vină după neisprăviții dubioși pe care îi trimiseseră până atunci. Poate că niște spioni mult mai buni stăteau deja la pândă fără să se știe în Marea Britanie sau erau pe drum.

Așadar vânătorii de spioni ai lui Tar Robertson au ciulit urechile când, la începutul lui februarie 1942, un mesaj referitor la un agent până atunci necunoscut, cu numele de cod Fritz, a fost interceptat de britanici, decodat la Bletchley Park și transmis serviciilor de informații. Judecând după interceptări, germanii își dădeau multă osteneală cu Fritz, care era numit și „C”, iar uneori „E”. În mai, filiala de la Paris a Abwehrului a fost instruită să cumpere un nou rând de haine pentru Fritz, în săptămâna următoare, Nantes a cerut un nou post emițător din stocul de aparate capturat de la englezi. În iunie, cei care ascultau au descoperit că s-au cheltuit vreo 9.500 de franci pe dinții lui, care au avut de suferit în timpul unui salt eșuat cu parașuta – mai mulți bani decât erau alocați majorității spionilor germani pentru o întreagă misiune.

Secția Abwehrului de la Nantes a început să-l numească pe Fritz cu diminutivul Fritzchen, ceea ce indica o anumită intimitate cu acest nou recrut. Conform surselor ultrasecrete, se pare că Stephan von Gröning, identificat

deja de serviciul britanic drept șeful secției de la Nantes a spionajului german, era deosebit de impresionat de Fritz. În iunie, s-a lăudat la Paris că Fritz putea „acum să pregătească, fără să fie ajutat, materiale pentru sabotaj” 22. În iulie, a afirmat că Fritz era cât se poate de loial, declarând că „orice legătură cu inamicul era exclusă” 23. Parisul, mai sceptic, a răspuns întrebându-se dacă nu cumva cuvântul „nu” fusese omis accidental din mesajul lui Von Gröning.

Între timp, Radio Security Service raporta că Fritz, în mod evident, un novice în radiotelegrafie, exersa Morse de la secția din Nantes a Abwehrului, folosind o variație a codului Vigenere denumită Gronsfeld. La început, transmisiunile lui fuseseră stângace, iar când încercase să transmită mai repede, nu reușise „decât să scrie greșit și să se bâlbâie” 24, dar făcea repede progrese. „Când va ajunge în această țară”, raporta Radio Security Service, „își va transmite mesajele în engleză”. 25 După ce l-a ascultat pe Fritz, „practic, în fiecare zi, timp de câteva săptămâni”, interceptorul învățase „să-i recunoască stilul inimitabil și să-i observe particularitățile” 27, „semnătura” caracteristică. Uneori, mesajele lui se încheiau cu un voios „73”, prescurtarea pentru „cele mai calde salutări”, sau „FI”, însemnând „este mesajul meu descifrabil?” 28; în general, termina cu semnalul „HU HU HA HO”, urmat de insultătorul „99”, care însemna „du-te naibii”, sau de cuvinte asemănătoare. Fritz devenea un radiotelegrafist de primă mână, chiar dacă mesajele lui erau mai degrabă ciudate și, uneori, clar ofensatoare.

Până la sfârșitul verii, MI5 făcuse un dosar voluminos despre Fritz, dar tot nu se știau numele lui real, misiunea sau data și ora planificatei lui sosiri în Anglia. Cât despre identitatea celui partener din umbră, poreclit „Porcul Bobby”, cu apetit ieșit din comun și obiceiuri igienice de elefant, și aceasta a rămas un mister.

Capitolul 8

Mosquito într-o dimineață, Von Groning i-a dat lui

Chapman o armă: un revolver american Colt lucios, încărcat. Chapman nu mai ținuse în mână o armă. Când a întrebat de ce avea nevoie de ea, Von Groning i-a răspuns vag că poate va vrea „s-o întrebuințeze ca să iasă din vreo dificultate pe care ar putea s-o întâlnească” 1. Leo l-a învățat să țintească și să tragă, folosind o țință amplasată pe terenul de lângă La Bretonniere și, în scurt timp, pretindea că poate să nimerească o monedă de un franc de la 15 metri.

Revolverul era doar un semn al încrederii tot mai mari de care se bucura din partea lui Von Groning. Cadavericul Praetorius nu îi mai urmărea fiecare pas; îi era permis să facă plimbări singur, doar cu Bobby, deși avea instrucțiuni să rămână în apropierea vilei. I s-a dat voie să se mute din camera lui de la ultimul etaj (după ce a avut grijă să acopere găurile din lambriuri) într-un dormitor din căsuța grădinarului, astfel încât să poată face în laborator, oricând dorea, exerciții de amestecare a substanțelor explozive și de realizare a amestecurilor incendiare. Bombele făcute de ei erau tot mai mari și mai sofisticate. A realizat detonatoare subacvatice și le-a aruncat în heleșteul rațelor. Erau tot felul de cioturi pe lângă vilă, iar lui Chapman i s-a spus să încerce să le arunce în aer. Odată, a pus prea multă dinamită într-un ciot mare de stejar, care a explodat cu atâta putere, încât bucăți de lemn arzând au fost aruncate în grădina casei de alături și aproape că au nimerit un vecin. Von Groning s-a înfuriat Chapman nu era chiar un expert în explozivi, așa cum crezuse. În timp ce încerca să construiască un detonator cu acid sulfuric, amestecul volatil a explodat arzându-i mâna, pârbindu-i o parte din păr și acoperindu-i fața cu funingine. Un medic francez i-a bandajat mâna, iar Chapman s-a dus în pat „Am suferit mai mult din cauza șocului decât de altceva” 2, scria el mai târziu.

Vizitatorii au continuat să sosească la vilă, unii ca să verifice progresele făcute de Chapman, alții ca să discute cu Von Groning sau să participe la instructaj. Unul dintre

aceștia era un francez căruia i se spunea doar „Pierre”, un colaborator cu ochelari rotunzi, care, după spusele lui Chapman, „rostea cu mult zel *Heil Hitler*” 3. Pierre făcea parte dintr-un grup separatist breton, „Bretagne pentru Bretoni”, și asista la instructaj ca agent subversiv, pregătindu-se pentru cazul în care o invazie a Aliaților avea să-i oblige pe germani să se retragă. Cu altă ocazie, lui Chapman i s-a permis să fie prezent la o întâlnire cu doi bărbați, unul dintre ei fiind prezentat ca „*monsieur Ferdinand*” 4, iar celălalt, un tânăr de vreo 18 ani, care părea complet împietrit. Cei doi erau membri ai unei celule gaulliste, care se pare că plănuiau să părăsească Franța, pe un traseu stabilit, și să se alătore Francezilor Liberi la Londra. *Monsieur Ferdinand* era pregătit să-l ia cu ei și pe Chapman, contra unui preț potrivit. Evident, Von Groning analiza diverse variante ca să-l trimită pe Chapman în Anglia.

Von Groning și protejatul lui au devenit tot mai apropiați. Tatăl lui Chapman fusese mereu un om distant, când nu lipsea de tot, și nu îl mai văzuse de zece ani. Von Groning, prietenos ca un unchi și aparent amabil, a preluat rolul acestuia. Afecțiunea nu era falsă din partea niciunui. Seara, în timp ce Van Groning își bea coniacul, Chapman asculta captivat cum vorbea acesta despre artă, muzică și literatură. Au descoperit că au aceeași pasiune pentru romanele lui H.G. Wells și pentru poezia lui Tennyson. Foarte rar, Von Groning vorbea despre politică și problemele militare. Era convins mai departe că Germania va câștiga războiul și că orice încercare a Aliaților de a invada Franța va duce la o „imensă baie de sânge” 5; dar asta era părerea unui soldat experimentat, nu o declarație ideologică. Spre surprinderea lui Chapman, el a lăudat tactica aplicată de Aliați în Africa de Nord și a spus că atacul dat de britanici în apropiere de St. Nazaire a fost „foarte inteligent planificat și excelent executat” 6. În august, Aliații au lansat dezastruosul atac de la Dieppe, pe coasta de nord a Franței, în care 4.000 de oameni au fost

uciși, răniți sau capturați. Victoria germană a fost sărbătorită cu o petrecere la vilă, dar Von Groning a ținut un toast și pentru „curajul și îndrăzneala” 7 trupelor aliate.

Dacă opinia lui Von Groning despre război era nuanțată și echilibrată, cea a adjunctului său era taman opusă. Praetorius și Von Groning nu se simpatizaseră niciodată. Praetorius își vedea șeful ca pe o rămășiță a unei lumi vechi, în timp ce el era prea vrăjit de Hitler pentru gusturile liberale ale lui Von Groning. Tânărul nazist spunea întruna că amploarea pierderilor rusești făcea ca victoria pe Frontul de Est să fie iminentă. Stalingrad avea să cadă în 1943, apoi urma să fie lansat „un atac general asupra Marii Britanii, cu toate forțele importante din Europa și de pe Frontul Ruses” 8. Rommel avea să cucerească tot, susținea el, în timp ce perspectiva unui „teribil atac-fulger” 9 asupra Marii Britanii, țară pe care o admira foarte mult, îi dădea lui Praetorius fiori de încântare. „Poți să-ți închipui cum va fi, cu toate avioanele noastre Stuka și cu toți soldații pregătiți și căliți în lupte” 10, exclama Praetorius. „Ce pot face americanii?” Lui Chapman, individul începea să-i pară extrem de enervant.

Într-o dimineață, pe la mijlocul verii, Von Groning l-a pus pe Chapman să-și facă bagajul: mergea la Berlin cu „Thomas” pentru următoarea etapă a instruirii lui. În primele ore ale unei dimineți cețoase, trenul de la Paris a oprit într-o gară mică de la periferia capitalei germane. O mașină îi aștepta. Chapman a întrebat unde mergeau. Praetorius părea încordat și stânjenit „Situația asta e destul de ciudată, deoarece, dacă cineva își dă seama că ești britanic, amândoi ar trebui să fim împușcați fără să ni se pună vreo întrebare”. 11 Apoi a adăugat politicoasă: „Vrei să nu mai pui alte întrebări?” Păreau să treacă prin suburbii foarte împădurite, dar afară era încă întuneric, iar șoferul redusese intenționat lumina farurilor, astfel încât Chapman să nu vadă mai nimic. După licărul zorilor de la orizont, și-a dat seama că se îndreptau spre nord.

Au mers 25 de minute, apoi au trecut de niște porți

de fier păzite de trei santinele în uniformă militară, au luat-o pe o alee lungă, mărginită de straturi de flori, au trecut pe sub o boltă înaltă din piatră și s-au oprit în fața unui mic *Schloss*¹⁶ înconjurat de copaci, un zid înalt de piatră și garduri din sârmă ghimpată. La ușă era un bărbat de vârstă mijlocie, scund, dar athletic, cu un aer demn. Soția lui, mai înaltă, aștepta, nerăbdătoare, în spate; în hol se vedeau poze cu copiii lor. Bărbatul scund s-a prezentat drept „Herr Doktor” și i-a spus lui Chapman că era liber să umble, între lecții, prin împrejurimi, dar în niciun caz nu trebuia să încerce să părăsească proprietatea.

Wojeh fusese un priceput instructor de sabotaj, dar noul îndrumător al lui Chapman era de un alt nivel. În următoarea săptămână, un expert în domeniu l-a inițiat pe Chapman în cele mai noi tehnologii folosite în realizarea explozivilor. Mai târziu, MI5 l-a identificat în persoana unui anume dr. Ackerman, chimist de profesie și unul dintre cei mai avizați specialiști în explozivi din Germania. Chapman a fost dus într-un laborator, unde a putut vedea șiruri de sticle cu dop din plută, eprubete, termosuri, cântare și mojar. Cu răbdare și minuțiozitate, expertul l-a introdus pe Chapman în universul de neimaginat al unei științe letale, în tainele explozivilor, ale amestecurilor inflamabile, minelor terestre și sabotajului.

L-a învățat pe Chapman să facă un detonator cu întârziere dintr-un ceas ieftin de mână, înserând un șurub mic, cu două piulițe, în partea din celuloid și atașând la acesta un capăt al firului electric legat, prin intermediul mecanismului de întoarcere, la o baterie de lanternă; când acul mic atinge șurubul, curentul trecea de la baterie la detonator și declanșa explozia. Apoi, a luat un ceas deșteptător și i-a arătat cum să întârzie o explozie timp de până la 14 ore, legând detonatorul de arc. Dacă nu avea la îndemână un ceas, putea să facă un detonator umplând o sticlă de cerneală cu acid sulfuric și punând un carton între sticlă și capac; acidul eroda cartonul și, în final, făcea

---

16 Castel, palat sau conac (în germ. în original) (n. red.).

contact cu fitilul tras prin capac, căldura degajată în urma reacției producând detonarea încărcăturii explozive.

Apoi, a luat o bucată mare de cărbune și i-a arătat lui Chapman cum să facă în el o scobitură de 15 cm și s-o umple cu explozibil și amorsă, acoperind gaura cu plastilină, cremă de ghetă și praf de cărbuni. Pus în buncărul unei nave sau al unui tren, dispozitivul avea să fie invizibil și inactiv, până când era băgat într-un cuptor, unde căldura avea să declanșeze explozia.

Chapman a fost învățat să dinamiteze trenuri cu muniție și depozite de petrol, să umple o servietă diplomat cu explozibil, apoi să pună deasupra o pijama sau un prosop ca să nu se audă ticăitul detonatorului dinăuntru. A învățat să construiască o capcană dintr-un pachet care exploda când era tăiată sfoara în care era înfășurat: în interiorul sforii erau două fire izolate unul de altul, astfel încât, atunci când erau tăiate cu o foarfecă, circuitul electric se închidea și declanșa explozia. Ackerman a făcut câteva desene pentru a-i arăta cum să lege între ei mai mulți explozibili cu ajutorul unui cablu de dinamită și al unui fitil detonator, explicându-i formula de calcul al cantității de explozibil necesare pentru a arunca în aer un pod ($\text{lungime} \times \text{lățime} \times \text{grosime} \times 2 = \text{cantitatea de explozibil necesar în grame}$). Unele dintre tehnicile lui Ackerman erau de o ingeniozitate diabolică: dacă puneai un fluture mort pe cablul detonatorului legat la o șină de cale ferată, te asigurai că un eventual trecător nu avea să zărească dispozitivul; când trenul trecea, încărcătura exploda, iar locomotiva deraia.

Micul instructor nu fuma, nu bea și făcea pauză doar pentru masă. Chapman a ajuns la concluzia că era un perfecționist: „Insista asupra exactității proporțiilor, niciodată nu se grăbea, măcina totul foarte fin și amesteca foarte atent”.¹² Ackermanu i-a spus că ingredientele necesare fabricării unei bombe puteau fi cumpărate direct de la chimiștii britanici: cloratul de potasiu era o otravă folosită în mod obișnuit contra limacșilor, nitratul de

potasiu era îngrășământ artificial, iar permanganatul de potasiu era folosit la gargară; britanicii întrebuițau oxidul de fier ca să curețe petele de pe podea, iar aluminiul pulverizat, la zugrăvit. Lecțiile țineau până seara târziu. După cină, Ackerman trăgea un scaun lângă foc și continua, iar uneori îl chema pe Praetorius să traducă termenii tehnici.

După cinci zile, în sfârșit, doctorul a părut mulțumit, iar Chapman era istovit. El și Praetorius au fost luați de același șofer, în toiul nopții, și duși înapoi la gară pe întuneric.

Întors la vila din Franța, Chapman a fost întâmpinat călduros de Von Groning, care l-a anunțat că născocise un mic test pentru el. Un prieten, maiorul Meier, răspundea de securitate în fabricile locale, inclusiv la uzina de locomotive de la Battignole, aflată în apropiere. Von Groning se lăudase lui Meier că pregătea un sabotor, un fost spărgător care putea intra oriunde; a pariat cu el că putea chiar să pună o bombă falsă în fabrica de locomotive. Maiorul Meier a acceptat pariul. Câteva nopți mai târziu, Chapman și Leo au trecut peste sârma ghimpată care înconjură fabrica, s-au strecurat pe lângă paznicul adormit și au pus un pachet, adresat maiorului Meier, lângă biroul principal. Von Groning a fost încântat; cu banii de pe pariu, a mai dat o petrecere în cinstea lui „Fritz”.

Chapman s-a întors la substanțele lui urât mirositoare din căsuța grădinarului. Incursiunea reușită de la uzina de locomotive îl bucurase, dar, după aproape cinci luni petrecute la vilă, începea să se plictisească și să se simtă frustrat de abstenența forțată. În afară de târfele din Nantes, abia dacă văzuse o femeie. Ceilalți făceau haz de lipsa femeilor, glumind că trăiau „ca niște nenorociți de călugări” 13.

Într-o seară, Chapman, Albert și Wojeh au ieșit la un „chef” în Nantes, luând și niște fete cu una dintre mașinile oficiale. Din nefericire, un ofițer din Gestapo le-a văzut pe

femei urcând în mașină și a făcut plângere. Când aceasta a ajuns pe biroul lui, Von Groning a explodat. „S-a iscat un scandal monstru” 14, scria Chapman. Furia lui Von Groning s-a revărsat mai ales asupra lui Wojeh: sabotorul plinuț, cu perlă la cravată, a fost exilat la o unitate a Wachkommando¹⁷ din îndepărtatul Rocquencourt, lângă Paris. Chapman nu l-a mai văzut niciodată. Într-un mesaj adresat șefilor lui, Von Groning scria afectat că Fritz, deși era perfect din aproape toate punctele de vedere, părea a fi predispus la ceea ce el numea „activitate emoțională nedorită” 15.

Ca întotdeauna când era plictisit și nu putea avea activitate sexuală, Chapman cădea în ceea ce numea dispoziție „nihilistă” 16.

A devenit și mai prost dispus când a deschis un subiect care îl neliniștise încă de când plecase de la Romainville și a cerut permisiunea să-i scrie lui Tony Faramus. Von Groning a refuzat, dar a spus că îi va trimite tânărului un pachet cu mâncare. După încă puțin timp, Chapman a întrebat din nou: „Se poate face ceva pentru el?” 17 Von Groning i-a spus că era „imposibil” 18 și a schimbat subiectul. Acum, Chapman a căzut într-o depresie adâncă. Zăcea în pat cu orele, fumând și uitându-se în tavan. La un moment dat, a întrebat chiar „dacă se putea întoarce în lagărul de la Romainville” 19. Von Groning și-a dat seama că, dacă nu se mișca repede și nu-l pune pe Chapman la treabă, putea să-l piardă de tot pe acest ager și talentat spion.

La 29 august 1942, Chapman a fost chemat în biroul lui Von Groning și i s-a dat o hârtie bătută la mașină. I s-a spus să o citească și, dacă accepta condițiile, să o semneze. Era un contract, o convenție oficială prin care el se angaja să-și spioneze propria țară și care, cu siguranță, este un document unic în analele istoriei dreptului. Prima parte cuprindea o serie de interdicții: Chapman nu trebuia să divulge nimănui niciodată numele contactelor sale

---

17 Detașament însărcinat cu paza diverselor obiective (n. red.).

germane din Jersey, Franța sau Germania, locurile în care fusese sau lucrurile pe care le învățase. Pedepsa pentru încălcarea acestor clauze era moartea. Chapman se angaja să spioneze în interesul înaltului Comandament German și să execute întocmai misiunile încredințate de Abwehr. Drept răsplată, avea să i se plătească următoarele sume: cât timp era în Franța, primea 12.000 de franci pe lună; de la data plecării, era plătit cu 300 de mărci pe lună, iar plata avea să continue câtă vreme nu era prins; la întoarcere, după încheierea cu succes a misiunii, urma să primească suma de 150.000 de mărci. Chapman a estimat că aceasta era echivalentul sumei de circa 15.000 - de fapt, valoarea se apropia de 250, sau de circa 7 300 la prețurile de azi. Nu era un contract cu guvernul german, ci o convenție juridică personală între Chapman și șeful rețelei de spionaj: Von Groning semnase deja, cu numele „S. Graumann (Doktor)”.

Clauza finală era un triumf al birocrăției germane: Chapman era obligat legal să plătească toate impozitele aferente acestor sume în Franța. Serviciul secret german se pregătea să-l trimită pe Chapman într-o misiune foarte periculoasă, în care risca să fie ucis sau executat, iar ei își făceau griji pentru impozitele pe care trebuia să le achite.

În timp ce englezul studia termenii acestei extraordinare înțelegeri, șeful său german i-a pus o întrebare. Dacă Scotland Yard îl prindea, cam câți ani se aștepta să stea la închisoare? Se gândise și el la acest lucru de multe ori. A răspuns că, probabil, ar primi între 15 și 20 de ani de închisoare. Atunci, bărbatul s-a întors spre Praetorius și i-a spus: „Atunci, nu cred că există un risc prea mare ca el să se predea poliției”. 20

Chapman a semnat contractul, dar, mai târziu, s-a trezit gândindu-se la acel comentariu aparent nepremeditat. Graumann, un bărbat pe care ajunsese să-l admire, îl alesese pe el nu pentru că era un ins deosebit, ci pentru că era un infractor cu un trecut atât de reprobabil, încât nu va îndrăzni să dea fuga la autorități. Chapman

știuse mereu că acel lucru făcuse parte din calculele germanilor, dar remarca l-a durut și i-a rămas în minte.

Punând deoparte contractul semnat, Von Groning a început să-i prezinte pe scurt misiunea lui Chapman: peste câteva săptămâni, avea să fie parașutat în Anglia, cu un post emițător și suficienți bani pentru a supraviețui o lungă perioadă. Trebuia să găsească un loc în care să se ascundă și să strângă o anumită cantitate de explozibil, cu ajutorul altor infractori, dacă era nevoie. Erau multe lucruri importante pe care putea să le facă în Anglia, dar principalul său obiectiv era să saboteze producția bombardierelor Mosquito (Țânțarul), care se realiza la Hatfield, în comitatul Hertfordshire.

Avionul de Havilland Mosquito - sau *Anopheles de Havillandus*, cum le plăcea mucaliților din armată să-i spună - se dovedise a fi o pacoste mortală pentru naziști încă de când începuse producția lui, în 1940. Într-adevăr, aparatul avusese asupra înaltului Comandament German efectul produs de malarie. Conceput și construit la o fabrică din apropierea Londrei a companiei de Havilland Aircraft, Mosquito era un avion militar revoluționar. Fabricat aproape integral din lemn, cu un echipaj de două persoane și fără arme defensive, micul aparat putea transporta până la Berlin 1 800 kg de bombe. Având două motoare Rolls-Royce Merlin și atingând o viteză maximă de 643 km/h, putea zbura mai repede decât avioanele de vânătoare ale inamicului. Mosquito, supranumit și „Minunea de Lemn”, putea fi asamblat cu costuri mici de ebeniști și tâmplari. Putea fi folosit în misiuni de recunoaștere aeriană, luptă pe timp de noapte, distrugere de submarine, ca lansator de mine și avion de transport, dar principală lui destinație era bombardarea unor obiective; fiind foarte ușor și precis, putea distruge o clădire cu pierderi minime pentru civili. Pe parcursul războiului, avioanele Mosquito au distrus sediul Gestapoului din Oslo, Shell House din Copenhaga și închisoarea din Amiens.

Mai ales *Reichsmarschall* Hermann Göring, comandantul Luftwaffe, era furios pe micul și tenacele Mosquito; simpla menționare a numelui avionului putea să-l scoată din sărite. „Mă înfurii când văd un Mosquito” 21, a spus el odată nervos. „Mă fac galben de invidie. Britanicii, care își permit să folosească mai mult aluminiu decât noi, au înjghebat un frumos avion din lemn, pe care îl poate construi orice fabrică de plane de acolo, și i-au dat o viteză pe care, acum, iată că au mărit-o din nou. Ce ziceți de asta? Britanicii au de toate. Ei au geniile, iar noi avem idiotri. După război, o să cumpăr un aparat de radio englezesc – atunci o să am și eu *ceva* ce funcționează întotdeauna”.

Așadar, atât din motive militare, cât și politice, de mai multe luni, germanii concepeau un plan ca să le vină de hac avioanelor Mosquito. Dacă linia de producție putea fi oprită, defectând cazanele și generatorul fabricii, situația în aer putea deveni favorabilă Germaniei, demonstrând astfel valoarea noului agent al lui Von Groning și îmbunătățind reputația Abwehrului. De asemenea, acest lucru putea să-l domolească pe irascibilul *Reichsmarschall*.

În după-amiaza aceea, Von Groning a transmis Parisului un mesaj triumfător, raportând că avusese „discuții preliminare detaliate” 22 cu Fritz și îl convinsese să semneze un contract. Mesajul a fost interceptat de englezi. Ofițerul MI5 care urmărea traficul lui Fritz a remarcat amenințător: „În sfârșit, situația pare să ajungă într-un punct critic”. 23

Capitolul 9

Sub priviri nevăzute

Contractul din mâinile lui Chapman poate că era inaplicabil din punct de vedere legal, semnat cu un nume fals și cât se poate de absurd, dar a avut efectul psihologic dorit. Perspectiva unei aventuri l-a entuziasmat încă o dată pe Chapman. Prietenia pe care o legase la beție în Franța îi dădea o senzație plăcută, desigur, dar gândul lui era la

Freda și la copilul din Anglia; și la Betty; și la Vera, fosta lui soție; iar dacă nu se gândea la nimic din toate acestea, atunci mintea îi era la oricare dintre sirenele din-Soho.

Zilele se scurgeau într-o înșiruire de teste, probe, detalii și întârzieri. Urâtul vânător de spioni din Angers s-a întors, într-un „Chrysler formidabil, cu radio” 1, ca să asiste la o demonstrație a calităților de sabotor și trăgător ale lui Chapman: a tras într-un șir de pahare de vin de la cincisprezece pași și a declanșat o explozie. Următoarea demonstrație a fost pentru un colonel dintr-o divizie de panzere care și-a făcut apariția într-un Mercedes: Chapman a aruncat în aer un buștean, în urma unei explozii întârziată în care a folosit baterii și un ceas de mână, în aceeași seară, Von Gröning a anunțat că are bilete pentru „Folies-Bergère”, teatrul de estradă din Parisul ocupat la care spectacolele se jucau mai departe cu casa închisă. Chapman a fost încântat de perspectiva petrecerii unei nopți la Paris, deși bucuria i-a mai trecut când l-a auzit pe Von Groning spunând, în tren, că „șeful vrea să îl vadă” 2. Chapman nu era dus să se bucure de spectacol; o dată în plus, el era spectacolul.

În seara aceea, în timp ce intrau în clădirea faimosului teatru din arondismentul 9, Chapman l-a auzit pe șef șoptindu-i lui Thomas: „Lasă-l pe Fritz să meargă primul, iar el va sta chiar în spate”. 3 Spectacolul începuse deja, o învălmășeală de dansatoare cu jupoane, care dansau cancan, când doi bărbați în haine civile au intrat în liniște și s-au așezat chiar în spatele lor. Unul avea mustață și șchiopăta vizibil: „S-a uitat la mine tot timpul de după program”, și-a amintit Chapman. Foarte probabil, acel individ era Rudolf Bamler, șeful secției de contraspionaj a Abwehrului și unul dintre puținii naziști inveterați din organizație. După spectacol, Von Groning a plecat cu taxiul, iar Chapman și Thomas s-au întors la hotel pe jos, oprindu-se să se uite la vitrine: „De fiecare dată când m-am uitat”, scria Chapman, „i-am văzut pe cei doi studiindu-mă foarte atent”.

Chapman s-a simțit ușurat când a ajuns la „Grand Hotel”. În timp ce el și Praetorius intrau în camerele lor, a auzit, din apartamentul lui Von Groning, vocile unor americani. S-a întors spre supraveghetorul lui: „Americani?” 4

„Nu, sunt doar doi dintre oamenii noștri, se joacă” 5, a zis Praetorius repede. În seara aceea însă, deschizând ușa unui dulap și lipindu-și urechea de parvanul care despărțea camera lui de cea a lui Von Groning, Chapman a fost sigur că și-a auzit șeful vorbind cu doi americani. Unul dintre ei spunea: „Ei bine, am vrea să-l vedem pe tip”. 6 Chapman era convins că „tipul” era el; și-a amintit că, la un moment dat, Graumann spusese că, dacă sabotarea activității companiei de Havilland mergea bine, avea să fie trimis „într-o misiune importantă în America” 7.

Experiența de la vilă făcuse să se nască în el un efemer sentiment de libertate, dar acum avea impresia că era supravegheat și urmărit de parcă se întorsese în închisoare, iar gardienii îl pândeau prin fanta din ușa metalică. Părea că toată lumea stătea cu ochii pe Chapman: camarazii lui din Nantes, superiorii naziști, spionii americani și poate chiar compatrioții lui într-o seară, la „Café de France” din Nantes, Chapman a observat un tânăr care îl privea foarte atent de la o masă din colț. Von Groning îl avertizase că era „supravegheat foarte probabil de britanici” 8 și îi arătase pozele unor presupuși agenți, dintre care nu recunoscuse pe niciunul. Acum, avea convingerea că era urmărit. Individul avea douăzeci și ceva de ani, era bine făcut, părul dat într-o parte, costum gri și un aer de „West End” 9 care i se părea neobișnuit de familiar. Chapman și-a ferit privirea, iar când s-a întors după o clipă, bărbatul dispăruse. Nu i-a pomenit lui Von Groning de întâmplare, dar dorința de a pleca a devenit și mai puternică: trebuia să ajungă în Anglia înainte ca englezii să ajungă la el.

În septembrie, Chapman a fost însoțit din nou la castelul lui Ackerman de la Berlin, ajungând acolo tot în

toiul nopții. „Ai ținut minte totul” 10, a zis micul chimist german după ce și-a testat temeinic elevul. „Sunt foarte mulțumit de tine”. 11 Apoi, savantul a început să-i explice pe larg cum să arunce în aer fabrica de Havilland. În cazul în care cazanele erau legate între ele, trebuia să: 1 arunce în aer pe cel din mijloc, folosind 15 kg de dinamită puse într-o servietă diplomat și un detonator întârziat cu cel puțin o jumătate de oră. Explozia trebuia să le distrugă și pe celelalte două. Potrivit explicațiilor sale, trei cazane de 80 de tone însemnau 240 de tone de „materie care zboară în toate direcțiile” 12 și care ar trebui să distrugă în același timp și generatorul.

Chimistul a plecat, în locul lui apărând un bărbat mai în vârstă, în haine civile, care a anunțat, în engleză, că venise să-l învețe pe Fritz să folosească „cerneala invizibilă”. Dintr-o servietă, a scos o coală albă de hârtie și ceea ce părea să fie un băț de chibrit, cu un capăt alb. Lui Chapman i s-a cerut să pună coala de hârtie pe un ziar, apoi să șteargă hârtia pe ambele părți, timp de zece minute, folosind o bucată de vată, „cu o mișcare circulară” 13. Hârtia a fost pusă pe o bucată de sticlă, iar lui Chapman i s-a arătat cum să scrie un mesaj, cu majuscule, folosind chibritul și separând fiecare cuvânt cu linii. Bățul n-a lăsat nicio urmă vizibilă. Lui Chapman i s-a spus că acum putea să scrie cu creionul, pe ambele părți ale hârtiei, sau cu cerneală, pe pagina opusă celei pe care „scrisesse” cu chibritul, ca și cum ar fi o scrisoare obișnuită. Apoi, bărbatul a dispărut, luând foile mângălite. Înainte de a se întoarce, după câteva ore, cufundase hârtia într-un fel de soluție chimică, iar mesajul secret apăruse, „într-o culoare verzuie” 14, sub mângăliturile făcute cu creionul. Profesorul (cum îl botezase Chapman) i-a înmănat alte două chibrituri-condei și i-a spus să exerseze de două ori pe săptămână. Scrisorile aveau să-i fie trimise lui, iar el avea să-i evalueze priceperea.

Chapman s-a întors la Nantes cu avionul și parașuta. După ce a decolat, într-un bombardier Junker, de pe Le

Bourget, s-a parașutat pe un câmp din apropierea aerodromului. Unitatea din Nantes fusese trimisă în zonă pe post de comitet de primire, dar Chapman a găsit singur drumul spre aerodrom și s-a prezentat santinelei drept „Fritz”.

La vilă, Von Groning a acoperit masa din sufragerie cu sute de fotografii aeriene ale unor posibile locuri de aterizare - Anglia desfășurată „ca un mozaic” 15. Au căzut de acord că satul Mundford, aflat la nord de Thetford, în Norfolk, era perfect pentru așa ceva, fiind o localitate rurală puțin populată, însă destul de aproape de Londra. Apoi, i s-au arătat fotografii aeriene ale fabricii de Havilland din Hatfield, pe care era marcat locul exact în care se afla camera cazanelor.

Pregătindu-se să se amestece printre oamenii unei țări pe care nu o mai văzuse de trei ani, Chapman asculta BBC noaptea și citea ziarele englezești, plus un ghid al Londrei pentru a-și îmbroscăta memoria cu numele străzilor. Leo a fost trimis la Dieppe ca să aducă lucruri lăsate de britanici după atac, iar Von Groning s-a dus personal la Berlin ca să facă rost de bani englezești. Chapman a fost fotografiat într-un studio din Nantes pentru a i se pregăti acte de identitate false. În fotografie, stă aplecat spre aparat, ca o vedetă, cu o privire neobișnuit de intensă. Aproape că i se poate citi încordarea în ochi.

Pregătirile păreau să ia avânt, punându-se la punct ultimele detalii. Apoi, într-o seară, spre uimirea lui Chapman, a fost luat deoparte de șeful său german, care l-a întrebat dacă voia să renunțe la misiune.

— Uite ce e, să nu crezi că te obligăm să pleci în Anglia, pentru că avem altceva pentru tine dacă nu vrei să mergi.¹⁶

— Nu, a răspuns Chapman, uimit pentru o clipă. Vreau să merg în Anglia.

Von Groning a continuat:

— Dacă crezi că nu poți face lucrurile astea, nu te duce. Sunt o grămadă de alte sarcini pentru tine aici, putem să te folosim la altceva.¹⁷

Chapman a protestat, spunând că era pregătit și capabil:

— Cred că pot să fac ce am fost instruit să fac.

Următoarea întrebare a lui Von Groning a fost și mai tulburătoare: ar vrea ca Leo să-l însoțească? Chapman a trebuit să gândească repede. Cu Leo pe post de gardă personală, libertatea lui de acțiune ar fi fost serios limitată, iar dacă golănașul ăsta știrb avea să bănuiască motivele lui Chapman, îl ucidea pe loc, poate chiar cu mâinile lui.

— Nu cred că e oportun, a zis el repede. Probabil că unul poate să treacă, dar doi nu, mai ales că Leo nu vorbește engleza.

Deși Von Groning a abandonat subiectul, discuția fusese tulburătoare. Oare germanul îl avertiza sau încerca să-l protejeze? Nu ar fi trebuit să-și facă griji; era doar încă un test al determinării lui. La 24 septembrie, Von Groning a transmis un mesaj centralei de la Paris: „Fritz este pregătit, fără îndoială, atât psihic, cât și fizic”.¹⁸

Ca orice instituție de anvergură, Abwehrul combina despicarea firului în patru cu ineficiența: mai întâi, au făcut rost de o parașută necorespunzătoare; apoi, Luftwaffe a părut incapabilă să găsească avionul potrivit. Un bombardier era prea zgomotos pentru o parașutare pe timp de noapte, astfel că s-a solicitat un avion de transport din Rusia sau din Orientul Mijlociu. Amânările repetate i-au scos din sărite pe toți. În cele din urmă, s-a găsit un avion de recunoaștere Focke-Wulf, moment în care cineva

a remarcat că, în timpul săriturilor cu parașuta, au fost răniți câțiva agenți, așa că poate era mai bine ca Fritz să fie dus spre coastă cu un vapor, apoi să fie dus la mal cu o barcă de cauciuc. Dar ce fel de barcă?

După multe discuții, s-a căzut de acord ca Fritz să fie trimis cu avionul. În scurt timp, discuția s-a împotmolit din nou când a venit vorba despre locul în care urma să fie parașutat. Dacă Fritz se îndrepta spre Thetford, aparatul lui putea fi doborât de avioanele de vânătoare care zburau noaptea în jurul Londrei. Munții Cambrieni au fost propuși ca alternativă de cineva care, în mod evident, nu fusese acoloniciodată. Parisul le-a răspuns imediat celor din Nantes: „Arătați-i lui Fritz poze cu Munții Cambrieni”. 19 Chapman a aruncat o singură privire pe ele și s-a împotrivit. Să fie parașutat pe câmpiile din Norfolk era un lucru destul de alarmant, dar să aterizeze pe dealurile din Țara Galilor, în toiul iernii, era o perspectivă cu totul diferită. În cele din urmă, iară tragere de inimă, a cedat și a spus că, dacă Abwehrul chiar credea că munții aceia erau „mai siguri decât orice alt loc” 20, el se supunea. Dealurile galeze au devenit „noul obiectiv operațional” 21, iar Parisul a ordonat ca Fritz să fie „informat în cele mai mici amănunte despre condițiile din Munții Cambrieni și mijloacele cu care putea ajunge de acolo la Londra” 22. După câteva zile însă, șeful Abwehrului de la Paris, exercitând dreptul oricărui șef de a se contrazice fără nicio noimă, a revenit la ideea inițială, iar Mundford a fost ales din nou drept țintă.

Apoi, în noiembrie, exact când toate problemele păreau a se fi rezolvat, întreaga misiune a fost suspendată. Războiul intra într-o nouă fază, Hitler hotărând să ocupe întreaga Franță. Chapman a fost recrutat deodată în armata germană.

Timp de câteva luni, conducerea nazistă, din ce în ce mai îngrijorată, ținuse sub observație regimul de la Vichy. De la prăbușirea Franței în 1940, guvernului colaboraționist de la Vichy, condus de Henri Philippe

Pétain, i se permisese să administreze zona neocupată din sudul Franței, devenită stat-marionetă aflat sub control nazist După ce amiralul François Darlan a semnat însă un armistițiu cu Aliații în Algeria, Hitler a hotărât să încalce înțelegerea din 1940, invadând zona aflată sub controlul regimului de la Vichy în urma operațiunii care a primit numele de cod „Anton”. Toți bărbații apti au fost înrolați pentru a sprijini noua forță de ocupație, inclusiv Eddie Chapman.

Membrii secției Abwehr din Nantes, devenită acum Truppe 3292, Abwehrkommando 3026, au fost atașați oficial unei divizii SS, ordonându-li-se să se îndrepte spre sud. Spionilor li s-au dat haine militare: Von Gröning purta uniforma completă a unui ofițer de cavalerie, cu trencicot din piele la două rânduri și bonetă, Praetorius, uniforma SS, iar ceilalți, diverse haine militare. Arătau precum personajele unei operete de Gilbert și Sullivan¹⁸. Lui Chapman însuși i s-a ordonat să se îmbrace în uniforma verde a maiștrilor militari din infanteria marină germană, cu guler tivit cu auriu și brasardă cu svastică galbenă. Era ușor dezamăgit că uniforma lui nu avea epoleți, dar avea voie să poarte armă.

Pe 12 noiembrie 1942, Thomas și ceilalți au urcat în Mercedes, iar Chapman a mers cu Von Groning într-o altă mașină, împreună cu mai multe canistre cu benzină, mâncarea și un arsenal de arme automate. În timp ce goneau spre sud, au trecut pe lângă șiruri de soldați SS îndreptându-se în aceeași direcție și o coloană de camioane încărcate cu trupe, care se întindea pe o distanță de 8 km. Civili francezi îi priveau de pe marginea drumului. Lui Chapman, unii dintre spectatori i s-au părut „șocați, speriați, plini de resentimente”, dar cei mai mulți arătau „apatici” 23. „Nu s-au produs incidente sau ceva de genul ăsta”, nota el, „doar refuzau să vorbească și păreau

---

18 Este vorba despre libretistul William Gilbert (1836-1911) și compozitorul Arthur Sullivan (1842-1900), care, între 1871 și 1896, au scris împreună 14 operete (n. red.).

foarte morocănoși în timp ce treceau pe lângă ei". 24 La intersecții și la punctele de control, jandarmii francezi le făceau semn să treacă și salutau prompt, acceptând o ocupație pe care nu avuseseră cum să o prevină. De câteva ori, cei din Abwehrkommando s-au oprit ca să se înviioreze, iar până să ajungă la Limoges, mica trupă a lui Von Groning era, ca de obicei, aghesmuită.

La Limoges, soldații s-au cazat la un mic hotel și s-au întâlnit cu o altă unitate, aflată sub comanda unui maior Reile, ofițer în Gestapo, care i-a informat că vor face razie la locuințele agenților inamici suspecti. Înarmați cu pistoale și puști-mitralieră, Chapman și ai lui au intrat cu Von Groning într-o clădire, dărâmand ușa unui apartament în care locuia un anume *capitaine* Le Saffre. Suspectul fugise, lăsând hârtii împrăștiate peste tot. În timp ce scotoceau prin apartament, Chapman a luat câteva hârtii și le-a vârat în buzunar.

La următoarea locuință, soldații au dat buzna și au găsit două bătrâne speriate, ascunse sub pat. Von Groning a fost consternat și chiar jenat când femeile i-au spus bîlbîindu-se că bărbatul pe care îl căutau era mort de doi ani. Aristocratului german nu-i plăcea ce făcea Gestapoul. Până la finalul serii, soldații lui au verificat 12 locuințe, cele mai multe goale sau ocupate de alte persoane, strângând un număr de cinci suspecti francezi, inclusiv un băiat de 17 ani. Francezii îngroziți, protestând și spunând că erau nevinovați, au fost închiși într-o cameră de hotel, fără pantaloni pe ei. Mai târziu, Von Groning le-a dat drumul tuturor. „De ce să-i trimit într-un lagăr de concentrare?” 25, zicea el. „Poate că sunt vinovați, poate că nu”. Întors la hotel, Chapman a verificat hârtiile pe care le adunase din apartament și care păreau să fie însemnări dintr-un jurnal. „Întâlnire cu cutare, la cutare și cutare, o oră...” 26 Le-a distrus cu grijă.

Contribuția membrilor Truppe 3292 la ocupație fusese nesemnificativă: prinseseră niște „pești foarte mici” 27 și le dăduseră drumul, furaseră niște băutură și

speriaseră două femei bătrâne. Totuși meritau să celebreze cu o cină festivă. Chapman împlinea 28 de ani. Pe drumul de întoarcere la Nantes, s-a întrebat dacă includerea lui în această trupă de invazie nu făcuse cumva parte din instructaj. „Cred că au vrut să vadă ce reacție aveam eu la razie”. 28 Reacția lui a fost una neobișnuită: chiar se distrase. Era poate un semn al confuziei sale morale și un efect al perioadei îndelungate petrecute printre naziști faptul că, mai târziu, avea să-și amintească de acest episod – raziile din miez de noapte, spargerea ușilor, oamenii îngroziți scoși afară din patul lor, faptul că purtase svastică pentru prima oară – ca de „o scurtă și frumoasă excursie”.

Capitolul 10

Parașutarea

Invazia teritoriului administrat de regimul de la Vichy a fost ultimul test pentru Chapman. După atâtea tergiversări, Abwehrul s-a pus pe treabă cu o viteză amețitoare: Von Groning a anunțat că Chapman avea să plece în Marea Britanie peste câteva zile. El le-a raportat șefilor că Fritz a părut „vizibil ușurat” 1 de această veste. Parisul trimisese un chestionar, o listă detaliată a informațiilor utile pe care Chapman ar fi putut să le furnizeze din Marea Britanie, și, împreună, au repetat detaliile misiunii lui iminente.

Avea să fie parașutat în Mundford, pe la două dimineața, în același timp, urma să aibă loc un bombardament, „unde va mai în interiorul insulei” 2, pentru a îndepărta orice avion de vânătoare. După aterizare, trebuia să sape o groapă într-un loc ferit și să ascundă în ea parașuta, combinezonul, casca, bocancii, jambierele și mica lopată. Toate obiectele trebuiau să fie de fabricație britanică. îmbrăcat în civil (discutaseră să facă rost de o uniformă militară britanică, dar ideea fusese respinsă), trebuia să se ascundă undeva până în zori, apoi, folosind o busolă și o hartă, să parcurgă vreo 50 km până la Norwich, iar după aceea să ia un tren spre Londra. Odată ajuns acolo, trebuia să intre în contact cu vechiul lui

complice, vestitul Jimmy Hunt, și să trimită prin radio primul lui mesaj, la trei zile după parașutare, între 9.45 și 10.15. Cei de la Paris, Nantes și Bordeaux aveau să aștepte semnalul lui. Von Groning a spus că, datorită „formalismului britanic”³, în cazul în care Chapman era capturat, avea să mai dureze ceva timp până când serviciile britanice de informații se hotărau să-l folosească pentru a-i induce pe ei în eroare. Dacă întârzierea se prelungea, Von Groning avea să se gândească la ce era mai rău.

Cel mai important era ca primul lui mesaj și toate mesajele următoare să fie precedate de cinci F. Acela era „indicativul lui de control”, semnalul stabilit conform căruia acționa din voință proprie. Dacă mesajul nu începea cu FFFFF, Von Groning avea să-și dea seama că fusese prins și transmitea sub constrângere. Desigur, dacă cineva se dădea drept Chapman, nu avea să cunoască „indicativul de control” stabilit, iar Von Groning avea să știe, din nou, că spionul lui fusese capturat. De asemenea, dacă un mesaj era precedat de PPPPP, trebuia să înțeleagă că omul lui era supravegheat de serviciile de securitate sau că poliția se afla pe urmele lui.

Prin urmare Chapman trebuia să transmită în fiecare dimineață, între 9.45 și 10.15, folosind un aparat de fabricație britanică, luat de la un agent britanic capturat, care putea fi utilizat într-o cameră, fără antenă exterioară. Trebuia să transmită pe o frecvență stabilită și să ia cu el cinci cristale, în caz că va avea dificultăți. Toate mesajele trebuiau să fie în engleză, folosind același sistem de criptare, dar un nou cuvânt-cheie: CONSTANTINOPLE (Constantinopol)¹⁹. Dacă, din orice motiv, nu putea folosi emițătorul, trebuia să dea următorul anunț la mica publicitate în *Times*: „Cuplu tânăr caută casuță la țară, aproape de Elstree sau Watford, cu dotări moderne”.⁴ Apoi avea să trimită mesaje, scrise cu cerneală invizibilă, la o casă conspirativă din Portugalia neutră, pe adresa:

---

19 Vezi anexa 1.

Francisco Lopez Da Fonseca
Rua São Mamede 50 - 51
Lisabona

Acestea urmau să fie preluate de un agent german din Lisabona și transmise lui Von Groning.

Sabotarea activității fabricii de avioane a companiei de Havilland (denumită codificat „Walter”, o trimitere la Praetorius sau Thomas) era principala misiune a lui Chapman, dar nu singurul lui obiectiv. De asemenea, trebuia să adune și să transmită informații despre mișcările de trupe ale SUA, în special despre convoaie, și să ia seama la etichetele cu destinația vagoanelor de marfa, însemnele divizionare, indiciile referitoare la construcția unor nave și orice alte informații cu caracter militar pe care putea să le obțină. Trebuia să trimită și rapoarte despre vreme, utile bombardierelor germane, menționând cu exactitate înălțimea plafonului de nori, temperatura, direcția vântului, viteza acestuia și vizibilitatea. Până la un punct, lui Chapman îi era permis să aibă inițiativă. Dacă fabrica de Havilland se dovedea inexpugnabilă, putea să atace fabrica de elice de la Weybridge, în comitatul Surrey, sau fabricile de zahăr și de cauciuc sau doar să „desfășoare activitate de hărțuire” 5, lăsând serviete cu bombe în dulapurile pentru bagaje din stațiile de metrou. Von Groning l-a liniștit: „Nu te grăbi. Gândește-te foarte bine. Nu contează dacă nu reușești. Nu îți asuma niciun risc inutil. Dacă poți să te întorci, avem altceva de făcut pentru tine, altă sarcină importantă”. 6 Putea, dacă dorea, să recruteze drept complici mai mulți membri ai Găștii Dinamită.

Pentru a-și plăti contactele din lumea infractorilor, pentru a obține explozibilul necesar și, în general, pentru a trăi, Chapman avea să primească 1.000 în bancnote folosite (adică aproximativ 33.000 la valoarea banilor de azi). Trebuia „să fie suficient ca să se descurce”, a zis Von Groning, adăugând că i se puteau trimite mai mulți bani, dacă era nevoie, prin agenții care erau deja în Marea

Britanie. Von Groning a refuzat să dea numele acelor indivizi, spunând că eventualele contacte vor fi stabilite prin radio. „Desigur că agenții noștri simt acolo. Îi avem, avem persoanele de legătură, dar trebuie să fim foarte, foarte atenți și să nu ne asumăm niciun risc”. 7 Chapman se întreba dacă nu cumva Wojeh fusese trimis deja să-l aștepte, să-l ajute sau, foarte probabil, să-l spioneze.

Von Groning a continuat ședința de informare. Cu o zi înainte de a săvârși actul de sabotaj, Chapman trebuia să transmită un mesaj care să cuprindă propoziția „Walter e pregătit să pornească” 8 și ora exploziei programate. Avioanele de recunoaștere aveau să urmărească eficiența atacului.

Dacă Chapman avea ghinionul să cadă în mâinile serviciilor secrete britanice, a zis Van Groning, trebuia „să dea cât mai puține informații, să-și ofere serviciile și să ceară să fie trimis înapoi în Franța” 9. Apoi, trebuia să contacteze imediat Abwehrul, care avea să-l folosească pe post de agent triplu, după ce pune la cale „câteva neînsemnate acte de sabotaj” 10 pentru a-i convinge pe britanici de buna lui credință.

Misiunea lui Chapman avea să dureze trei luni, după care trebuia să se întoarcă în Franța, în oricare dintre următoarele trei feluri: un submarin putea fi trimis să-l ia din largul coastelor englezești sau scoțiene, dintr-un loc ce urma să fie stabilit prin radio; putea să meargă în Irlanda, unde erau „diverși oameni care îl vor ajuta să se întoarcă” 11. A treia și, a subliniat Von Groning, cea mai bună cale de scăpare era să se ducă în Portugalia neutră.

Odată ajuns la Lisabona, putea să meargă la casa conspirativă de pe Rua São Mamede, să se prezinte lui *senhor* Fonseca drept Fritz și să rostească parola „Joi Albert”. 12 Apoi, consulatul german avea să se ocupe de întoarcerea lui în siguranță. Revenit în Franța, urma să-și ia banii și să aibă parte de o primire de erou.

Von Gröning a zugrăvit o imagine tentantă a recompensei financiare și a altor recompense la care

Chapman se putea aștepta din partea unui al Treilea Reich recunoscător. După ce dădea raportul la Berlin, urma să fie trimis într-o prelungită „vacanță” 13, cu vizite în toate marile orașe ale Germaniei. Era posibil să i se ceară să îndeplinească o misiune importantă în SUA, dar putea fi trimis oriunde dorea și poate chiar primea o funcție de comandă în Abwehr. Chapman spusese cândva că i-ar plăcea să meargă la una dintre marile adunări de la Berlin la care Hitler se adresa multîmilor fascinate. Von Gröning i-a spus că așa ceva se putea aranja. Ba chiar avea să facă mai mult decât atât îi va face rost lui Chapman de un loc bun „în primul sau al doilea rînd” 14, chiar dacă asta însemna să-l îmbrace în uniforma unui înalt reprezentant al statului. Von Gröning nu se arătase niciodată prea entuziasmat de Hitler însuși, dar părea foarte fericit să-l trimită pe Chapman la o adunare nazistă și să-și plaseze spionul cât mai aproape de Föhrer.

Chapman s-a gîndit că era un moment bun să ridice din nou problema lui Faramus. Von Gröning a încercat să-l liniștească: „Nu-ți face griji”, a zis, „o să-i trimitem lui Faramus un pachet. Eu nu am primit vești despre el, dar o să ridic problema și o să vedem ce se va întîmpla cu el – va fi bine tratat”. 15

Chapman n-ar fi trebuit să fie liniștit, pentru că bietul Faramus fusese deja înghițit de Holocaust. Nu mai era ținut ostatic pentru buna purtare a lui Chapman, ci, acum, nu era decât o victimă a unei birocrății criminale. Chapman credea că avea încă în mâinile lui viața prietenului său; de fapt, chiar dacă ar fi dat greș sau ar fi dezertat, nimeni nu și-ar fi amintit să-l omoare pe Tony Faramus. Fusese ales deja să moară. În momentul în care Chapman își făcea bagajele la Nantes, Faramus era dus într-un vagon de vite în lagărul de concentrare nazist de la Buchenwald.

Faramus fusese scos din celula de la Romainville fără nicio explicație, dus în lagărul de tranzit de la Compiègne, apoi urcat, cu alți 120 de prizonieri, într-un vagon în care

încăpeau opt animale. Moartea a venit încet, prin sufocare, dizenterie, sete. După câteva zile, „era greu de făcut diferența între vii și morți, atât de mică devenise deosebirea dintre ei” 16. Viii stăteau umăr la umăr cu morții, care nu aveau loc să cadă. După cinci zile de la plecarea din Compiègne, trenul morții a ajuns la Buchenwald, în apropiere de Weimar. Dintre cei 120 de oameni înghesuiți în vagon, 65 erau încă vii, dar și aceia abia mai respirau. Printre supraviețuitori se afla și micul Tony Faramus, care se gândea în timp ce era dus în robie: „E greu de crezut că un asemenea carnagiu e opera unui om”. 17

Pe 12 decembrie 1942, Von Groning a dat o petrecere de rămas-bun la vilă. Au tăiat și au fript o găscă. Au ținut toast după toast pentru succesul lui Chapman, Fritz, Micul Fritz. Toată lumea a cântat *Lili Marlene*. Von Groning, care băuse prea mult chiar și după propriile standarde, era într-o stare de exuberanță: „Dacă faci asta pentru noi, nu vei mai avea motive de îngrijorare. Întreg viitorul tău va fi asigurat când te vei întoarce. Nu-ți face griji, va fi bine. O să mai bea o sticlă de șampanie cu tine”. 18

Praetorius l-a dat pe Chapman într-o parte. Părea să nu se simtă bine, foindu-se și tresărind mai mult ca de obicei.

— Trebuie să fac ceva destul de jenant, dar o facem cu fiecare agent și e doar o formalitate, sper să nu te simți insultat. 19

— Ce anume?

Praetorius i-a explicat că, înainte să plece în Marea Britanie, trebuia percheziționat complet, luându-i-se orice etichetă, chitanță, bilet sau alte obiecte din Franța ori Germania care puteau indica faptul că era un spion dintr-o țară ocupată. Lui Chapman nu i se permitea să plece cu „nimic care putea fi recunoscut ca venind de la noi” 20.

— Nu te deranjează? a întrebat Praetorius. 21

— Desigur că nu.

Depart de a avea ceva împotriva, Chapman a fost

recunoscător pentru nehibzuitul avertisment primit de la „Thomas”. Când toți ceilalți se împleticeau, beți, spre paturi, Chapman a luat toate însemnările pe care le făcuse, frecvențele radio, formulele, codurile și numele și le-a ars.

Dimineată, a venit un medic care i-a făcut o examinare completă, iar apoi, cu Praetorius și Von Groning alături, Chapman și-a umplut ranița cu tot ceea ce îi putea fi necesar unui spion german ajuns pe teritoriul inamicului și cu multe lucruri de care putea să nu aibă nevoie:

- 1 lopată mică de infanterie
- 1 emițător
- 1 revolver Colț încărcat, cu butoi de rezervă
- 2 batiste
- 12 detonatoare, puse cu grijă în rumeguș, în caz că lovea pământul cu putere ciocolată peltea de struguri
- 1 pălărie
- 1 aparat de bărbierit
- 1 busolă
- 1 cutie de chibrituri, cu „bețe” pentru scrisul invizibil
- 1 pereche de ochelari (cu lentile fără dioptrii)
- 2 cămăși curate
- 1 hartă militară britanică
- 1 carte de identitate pe numele George Clarke din Hammersmith
- 1 carte de identitate pe numele Morgan O'Bryan din Dublin, inginer electrician.

Fiecare lucru era fie de fabricație britanică, fie făcut să pară astfel. Până și portofelul lui era plin cu obiecte de zi cu zi luate de la mortul din Dieppe: două bilete de șezlong pe puntea unui vapor, un bilet la clubul de golf „Torquay”, o chitanță de la o pensiune a YMCA și poze de familie, cu oameni pe care Chapman nu îi întâlnise niciodată. Aici era și biletul de dragoste al lui Betty, scris pe hârtia cu antet de la Hotelul „Royal Yacht”, acum șifonată rău și zdrențuită – singurul obiect autentic.

Cu o expresie neobișnuită pe chip, Von Groning i-a dat lui Chapman o pastilă maro, înfășurată într-o punguță

din celofan, spunându-i că putea să o ia „dacă apărea vreo problemă” 22. Cuvântul „problemă” nu avea nevoie de definiție. Amândoi știau ce se întâmpla cu spionii germani prinși de inamic; nu mai trebuia spus ce i se putea face unui spion care, pe deasupra, mai era și britanic.

Chapman și-a luat rămas-bun de la colegii de unitate, de la Porcul Bobby și de la vilă, singurul „cămin” 23, cum a zis el, pe care îl avusese în ultimii zece ani. Găsise acolo o „camaraderie sinceră” 24, chiar dacă era vorba despre oameni extraordinar de periculoși. Înainte să plece, i-a dat lui Praetorius 500 de franci și i-a spus să le dea băieților de băut.

În noaptea aceea, Chapman, Von Groning și Praetorius au stat la „Hotel des Ambassadeurs” din Paris. Dimineață, Praetorius l-a percheziționat, cum îi spusese, apoi i-a dat un săculeț de iută sigilat, care conținea 990 în bancnote folosite, de diverse valori. Dacă Chapman s-ar fi uitat înăuntru, ar fi văzut că teancurile de bani erau prinse cu banderole pe care era imprimat „Reichsbank, Berlin” 25, iar cu creionul era scris „Anglia” 26, într-un incredibil act de nechibzuință, Abwehrul îi dăduse lui Chapman bani care îi dezvăluiau imediat identitatea de spion german. După ce îi verificase pe îndelete hainele în căutare de indicii, Praetorius îi înmânase o condamnare la moarte în bancnote uzate.

La aerodromul Le Bourget îi aștepta un colonel din Luftwaffe, pe care Chapman l-a recunoscut de la exercițiile cu parașuta. Colonelul părea să știe totul despre misiunea lui Chapman, pentru că a discutat cu el despre calitățile bombardierului Mosquito și despre importanța sabotării producției acestuia. „Aveți avioane frumoase” 27, a adăugat el.

Colonelul i-a prezentat un pilot, un tânăr înalt, blond, care purta Crucea de Fier și care lui Chapman i s-a părut „extrem de timid”. Acesta l-a condus pe Chapman până la un avion negru, elegant, lung de opt metri, cu două motoare și mitraliere de fiecare parte. Pilotul i-a explicat

plin de mândrie că era un Focke-Wulf, ultimul model, adaptat pentru parașutări. Din planșeu fusese decupat un pătrat, care a fost înlocuit cu un panou din lemn fixat etanș cu materiale de ambalat. Trapa cădea în momentul în care se trăgea de o manetă. Chapman avea să fie trecut peste Canal de un echipaj format din trei oameni: tânărul pilot, *Leutnant* Fritz Schlichting, *Überleutnant* Karl Ischinger, navigator și comandant, și un *Unteroffizier* pe post de radiotelegrafist și mitralior. Aveau să comunice printr-un sistem „de tip laringe” 28. Chapman a observat că pilotul părea a sta intenționat în fața panoului de comandă, de parcă voia să-l împiedice pe pasager să-l vadă.

În cabină, Chapman și-a tras combinezonul de zbor peste vechiul costum pe care îl luase cu el în Jersey cu ani în urmă. În timp ce își încheia combinezonul și își lega genunchierele și bocancii, a observat că îi tremurau mâinile.

S-a produs o întârziere, pentru că au așteptat raportul meteo din Marea Britanie. Chapman fuma țigară după țigară. Pentru a face conversație, a întrebat care erau riscurile să fie doborâți de tunurile antiaeriene sau de avioanele de vânătoare. Tânărul pilot a râs și a zis că puteau „evita atacul” folosind un dispozitiv care devia sunetul: de jos, avionul ar fi părut că se află la cel puțin un kilometru în spate față de poziția reală. Chapman și-a dat seama că niciunul dintre membrii echipajului nu avea parașută și s-a simțit un pic mai liniștit.

Puțin după ora 23, pilotul i-a făcut semn lui Chapman să vină la avion. Von Groning și colonelul Luftwaffe s-au dus cu el. Mergea încet, din cauza genunchierelor și a bocancilor, a parașutei și a raniței grele pe care o avea în spate. Chapman a dat mâna cu prietenul al cărui nume real nu îl știa și care a spus că, atunci când va primi primul mesaj de la Fritz, va desface șampania la vilă. „Eu și colonelul o să așteptăm”, a zis Von Groning. „Cu siguranță, vom aștepta”. 30

Chapman s-a strecurat prin trapa de la carlingă, iar

pilotul i-a spus să stea în genunchi deasupra găurii din planșeu, cu fața spre spatele avionului. Mitraliorul era deja acolo. Navigatorul s-a grăbit să se strecoare în spate.

La 23.25, avionul și-a luat zborul de pe Le Bourget. Singura sursă de lumină din carlingă era o mică lanternă pe care o ținea radiotelegrafistul. Când avionul s-a înclinat, Chapman a zărit multe luminițe în depărtare. Au urcat mai sus. I s-a părut că simte mirosul mării. Brusc, în carlingă s-a făcut foarte frig, în ciuda căldurii slabe produse de un radiator. Radiotelegrafistul a spus că Chapman ar trebui să-și pună masca de oxigen. Din când în când, navigatorul scria ceva pe o bucățică de hârtie, pe care i-o dădea peste cap pilotului. Dacă Chapman s-ar fi întins cu fața în jos, greutatea raniței i-ar fi tăiat răsuflarea. Așa, în genunchi, nu era în stare să-și îndrepte spatele sau să se întoarcă. Chapman simțea crampe în tot corpul. Ceva cald i-a trecut peste bărbie, gâdilându-l. Nu reușise să-și strângă masca cum trebuie; îi curgea sânge din nas. În timp ce treceau pe deasupra coastei englezești, la nord de Skegness, a văzut proiectoarele care luminau cerul. Avionul a părut să coboare cu motoarele huruind amenințător, apoi a urcat din nou. Trecând peste mlaștinile din Cambridgeshire, a executat un ciudat „opt” pe cer. Chapman și-a legat casca și a prins coarda parașutei de un șurub de deasupra capului. Echipajul părea netulburat: „Departe de a fi agitați sau speriați, râdeau și glumeau” 31, de parcă erau într-o plimbare de agrement

Chapman a simțit că pilotul îl bate pe spate. Și-a dat jos masca de oxigen, s-a lăsat în genunchi și a tras de manetă. Trapa de sub el a dispărut iar el a fost tras în jos, dar, în loc să plutească, s-a trezit suspendat, cu capul în jos, sub avion. Aerul trecea în viteză peste el, tăindu-i respirația. Ranița exagerat de mare se prinsese de marginile trapei. I s-a părut că a rămas atârnat o veșnicie, dar, de fapt, a fost vorba doar de câteva secunde. Apoi, a simțit o lovitură în zona șalelor – bocancul radiotelegrafistului – și a început să facă tumble înspre

pământ Un trosnet puternic, o zdruncinătură și parașuta s-a deschis cuminte deasupra lui. Brusc, s-a făcut liniște deplină. Sângele îi picura pe bărbie. În depărtare, a văzut luminile proiectoarelor întretăindu-se în beznă. Dedesubt a auzit tânguital unei sirene, semnalând că pericolul a trecut Pentru o clipă, s-a întrebat dacă acolo, jos, nu era cumva Franța, și nu Anglia. Nu cumva era încă unul dintre testele lui Von Groning? Timp de 12 minute, a plutit, în noaptea tăcută, fără vânt spre un punct din întunericul de dedesubt care era la cel puțin 32 km de locul în care ar fi trebuit să fie.

Capitolul 11

Palpitanta noapte a Marthei

Pe 16 decembrie, la ora 1.48, sergentul Joseph Vai!, de la Poliția din Littleport, a auzit ceea ce credea că erau două avioane sau un avion cu două motoare foarte puternice, deasupra zonei de vest a localității. O alertă a fost transmisă imediat către toate posturile de poliție din zonă: „Fiți foarte atenți în zona Wisbech - Downham Market - Ely, întrucât un avion a fost văzut survolând regiunea dinspre Lincolnshire. Ar putea fi Nightcap, deși zona nu este cea prevăzută”. 1 Un alt apel telefonic a fost făcut către un număr din Whitehall, apoi altul, acasă la maiorul Tar Robertson, care s-a trezit și și-a tras pe el pantalonii ecosez. În acel moment, picioarele lui Eddie Chapman încă nu atinseseră pământul.

Operațiunea „Nightcap” era numele de cod folosit de MI5 pentru „capcana-Fritz”. Încă din octombrie, fusese interceptat un mesaj în care se spunea că Fritz va „merge foarte curând în vacanță” 2 și a fost transmisă o avertizare ofițerilor de legătură ai serviciilor de securitate din trei zone diferite ale țării, să se aștepte la sosirea unui agent al inamicului:

Agentul X are, probabil, mai puțin de 30 de ani și o înălțime de aproximativ 1, 80 m. Vorbește engleza, franceza și germana. Are pregătire de radiotelegrafist. Este posibil ca Agentul X să fie dotat cu mijloace de

sinucidere, cum ar fi pilule cu otravă.

De aceea, la arestare, trebuie percheziționat imediat, reținut pentru anchetă și trimis la Londra sub escortă.³

Timp de câteva luni, britanicii au urmărit fiecare punct și liniuță din traficul lui Fritz, până când au crezut că îl cunosc foarte bine. Din surse ultrasecrete, echipa de contraspionaj a obținut o imagine mai amplă a misiunii lui Fritz, dar nu și planul privind sabotarea producției avionului Mosquito. Din mesajele interceptate se deducea că existau trei posibile zone de aterizare: Mundford, North Norfolk și Munții Cambrieni, aceasta din urmă fiind cea mai probabilă. Robertson descoperise până și numele de familie real al lui Fritz, deși, la început, acesta i-a indus în eroare, întrucât MI5 a pierdut câteva zile anchetându-l pe nevinovatul Robert William Chapman, un soldat care fusese dat dispărut în Deșertul Libiei și care ar fi fost recrutat, chipurile, de Abwehr în timp ce era ținut în captivitate.

Vânătorii de spioni din secția BI A cunoșteau detalii despre lucrările stomatologice făcute lui Fritz, numele de pe cărțile de identitate false pe care le poseda, chiar și lungimea aproximativă a părului său după ce sursele ultrasecrete raportaseră: „Ar putea prezenta interes pentru serviciile de informații faptul că Fritzchen a spus clar astăzi, la ora 13 GMT, că «nu poate să-și respecte programul din această dimineață pentru că se tunde»”.⁴ Știau că parola lui era „Joi Albert”, cunoșteau culoarea bocancilor lui și faptul că, în manșeta pantalonilor, avea otravă.

MI5 știa însă și că șansele de a-l prinde pe Fritz, chiar și cu informațiile primite de la sursele ultrasecrete, erau slabe.

Existaseră multe discuții în cadrul Diviziei B, secția de contraspionaj a MI5, cu privire la ademenirea acestuia. Ideea unei capcane a poliției, cu drumuri blocate și căutări din casă în casă, a fost respinsă pe motiv că oferea „prea multe posibilități de scurgere a informațiilor și atrăgea

atenția presei” 5. Dacă un agent al inamicului afla că era vânat, germanii puteau să-și dea seama că mesajele lor erau citite, iar sursele ultrascrete trebuiau protejate cu orice preț. O altă variantă era să se pregătească o „unitate mobilă” 6 a Field Security Police – FSP – poliția militară atașată serviciului de securitate, care putea fi mobilizată imediat în zona aterizării și aceasta a fost respinsă, pentru că putea „isca probleme cu poliția locală și oferea șanse mici de succes”.

În cele din urmă, s-a decis să se pregătească mai multe capcane, în speranța că măcar una va funcționa. Îndată ce sursele ultrascrete aveau să primească informația că Fritz era pe drum, începea operațiunea „Nightcap”. Dick White urma să fie sunat acasă, la Londra, iar ofițerii de legătură regionali și Comandamentul Aviației de Vânătoare aveau să fie alertați. Un ofițer de informații trimis la Comandamentul Aviației de Vânătoare trebuia să urmărească avioanele care soseau, iar dacă era detectat un avion inamic ce părea că se îndreaptă spre una dintre cele trei zone vizate, trebuia să-l anunțe pe ofițerul de serviciu de la MI5, care avea să-l contacteze pe șeful poliției din zonă, cerându-i să verifice, discret, localitățile rurale. Dacă avionul era doborât, parașutistul avea să sară și putea fi prins. Dacă însă spionul reușea să aterizeze nedetectat, poliția trebuia să „ia la puricat” pensiunile și hotelurile. Participanților la operațiunea „Nightcap” li s-a spus cu strictețe: „Orice ați face, trebuie să le sublimați tuturor colaboratorilor necesitatea vitală de a fi cât se poate de discreți, [...] publicului *nu* trebuie să i se spună că suntem în căutarea unui agent parașutat”. Dacă erau întrebați de ce caută prin toate tufișurile și prin toți copacii, polițiștii trebuiau „să susțină că sunt în căutarea unui dezertor”.

În ciuda pregătirilor făcute, cei din MI5 erau foarte conștienți că rețeaua lor era plină de găuri. Evident, aveau de a face cu un agent bine pregătit, un „sabotor calificat, [...] capabil să folosească la perfecție emițătorul” 7. Fiind

englez, Fritz dispunea de cel mai bun camuflaj pe care putea să îl aibă un spion; era pe cale să fie parașutat într-una dintre cele trei zone izolate, puțin populate, fiecare având până la 20 km în diametru, identificate de britanici: avea bani, o armă și, potrivit surselor ultrasecrete, foarte mult curaj. MI5 era realist: „Ne-am dat seama că planul nostru nu oferea mai mult de 40% șanse de a-l găsi pe omul nostru, dacă acesta nu se pierdea cu firea și își juca bine rolul”. 8

Comandamentul Aviației de Vânătoare a detectat aparatul Focke-Wulf, iar șase avioane de vânătoare din Grupul 12 au fost trimise în urmărire. Unul dintre ele s-a apropiat de acesta, dar apoi „aparatura de la bord n-a mai funcționat, nu se știe de ce”. Avionul german a scăpat și doar vigilența sergentului Vai! a făcut ca operațiunea „Nightcap” să se desfășoare totuși. Din cauză că se chinuise câteva secunde să iasă dintr-un avion care zbura cu 560 km/h, Chapman aterizase destul de departe de zona prevăzută. Într-un final, persoana căreia i s-a datorat capturarea Agentului X a fost Eddie Chapman.

Martha Convine nu putea să doarmă. Fusesse trezită de zumzetul unui avion și stătea întinsă întrebându-se dacă aparatul era german. O cuprindea moleșeala, când sirena a trezit-o din nou. Soțul ei, George, supraveghetor la Apes Hall Farm din Ely, sforăia, desigur, pentru că George putea să doarmă și în timpul Bătăliei Angliei, iar, în ultima vreme, chiar făcuse acest lucru. Martha era pe punctul să adoarmă în sfârșit, când a auzit o bătaie puternică în ușă.

Martha l-a scuturat pe George să se trezească, și-a pus pe ea halatul și s-a uitat pe geam în beznă. „Cine e?” 9 O voce de bărbat a răspuns: „Un aviator britanic, am avut un accident” 10

Era 3.30 dimineața. În ultima oră, Chapman umblase pe câmpurile umede, cultivate cu țelină, amețit și încă traumatizat de faptul că atârname în gol, agățat de un avion care zbura cu o viteză îngrozitoare. Aproape că se lovise de un hambar gol la aterizare și părea să-și fi pierdut

harta. În cele din urmă, găsisese casa din piatră, din secolul al XVIII-lea, și se uitase, folosind lanterna, prin geamul de la ușă. Pe masa din hol era o carte de telefon englezescă – o ușurare, căci asta însemna, desigur, că noroiul lipicios care i se adunase pe bocanci în ultima oră era englezesc, și nu franțuzesc.

În timp ce George, somnoros, a aprins lampa, doamna Convine a coborât scările și a deschis ușa. Persoana din prag părea să fi ieșit dintr-o mlaștină. Martha „a observat că avea sânge pe față” și că purta costum. Pe timp de război, e bine să fii cât se poate de precaut, așa că Martha l-a întrebat unde îi era avionul. El a arătat vag spre împrejurimi:

— Dincolo de câmp, a zis el, bâiguind că aterizase cu parașuta.

— Mi s-a părut că aud un „Jerry”, a spus Martha.

— Da, a zis bărbatul, fără noimă. Era un avion care le acoperea pe ale noastre.

De fapt, n-a început să vorbească logic decât atunci când s-a așezat lângă plită, în bucătărie, cu o ceașcă de ceai în mână. Ceruse voie să folosească telefonul, iar George, care era la nevoie și polițist și știa numărul pe de rost, a format, în locul lui, numărul postului din Ely. Bărbatul a vorbit foarte încet, dar Martha l-a auzit limpede spunând că „tocmai sosise din Franța” 11, ceea ce era foarte interesant.

Până să ajungă sergenții Vai! și Hutchings cu o mașină, împreună cu doi polițiști, s-a făcut 4.30. Parașutistul băuse trei căni de ceai, mâncase patru felii de pâine prăjită și, evident, se simțea mult mai bine, chiar vesel.

Convine i-a condus pe polițiști în camera de zi, unde bărbatul vorbea cu Martha. Vai! a raportat că „a dat mâna cu noi și a părut agitat, dar mulțumit să ne vadă” 12. Apoi, a băgat mâna în buzunar și a scos un pistol, spunând: „Presupun că primul lucru pe care îl vreți e asta”. A descărcat arma și i-a întins-o lui Vai!, împreună cu încă o

magazie plină.

Când Vai! l-a întrebat de unde a venit, bărbatul a răspuns: „Din Franța. Vreau să iau legătura cu Serviciul Britanic de Informații Trebuie să vorbesc cu ei. Mă tem că nu pot să vă spun prea multe”.

Pe unul dintre scaunele din încăpere se afla un pachet lunguleț, cusut în pânză de sac. Bărbatul a spus că în el erau „un port emițător, ciocolată și niște cămăși”. Când Vai! a întrebat dacă avea bani, și-a scos cămașa, arătându-i „un pachetel prins de spate, între omoplați”, pe care l-a luat și l-a dat polițistului. Înăuntru, acesta a văzut, uimit, teancuri de bancnote. Parașutistul și-a scos apoi portofelul, în care era o carte de identitate pe numele „George Clarke”.

„E numele dumitale adevărat?” a întrebat Vai! Bărbatul doar „a clătinat din cap și a zâmbit”.

În timp ce polițiștii s-au dus să-i caute parașuta, bărbatul a devenit „extrem de vorbăreț”, laudându-se cu ofițerii superiori germani pe care îi cunoștea și declarând, aparent fără niciun motiv, că Europa nu putea fi invadată decât din Africa, prin Italia. Vai! s-a întrebat dacă nu cumva era „amețit” de la aterizare. Bărbatul mirosea puțin a țelină.

Exoticul vizitator și escorta lui polițienească au plecat cu mașina poliției. George a zis că se culcă la loc, fiindcă avea de lucru a doua zi. Martha a rămas însă în bucătărie în timp ce se iveau zorii, gândindu-se la întâmplările ciudate din ultimele ore. Mai târziu, făcând curățenie, a găsit în spatele canapelei o hartă militară britanică; probabil că îi căzuse bărbatului din buzunar. Când a întins-o pe masa din bucătărie, a văzut că Mundford era încercuit cu roșu. Omul fusese „foarte politicos”, s-a gândit Martha Convine, iar, sub tot acel nămol și sânge uscat, probabil că se ascundea un bărbat destul de arătos. Abia aștepta să îi spună vecinei, dar știa că nu putea. Sergentul Vai! spusese că nu trebuiau să sufle o vorbă nimănui despre cele întâmplate, lucru de

asemenea interesant.

La sediul poliției, Chapman a fost dezbrăcat, percheziționat, îmbrăcat cu un alt rând de haine și prezentat adjunctului șefului poliției, care a clătinat din cap într-un fel binevoitor. Chapman era circumspect: nu-i plăcea să se afle într-o secție de poliție și nu era obișnuit să le spună polițiștilor adevărul. Răspunsurile lui au fost rezervate.

— Numele? 13

— George Clarke, deocamdată.

— Meseria sau profesia?

— Păi, treceți-mă independent.

Șeful poliției a luat sacul din pânză în care se afla emițătorul.

— Ăla n-ar trebui desfăcut decât de Serviciul de Informații, rosti scurt Chapman.

Pastila maro fusese găsită în manșetă. Avea și altele? „Mai bine ar verifica”.

Chapman le-a oferit o variantă selectivă a poveștii lui, începând cu faptul că fusese în Insula Jersey și sfârșind cu „experiența îngrozitoare” a suspendării cu capul în jos dintr-un avion german.

De ce se dusesese în Insulele Canalului? „În vacanță”.

De ce fusese închis la Romainville? „Din motive politice”.

Apoi nu le-a mai dezvăluit nimic. „Am avut o călătorie neplăcută”, a zis el. „Trebuie să vorbesc cu serviciile britanice de informații. Le voi spune o poveste foarte interesantă”.

Serviciile secrete erau la fel de nerăbdătoare să audă povestea lui Fritz. Doi bărbați în haine civile au venit cu o mașină. S-au semnat niște hârtii, iar Chapman a fost dus cu mașina, prin traficul matinal, la Londra și la Royal Patriotic School din

Wandsworth, unde a fost reținut oficial, potrivit articolului IA al „Ordinului privind sosirea dintr-o țară inamică”. Apoi a fost urcat din nou în mașină. Nu știa și nici nu prea îi păsa unde mergeau. Entuziasmul, teama și extenuarea din ultimele douăzeci și patru de ore îl sleiseră de puteri. Abia a observat sacii cu nisip de la intrarea în oraș. După o jumătate de oră, au trecut de un gard înalt din lemn, cu role duble de sârmă ghimpată deasupra, și au oprit în fața unei vile mari și urâte, în stil victorian.

Doi bărbați în pantofi de sport l-au condus pe Chapman într-o cameră de la subsol, cu o bancă și două pături, și l-au închis acolo. Un bărbat cu monoclu a deschis ușa, l-a privit cu asprime, n-a zis nimic, apoi a plecat. A fost dezbrăcat din nou și i s-a ordonat să pună pe el niște pantaloni de închisoare din flanel și o haină cu un romb alb de 15 cm cusut pe spate. A apărut un doctor care i-a spus să deschidă gura. Timp de câteva minute, acesta i-a verificat dinții, mai ales noua lucrare dentară. Apoi l-a consultat la inimă, l-a ascultat la plămâni și l-a declarat într-o stare excelentă, dar „epuizat din punct de vedere psihic și fizic” 14. A venit un bărbat cu un aparat de fotografiat și i-a făcut poze din față și din profil.

Chapman s-a străduit să-și țină capul ridicat. Cu un ultim efort, s-a uitat în obiectiv. Chipul din fotografie este vlăguț de oboseală și stres. În părul încâlcit, are noroi întărit, iar pe mustață, o dâră de sânge uscat. Pe chip se mai poate citi însă ceva. În spatele pleoapelor grele și al

bărbii nerase se poate vedea urma slabă a unui zâmbet.

Capitolul 12

Lagărul 020

Locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea” Stephens, comandantul Lagărului 020, centrul secret în care britanicii îi anchetau pe spionii inamici capturați, avea un talent deosebit: îi făcea pe oameni să cedeze. Îi desfăcea, psihologic vorbind, în bucățele, apoi, dacă el considera că merită osteneala, îi refăcea la loc. Considera asta o artă care nu putea fi învățată. „Un bun anchetator se naște, nu se face” 1, zicea el. „Trebuie să aibă anumite calități înnăscute: o ură implacabilă față de inamic, o abordare oarecum agresivă, o neîncredere cronică și, mai presus de toate, o determinare neabătută de a-l da gata pe spion, indiferent cât de mici par șansele, indiferent cât de multe sunt dificultățile, indiferent cât de mult ar dura”. 2 în poze, Stephens poate părea caricatura anchetatorului de la Gestapo, cu monoclul lui strălucitor și „metodele de a te face să vorbești”. Cu siguranță, avea anumite modalități de a-i face pe oameni să vorbească, dar nu erau metodele brutale folosite de Gestapo. În spatele monoclului se afla însă un înnăscut și inspirat psiholog amator.

Născut în Egipt, în 1900, Stephens se înrolase în Gurkha, legendarele trupe nepaleze, înainte să intre în serviciul de securitate în 1939. Vorbea urdu, arabă, somali, amharica, franceza, germana și italiana. N-ar trebui să înțelegem din aceasta că Stephens era tolerant față de alte rase și nații. Era cât se poate

de xenofob, fiind înclinat să facă remarci de genul: „Italia e o țară populată de pitici care-și dau importanță”. 3 Îi dis plăceau „grăsanii belgieni, plângăcioși și romantici” 4, „evreii polonezi șmecheri” 5 și „islandezii lipsiți de inteligență” 6. De asemenea, îi detesta pe homosexuali. Mai presus de toate, îi ura pe germani.

În 1940, guvernul a creat un centru permanent destinat interogării și detenției celor bănuți de spionaj, de acțiuni subversive și a străinilor din țările inamice. Acesta se afla în Latchmere House, o casă mare și mohorâtă, în stil victorian, situată în apropiere de Ham Common, în vestul Londrei. Acolo, în timpul Primului Război Mondial, fusese un spital militar specializat în tratarea soldaților care sufereau de stres posttraumatic. După cum spunea Stephens, clădirea avea „celule de nebuni gata pregătite pentru deținuți” 7. Izolat, cu un aspect amenințător, înconjurat de mai multe garduri din sârmă ghimpată, centrul de anchetă avea denumirea codificată de Lagărul 020 (*Câmp 020*). Colonelul Stephens, extravertit și irascibil, își teroriza subordonații aproape la fel de mult ca pe deținuți. Niciodată nu își dădea jos monoculul (se spunea că dormea cu el) și, cu toate că, din această cauză, toată lumea îi zicea „Ochi-de-Tinichea”, doar câțiva îndrăzneau să i-o spună în față. Acest zbir iritabil mai avea însă o fațetă. Știa să aprecieze foarte bine caracterul unui om și o situație; niciodată nu își ieșea din fire cu un prizonier și

condamna folosirea violenței sau a torturii, considerându-le un lucru barbar și contraproductiv. Oricine recurgea la tortură nu mai avea ce să caute în Lagărul 020.

În afara lagărului, Ochi-de-Tinichea era fermecător și foarte amuzant. Era un scriitor frustrat, după cum se poate vedea din rapoartele lui, care conțin încântătoare ornamente literare; unele dintre afirmațiile lui exagerate, bazate pe idei preconcepute, erau menite să șocheze pur și simplu sau să amuze. Se considera un maestru al artei interogatoriului. Unii dintre colegii lui îl credeau chiar nebun. Puțini contestau însă faptul că făcea o treabă uimitoare: stabilea vinovăția spionului inamic, îi înfrângea rezistența, scotea de la el informații vitale, îl speria nebunește, câștigându-i încrederea și, în cele din urmă, îl preda lui Tar Robertson, care îl folosea ca agent dublu. Nimeni nu putea să transforme un spion așa ca Ochi-de-Tinichea.

În dimineața zilei de 17 decembrie, la ora 9.30, Eddie Chapman se afla în camera de interogare 3 a Lagărului 020, în fața acestui bărbat ciudat, aparent supărat, în uniformă de soldat nepalez, cu privire de basilisc. Stephens era flancat de alți doi ofițeri, căpitani Short și Goodacre. Cei trei formau un tribunal sinistru și amenințător. Acest scenariu făcea parte din tehnica lui Ochi-de-Tinichea. „Fără cavalerism.⁸ Fără bârfe. Fără țigări... un spion pe timp de război trebuie să fie în vârful baionetei. E o chestiune⁹ de atmosferă. Încăperea în care se află e ca o sală de judecată, iar el trebuie să se ridice și să răspundă la întrebări, ca înaintea unui judecător”.

Încăperea avea microfoane. În altă parte a Lagărului 020, un stenograf consemna fiecare cuvânt.

— Te cheamă Chapman, da? 10 s-a răstit Ochi-de-Tinichea.

— Da, domnule.

— Nu spun asta ca să te ameninț, dar aici ești într-o închisoare a Serviciului Secret Britanic și e datoria ta să înțelegi că vom afla de la tine întreaga ta poveste. Înțelegi?

Nu a fost nevoie de nicio amenințare. Într-o revărsare de sinceritate, Chapman i-a spus tot. I-a povestit lui Stephens despre faptul că a fost dat afară din Coldstream Guards, despre trecutul lui infracțional, despre timpul petrecut în închisoarea din Jersey, lunile de la Romainville, recrutarea lui, instructajul primit la Nantes și Berlin și despre parașutare. I-a spus despre codurile pe care le știa, tehnicile de sabotaj pe care le învățase, scrisul invizibil, parole, cuvintele-cheie și frecvențele radio. I-a spus despre Graumann și Thomas, Wojeh și Schmidt și despre bărbatul urât, cu dinți de aur din Angers. A explicat cum a strâns informații și cum le-a distrus apoi în ultima clipă.

Când Chapman a început să vorbească despre decizia sa de a deveni infractor cu normă întreagă, interogatoriul s-a transformat aproape într-o farsă.

— Ei bine, e destul de greu, domnule. Am început să umblu cu o gașcă de gangsteri.

— Ce vrei să spui?

— Nu pot spune exact cum am ajuns să fac asta.

— Ce anume te-a făcut să te predai acestor oameni curioși?

— E destul de greu de spus.

Când a vorbit despre misiunea de a arunca în aer sala mașinilor de la fabrica de avioane de Havilland, Stephens l-a întrerupt.

— Destul de riscant, nu-i așa?

— Da.

— Ai fost oarecum preferat. Aveau încredere în tine?

— Da.

— Au spus că au o părere foarte bună despre tine, că poți pătrunde oriunde și, teoretic, poți face orice?

— Da.

Stephens a abătut discuția spre conținutul raniței lui Chapman. A remarcat faptul că banii erau legați cu benzi despre care și-a dat seama imediat că erau germane și „l-ar fi costat capul” dacă ar fi fost găsite.

— Bărbatul care trebuia să te percheziționeze a văzut

că banii erau prinși cu benzi germane? a întrebat Stephens, nevenindu-i să creadă.

— Asta e vina lui Thomas, a zis Chapman, la fel de uimit. De emoție, probabil că a uitat să le dea jos.

Stephens a notat ceva. Procesul de distanțare a lui Chapman de supraveghetorii lui germani, prin subminarea încrederii în eficiența lor, începuse. Prin urmare, când Chapman și-a amintit de conversația avută cu Von Groning, în care acesta a zis râzând că Chapman nu va îndrăzni niciodată să-i trădeze pentru că poliția britanică l-ar aresta, Stephens a intervenit din nou. „Acela a fost un șantaj evident, pe față” 11, a zis el, cu falsă indignare, și a fost încântat când Chapman, „cu oarecare amărăciune, a spus că a simțit asta tot timpul” 12.

După două ore de interogatoriu, Stephens l-a lăsat pe Chapman în compania căpitanului Short, un tip plinuț, cu figură de bufniță, la fel de vesel pe cât era șeful lui de amenințator. Azi, această tehnică s-ar numi „polițist bun, polițist rău”; în ghidul lui secret de tehnici de interogare, Stephens o numea „una caldă, una rece” 13.

— Te-au tratat destul de bine, nu-i așa? 14 a zis Short, pe un ton înțelegător.

— Da, m-am simțit foarte bine acolo.

— Mai ales după ce ai fost în închisoarea din Jersey și în celălalt lagăr de concentrare.

— Cât timp trebuie să rămân aici? Vreau să spun că mi-am asumat foarte multe riscuri ca să adun informații care am crezut că vor fi prețioase și sunt prețioase, cred.

Stephens îl adusese pe Chapman exact unde dorise. Spionul părea dornic să spună tot, cu aparentă onestitate. Voia să spună mai multe. Voia să-i mulțumească pe cei care îl prinseseră. În plus, voia să iasă din închisoare.

În biroul lui, Stephens a primit un telefon de la polițistul care îl însoțise pe Chapman la Londra: „Nu știu ce vă poate spune acest bărbat, domnule. A venit cu o parașută germană, dar l-am recunoscut imediat, a fost în plutonul meu în urmă cu niște ani”. 15 Printr-o ciudată

coincidență, cei doi fuseseră împreună în Coldstream Guards, iar polițistul i-a spus că Chapman absentase nemotivat și fusese dat apoi afară. Povestea se potrivea exact cu cea pe care o spusese Chapman: deocamdată așadar spunea adevărul.

Anchetatorii au început să preseze și mai mult Lui Chapman i s-a dat o pauză și ceva de mâncare, dar apoi s-au întors, iscoditori, denaturând intenționat ceea ce el spusese deja, scormonind în orice fisură din povestea lui ca să afle dacă mințea sau ascundea ceva. După părerea lui Stephens, „niciun spion, oricât de perspicace, nu rezistă unui interogatoriu stăruitor” 16. Ofițerii de la MI5 au lucrat în schimburi, până târziu în noapte. „Fizic și psihic, așa ceva îl doboară și pe cel mai puternic până la urmă” 17, a prezis Stephens.

Chapman a continuat să furnizeze o mulțime de informații: în decurs de 48 de ore, a descris peste 50 de indivizi, de la Graumann până la bucătăreasa Odette. A vorbit despre lucruri de importanță vitală, dar și de o banalitate absolută, despre amplasamentul apărării antiaeriene de la Nantes, locul în care se afla sediul Abwehr din Paris, rolul lui în ocuparea teritoriului francez administrat de regimul de la Vichy și prețul untului pe piața neagră. I-a descris pe naționaliștii bretoni, pe trădătorii din mișcarea gaullistă și diverse alte personaje dubioase care trecuseră prin Nantes. Le-a spus unele lucruri pe care le știa, precum codurile pe care le spărseseră deja, ceea ce le-a permis să testeze sinceritatea lui Chapman; le-a spus însă și multe lucruri noi, neprețuite, zugrăvind o uimitoare și detaliată imagine a metodelor de spionaj germane. Părea nerăbdător nu doar să dea informații, ci și să facă sugestii cu privire la cum ar putea fi folosite. Era sigur că, acționând pe baza acelor informații, Marea Britanie putea să spargă codurile folosite de Abwehr și să intercepteze mesajele dintre diversele unități.

Anchetatorii au avut o reacție vagă, dar, în sinea lor,

s-au bucurat, deoarece sugestiile lui Chapman arătau că sursele ultrasecrete erau încă intacte: „E foarte evident, din remarcile lui, că nu are nici cea mai mică idee că noi interceptăm mesajele dintre aceste stații de câteva luni” 18, notau anchetatorii. A devenit repede limpede faptul că nu era nevoie ca Chapman să fie ademenit ca să acționeze ca agent dublu pentru Marea Britanie și că era nerăbdător să treacă la treabă. Unul dintre motivele disponibilității lui a devenit evident în clipa în care a spus ce s-a întâmplat cu Tony Faramus.

— El e ținut ostatic pentru buna mea purtare 19, a explicat Chapman.

— Pentru buna ta purtare în Franța sau aici?

— Aici. Ideea a fost să fie folosit ca un fel de pârghie, să mă determine să-mi fac treaba aici. Dacă Chapman putea să-și convingă șefii germani că făcea ceea ce voiau, viața prietenului său putea fi încă salvată. Stephens a mai notat ceva.

În timp ce memoria lui Chapman era cercetată în căutare de informații prețioase, bagajul îi era percheziționat în căutare de indicii. Chibriturile pentru scrisul invizibil și pilula maro au fost trimise la analiză; bancnotele au fost examinate individual, notându-li-se seria, pentru a se stabili de unde proveneau; cărțile de identitate false au fost studiate la lumină ultravioletă de către cei de la imprimărie, compoziția chimică și tiparul lor fiind analizate și comparate cu cele ale originalului; emițătorul a fost trimis celor de la Special Operations Executive – SOE (care răspundea de acțiunile de sabotaj și spionaj desfășurate în spatele liniilor inamice), pentru a afla dacă provenea de la un agent britanic ce opera în Franța, iar dacă era așa, de la cine anume. Chapman a fost chestionat în legătură cu fiecare obiect din portofelul lui. Le-a spus că doar unul era cu adevărat al lui: „Aveam o scrisoare personală, pe care mi-a scris-o o prietenă – o prietenă a mea dinainte de război – și pe care am luat-o cu mine”. 20

Fiecare declarație a lui Chapman o comparau cu dovezile furnizate de sursele ultrasecrete, pentru a încerca să-l prindă cu minciuna. Când cronologia lui Chapman era eronată, cum se întâmpla ades, verificau iar și iar orele și datele, până când se declarau satisfăcuți că erorile erau „inexactități firești” 21, nu distorsiuni intenționate. Celor de la Scotland Yard li s-a cerut să ofere detalii despre trecutul lui infracțional, să verifice declarațiile lui extravagante cu privire la mârșăviile săvârșite; când a sosit dosarul, s-a constatat că acesta nu cuprindea multe dintre infracțiunile pe care Chapman le recunoscuse.

Mai târziu, potrivit afirmațiilor lui Stephens, Chapman „a mărturisit că ar fi avut și o experiență de sodomie” 22 în perioada Soho. Nu prea știm ce să credem despre asta: nu există nici urmă de o asemenea mărturisire în transcrierile interogatoriilor. În plus, lui Ochi-de-Tinichea nu-i plăceau absolut deloc homosexualii și se mândrea că era în stare să-i identifice și să-i dea în vileag pe sodomiții de circumstanță. Poate că Chapman avusese o aventură homosexuală în tinerețe, dar este sigur că, mulți ani, fusese heterosexual până la un nivel aproape patologic. În chip de recomandare, Stephens a notat aprobator: „Azi, nu există nici urmă de sodomie și a dispărut orice predilecție pentru femeile de la periferia societății”. 23

Cu dovezile oferite de Chapman, spionajul britanic construia rapid o imagine a întregului sistem creat de Abwehr în Franța. Serviciul secret german fusese atât de sigur că propriul cod nu putea fi spart, încât personalul diverselor unități folosea adesea nume reale în corespondența radio. Informațiile respective erau combinate acum cu descrierile făcute de Chapman, permițându-le englezilor să-i identifice pe diverșii membri ai organizației. Chapman ar fi fost uimit.

Spionajul britanic știa de mult că șeful și adjunctul șefului secției Abwehr din Nantes erau *Rittmeister* Stephan von Gröning și *Oberleutnant* Walter Praetorius.

Dar bărbatul pe care Chapman îl știa cu numele de „Wojeh” era de fapt *Feldwebel* Horst Barton, în timp ce „Schmidt” era Franz Stoetzner, amândoi fiind suspectați de sabotaj. Cei doi veniseră în Anglia înainte de război pentru a lucra ca ospătari, fiind susținuți de o asociație britanică de proprietari de restaurante și hoteluri. „Leo” era un infractor german cunoscut și se numea Leo Kreusch, pe când „Albert” fusese comis-voiajor și se numea Albert Schael. Ofițerul Gestapo din Angers care încercase să-l recruteze pe Chapman era probabil Dembach, „unul dintre principalii agenți de contraspionaj din Franța” 24. Pas cu pas, numele au început să prindă chip: chiar și pilotul avionului Focke-Wulf și frumoasa traducătoare de la Romainville au fost identificați. Tar Robertson a fost impresionat de faptul că Chapman nu fusese informat în privința identității camarazilor lui germani: „În niciun moment nu și-a putut da seama de numele adevărat al vreunuia dintre ei” 25, scria el. Când unuia dintre anchetatori i-a scăpat, în timpul discuției, numele „Von Gröning”, lipsa de reacție a lui Chapman le-a dovedit că nu îl mai auzise.

Crearea unei imagini complete asupra vieții duse de Chapman în Franța necesita timp, dar deja nu mai aveau timp. A doua zi după sosirea lui în Lagărul 020, Chapman i-a scris colonelului Stephens un mesaj, în care îi spunea că „azi ar trebui să încep să transmit” 26 și îi amintea de observația lui Von Gröning cu privire la birocrăția britanică.

„Este important să luăm legătura cu «friții» în cel mai scurt timp” 27, scria el, folosind, poate, în mod intenționat genul de limbaj preferat de Stephens. „Dr. Graumann a subliniat asta în mod special. 28 Ar putea bănuî că aranjăm ceva. Crede, probabil, că mi-ar lua mai mult timp să încep dacă aş aranja ceva cu voi”.

În aceeași zi, Radio Security Service a recepționat transmisia stației germane de la Paris. La fiecare trei minute, începând cu ora 9.45, Maurice trimitea un mesaj la

care aștepta răspunsul lui Fritz. MI5 avea acum o dilemă. Dacă se întârzia cu stabilirea contactului, Von Groning avea să suspecteze că ceva nu a mers; dacă răspundeau fără să fie absolut siguri că Chapman era corect cu ei, rezultatele puteau fi catastrofale. Au hotărât să aștepte o zi, două pentru „a se lămuri” 29 ce era cu Chapman și care erau motivele lui.

Până seara, Chapman tot nu primise răspuns de la Stephens. Fusese interogată timp de 48 de ore, cu scurte pauze; era obosit și neliniștit. Dacă legătura nu se stabilea în setul timp, consecințele aveau să fie teribile. De asemenea, în sufletul lui se dădea o luptă între afecțiunea pe care încă o simțea pentru Von Groning și nevoia stringentă de a-l trăda, între dorința de a-și salva pielea și aceea de a-l salva pe Tony Faramus, între propriul interes și un scop mai important încă nedefinit între loialitatea față de prietenul său și datoria față de țară. I-a scris lui Stephens încă o scrisoare, mult mai lungă. Este un document extraordinar, o combinație de autocompătimire, autoexaminare și autoafirmare, care reflectă agonia interioară a spionului. Este declarația unui om care bâjbăie în beznă morală în căutarea luminii:

Mon Commandant.

Nimeni nu așteaptă recunoștință de la propria țară - dați-mi însă voie să vă atrag atenția asupra câtorva lucruri. Timp de treisprezece luni, am fost sub stăpânire germană. În acest timp, chiar și atunci când am stat în detenție, am fost tratat cu cea mai mare corectitudine și prietenie de oameni pe care îi respect și care cred că au ajuns să mă simpatizeze - din nefericire pentru ei și pentru mine.

Din prima zi, mi-am propus să încerc să pun cap la cap o serie de fapte, locuri, date etc. referitoare la organizația germană, ceea ce cred că ar fi o sarcină formidabilă chiar și pentru unul dintre experții dumneavoastră bine pregătiți. De la început, am avut un handicap foarte mare, cunoștințele mele de germană erau slabe, iar cele de franceză, și mai și - cele mai importante

două limbi pentru munca noastră. Am învățat franceza până am stăpânit-o, am învățat chiar și argoul. Acum, o știu la fel de bine ca limba engleză. Apoi, domnule, timp de nouă luni, am ascultat fiecare conversație pe care am putut să o aud. Am deschis multe sertare cu documente pe care scria „geheir” [secret]. Am făcut găuri foarte mici în baie, spre camera dr. Graumann, un foarte bun prieten al meu.

Să nu credeți că vă cer prietenia acum, e un pic prea târziu - pe de altă parte, este acest lucru ciudat, patriotismul. Uneori, când mă gândesc la el, râd un pic sceptic. Am luptat, iar țara mea a câștigat (de ce, nu pot să explic). Tare aș vrea să nu fi fost niciun război - încep să-mi doresc să nu mă fi apucat niciodată de treaba asta. Să spionezi și să-ți înșeli prietenii nu e plăcut, e ceva murdar. Totuși m-am apucat de ea și o s-o termin. Să nu credeți că cer ceva pentru asta, nu cer. Pare foarte ciudat să lucrezi pentru două guverne diferite - unul îmi oferă șansa de a avea bani, succes și o carieră. Celălalt îmi oferă o celulă la închisoare.

Nu a mai rămas foarte mult timp pentru a aranja lucrurile.

Al dumneavoastră sincer.

Eddie30

Pe când Chapman scria acest bilet sincer, Stephens îi strângea pe cei patru anchetatori ai săi la o discuție cu privire la soarta acestui remarcabil și, posibil, foarte valoros escroc. După spusele lui Stephens, Chapman acceptase că se afla într-o poziție ciudată, fiind căutat de poliția britanică, dar oferindu-se - chiar stăruind - să lucreze pentru serviciile de informații britanice. „Dacă este să-i dăm crezare lui Chapman, s-a oferit să lucreze pentru germani ca să scape și, imediat ce a aterizat, s-a pus la dispoziția autorităților britanice, cerând să lucreze împotriva germanilor”. 31 Profilul psihologic preliminar indica faptul că, în ciuda afecțiunii sale personale pentru Graumann, motivele lui Chapman erau „ura față de

germani, combinată cu simțul aventurii. Nu există nicio femeie la mijloc și nicio înțelegere în privința reabilitării. Are curaj și tupeu” 32.

Exista însă în mod evident o problemă. Dacă Chapman era lăsat liber, avea să fie ridicat cu siguranță de poliție. Chiar îi spusese asta lui Stephens: „Din câte îmi dau seama, cu trecutul meu strălucit, s-ar cuveni să primesc o condamnare de vreo paisprezece ani”. 33 Și mai rău, putea să se înhăiteze din nou cu banda lui de infractori. Dacă însă era ținut sub pază în Lagărul 020, Stephens anticipa că Chapman „se va acri și ar putea încerca să fugă” 34. Singurul mod de a lucra cu el în siguranță era să-l lase pe jumătate liber, sub supraveghere, dar nu în închisoare, ci „sub control, într-un loc liniștit, la țară”.

„Părerea mea”, a declarat Stephens, „este că Chapman ar trebui folosit ca agent dublu [...] apoi trimis înapoi în Franța, iar acolo să intre într-un grup de sabotori care sunt instruiți deja să fie trimiși în America cu o misiune cu adevărat importantă”.

Anchetatorii au acceptat acest lucru în unanimitate. Trimiterea lui Chapman înapoi în Franța presupunea un oarecare risc. Putea fi deconspirat de germani sau putea să le mărturisească totul; putea chiar să schimbe din nou tabăra. Posibilele beneficii ale existenței unui spion englez în inima serviciului secret german depășeau însă pericolele. În seara aceea, Lagărul 020 a transmis un mesaj echipei din St. James's Street care se ocupa de agenții dubli: „După părerea noastră, Chapman ar trebui folosit la maximum, [...] vrea sincer să lucreze pentru britanici împotriva germanilor. Datorită curajului și ingeniozității, este ideal ca agent” 35

Tar Robertson urmărise fiecare întorsătură a acestui caz și a acceptat să-l trimită, a doua zi, pe unul dintre ofițerii lui să discute cu Chapman. Înainte să fie cooptat în rândul agenților dubli, Chapman avea nevoie de un nume de cod. Prin convenție, numele agenților trebuiau alese la

întâmplare, ca niște simple porecle, fără nicio legătură cu identitățile lor reale. Convenția era însă constant încălcată. Desigur, „Snow” era o anagramă parțială a lui Owens; un alt agent dublu era numit „Tate” pentru că Robertson se gândise că semăna cu actorul de comedie Harry Tate; se spunea că Dusko Popov, un agent iugoslav cam dezmățat, fusese numit „Tricicletă” din cauza preferinței lui pentru sexul în trei. Numele ales pentru Edward Chapman nu putea fi mai nimerit în seara zilei de 18 decembrie, Tar a transmis un mesaj întregului personal al secției BIA: „Pentru Fritzchen am ales numele de Zigzag”. 36

Capitolul 13

Crespigny Road, nr. 35

Bărbatul trimis de Tar Robertson să se ocupe de Zigzag era căpitanul Ronnie Reed, un expert în transmisiuni tânăr, discret, o alegere inspirată. Slab la față, cu mustață lungă și subțire, ochelari și pipă, părea arhetipul ofițerului de rang mediu. Ba chiar semăna atât de mult cu un ofițer de rang mediu, încât, atunci când Tar Robertson a trebuit să pună o poză pe o carte de identitate falsă pentru operațiunea „Mincemeat” – în care un cadavru îmbrăcat în uniformă militară, având asupra lui informații înșelătoare, a fost aruncat intenționat pe coasta Spaniei – a ales o poză a lui Ronnie Reed. Semăna cu toți și cu nimeni.

Tatăl lui Reed, ospătar la Restaurantul „Trocadero”, murise în Bătălia de pe Somme în 1916, iar mama îl crescuse într-o locuință închiriată din King’s Cross²⁰. De la Saint Pancras Church of England School a primit o bursă pentru Polytechnic School, unde a studiat mecanica și a făcut o pasiune pentru radio. Putea să construiască un transmițător de la zero, iar cu prietenul său Charlie Chilton (care a devenit un celebru prezentator și producător de radio) a făcut, din camera proprie, o transmisie cu un aparat realizat de el însuși: Ronnie a interpretat cu voce tremurată cântecul lui Bing Crosby *Dancing in the Dark*, iar Charlie a zdrăngănit la chitară.

---

20 Cartier în partea centrală a Londrei (n. red.).

Izbucnirea războiului l-a găsit pe Reed lucrând ca inginer radio la BBC, ziua, și călătorind în eter, noaptea, sub indicativul de apel G₂RX. Într-o noapte, Reed și mama lui se adăpostiseră în timpul unui raid aerian, când a venit o mașină de poliție. Reed a fost scos din adăpost și dus, printre bombele care cădeau, la Wormwood Scrubs. Un bărbat stătea la poarta închisorii. „Ah, domnule Reed, vă așteptam. Intrați” 1, a zis el. A fost condus pe coridoarele slab luminate la o celulă de la primul nivel.

Acolo, flancat de doi gardieni, se afla un bărbat în uniformă de aviator, cu fața acoperită de sânge.

— Bărbatul acesta e parașutist, a zis un ofițer cu trese roșii, care intrase în celulă după Reed. Ar trebui să transmită diseară în Germania. Vrem ca amândoi să mergeți pe un câmp din Cambridge, să transmiteți și să te asiguri că trimite mesajul pe care l-am pregătit noi.

În noaptea aceea, Reed și parașutistul, Gösta Caroli, care, în scurt timp, avea să devină agentul dublu „Summer”, au stat într-o cocină de pe un câmp din Cambridgeshire și au transmis un mesaj la Hamburg folosind codul Morse: „Mă dau la fund câteva zile până rezolv cu cazarea. Am ajuns cu bine”.

Așa a început cariera lui Reed în serviciul secret.

Timid, blând și reținut, Reed era ușor de ignorat, dar era „geniul umil” 2 al transmisiilor din vreme de război care cunoștea la perfecție tainele radioului. Avea de asemenea iscusința necesară identificării „semnăturii” altui operator, putând apoi s-o imite cu exactitate – era, probabil, cel mai bun imitator în codul Morse din Marea Britanie. Priceperea lui Reed l-a făcut indispensabil pentru echipa lui Robertson, iar, în scurt timp, urmărirea traficului tuturor agenților dubli. Una dintre sarcinile lui era să-i supravegheze pe agenți în timp ce transmiteau Abwehrului, asigurându-se că nu înserau mesaje cifrate. Dacă un agent nu era dispus sau nu putea să transmită, Reed trimitea chiar el mesajul, cu tot cu „amprenta” revelatoare a agentului. Ronnie Reed era însă mai mult

decât un bun radioamator; sub îndrumarea lui Robertson, el devenea un excelent ofițer de informații, incisiv, înțeleghător și, practic, invizibil.

În celula lui Chapman, Reed a dat pentru prima dată mâna cu ultimul agent care îi fusese încredințat. Tânărul ofițer își propusese să manifeste de la început o aversiune față de acel infractor lipsit de remușcări, cu un „trecut de senzație” 3. Dar, la fel ca majoritatea oamenilor și împotriva voinței lui, s-a trezit fermecat.

Reed i-a explicat sincer lui Chapman că, dacă voia să lucreze pentru MI5, trebuia să ducă o viață de pustnic. Orice contact cu poliția, cu boemii din Soho sau cu tagma infractorilor îi era interzis. În schimb, i-a explicat Reed, „trebuia să lucreze pentru noi sub strictă supraveghere, într-o izolare aproape totală de alți membri ai comunității” 4. Chapman a râs și i-a spus că, după toată agitația din ultima vreme, o viață liniștită ar fi mai mult decât binevenită. Reed a zis că se va întoarce a doua zi ca să facă prima transmisiune în Germania și l-a lăsat pe Chapman să conceapă un mesaj folosind codul Constantinopol și indicativul de control FFFFFF. Reed avea să-l verifice și să stea lângă Chapman când îl va transmite.

Schimbător ca întotdeauna, Chapman pare să se fi simțit îmbărbătat după discuția cu Reed, pentru că, imediat, i-a trimis o nouă scrisoare lui Stephens. Tonul lui morocănos, timid dispăruse. Acum era extrem de vorbăreț:

Mon Commandant.

Merçi pour votre bonté. Întrucât avem puțin timp la dispoziție spre a ne cunoaște unul pe altul, dați-mi voie să încep cu o mică explicație. În acest moment, povestea mea este foarte greu de spus. În mintea mea se amestecă în mod frenetic nume, formule, descrieri, locuri, momente, explozii, transmisiuni și salturi cu parașuta, discuții scurte, dar importante, intrigi peste intrigi. Pe deasupra, trebuie să încercați să vă închipuiți un creier slăbit de trei ani de detenție și multe luni de izolare. [...] Uneori, încercând să pun lucrurile cap la cap, chiar credeam că o s-o iau razna.

[...] *Aceste lucruri sunt adevărate, toate s-au întâmplat - dar datele, numele, momentele, toate sunt vraiste în capul meu, ca un joc uriaș de cuvinte încrucișate. [...] în concluzie, Mon Commandant, aveți puțină răbdare cu mine dacă locurile, datele și momentele mele nu coincid. [...] Mă tem că toată povestea a fost asemenea unui vis; dumneavoastră trebuie să încercați să o înțelegeți.*

Eddie5

Stephens era obișnuit să-i intimideze pe cei nou-veniți în Lagărul 020. Nu era deprins ca cineva să i se adreseze pe un asemenea ton frivol sau să i se spună ce să facă și, cu atât mai puțin, de către un spărgător țopârlan în haine de deținut. Dar, în loc să explodeze, cum ar fi trebuit, Stephens doar a râs pe înfundate și a pus biletul în dosarul Zigzag.

A doua zi dimineață, Chapman a fost luat de Reed și doi polițiști zdraveni și dus cu o dubă, pe o distanță de 140 de metri, de la poarta din față a Latchmere House până la Equestrian Club, o mică sală de concerte folosită drept club, cu un catarg de steag de 8 metri despre care Reed credea că servește ca antenă. Locul era pustiu. În timp ce polițiștii au stat de pază, Reed i-a pregătit lui Chapman emițătorul.

La ora 10.02, sub privirea vigilentă a lui Reed, Chapman a încercat să-i contacteze pe controlorii Abwehrului. La 10.06, stația germană a răspuns că îl recepționează „cam slab” 6 și cu interferențe, dar i-a dat undă verde. Agentul Zigzag a transmis primul lui mesaj ca agent dublu: „FFFFF AJUNS. MĂ SIMT BINE CU PRIETENII. OK”. 7 A adăugat obișnuitul lui hăhăit final: „HI HU HA”.

După-amiază, sursele ultrasecrete au raportat că stațiile Abwehr din Franța au confirmat faptul că mesajul îi aparținea „categoric lui Fritz” 8, pentru că „au recunoscut stilul și mai ales felul lui de a încheia mesajele” 9. Înșelătoria funcționa.

În dimineața următoare, lui Reed și lui Chapman le-a

fost imposibil să reia legătura cu Parisul. Se pare că transmisiile erau recepționate de Nantes, nu de stația principală din capitală. Un al doilea mesaj a fost trimis „orbește”: „FFFFF ADUCEȚI PE MORRIS [sic] ADUCEȚI APARATUL MAI APROAPE DE COASTĂ. TREBUIE RECEPȚIE MAI BUNĂ. F. OK”. 10

Spre sfârșitul lui decembrie, au primit primul mesaj direct de la Von Groning: „MULȚUMESC PENTRU MESAJ. DORESC REZULTATE BUNE. OK”. 11

Înșelătoria părea să funcționeze, deși aveau să mai treacă două săptămâni până să fie rezolvate problemele cu recepția și transmisia. Traficul radio a primit numele de cod ZINC, iar dosarul aferent a fost așezat alături de cel al lui Zigzag.

Chapman părea a fi mai mult decât cooperant, raporta Reed, și furniza în continuare informații prețioase: „Zigzag are un foarte bun spirit de observație și este extrem de sincer în orice ne spune”. 12 (Citind această evaluare, John Masterman își exprima scepticismul cu privire la faptul că un astfel de individ înțelegea măcar ideea de onestitate deplină.)

Special Branch a început să-i caute pe ceilalți membri ai Găștii Dinamită. A aflat că Jimmy Hunt fusese condamnat pentru spargerea unui depozit și furt în 1938; Darry era încă la Dartmoor, executând o pedeapsă de șapte ani; ceilalți erau fie dezertori, fie la închisoare, fie morți. Era perfect Nu exista nicio șansă de contact accidental, iar în condițiile în care membrii găștii erau greu de găsit, aceștia puteau fi incluși în poveste fără să existe pericolul de a-și face apariția neanunțați. Chapman fusese instruit să ia legătura cu vechii săi amici și, eventual, să ia cu el, la întoarcere, pe unul dintre ei Hunt părea candidatul ideal. Așa cum spunea Masterman, „germanii nu aveau poza lui Hunt, ci doar o descriere generală, [astfel că] era posibil să fie imitat de cineva cu accent de Cockney” 13. Hunt, spărgătorul de seifuri, avea să joace mai departe un rol esențial, fără să iasă măcar o dată din celula de la

închisoare.

Treptat, supraveghetorii lui Chapman au început să-și dea seama că dobândiseră un agent dublu care putea fi extrem de prețios. Când Lagărul 020 a transmis din greșeală identitatea lui Zigzag unei alte secții a serviciilor de informații, Masterman, maestrul intoxicației, a protestat cu vehemență față de acest gest „nejustificat” 14. Secția BIA era grijulie cu noua sa comoară și, cu toate că Tar era bucuros să transmită și altora informațiile aflate, nu avea de gând să-l împartă pe Zigzag cu nimeni.

Investigațiile criminalistice au confirmat cât de mult îl prețuiau germanii pe agentul Fritz. Echipamentul său a fost declarat de primă clasă. Banii cu care venise erau autentici, nu marfă contrafăcută, pe care Abwehrul o plasa adesea agenților mai puțin importanți. Capetele chibriturilor erau impregnate cu chinină, pe care cercetătorii din departamentul științific au descris-o ca fiind „un foarte bun instrument de scris invizibil” 15. Pilula maro era cianură de potasiu, provocând moartea instantaneu. Postul emițător aparținea unui agent al SOE. Doar în privința cărților de identitate contrafăcute se părea că Abwehrul făcuse economii. Cei de la imprimerie au spus că sunt falsuri realizate de un amator, putând fi descoperite de orice polițist cu spirit de observație. „Pare un lucru destul de neobișnuit că germanii nu s-au sinchisit ceva mai mult de realizarea documentelor” 16, s-a plâns Tar, de parcă ar fi fost ofensat că germanii nu se străduiau suficient. Un mister nerezolvat era felul în care avionul Focke-Wulf reușise să scape de urmărirea avioanelor de vânătoare englezești: Ministerul Aerului n-a putut conchide decât că „ceva bizar s-a întâmplat în legătură cu avionul respectiv și cu semnalul radio asociat acestuia” 17.

Lagărul 020 nu era locul potrivit pentru un agent dublu. Ca să fie eficient, Zigzag trebuia să fie tot timpul mulțumit, iar asta însemna să i se asigure un confort cel puțin comparabil cu cel de la vila La Bretonniere. Chapman fusese răsfățat de germani: „I-au satisfăcut

vanitatea, i-au dat libertate și l-au tratat cu respect". 18 Acum, MI5 trebuia să încerce să găsească un covor roșu sau ceva asemănător și să-l întindă pentru agentul Zigzag.

Caporalul Paul Backwell și fruntașul Allan Tooth erau, după părerea tuturor, cei mai buni agenți de poliție din cadrul spionajului britanic. Amândoi fuseseră polițiști înainte de război și, după acesta, au avut o carieră de succes în domeniul informațiilor. Erau inteligenți, educați și amabili; de asemenea, erau bine făcuți și, atunci când voiau, știau să bage frica în cineva. Tar Robertson i-a chemat în biroul lui și le-a spus să meargă cu o mașină până la Lagărul 020, de unde să-l ia pe un anume „Edward Simpson”, „un infractor periculos, care era căutat de poliție și fusese eliberat pentru a îndeplini o misiune foarte riscantă” 19. Trebuiau să-l însoțească la o locuință conspirativă din nordul Londrei, unde aveau să stea cu el până la noi ordine. Robertson vorbea cât se poate de serios: „Succesul acestei operațiuni depinde de discreția ei”. 20 Avea să fie emisă o legitimație de fotograf pe numele Simpson, în care era specificat faptul că acesta îndeplinea „sarcini speciale pentru Ministerul de Război” și care putea fi prezentat dacă era solicitat de autorități.

„Nu există motiv să ne îndoim de loialitatea lui Simpson față de această țară și, de aceea, nu trebuie să vă considerați paznicii lui”, a continuat Robertson. „Vă veți considera mai degrabă însoțitori, iar datoria voastră este să-l împiedicați să intre în belea cu poliția și cu foștii lui asociați infractori, să acționați ca un scut între el și lumea din afară”. „Simpson” nu trebuia lăsat niciodată singur, fie zi, fie noapte. Nu trebuia să comunice cu nimeni, nu trebuia să folosească telefonul și nici să trimită scrisori. Dacă încerca să fugă, Tooth și Backwell nu trebuiau să ezite să „îl rețină”, apoi să-l contacteze fie pe Reed, fie pe Masterman. Ambii polițiști aveau să fie dotați cu arme de foc.

În același timp, trebuiau să-i țină companie lui „Simpson”. „Este un regim plictisitor”, a zis Tar, „și, de

aceea, trebuie să vă străduiți să-i faceți viața cât mai agreabilă în aceste circumstanțe”. Puteau să-l ducă la cârciumă seara: fiecare agent avea să primească 5 pentru bere, iar Simpson urma să primească și el bani pentru a putea să „își plătească partea”. După ce îi câștigau încrederea, polițiștii trebuiau să noteze tot ce li se părea important din ceea ce spunea și să-l încurajeze să vorbească despre trecutul lui Pe scurt, trebuiau să-l păzească, să se împrietenească cu el, iar apoi să-l spioneze. Deși considerau ciudat faptul că li se cerea să țină un escroc recunoscut departe de mâinile poliției, Backwell și Tooth erau mult prea discreți pentru a spune asta.

Cu câteva zile înainte de Crăciun, Backwell și Tooth, îmbrăcați în haine civile, au sosit la Lagărul 020, au luat obiectele personale ale lui Chapman și l-au escortat afară din celulă. Acesta, fără nicio introducere, l-a întrebat pe Backwell dacă îi poate împrumuta o liră, căci voia să-i dea bacșiș sergentului „care avusese grijă de el atât de bine” 21. (Doar Chapman putea să iasă din Lagărul 020 de parcă pleca de la un hotel de lux.) Au luat-o spre nord. În mașină, însoțitorii lui Chapman s-au prezentat drept „Allan” și „Paul” și i-au explicat că, din acel moment, aveau să fie „însoțitorii lui permanenți, prietenii care îl protejau de poliție și de foștii lui asociați infractori” 22. Chapman a vorbit puțin pe drum. „Discuția a fost încordată” 23, a raportat Backwell.

Nimeni nu le-a dat atenție celor trei bărbați care au coborât din mașină și au luat-o pe aleea grădinii de la nr. 35, de pe Crespigny Road – o casă oarecare de pe o stradă liniștită din nordul Londrei, în banalul cartier Hendon. Câțiva vecini „săpau pentru victorie”²¹ în grădinile lor, dar nimeni n-a ridicat privirea. Un vecin ar fi trebuit să fie extraordinar de curios ca să vadă că, la numărul 35, nu se

---

21 „Dig for Victory” a fost o campanie lansată de Ministerul britanic al Agriculturii în timpul războiului, cu scopul de a încuraja populația să cultive acasă legume și zarzavaturi, care fuseseră drastic raționalizate (n.tr.).

ridicau niciodată storurile (mulți nu se sinchiseau să o facă), că încuietorea fusese schimbată sau că un bărbat cu mustață subțire sosise chiar în dimineața aceea ca să ridice o antenă pe acoperișul din spate.

Intrați în casă, Backwell a încuiat ușa și, potrivit spuselor lui, cei trei locatari au început „să se instaleze” 24. Reed pregătise camera pentru transmisiile radio la etaj; dormitorul lui Chapman era alături, în timp ce polițiștii împărțeau al treilea dormitor. Menajera, doamna West, nu avea să vină timp de câteva zile, așa că polițiștii au împărțit treburile casnice: Tooth urma să se ocupe de cumpărături, iar Backwell de gătit. Când Chapman a fost suficient de departe ca să nu audă, și-au împărțit și cealaltă sarcină: „Eu și Allan am căzut de acord să ne concentrăm pe aspecte diferite ale vieții lui Eddie. Allan îi studia caracterul, ce îi plăcea și ce nu, în timp ce eu mă ocupam de partea faptică și notam tot ce prezenta interes în discuțiile purtate”.

Chapman era agitat. Se plângea că doarme prost și nu dădea semne că vrea să iasă din casă. Asemenea unor cloște, Tooth și Backwell s-au pus pe treabă, vrând „să-l facă pe Eddie să se simtă ca acasă”. Backwell l-a întrebat pe Chapman ce îi plăcea să citească și a fost uimit să descopere că îi plăcea literatura serioasă. „Avea gusturi neobișnuite pentru cineva cu stilul lui de viață”, considera Backwell, care i-a cumpărat niște romane germane, cărțile lui Alfred Tennyson și piesele lui Pierre Corneille în franceză.

Treptat, Chapman a părut să se relaxeze. Zilele îi erau ocupate cu interogatorii, transmisiuni sub supravegherea lui Reed și întocmirea unor planuri. Seara, citea, fuma, asculta radioul și pălăvrăgea cu amabilii lui paznici. Când erau singuri, Backwell și Tooth comparau însemnările despre cel pe care-l aveau în grijă. Au fost surprinși de faptul că propaganda germană părea să fi avut un efect „imens” asupra lui; la început, a respins relatările BBC despre înaintarea Aliatilor, spunând că știe sigur că

Germania va câștiga războiul și că Rusia era sleită de puteri. Aliații, zicea el, nu vor reuși niciodată să invadeze Franța. Backwell a decis să lanseze propria campanie de propagandă, punându-l să citească lucrări patriotice precum *I, James Blunt*, romanul lui H.V. Morton, care prezenta Marea Britanie sub o imagină stăpânire nazistă. „Treptat, l-am făcut să-și dea seama că propaganda germană, oricât de convingătoare fusese, era departe de adevăr”.

După câteva zile de trai în comun, Backwell și Tooth au raportat că Chapman părea „foarte fericit” și era „o mină de informații”. Tovarășul lor părea să știe totul despre sabotaj și „vorbea adesea despre diverse metode de distrugere a pilonilor, podurilor, rezervoarelor de petrol etc”. 25. Uneori, insista să vorbească în franceză. Polițiștii au ajuns la concluzia că locuiau cu cel mai neobișnuit individ. Într-o clipă citea literatură clasică în franceză și cita din Tennyson, iar în următoarea vorbea despre cea mai bună metodă de a arunca în aer un tren.

Într-o seară, în timp ce se relaxau după cină, Chapman s-a întrebat cu voce tare „ce l-o fi făcut să părăsească Germania și să vină aici” 26. A continuat să mediteze în același spirit: „În Germania, ar fi trăit bine, atât acum, cât și după război. Nu fusese obligat să vină”. 27 Cei doi polițiști și-au pus aceeași întrebare. Teoria lui părea să se bazeze pe o lectură atentă a lui H.G. Wells: „Nu manifestă simpatie pentru naționalism, iar în urma reconstrucției postbelice i-ar plăcea să vadă o federație mondială”. Tooth a tras concluzia că, în sufletul său, Chapman era patriot: „E mândru să fie britanic și își dorește să câștigăm războiul”. Pe de altă parte, părea îmboldit de o cutezanță profundă. „Pare să fie un om pentru care prezența pericolului este vitală”, scria Tooth. „Am impresia că acesta este motivul pentru care se va întoarce în Franța, căci, teoretic, este un om fără țară”. Câteva zile mai târziu, Chapman a lăsat să-i scape că avea un plan secret, dar apoi a schimbat subiectul, remarcând:

„E un plan atât de nebunesc, încât va fi considerat imposibil”. Tooth le-a raportat lui Reed și Robertson remarca lui Chapman, adăugând: „Pot doar să presupun că succesul acestor planuri depinde în întregime de promisiunea dr. Graumann de a-l face să ajungă la Berlin când va avea loc ceva foarte important”.

Chapman nu avea remușcări pentru trecutul lui și își desfăta noii tovarăși cu povești extravagante despre propriile ticăloșii, de pildă, despre momentul în care a intrat prin efracție în casa de amanet „Grimsby” sau despre lovitura de la „Express Dairies”. Informațiile au fost adăugate imediat la lista tot mai lungă a MI5 cu infracțiunile nedepistate ale lui Chapman. „Cred că ar trebui să păstrăm aceste noi aventuri doar pentru noi, dar să le consemnăm” 28, a notat Reed.

Anchetatorii, vânătorii de spioni și agenții dubli ai MI5 (cu excepția lui Reed) proveneau de obicei din clasele superioare și erau un produs al școlilor publice englezești. Cei mai mulți nu întâlniseră niciodată un om ca Chapman, iar primul lor impuls era să-l disprețuiască pe acest individ vulgar, cu manierele lui exagerate. Totuși, în aproape toate cazurile, ajungeau mai întâi să-l placă și apoi să-l respecte, deși niciodată fără a avea îndoieli.

Cum se apropia Crăciunul, experții în spionaj de la Londra s-au întrebat ce să facă cu Eddie Chapman și ce anume i-ar plăcea.

Când nu se gândea la noi moduri de a-i păcăli pe naziștii germani, lui John Masterman, istoric și sportiv, îi plăcea să se gândească la cricket uneori, se gândea la spionaj și la cricket în același timp. „Să conduci o echipă de agenți dubli”, medita el, „seamănă foarte mult cu a conduce un club de cricket Jucătorii mai bătrâni își ies din formă și simt înlocuiți treptat de cei nou-veniți. Nu e întotdeauna ușor să alegi cei mai buni jucători pe care să îi trimiți în teren. Unii au nevoie de mult antrenament ca să fie cu adevărat pregătiți să joace”. 29 în Chapman, părea să fi descoperit un jucător la bătaie cu uimitoare înclinații

naturale, care nu avea nevoie de antrenament suplimentar și care putea obține un scor fantastic. Asta dacă nu ieșea nervos de pe teren și apoi reapărea ca să înceapă aruncările pentru partea adversă.

Masterman se desfăta cu aceste gânduri în timp ce stătea întins pe pardoseala frizeriei din Reform Club de pe Pall Mall. La începutul războiului, locuise în United University Club; apoi, când o bombă aruncase în aer acoperișul, se mutase la Oxford și Cambridge. La scurt timp după aceea, frizerul de la Reform Club a murit, iar frizeria a fost închisă; Masterman a fost invitat să-și stabilească bârlogul acolo, ofertă pe care o acceptase repede deoarece clubul era la doar câteva minute de mers pe jos de sediul secției BIA. Așadar acum își petrecea nopțile pe pardoseala pe care, încă de la 1841, căzuseră suvițele bărbaților „nemaipomeniți, demni de a face parte dintr-un club”.

Să doarmă pe o saltea subțire așezată pe gresia tare nu era lucru ușor. Bucătarul de la club își dădea toată silința în privința rațiilor, dar mâncarea era de cele mai multe ori respingătoare. Curentul se întrerupea cu o iregularitate monotonă. Băile erau folosite prin rotație și erau mereu reci. Cu toate acestea lui Masterman îi plăcea să locuiască la club: „Simțeam, din cauza amintirilor despre inutilitatea mea din Primul Război, un fel de plăcere inconștientă pentru greutate și disconfort”. 30 Se uita la camarazii lui care luau parte la război (ca întotdeauna, femeile erau invizibile pentru el) și se gândea la stoicismul lor. Într-o noapte, Carlton Club a fost lovit de o bombă. Membrii cluburilor din jur, în papuci și pijamale, au format cozi lungi pentru a salva biblioteca de flăcări, trecând cărțile din mână în mână și vorbind despre valoarea fiecăreia dintre ele pe măsură ce le dădeau mai departe. Astfel de oameni, credea Masterman, „faceau ca înfrângerea să pară imposibilă” 31. Acest ciudat călugăr războinic avea să petreacă restul timpului rămas până la încheierea războiului în această lume masculină a mâncării

instituționalizate, a pardoselelor tari și a băilor reci. Iar acum, când avea un nou jucător de primă clasă în mare formă pe care să-l trimită în teren, John Masterman era mai fericit decât fusese vreodată în viața lui.

În cealaltă parte a Londrei, în Latchmere House, comandantul Lagărului 020 se gândea și el la agentul Zigzag. Stephens îi considera pe cei mai mulți spioni inamici drept „drojdia societății, perfidia lor nefiind egalată de curaj” 32. Chapman era însă altfel - „cel mai fascinant caz” 33 de până acum. Spre deosebire de alți agenți capturați, el nu arătase niciun pic de teamă. Părea să tânjească după acțiune și foarte puțin după altceva. „Ce fel de om e spionul?” 34 se întreba Stephens. „E patriot, curajos? Face parte din lumea interlopă, poate fi șantajat? E doar un mercenar? Spionii care muncesc doar pentru bani sunt puțini, dar sunt periculoși”. Pentru un escroc, remarcă el, Chapman era ciudat de neinteresat de bani. Părea un patriot sincer, dar nu genul acela sălbatic, naționalist, reprezentat de Stephens. Chapman părea să-și dorească încă un episod incitant din drama aflată în plină desfășurare care era viața lui. Dacă MI5 reușea să pună în scenă următorul act cu destul fler, atunci Zigzag putea fi cea mai mare vedetă a lor, își zicea Ochi-de-Tinichea.

În Ajunul Crăciunului, Maurice, radiotelegrafistul german de la Paris, i-a transmis următorul mesaj agentului Fritz: „TE ROG VINO LA NOUĂ PATRUZECI ȘI CINCI ȘI LA CINCI PM QRQ”. 35 („Qrq” era prescurtarea pentru „trimite mai mult repede”) Se pare că germanii aveau în continuare dificultăți cu recepționarea transmisiilor lui Chapman. Ronnie Reed umblase la radioul lui Chapman și nu găsisese nicio problemă, dar nu era foarte alarmat. Legătura sporadică îi ajuta să mai câștige timp.

Mult mai îngrijorător era un lucru pe care îl spusese Chapman. La scurt timp de la sosirea lor în Crespigny Road, acesta îi ceruse lui Reed să o găsească pe Freda Stevenson, fosta lui iubită și mama copilului său. Până atunci, Chapman făcuse doar vagi aluzii la Freda. Acum, a

spus că nu își ținuse niciodată în brațe fata, care avea deja trei ani, că încă era îndrăgostit de Freda și că voia să le vadă pe amândouă urgent. Reed i-a spus că va încerca să o găsească.

Freda era un factor imprevizibil. Reed s-a gândit că, dacă îi dădeau voie lui Chapman să o contacteze, aveau să-i ridice moralul, dar situația s-ar fi complicat. Dacă Chapman avea intenții serioase față de o femeie pe care nu o văzuse de câțiva ani și de un copil pe care nu îl cunoștea, putea asta să afecteze dorința lui de a se întoarce în Franța? Poate că Freda se recăsătorise; poate că dăduse copilul în adopție. Reed a ajuns la următoarea concluzie: „Ar trebui să aflăm situația lor exactă înainte ca Zigzag să le viziteze, ca să nu intre în ceea ce ar putea fi o situație foarte ciudată”. 36 Pe măsură ce zilele treceau, solicitările lui Chapman de a le vedea pe Freda și pe Diane deveneau însă tot mai insistente. Reed trăgea de timp șirde fiecare dată când făcea asta, Chapman se posomora și se târa în camera lui. Backwell și Tooth îl tratau ca pe un adolescent morocănos și imprevizibil. „Eddie avea toane”, scria Backwell. „Dacă lucrurile nu ieșeau cum voia el, se ducea sus, se trântea pe pat și stătea acolo cu orele, refuzând să mănânce. Niciodată nu se enerva pe mine și pe Allan în aceste momente. îl lăsam însă în pace când se simțea astfel”. 37

Irascibilitatea tot mai accentuată a lui Chapman a aruncat o umbră de tristețe peste sărbătoarea Crăciunului. Backwell a fript un pui și niște cârnați. Tooth a făcut poze în jurul mesei din bucătărie. Ele constituie o ciudată reflexie a schimbărilor de dispoziție ale lui Chapman: într-o poză bea bere și zâmbește spre aparat, în alta pare cuprins de suferință.

Un alt motiv al frustrării lui Chapman îl reprezenta comunicarea cu șefii lui germani, care se desfășura în continuare cu dificultate. Deși aparatul lui recepționa mesaje trimise din Franța, el era incapabil să stabilească un contact direct și trebuia să trimită mesajele „orbește”.

Imediat după Crăciun, Reed a anunțat că a rezolvat problema. Chapman remarcase în treacăt că, în perioada petrecută la vila din Franța, a observat un contact slăbit la emițător, pe care îl lipise cu un vâtrai încins. Asta, a zis Reed strâmbând din nas, este „o metodă improvizată de realizare a unei conexiuni electrice satisfăcătoare” 38. A luat aparatul acasă, a reparat contactul chiar el și l-a adus înapoi a doua zi dimineată, spunând că era sigur că acum va funcționa.

Peste noapte, Chapman scrisese și codase un mesaj simplu. Reed l-a verificat, l-a aprobat și a pornit aparatul. La 9.45, s-a făcut legătura cu stația de la Paris. Totul funcționa perfect în graba și entuziasmul lor de a vedea dacă aparatul mergea, au făcut însă o greșală. Era prima, dar și cea mai gravă pe care o puteau face. Pe 27 decembrie, la 9.47, Chapman a transmis următorul mesaj: „CHEAMĂ LA 1.000 DACĂ PARISUL NU MĂ POATE RECEPȚIONA. OK FRITZ. HU HA HU HO”. 39 A venit confirmarea că mesajul a fost recepționat Reed și Chapman jubilau.

Zece minute mai târziu, stăteau la o cană de ceai, în bucătărie, când, brusc, Chapman s-a albit. „Doamne, cred că am uitat cei cinci F” 40, a spus el bâlbâindu-se.

Capitolul 14

Ce ieșire din scenă!

Mânia lui Tar Robertson era un lucru groaznic. Stephens Ochi-de-Tinichea era foarte furios în majoritatea timpului, astfel încât subordonații lui se obișnuiseră cu asta; Tar însă nu-și pierdea cumpătul aproape niciodată. „Nu judeca” 1, zicea un prieten. „Vedea ce era mai bun în fiecare”. În dimineța zilei de 28 decembrie, când Reed și-a informat șeful, bâlbâindu-se, că tocmai trimisese un mesaj prin radio fără indicativul stabilit pentru „totul e în regulă”, Robertson n-a văzut ce era mai bun în Reed. A văzut roșu.

Omitând cei cinci F de la începutul mesajului, Chapman și Reed îi indicaseră accidental lui Von Groning

că Fritz era controlat de serviciul britanic de informații. Pe lângă faptul că, probabil, unul dintre cei mai promițători agenți dubli ai războiului fusese pus în pericol, exista și riscul ca Abwehrul să fie avertizat în legătură cu faptul că alți presupuși agenți loiali erau și ei controlați. Întreaga rețea de agenți dubli putea fi periclitată.

Reed era paralizat de rușine și remușcare. Pentru un radiotelegrafist cu experiența lui, era o greșeală atât de elementară, încât era aproape de neiertat. Una dintre sarcinile lui Reed era să urmărească așa-zise „indicative de control” pe care un agent le putea însera în mesaje pe ascuns, pentru a-i avertiza pe germani că lucra sub constrângere. Uneori, aceste indicii erau greu de observat: omiterea salutului, adăugarea (sau omiterea) unui X sau a unui punct. Semnul de control al lui Chapman, care indica faptul că era încă un agent liber, era însă evident și inconfundabil; MI5 știa în ce consta; fusese folosit în toate mesajele lui Zigzag de până atunci.

Tânărul Reed s-a lansat într-un șir de justificări penibile. „Din faptul că atât eu, cât și Zigzag am uitat complet de ei [cei cinci F], se poate vedea că simt foarte ușor de omis” 2, a spus el cu umilință. Apoi a precizat că Chapman „ar fi făcut la fel, fără îndoială, dacă ar fi operat ca agent liber” 3, dar nu despre asta era vorba. De asemenea, a afirmat că, din moment ce „Zigzag a trimis deja două mesaje în care a inclus cei cinci F, personal, nu cred că această omisiune e atât de gravă cum ar fi fost dacă s-ar fi întâmplat mai devreme”. Era zbaterea rușinată a unui om care încerca disperat să potolească mânia șefului.

În aceeași seară, în al doilea interval de recepție, de la ora 17, Chapman și Reed au trimis împreună un alt mesaj, de data aceasta fără greșeală: „FFFFF SCUZE ÎMBĂTAT DE CRĂCIUN UITAT FFFFF. CRĂCIUN FERICIT. F”.

„Poate că și ei uită de cei cinci F”, a scris Reed, cu o încredere pe care nu o simțea. În următoarele 24 de ore,

MI5 a urmărit cu neliniște sursele ultrasecrete, așteptând să vadă un val de mesaje care să indice faptul că Von Groning știa de acum că agentul lui fusese prins și transmitea sub control britanic. În cele din urmă, a fost interceptat un mesaj laconic: „Mesaj de 14 litere de la Fritzchen, descifrat. S-a constatat că nu începea cu cei 5 F”. 4 Von Groning dăduse crezare celui de-al doilea mesaj. O greșeală stupidă făcută de una dintre părți fusese anulată de o eroare la fel de prostescă făcută de cealaltă parte, iar bietul Reed, sfârșit, putea să respire din nou. Mult mai târziu, avea să afirme că greșeala fusese doar „enervantă” 5. Când s-a întâmplat, a fost teribil de rușinoasă.

Chapman se simțea ușurat, dar era tot mai neliniștit. O viață domestică, încuiat într-o casă de la periferie, cu doi foști polițiști, nu era chiar ceea ce își închipuise că va face ca spion. A început să se agite, cerând să se ia o hotărâre în privința lui. A redactat un bilet, scriind deasupra „Lucruri pe care aş putea să le fac în Franța”, și i l-a dat lui Reed:

Ar trebui să începă de acum pregătirile pentru întoarcerea mea. Mi s-a dat de înțeles că, după întoarcerea mea în Franța, mi se va reda libertatea – dr. Graumann a spus că voi face un tur al Germaniei. Desigur însă că pot să rămân și la Paris. Sunt multe puncte care pot fi atacate și pot să fac planuri destul de bune pentru atacarea lor. [...] Pot furniza detonatoare și o cantitate mică de dinamită, precum și detalii cu privire la locurile care urmează să fie atacate. Dacă mi s-ar da doi, trei oameni buni și mi s-ar permite să-i instruiesc chiar eu, să pregătesc lucrurile pentru ei în Franța, să mi se dea mână liberă și să lucrez după metodele mele, sunt sigur că aş putea face treabă bună. Pe de altă parte, dacă vrem doar informații, trebuie să învăț mai bine limba germană, întrucât cunoștințele mele nu sunt suficiente și, de asemenea, să fiu instruit în diferite specialități ale armatei terestre și marinei militare. Aceasta e mai degrabă o treabă pe termen lung, iar dacă

cei care pregătesc plecarea mea vor veni să mă vadă și își vor nota ideile mele, sunt sigur că se vor obține rezultate bune.⁶

Laurie Marshall, adjunctul lui Reed, a fost trimis imediat în Crespigny Road să asculte ideile lui Chapman, care erau fie simple și eficiente, fie spectaculoase și bizare. Dacă era trimis înapoi la Nantes, a explicat Chapman, putea să ascundă informații codificate în „mesajele prostești”⁷ pe care le transmitea prin radio; lucru și mai ambițios, dacă britanicii trimiteau o echipă de sabotori, putea încerca să le furnizeze explozivi și detonatoare din stocul aflat în biroul lui Graumann de la La Bretonniere. „Oamenii trebuie să fie foarte hotărâți și pregătiți să-și piardă viața”⁸, a insistat Chapman. Printre posibilele ținte s-ar afla birourile Gestapoului, sediile Abwehrului și ofițeri SS. Chapman observase că ofițerii superiori ai Abwehrului își trimiteau adesea unii altora cutii cu sticle de cognac drept cadou; ar fi fost relativ ușor să facă o capcană dintr-o asemenea cutie și să o umple cu „suficient exploziv pentru a distruge o clădire întreagă”. Deși entuziasmul lui Chapman i s-a părut „un pic sinistru”, Marshall a raportat că discuția a oferit „un excelent indiciu al felului în care funcționează mintea lui Zigzag”.

Deocamdată, nu exista niciun indiciu că Abwehrul suspecta că ceva nu era în ordine, dar, pentru a menține încrederea lui Von Groning în agentul lui, în scurt timp, era necesară un fel de demonstrație a dibăciei lui Chapman. „Ar trebui să facem tot ce se poate să aranjăm o explozie rapidă și spectaculoasă la uzina de Havilland”⁹, scria Masterman. Acest act de sabotaj înscenat trebuia apoi prezentat pe larg în presă și, bineînțeles, în *Times* – ziarul britanic preferat de Von Groning.

Echipa care se ocupa de agenții dubli credea că un agent dublu trebuia să ducă, pe cât posibil, viața pe care germanii credeau că o duce și să facă lucrurile pe care pretindea că le face. Masterman numea asta „principiul verosimilității, necesitatea imperativă de a-l face pe agent

să experimenteze realmente tot ceea ce declară că trebuie să facă” 10. Interogat fiind, este mult mai ușor să spui parțial adevărul decât să susții o construcție șubredă, formată numai din minciuni. Dacă Chapman avea de gând să pretindă că a aruncat în aer fabrica de Havilland, trebuia să meargă să inspecteze locul, exact cum ar fi făcut dacă, într-adevăr, ar fi trebuit să execute un act de sabotaj.

Chapman și Backwell au făcut drumul de 16 km până la Hatfield cu autobuzul și au coborât chiar în spatele fabricii. Chapman a studiat cu atenție ținta în timp ce s-au plimbat încet în jurul zonei îngrădite. Aproape de intrarea principală, așa cum stabiliseră, Backwell s-a oprit și s-a așezat cu spatele la fabrică, iar Chapman s-a uitat peste umărul lui și a descris tot ce vedea, prefăcându-se că stătea de vorbă cu prietenul lui: poarta părea a fi păzită de un singur gardian, iar în interiorul complexului, lui Chapman i s-a părut că vede trei posibile centrale electrice. În curte, a numărat 25 de avioane – era prima dată când Chapman vedea elegantele aparate Mosquito din lemn. Chiar și pentru un amator, erau niște avioane mici și frumoase, care „aveau în același timp ceva belicos în înfățișarea lor” 11. Ceva mai departe, gardul trecea prin spatele grădinii cârciumii „The Comet”. Lângă ea era o cafenea mică. Schimbul de dimineață tocmai sosea, iar gardianul, evident, îi cunoștea pe toți muncitorii de la fabrică din vedere, pentru că îl saluta pe fiecare din cap când treceau pe lângă el și le nota numele pe o listă.

Chapman și Backwell s-au dus la cafenea să bea un ceai. În colț, era un bărbat în uniformă, un fruntaș, care s-a uitat la ei, dar n-a zis nimic. Putea fi un spion trimis de Abwehr să vadă dacă Fritz își făcea treaba? Sau era doar un soldat vigilent, aflat în permisie, care se întreba de ce, în plin război, doi bărbați vorbeau în șoaptă în apropierea unei importante fabrici militare? Oare avea să dea alarma și să ceară să fie arestați? Backwell a alungat acest gând: „Părea mai degrabă agitat decât suspicios”. 12 Probabil,

fruntașul doar întârziase la întoarcerea din permisie.

În seara aceea, cu acordul proprietarului fabricii, care fusese inclus în scenariu de MI5, Backwell și Chapman s-au întors și au inspectat zona mai amănunțit. Patru mari transformatoare electrice se aflau într-o curte înconjurată de ziduri. În apropiere, era o clădire lângă o piscină goală. În fotografiile pe care le aveau, germanii crezuseră greșit că văd o centrală electrică auxiliară, când, de fapt, acolo se aflau doar o veche centrală termică și o pompă pentru piscina scoasă din uz. Noaptea, intrarea principală era în continuare păzită, dar o poartă mai mică, de lângă cârciumă, era doar încuiată. Chapman a spus că, dacă ar fi încercat realmente să distrugă fabrica, s-ar fi cățărat pe poarta aceea mică în toiul nopții, ar fi tăiat sârma ghimpată de sus și ar fi folosit cârciuma drept acoperire. Apoi, ar fi pus două serviete, fiecare umplută cu 13, 5 kg de explozibil, una sub grupul principal de transformatoare, iar cealaltă unde se afla presupusa centrală auxiliară. Fiecare bombă ar fi avut un detonator legat la un ceas de mână, cu o întârziere de o oră. Dacă ar fi fost pus în practică, un astfel de atac „ar fi compromis definitiv producția întregii fabrici” 13. Desigur, nici măcar un superspion n-ar fi putut să care singur 27 kg de explozibil și două serviete peste un gard de sârmă ghimpată: pentru acest act de sabotaj fictiv, Chapman avea nevoie de un complice la fel de imaginar. Jimmy Hunt era perfect pentru treaba asta și, din moment ce încă era încarcerat, nu era în măsură să obiecteze.

De revelion, Chapman i-a transmis un mesaj lui Von Groning: „FFFFF AM FOST ȘI VĂD PE WALTER. ESTE FOARTE GREU. SE POATE FACE. AM HAINE BILETE ETC”. 14

Interiorul fabricii de Havilland era singura imagine pe care Chapman trebuia să o descrie în mod convingător după întoarcerea în Franța. Dacă voia să-l convingă pe Von Groning că reluase legătura cu prietenii lui infractori din Soho, trebuia să meargă în Soho; dacă pretindea că

aterizase în apropiere de Ely și apoi luase trenul de dimineață spre Londra, trebuia să poată descrie cum arăta locul respectiv în plină zi. Șeful lui german ceruse informații suplimentare, cum ar fi mișcările de trupe și măsurile defensive, iar dacă voia să nu-și piardă credibilitatea, trebuia să înceapă să trimită - sau cel puțin să pară că trimite - ceea ce voiau. Evident, nu putea să facă asta zăvorât în Hendon. Trebuia să iasă și să facă niște cercetări; John Masterman și cenzorii din Comitetul 20 aveau să hotărască apoi ce se putea trimite în siguranță lui Von Groning.

MI5 a simțit că Abwehrul devenea nerăbdător. Fritz era în Marea Britanie de trei săptămâni când a sosit următorul mesaj: „ROG TRIMITE INFO CONCRETE DESPRE SEDIUL GUVERNULUI ȘI AL MINISTERULUI DE RĂZBOI”. 15 După câteva zile, a venit un alt mesaj: „ROG TRIMITE NUMELE LOCULUI ȘI O SCURTĂ DESCRIERE A SOSIRII TALE”. 16

Chapman a răspuns imediat: „FFFFF ATERIZAT LA 3, 2 KM NORD DE ELY ȘI ÎNGROPAT ECHIPAMENTUL. LUAT TREN A DOUA ZI SPRE LONDRA CU EMITĂTOR ȘI MAI TÂRZIU CONTACTAT PRIETENI. TOTUL OK. FRITZ”. 17 Von Groning primise însă destule asigurări optimiste, dar vagi. Voia niște detalii. Astfel că Backwell și Tooth au stabilit o serie de ieșiri pe durata zilei pentru colocatarul lor. L-au dus înapoi în Ely, în locul în care aterizase, și au refăcut imaginarul lui drum spre gara din Wisbech, unde au mâncat pește și cartofi. Au mers în locurile în care ar fi mers un spion german: în jurul aerodromului de la Hendon, la gările-terminus din Londra și în cartierele din capitală care fuseseră bombardate recent. Au început să se oprească mai des la cârciuma „Hendon Way”, unde cei trei au devenit „bine cunoscuți și acceptați” 18. Nimeni nu le punea întrebări; ceva legat de cei doi bărbați mai în vârstă care stăteau cu berea în față, într-un colț, nu îndemna la familiaritate.

S-au dus să cumpere haine în West End, stând cu

ochii pe mijloacele de transport ale armatei, însemnele armatei americane, distrugerile provocate de bombe, birourile guvernamentale și infractorii care puteau să-l recunoască pe Chapman. „În scurt timp, Eddie a început să-și recapete încrederea” 19, raporta Backwell. „Cu toate acestea, niciodată n-a încercat să scape de mine sau de Allan și părea a se agita dacă nu eram lângă el, chiar și pentru scurt timp”. Astfel de ieșiri creau cadrul vital pentru povestea de acoperire a lui Chapman și, mai mult de atât, „îl ajutau să-și țină mintea ocupată”. Backwell și Tooth își dădeau seama că mintea lui Chapman, când nu era ocupată, avea tendința să alunece spre gânduri întunecate, stăruind asupra Fredei și fiicei lui, ca și asupra propriei frustrări sexuale.

Chapman părea „teribil de neliniștit”. A remarcat că nu știe să traducă din germană cuvintele tehnice legate de fabricarea bombelor, astfel că în Crespigny Road a fost trimisă o profesoară de germană, doamna Barton, care să-i dea lecții private. Asemenea unui profesor universitar care are un student dificil, John Masterman a sugerat să i se dea dicționarul german Muret-Sanders, în patru volume, și să învețe stând în pat. I s-au dat mai multe cărți și reviste, dar Chapman nu putea să stea nemișcat mai mult de câteva minute. Într-o seară, i-a mărturisit lui Tooth că avea „sentimente nihiliste – când simte că viața lui e goală și că nimic nu contează cu adevărat” 20. Reed devenea tot mai alarmat de crizele de depresie ale lui Chapman, de nerăbdarea lui și de repetatele referiri la sex. „Neastâmpărul și vitalitatea lui inerente au luat-o curând pe făgașul inevitabilei relaxări feminine. [...] S-au făcut multe încercări de a purifica aceste trăiri și de a-i dirija energia spre lucruri mai utile”. 21

Reed, Tar Robertson și John Masterman s-au întâlnit și au căzut de acord asupra faptului că agitația lui Chapman îl făcea „aproape imposibil de folosit ca agent dublu pe termen lung în această țară” 22, pentru că, din punct de vedere temperamental, nu era făcut să ducă o

„viață retrasă” 23. A fost elaborată o strategie generală: sabotarea fabricii de Havilland putea fi simulată într-un mod cât mai detaliat, mai zgomotos și mai convingător cu putință. Chapman avea să câștige încrederea supraveghetorilor săi germani și, apoi, să se întoarcă în Franța ocupată, probabil, via Lisabona; nu trebuia să ia cu el complici și nici să contacteze alți agenți ai Aliaților din Franța, ci să desfășoare activități de spionaj și, poate, de sabotaj pentru Marea Britanie, care aveau să fie precizate la o dată ulterioară.

În acea seară, Reed a făcut o vizită în Crespigny Road pentru a prezenta deciziile luate. Chapman stătea pe un scaun și arăta „foarte palid” 24. Tooth a spus încet că ascultau radioul când Chapman a intrat și a auzit o „referire la cernelurile secrete și mișcările de trupe” 25. Crainicul vorbea despre un eveniment lipsit de importanță, dar, preț de o clipă, Chapman – ca întotdeauna, asumându-și rolul principal în orice dramă – crezuse că știrea se referea la el și era încă în stare de șoc.

Reed a început o discuție generală despre viitor. A spus că, dacă atacul simulat asupra fabricii de Havilland mergea cum sperau, germanii aveau să fie încântați și era posibil să vrea să-l țină în Marea Britanie. Era Chapman pregătit să rămână și, poate, să pună la cale alte acte de sabotaj simulate?

Chapman a clătinat din cap.

— Am o altă problemă, mai personală, de rezolvat după întoarcerea mea, la Berlin.26

— Orice inițiativă personală din partea dumitale, indiferent cât de laudabilă, va fi probabil mai puțin mulțumitoare decât recomandările noastre27, a zis Reed.

Chapman a devenit răutăcios:

— Din moment ce nu îmi știți planurile, cum puteți judeca?

— Cred că ar trebui să ne spui exact ce-ți propui să faci.

— Nu. O să credeți că e absurd și imposibil. Întrucât

sunt singurul care poate aprecia dacă pot face asta, e mai bine să nu spun nimănui.

Chapman era încăpățânat, dar, cu „multă răbdare și înțelegere”, Reed l-a tot îndemnat să spună ce avea în minte. În cele din urmă, Chapman s-a înmuiat și a oftat adânc.

— Dr. Graumann și-a ținut mereu promisiunile față de mine și cred că își va ține și promisiunea pe care a făcut-o în legătură cu ce se va întâmpla după ce mă voi întoarce. El crede că simpatizez cu naziștii. Mereu am spus „Heil Hitler!” în prezența oamenilor și mi-am exprimat admirația față de Hitler ca om și față de filosofia nazistă. De câte ori vorbea Hitler la radio, îl ascultam fascinat. I-am spus dr. Graumann că aș vrea foarte mult să particip la o adunare nazistă la care vorbește Hitler.

Graumann promisese să obțină pentru Chapman un loc în apropiere de podium, „în primul sau al doilea rând”, chiar dacă asta însemna să-l îmbrace în uniforma unui înalt reprezentant al regimului.

— Cred că dr. Graumann își va ține promisiunea.

Chapman a făcut o pauză.

— Atunci îl voi asasina pe Hitler.

Reed tăcea uimit, dar Chapman continua să vorbească.

— Încă nu știu sigur cum voi face asta, dar, având în vedere cunoștințele mele în materie de explozibili și de materiale incendiare, ar trebui s-o pot face.

Reed și-a venit în fire, spunând că îi va fi extrem de greu să se apropie de Führer suficient de mult pentru a arunca o bombă.

— Indiferent că reușești sau nu, vei fi lichidat imediat. Chapman a zâmbit.

— Ah, dar ce ieșire din scenă.

Reed n-a încercat să-l facă să se răzgândească. Au discutat până seara târziu despre posibilitățile pe care le avea. Chapman le-a spus că el nu va putea niciodată să ducă o viață normală în Marea Britanie, dat fiind trecutul

lui; nu putea nici să rămână pentru totdeauna în Franța ocupată. Aceasta era șansa de a da vieții lui un sens, chiar dacă o sacrifica.

Scriindu-și raportul în acea noapte, Reed a încercat să intuiască ce anume determinase acea ultimă și extraordinară întorsătură în afacerea Zigzag. În parte, oferta de a-l asasina pe Hitler părea să se fi ivit din nihilismul sinucigaș care uneori îl cuprindea pe Chapman. În același timp însă, el era avid de faimă, căutând „marea ieșire din scenă”. Reed și-a amintit că Chapman strânsese cândva tăieturi din ziare în care se vorbea despre infracțiunile lui: „Nu se poate gândi la un mod mai bun de a părăsi această lume decât acela de a face să-i apară numele cu litere de-o șchioapă în presa din toată lumea și de a fi immortalizat în cărțile de istorie – aceste lucruri i-ar încununa gestul final”. Era ceva disperat în acea misiune autoimpusă; oferta unui escroc de a-l asasina pe unul cu adevărat diabohe. Totuși mai era ceva, o ciudată sclipire de eroism, un simț al datoriei morale la un individ care, până atunci, nu se simțise obligat decât față de el însuși. Reed era impresionat. „Cred că are un considerabil devotament față de Marea Britanie”.

Capitolul 15

Freda și Diane y

Unde era Freda? Chapman stăruia cu întrebările. Ceea ce fusese cândva o cerere era acum o pretenție. Era irascibil și devenea agresiv. Într-o seară, i-a mărturisit lui Backwell că, acum, pentru el nu conta decât grija față de Freda și Diane. Trebuia să-și repare greșelile. Polițistul raporta: „Vrea să se îngrijească de [copilul] care, a zis el, este singurul lucru care-l interesează”. Ba chiar a vorbit despre luarea în întreținere a lui Diane dacă Freda avea dificultăți, dar a recunoscut că acest lucru era „imposibil” 2 în actualele circumstanțe. I-a cerut lui Tooth ca, în eventualitatea morții lui, să-i dea lui Diane operele complete ale lui H.G. Wells la împlinirea vârstei de 16 ani. În același timp însă, se întreba dacă nu era mai bine ca

fiica lui să nu „știe niciodată de existența lui [pentru că] doar o va dezavantaja și îi va cauza suferință și necazuri” 3.

„Problemele personale îi ocupau în mare măsură atenția” 4, raporta Backwell. Dacă uciderea lui Hitler era una dintre misiunile autoimpuse ale lui Chapman, grija pentru Freda și Diane era alta. Într-o noapte, și-a pierdut cumpătul și a mâzgălit furios un bilet către Tar Robertson: „Sursele mele de informații, practic, s-au epuizat. Aici, nu mai pot fi de folos și, din multe, multe motive personale, nu mai vreau să stau aici nicio zi în plus”. 5 Backwell l-a dat mai departe, atașându-i o notă: „Crede că situația lui actuală este intolerabilă, în condițiile în care se află din nou în țară și nu poate totuși să-și vadă vechile cunoștințe și să facă ce vrea. [...] în esență, este un om de acțiune, care nu poate avea din fire un mod de viață stereotip”. 6 Backwell era convins că doar o întâlnire cu fosta lui iubită și cu fiica lor îl va readuce pe Chapman într-o dispoziție rezonabilă. „Problema legată de Freda pare să fie prezentă mereu în mintea lui” 7, scria el. „O întâlnire cu Freda îi va rezolva aproape toate problemele”.

Reed se îndoia. Nu se știa cum ar reacționa Freda la o revedere. Riscul de securitate era prea mare, deoarece, „dacă îi purta ranchiună și își dădea seama că Zigzag s-a întors în țară, probabil că avea să meargă la poliție și să provoace o situație jenantă” 8. Chiar dacă revederea decurgea bine, Freda trebuia inclusă cumva în povestea de acoperire a lui Chapman, ceea ce putea să-i pună în pericol pe ea și pe copil. I-a spus lui Chapman că poliția încerca în continuare să dea de urma Fredei, în timp ce „autoritățile” îi analizau cererea. Chapman a reacționat urât. A devenit mai „agresiv și mai capricios” 9 și a continuat să zacă în pat. Acum, Reed era alarmat. Chapman era convins că MI5 o găsisese deja pe Freda, dar îi ținea intenționat despărțiți. Și avea dreptate.

Poliția o găsisese pe Freda Elsie Louise Stevenson aproape imediat, pentru că, de câțiva ani, aceasta încerca

să-l găsească pe Eddie Chapman „în legătură cu o cerere de pensie alimentară”. Acum, locuia cu fiica ei într-o pensiune, în Cossington Road, nr. 17, în Westcliffe-on-Sea, comitatul Essex.

Viața Fredei devenise tot mai tristă după ce o părăsise Chapman, la 19 ani. Locuia în apartamentul din Shepherd's Bush când dispăruse el, în 1939, cu câteva săptămâni înainte să constate că era însărcinată cu Diane. Încercase să-l găsească pe Eddie, mai întâi, întrebându-i pe barmanii din Soho, apoi, pe asociații lui infractori și, în sfârșit, mergând la poliție. Așa a aflat că era în Jersey, închis. I-a trimis scrisori și poze. Niciodată n-a primit niciun răspuns. Apoi, a venit invazia și n-a mai avut rost să-i scrie. În lumea interlopă din Londra s-a zvonit că Chapman ar fi fost împușcat de germani în timp ce încerca să evadeze din Jersey.

Freda a trecut peste asta. Era dansatoare, dar, după ce a început războiul, s-a dansat tot mai puțin. S-a mutat în Southend ca să fie aproape de mama ei. Ființă palidă, fragilă, cu ochi mari, căprui și gură mică, cu colțurile lăsate, era încrezătoare și blândă din fire, dar și uimitor de optimistă și o mamă extraordinar de protectoare. Tatăl ei, șofer de autobuz, murise înainte de nașterea ei, astfel că și Freda fusese crescută fără tată. Nu cerea ori nu aștepta multe de la viață, iar cu puținul pe care i-l oferea aceasta se descurca. În august 1941, a cunoscut un bărbat mult mai în vârstă, pe nume Keith Butchart, care conducea o fabrică de baloane, și s-a măritat cu el. Mariajul a eșuat aproape imediat. Într-o noapte, când Butchart era la cârciumă, Freda a luat-o pe micuța Diane, a dat foc noului costum al soțului ei și a plecat.

Locuia într-o pensiune și lucra cu jumătate de normă ca pompier când au venit cei doi ofițeri de la Special Branch. În micul salon de la intrare, aceștia i-au pus o mulțime de întrebări despre Eddie Chapman. Când au plecat, Freda a îmbrățișat-o pe Diane și a simțit un licăr de speranță.

Întorși în Crespigny Road, Tooth și Backwell au aflat că misiunea lor a devenit mai complexă, incluzând întreținerea și satisfacerea libidoului lui Chapman. Nu doar că trebuiau să gătească, să facă curățenie și să-l distreze pe cel pe care-l păzeau, acum, mai trebuiau și să-i găsească femei de moravuri ușoare. Cei doi polițiști au acceptat această nouă îndatorire cu o veselă resemnare. Până atunci, MI5 încercase să-l țină pe Chapman departe de ceea ce Reed denumise cu delicatețe „relaxare feminină”. Acum, li s-a spus că, dacă Chapman voia să se relaxeze, trebuia încurajat să o facă.

Pe 15 ianuarie, după ce au cinat la cârciuma „Landsdowne”, Chapman și Backwell s-au dus în zona prostituatelor din New Bond Street. După o negociere rapidă la ușa unei clădiri, Chapman a ales o prostituată care l-a dus într-un apartament de deasupra unei prăvălii. „Din fericire, chiar peste drum era o cârciumă” 10, a raportat Backwell, „și mi-a promis că ne vedem acolo într-o jumătate de oră. S-a ținut de cuvânt”. Câteva zile mai târziu, escrocul și polițiștii au ieșit împreună să se „relaxeze”. La „Lyons Corner House”, au cunoscut două fete, pe Doris și Helen, și le-au invitat la cină. Bărbații s-au înțeles dinainte ca, dacă cineva avea să întrebe cu ce se ocupa Chapman, să spună că era membru al forțelor armate „tocmai întors din străinătate” 11 - o minciună care explica și de ce nu era familiarizat cu viața din Marea Britanie în timp de război. Ultima dată locuise la Londra în 1939 și îi trebuiseră câteva săptămâni să se obișnuiască cu raționalizarea, cupoanele, stingerile și adăposturile antiaeriene.

Vizita din New Bond Street, într-o oarecare măsură inevitabilă, a oferit doar o relaxare temporară. În scurt timp, Chapman era mai deprimat ca oricând. Paznicii lui s-au străduit și mai mult să-l distreze. Într-o seară, dându-i lui Chapman un palton, o pălărie și o eșarfă, l-au dus să vadă emoționantul film de război *în Which We Serve*, cu Noel Coward, vechea lui cunoștință. Chapman a fost

avertizat să fie atent și, dacă vedea pe cineva cunoscut, să se facă nevăzut, apoi să se întâlnească cu paznicii lui într-un loc prestabilit. Lucrurile au mers bine o vreme și, de câteva ori, Chapman a observat câțiva foști asociați înainte ca aceștia să-l vadă pe el. „Era ceva uimitor la Eddie” 12, raporta Backwell. „Când venea vorba despre fețe și descrieri, era excelent Adesea, la Londra, remarcă chipuri pe care le mai văzuse în cu totul altă parte”.

Trăsăturile lui Chapman erau însă și ele distinctive. Într-o seară, la intrarea în restaurantul „Princes” din West End, Chapman s-a trezit față în față cu un „spărgător” 13 într-un costum maro la două rânduri, pe care îl cunoscuse înainte de război. Roșu la față și „ușor băut” 14, bărbatul a întins o mână și a zis: „Noroc, străine, mă bucur să te văd”. 15 Tooth s-a pregătit să intervină, dar Chapman „s-a uitat fix la individ, a zis un «noroc» de formă și a coborât scările”. Bărbatul l-a urmat, scuzându-se pentru greșeala făcută, dar insistând că Chapman era „imaginea identică [sic] a cuiva pe care îl cunoștea”. În acest moment, Chapman a început să vorbească în franceză – „o remarcă amuzantă despre ce înseamnă să ai un frate geamăn” – și l-a lăsat pe individ în ușă, cu gura căscată. Backwell a considerat că șmecheria a funcționat: „Bărbatul s-a scuzat și a plecat, cumva uimit, dar, cred eu, destul de sigur că făcuse o greșală”. 16 Chapman a susținut că a uitat numele bărbatului; niciunul dintre paznicii lui nu l-a crezut „Cred că e normal ca Zigzag să nu dezvăluie numele acestui spărgător dintr-un simț al loialității față de foștii lui asociați”, reflecta Reed. „La urma urmei, chiar nu e treaba noastră”. 17

Incidentul n-a făcut altceva decât să accentueze frustrarea lui Chapman în legătură cu starea sa de semicaptivitate, în care putea observa Londra pe care o știa, dar fără să facă parte din ea. A cerut să-l vadă pe Winston, fratele lui mai mic, despre care credea că era în armată, dar i s-a spus că „verificările noastre de până atunci arătau că fratele lui era în India” 18 (ceea ce era

fals). Într-o noapte, s-a gândit să iasă pe geam și să se ducă în West End, dar conștiința l-a oprit când și-a dat seama că „acest lucru nu era în interesul muncii lui sau al tovarășilor lui” 19. Tânjea totuși după vechii lui prieteni și i-a cerut lui Reed să o găsească pe Betty Farmer. Reed nu era sigur dacă voia asta în scopuri amoroase sau pentru a se scuza că o abandonase într-un mod atât de spectaculos în sala de mese a unui hotel din Jersey cu trei ani în urmă. Ca întotdeauna, motivele lui Chapman erau greu de ghicit: era un individ căruia îi plăcea să aibă de unde alege, care părea incapabil să-și asume un risc fără să se protejeze. Ultima urmă lăsată de Betty Farmer era declarația ei înduioșătoare dată poliției din Jersey în 1939. Dispăruse. Reed s-a gândit că așa era mai bine. Viața sentimentală a lui Chapman era deja suficient de complicată.

S-a luat hotărârea de a se aranja o întâlnire cu una dintre foarte puținele cunoștințe ale lui Chapman în care se puteau încrede, regizorul de cinema Terence Young, care era acum ofițer de informații atașat Field Security Section, Divizia Blindate de Gardă, din Forțele Interne. Între timp, Young devenise o celebritate, un regizor de film promițător, și se făceau demersuri pentru a-l scoate din armată ca să realizeze filme de propagandă. Se spunea că Churchill era „personal interesat” de acest proiect Young a fost abordat de Marshall de la secția BI A și întrebat la un ceai dacă voia să se întâlnească cu Chapman, în condiții de maximă confidențialitate, pentru „a vorbi despre unii dintre vechii lui prieteni” 20 și „pentru a-i ridica moralul” 21. Young a fost încântat, spunând că se întrebese adesea ce se întâmplase cu vechiul și năvăvașul lui prieten. „A spus că Zigzag e un escroc și că mereu va fi așa”, a raportat Marshall, „dar că este un camarad extraordinar”.

Young a continuat prin a vorbi despre lumea opulentă, destrăbălată în care se învârtise Chapman înainte de război, despre oamenii pe care îi cunoscuse din „lumea filmului, teatrului, literaturii, politicii și diplomației” și despre popularitatea lui, „mai ales printre

femei". Marshall a întrebat dacă se putea avea încredere în Chapman în munca de informații. Young a fost ferm: „I s-ar putea da cea mai grea misiune știut fiind că o va duce la îndeplinire și niciodată nu îl va trăda pe cel care l-a trimis, dar, în paranteză fie spus, era foarte probabil că îl va jecmăni pe cel care l-a trimis. [...] Apoi, va duce la bun sfârșit misiunea și se va întoarce la cel pe care l-a jecmănit ca să raporteze". Pe scurt, puteai să te bazezi pe el, indiferent ce i se cerea să facă, dar era complet lipsit de încredere din toate celelalte puncte de vedere.

Chapman și Young s-au întâlnit la o cină târzie, într-un separeu discret de la „Savoy”, cu Marshall ca însoțitor. Au părut „încântați să se vadă, iar conversația a fost foarte animată”, a raportat Marshall. În timp ce băutura curgea, discuția a ajuns la război, iar Young și-a exprimat opinia potrivit căreia victoria Aliaților era „inevitabilă”. Chapman a replicat, spunând că era o părere „nejustificat de optimistă, care reflectă suficiență”, înainte să se lanseze într-o adevărată odă adusă „idealismului lui Hitler, precum și puterii și eficienței soldatului german”. În ciuda eforturilor de reeducare depuse de Tooth și Backwell, erau încă vizibile efectele vieții duse de acesta printre naziști. În drum spre casa din Crespigny Road, Marshall l-a avertizat pe Chapman în legătură cu „absurditatea exprimării unor asemenea puncte de vedere, indiferent cât de adevărate ar fi”.

Încrederea lui Chapman în eficiența armatei germane era subminată în alt fel. Abwehrul avea încă dificultăți tehnice cu radiorecepția. Sursele ultrasecrete au dezvăluit că o nouă stație radio, cu numele de cod „Horst”, deservită de un radiotelegrafist cu normă întreagă, identificat drept *Leutnant* Vogy, fusese creată special la St Jean de Luz pentru a recepționa mesajele lui Fritz. Pe 14 ianuarie însă, Maurice a transmis un mesaj în care îi spunea lui Chapman că trebuia să expedieze în continuare mesajele „orbește” pentru că noua antenă căzuse. Această nouă dovadă de prostie le-a dat șansa de a-i pune pe germani în defensivă.

Următorul mesaj transmis de Fritz lui Von Groning a fost, după spusele lui Chapman, „un spectacol slab”: „FFFFF DEZGUSTAT ȘI ÎNGRIJORAT DE LIPSA DE RECEPȚIE. CATEGORIC, LUCRU DE MÂNTUIALĂ. MI S-A PROMIS SPRIJIN DEPLIN ȘI AM NEVOIE DE EL. TREABA MERGE MINUNAT. AM LISTA COMPLETĂ CU TOT CE VREȚI. TREBUIE SĂ FACEȚI CEVA SĂ REZOLVAȚI PROBLEMA. F.

În următoarele zile, traficul radio al Abwehrului a fost studiat pentru a se evalua efectele acestui atac. Nu s-a întâmplat nimic. Evident, radiotelegrafistul decisese pur și simplu să nu dezvăluie mesajul în cauză ca „să nu atragă mânia” 23 lui Von Groning, cum se exprima Reed. Nu era nici prima, nici ultima dată când roțițele unei mari mașinării luau o decizie unilaterală pentru a-l împiedica pe șef să afle de incompetența lor. După câteva zile, Maurice a transmis un mesaj împăciuitoare, spunând că antena fusese reparată și „fuseseră făcute noi reglaje” 24. Din acel moment, transmisia și recepția au funcționat perfect.

Backwell l-a luat pe Chapman la cumpărături, pentru bombe. Ca să-i convingă pe germani că a distrus fabrica de Havilland cu explozibili, Chapman trebuia să vadă dacă era posibil, de fapt, să obțină ingredientele necesare. A fost uimitor de simplu. De la Timothy Whites, au cumpărat dorat de potasiu sub formă de erbicid. De la Boots, din Harrow, au luat permanganat de potasiu și nitrat de potasiu. J.W. Quibell, din Finchley Road, a fost bucuros să-i vândă lui Chapman floare de sulf, cristale de naftalină și pulbere de aluminiu sub formă de vopsea argintie; făina și zahărul puteau fi cumpărate, la un anumit preț, de la orice băcan. Deși Marea Britanie era afectată de raționalizare, cumpărarea materialelor necesare fabricării unei bombe artisanale era floare la ureche. (De fapt, ar fi fost mai greu să faci rost de ingrediente pentru un tort ca lumea.) Lista de cumpărături a lui Chapman n-a fost niciodată pusă la îndoială: când acesta a cerut, din greșeală, „Kalium” 25 (cuvântul german pentru potasiu), asistentul unui

farmacist a crezut pur și simplu că i s-a cerut calciu. Întors în Crespigny Road, Chapman a făcut experimente „la scară mică”, amestecând diverse substanțe explozive. De data asta, n-a exersat aruncând ceva în aer: spre deosebire de vecinii din Franța, cu siguranță, oamenii de treabă din Hendon n-ar fi acceptat să se trezească în spatele casei cu butuci în flăcări. „Asta l-a ținut ocupat pe Eddie” 26, scria Backwell, deși „era foarte agitat și nu putea să se concentreze prea mult asupra unui lucru”.

Chapman ar fi trebuit, poate, să fie mulțumit că făcea bombe, îi pune la punct pe germanii lui, se întâlnea cu prieteni vechi, le trimitea mesaje tăioase șefilor lui germani și încropea o poveste de acoperire. Era însă nefericit Tânjea să o vadă pe Freda, iar copilul devenise o obsesie. Nu prea vorbea despre altceva. Reed și-a dat seama că o problemă era pe cale să stârnească o adevărată criză: „În această stare de spirit, putea să se întoarcă ușor împotriva noastră când se ducea înapoi pe continent, dezvăluind inamicului legătura cu noi. Chiar dacă nu se întâmpla așa ceva, probabil că nu ar mai fi fost dispus să ducă la îndeplinire nicio misiune dată de noi și ar fi acționat pe de-a-ntregul sub imboldul momentului și după bunul lui plac”. 27

Marshall, adjunctul lui Reed, a fost trimis să aibă o discuție deschisă cu Chapman, la o sticlă de whisky. Marshall era o fire înțeleghătoare și un excelent ascultător. Pe măsură ce au băut și au stat de vorbă, Chapman a început să-și deschidă sufletul cum n-o mai făcuse niciodată. A vorbit doar în franceză, lucru care „are tendința să-i înlăture rezervele pe care le are din fire și să-l determine să-și exprime cele mai ascunse gânduri” 28, nota Marshall. Chapman a vorbit despre copilăria grea, resentimentele provocate de lipsa de educație, nerăbdarea și dorința lui de a repara greșelile din trecut, ca și despre dorința de a găsi o rațiune de a trăi sau de a muri.

Au vorbit până la trei dimineța. Relatarea de nouă pagini a lui Marshall despre această conversație „serioasă

și intimă” 29 este unul dintre cele mai revelatoare documente din dosarul Zigzag: un studiu complet despre caracterul unui om care se luptă cu aspectele contradictorii ale firii lui.

„Se străduiește, poate pentru prima dată, să se înțeleagă pe sine și să înțeleagă sensul vieții”, scria Marshall. „În ultimii trei ani, a descoperit reflecția, pe H.G. Wells, literatura, motivele altruiste și frumusețea. Deși nu regretă trecutul, simte că locul lui nu este în societate și ar fi mai bine dacă ar muri – dar nu inutil. Vrea să plătească pentru lucrurile rele pe care le-a făcut. Nu se poate mulțumi cu faptul că a făcut ceva important dacă nu realizează el însuși ceva concret”.

A mărturisit că era împărțit între patriotism și egoism și că „se lupta cu el însuși”. Până atunci, mereu „acționase pentru sine și făcuse ce voise să facă”, dar se schimbase. „Acum, își dăduse seama că trebuia să se gândească la alții, iar lucrul ăsta i se părea foarte greu”. La un moment dat, Chapman s-a întors către interlocutorul lui cu aerul unui om suferind și l-a întrebat „Crezi că viața personală e mai importantă decât țara sau idealurile?”

Marshall i-a răspuns că nu.

Următoarea întrebare a fost și mai profundă: „Care crezi că e rostul vieții?”

De data aceasta, Marshall a răspuns: „I-am spus că eu cred că omul se înalță spre un destin superior, că s-a luptat să se ridice de la stadiul de maimuță până la actuala formă de civilizație, că evoluează treptat și că este de datoria fiecăruia dintre noi să ajute omul în această ascensiune”.

Marshall și-a dat seama cât de moralizator trebuia să fi sunat răspunsul lui și a adăugat repede: „Asta nu înseamnă neapărat că trebuie să fim «cumințenia întruchipată». Războiul e o bestialitate”.

Chapman a cântărit vorbele lui Marshall, remarcând că aceasta era și credința lui H.G. Wells și, în măsura în care avea așa ceva, propria lui filosofie. Au vorbit despre

socialism și capitalism, despre patriotism și datorie. „Se părea”, credea Marshall, „că se gândise la acele lucruri pentru prima dată și le considera o mare descoperire, ceea ce, de fapt, și sunt”.

Acum, a fost rândul lui Marshall să pună o întrebare: „Ce rol îți propui să joci tu personal pentru a-l ajuta pe om în lupta pe care o duce?”

Răspunsul lui Chapman a fost dezolant: „Viața mea are o mică însemnătate; ar fi mai bine să mor – nu să-mi dau viața fără rost, ci să fac ceva prin care să pot plăti [sic] pentru greșelile pe care le-am comis”.

Marshall a replicat că asta era „ieșirea din scenă a unui laș. Dacă mori acum, înseamnă că te recunoști înfrânt. Acum, ești un om care gândește. Omul trebuie să evolueze, iar tu trebuie să-ți joci rolul în înfăptuirea acestui progres. Tu decizi dacă o victorie britanică va ajuta omenirea în progresul ei sau dacă ar fi mai bine să triumfe principiile naziste”.

Chapman a răspuns că se hotărâse deja în această privință: „Anglia nu trebuie să piardă războiul”.

Marshall s-a gândit că Chapman „a văzut prea multă brutalitate și oroare, populația franceză intimidată [și] brutalitatea Gestapoului” pentru a putea să stea deoparte. Marshall s-a îndreptat spre casă în zori, pe o vreme rece, convins că, acum, Chapman „își va juca rolul”.

Reed a fost fascinat de raportul lui Marshall despre discuția avută cu Chapman și l-a descris ca pe „cel mai valoros studiu psihologic” 30. Acesta dezvăluia un om nerăbdător să-și facă datoria, dar și determinat să găsească o rezolvare la frământările lui interioare. Chapman nu putea să-și găsească „destinul superior” în războiul cu Hitler până nu se împăca cu cineva aflat mai aproape. Era momentul să înceapă operațiunea „Freda”.

La 26 ianuarie 1943, Freda și Diane au fost aduse cu mașina la Londra și cazate la Hotelul „Brent Bridge”. Revederea a avut loc seara. Backwell și Tooth, foarte amabili, au oferit flori, o sticlă de șampanie și au avut grijă

de copilă. În timp ce Freda Stevenson și Eddie Chapman s-au familiarizat din nou unul cu celălalt într-o cameră de la etaj, polițiștii s-au jucat cu Diane, care avea trei ani, în holul hotelului. Eddie a fost instruit să-i spună Fredei că evadase din Jersey și că, în schimb, poliția renunțase la toate acuzațiile. „Acum, urma să se înroleze și să fie trimis în străinătate”. 31 Ea a acceptat explicația fără întrebări. A doua zi, Freda și Diane s-au mutat în Crespigny Road pentru a deveni, cum spunea Backwell, „parte a unei gospodării” 32 care era formată acum dintr-un escroc și agent dublu, o dansatoare devenită pompier, un copil mic plin de energie și doi polițiști foarte răbdători.

Freda a reintrat în viața lui Chapman la fel de brusc și de total cum ieșise el din a ei cu aproape patru ani în urmă. În această bizară parodie a vieții domestice, Chapman nu și-a mai dorit să meargă în West End sau să se întâlnească cu foștii lui tovarăși, ci părea „chiar mulțumit să se limiteze la cercul nostru” 33. Din când în când, seara, tânărul cuplu ieșea la plimbare, braț la braț, pe Hendon Way, iar un polițist îi urma de la distanță, pe când celălalt avea grijă de Diane și făcea menajul.

Desigur că sarcina dublă de a avea grijă de o gospodărie extinsă și de a supraveghea un agent dublu neverificat ridica probleme logistice. Freda se mutase în dormitorul lui Chapman. Astfel, dificultatea consta în „a o determina pe Freda să se trezească, să se îmbrace și să coboare înainte de 9.45, când, în baie sau pe scări, se putea auzi zgomotul telegrafului” O altă problemă era că doamna West, menajera, venea dimineața și trebuia oprită să folosească aspiratorul în timp ce Chapman transmitea.

Într-o seară, în jurul orei 19, Chapman a anunțat că el și Freda se duc la culcare. „Eddie, transmitem la ora 21” 34, i-a șoptit Reed în timp ce cuplul pleca. „Nu uita”.

La 20.00, Reed a urcat pe vârfuri și a bătut ușor la ușă. „Ai o oră, Eddie”. Niciun răspuns.

La 20.45, Reed a bătut cu putere în ușă. „Mai ai doar cincisprezece minute, Eddie”.

Chapman a scos capul. „Oh, nu, nu doar cincisprezece minute”, a zis el și a dispărut iarăși înăuntru.

Reed se întreba dacă va trebui să intre și să le întrerupă chiar el partida de amor, dar, când mai rămăseseră doar câteva minute, în sfârșit, a ieșit Freda cu părul răvășit.

Femeia a reacționat la acest subterfugiu cu o impresionantă lipsă de interes. Iubitul ei rareori ieșea din raza vizuală a unuia sau, de cele mai multe ori, a doi bărbați robuști, care îi urmăreau fiecare mișcare. Alți bărbați, de obicei, în haine civile, dar mai ales unul cu niște splendizi pantaloni ecosez, veneau și plecau la ore ciudate, iar Fredei i se spunea adeseori să facă o plimbare lungă cu copilul. Uneori, Eddie putea fi auzit exersând substantivele germane. În dulapul din bucătărie erau niște chimicale cu un aspect foarte ciudat. „Freda trebuie să se fi obișnuit cu întâmplările stranii” 35, credea Backwell. „Niciodată n-a pus însă nicio întrebare”. Când ea și Chapman locuiseră împreună în Stendale Road, văzuse venind și plecând întruna tot felul de bărbați dubioși, a căror prezență și ale căror treburi nu-i fuseseră niciodată explicate, astfel că e posibil să i se fi părut că lucrurile stăteau ca pe vremuri. „Cu toate că știa foarte puțin din ceea ce se întâmpla, a acceptat situația fără să pună întrebări și s-a obișnuit ca noi, cei trei, să fim mereu împreună” 36, scria Tooth.

Schimbarea stării de spirit a lui Chapman s-a produs imediat. „De când le-a văzut pe Freda și pe copilă, E a fost într-o dispoziție foarte bună și spune că întreaga lui concepție despre viitor s-a schimbat. Acum, are un *«raison detre»*²². Și-a pierdut interesul pentru alte femei și pentru ieșirile în oraș și spune că e pregătit să rămână în acest cartier, să se ocupe de cazul lui și să se pregătească de întoarcerea sa în Franța”. 37 în locul morocănosului deprimat dinainte, noul Chapman părea extrem de exuberant își iubea la nebunie fiica, un copil plin de

---

22 Rațiune de a fi (fr.) (n. red.).

energie, a cărei vitalitate și gălăgie umpleau casa. Nihilismul sumbru al lui Chapman a făcut loc unui optimism și unei încrederi în sine la fel de exagerate. Ba chiar a început să vorbească despre ce va face când se va sfârși războiul, lucru pe care nu îl mai făcuse înainte. A vorbit despre mutarea în Polonia împreună cu Freda, despre deschiderea unui cabaret sau, pur și simplu, despre întoarcerea la infracțiuni, căci se îndoia de „capacitatea lui de a duce o viață supusă legii” 38. Se întreba însă și dacă ar putea fi loc pentru el în serviciile secrete, întrucât asta „ar satisface nevoia lui de acțiune” 39.

În sinea sa, Tooth se îndoia foarte mult că MI5 l-ar primi pe Chapman definitiv în rândurile sale, dar a observat că tânărul avea o atitudine pozitivă: „Înainte, nu credea în existența unui viitor pentru el și nu își dorea unul”. 40 Întrucât îndeplinise o misiune – reunirea cu Freda și cu copilul lui – acum, Chapman era nerăbdător să o ducă la îndeplinire pe următoarea, actul simulat de sabotaj asupra fabricii de Havilland.

„Ce bărbat!” 41, a scris Ronnie Reed, aflând că succesul operațiunii „Freda” depășise toate așteptările. „Este extraordinar cât de evident pare un plan de acțiune după ce a fost pus în practică. Introducerea unei anumite femei în acest caz a contribuit la depășirea aproape tuturor dificultăților și a schimbat întregul tablou al problemelor lui emoționale și al atitudinii lui față de viață”. 42 Printr-o ciudată coincidență, s-a descoperit că, în perioada în care el era la închisoare, fusese declarat divorțul lui Chapman de Vera Freiberg. Imediat a cerut-o în căsătorie pe Freda, care, în mod înțelept, a spus că poate ar trebui să mai aștepte până la întoarcerea lui din armată.

Nu era doar altruism în satisfacția manifestată de MI5 față de întorsătura pe care o luaseră evenimentele: erau șanse mult mai mici ca Eddie Chapman, cu o logodnică și un copil în Marea Britanie, să treacă de partea Germaniei. Dat fiind trecutul său, cererea în căsătorie a lui

Chapman de azi putea fi foarte bine uitată mâine, dar, așa cum remarca Reed cu înțelepciune, „această hotărâre îi oferă un motiv puternic să se întoarcă în Teritoriul Aliaților” 43. Supraveghetorii britanici ai lui Chapman erau, în general, oameni onorabili și cinstiți, dar recunoșteau un mijloc de constrângere atunci când exista unul. Așa cum germanii îl țineau ostatic pe Faramus pentru loialitatea lui Chapman, MI5 putea acum să aibă grijă de Freda, câtă vreme Chapman era cuminte. Desigur, această idee nu a fost rostită niciodată în termeni atât de direcți. Ce rost ar fi avut o asemenea grosolănie?

În ceea ce o privește pe Freda, poate că ea chiar nu și-a dat seama niciodată de rolul esențial jucat în acea poveste și nici nu și-a imaginat că politicoșii vizitatori care o tratau într-un mod atât de respectuos aveau un motiv ascuns; poate că niciodată n-a pus nicio întrebare deoarece chiar nu a suspectat nimic. Totuși Freda era o luptătoare înnăscută și, dacă înțelegea rolul pe care îl juca, era mult prea șmecheră să o spună.

Capitolul 16

Abracadabra

Ca să-i convingi pe germani că fabrica de avioane de Haviliand a fost distrusă, fără să provoci pagube reale, era nevoie de o adevărată magie. Așa se face că a fost chemat un magician, în acest moment, intră în scenă scamatorul profesionist, vedeta londoneză, cea mai extravagantă armă secretă a Marii Britanii, Jasper Maskelyne. Acesta provenea dintr-o veche familie de magicieni, alchimiști și astronomi (bunicul lui fusese un faimos scamator în epoca victoriană), iar în anii 1930 era deja foarte cunoscut ca maestru iluzionist, specializat în prestidigitație și în demascarea falșilor spiritiști. Era și un priceput inventator. (Unul dintre cele mai durabile daruri făcute de el umanității este ușa de toaletă cu monedă. Când „dai un penny”, îi datorezi asta lui Jasper Maskelyne.) Arăta ca un adevărat magician, cu mustață dată cu fixativ și despărțită pe mijloc, ca a unui star, cu joben și baghetă magică. Era

foarte isteț și insuportabil de vanitos.

Când și-a pus pentru prima dată talentul de magician în slujba efortului de război, a fost respins pe motiv că era comediant (ceea ce era) și a fost pus să-i distreze pe soldați. Până la urmă însă, generalul Archibald Wavell, inventivul comandant al forțelor britanice din Africa de Nord, și-a dat seama că aptitudinile lui Maskelyne puteau fi valorificate pe câmpul de luptă. Maskelyne a fost trimis în Deșertul Libiei, unde a înființat „Trupa Magică”, poate cea mai excentrică unitate militară care a existat vreodată, din care făceau parte un specialist în chimie analitică, un caricaturist, un infractor, un creator de decoruri, un restaurator de tablouri, un tâmplar și un soldat profesionist, care se ocupa cu documentele militare. Trupa a început să joace farse inamicului. A construit submarine și avioane false, a camuflat tancuri sub formă de camioane și a reușit să ascundă o parte a Canalului Suez folosind un sistem de oglinzi și proiectoare rotative care au creat pe cer un vârtej orbitor cu un diametru de 14 kilometri.

Maskelyne a contribuit la câștigarea Bătăliei de la El Alamein prin realizarea unui șir întreg de „trucuri, șmecherii și dispozitive” menite să-l convingă pe Erwin Rommel că britanicii aveau să contraatace dinspre sud, nu dinspre nord. În 1942, Trupa Magică a construit peste două mii de tancuri fictive și o falsă conductă de apă pentru această armată imaginară. Conducta construită pe jumătate era ușor de văzut din aer, iar ritmul lent în care se lucra la ea pare să-i fi convins pe germani că un atac era cu neputință înainte de noiembrie. Rommel s-a dus acasă în concediu, iar atacul a început pe 23 octombrie. După victorie, Churchill a lăudat „minunatul camuflaj” care a contribuit la obținerea ei

Acesta era deci omul care putea să facă să dispară fabrica de Havilland într-un nor de fum. Potrivit afirmațiilor lui Charles Fraser-Smith, un furnizor de dispozitive militare pentru serviciile secrete, care, mai târziu, avea să fie immortalizat în romanele cu James Bond

ca domnul „Q”, lui Maskelyne i s-a cerut să facă în așa fel încât, „de sus, să pară că locul respectiv a fost distrus pe vecie” 1. Cu acordul lui Tar Robertson și al colonelului John Turner, șeful secției de camuflaj din Ministerul Aerului, a început să prindă contur un plan de simulare a sabotării fabricii.

La început, s-au gândit să întindă foi de azbest peste acoperiș, iar apoi, pur și simplu, să provoace un incendiu puternic, care, cu siguranță, putea fi văzut de avioanele germane de recunoaștere. Masterman s-a opus acestei idei, spunând că flăcările ar fi o țintă foarte tentantă pentru Luftwaffe; exista „riscul ca germanii să încerce să bombardeze fabrica în timp ce focul ardea” 2. În schimb, s-a decis să se realizeze un camuflaj atât de convingător, încât să pară, atât de jos, cât și de sus, că o bombă foarte puternică explodase în interiorul fabricii.

Tehnicienii au construit patru replici ale transformatoarelor secundare, din lemn și papier mâché, vopsite în gri metalic. Două dintre ele aveau să fie răsturnate ca și cum ar fi fost aruncate de suflul exploziei. Adevăratele transformatoare urmau să fie acoperite cu plasă de sârmă și cu tablă ondulată, vopsite în așa fel încât să arate, de deasupra, ca o „groapă imensă” 3. În noaptea în care trebuia pusă în scenă păcăleala, porțile mari din lemn care dădeau spre clădirea transformatoarelor aveau să fie înlocuite cu niște porți deformate și rupte. Pereții clădirii mai mici trebuiau acoperiți cu prelate vopsite astfel încât să arate ca un zid de cărămidă pe jumătate dărâmat, iar celelalte ziduri trebuiau acoperite cu funingine, de parcă ar fi fost înnegrite din cauza unei explozii împrejurul fabricii, pe o rază de 30 de metri, urma să se împrăștie moloz și sfărâmaturi. Colonelul Turner l-a asigurat pe Tar că piloții avioanelor de recunoaștere, precum și orice agent german trimis să cerceteze daunele vor fi păcăliți cu desăvârșire.

Chapman i-a transmis lui Von Gröning următorul mesaj: „FFFFF WALTER GATA DE PLECAR. ÎNCEPEȚI

PREGĂTIRILE PENTRU ÎNTOARCEREA MEA. F". 4

Meteorologii militari au studiat prognoza meteo și fazele lunii Pe baza lor, au stabilit că înscenarea atacului se putea realiza cel mai bine în noaptea de 29 spre 30 ianuarie, când aveau să fie puțini nori (permițându-le germanilor să vadă ce se făcuse), dar și multe ore de întuneric deplin. În noaptea respectivă, lima nu răsărea decât la 2.30 dimineața, oferindu-le magicienilor cel puțin trei ceasuri de întuneric în care să-și poată face treaba.

Crearea unui decor convingător era doar jumătate din producție. Pentru a-i convinge pe germani, articolele apărute în presă trebuiau falsificate și ele, iar pentru asta era suficient un singur ziar, *Times*, „Zeul Fulgerelor”, cum i se mai zicea, organul de presă al puterii din Marea Britanie. Chapman stabilise cu Stephan von Groning să-i transmită mesaje prin intermediul ziarului *Times*; MI5 avea să folosească acum aceeași metodă directă de comunicare pentru a-i servi o minciună.

Redactorul-șef al ziarului era Robert Barrington-Ward, un stâlp al integrității presei, care urmase aceeași universitate ca John Masterman. Cu toate acestea Masterman a avertizat că introducerea în joc a lui Barrington-Ward putea fi „extrem de dificilă” 5. Masterman i-a prezentat pe scurt situația, subliniind importanța operațiunii, apoi a întrebat dacă ziarul ar fi de acord să „publice, sâmbătă dimineață, un scurt paragraf după incident” 6. Barrington-Ward a refuzat politicos, cu părere de rău, dar ferm, spunând că, „deși i-ar plăcea să ajute, ideea că ar trebui să însereze în *Times* ceea ce, de fapt, era o știre falsă contravenea întregii sale politici. Nu doar reputația, ci și utilitatea publică a ziarului depindea în totalitate de principiul conform căruia acesta n-ar trebui să însereze niciodată o știre pe care nu o considera adevărată”. Masterman a obiectat. Acel paragraf fals era „o bagatelă în sine”. Barrington-Ward nu s-a clintit: „Cu respect, răspunsul e «nu»”.

Teoretic, redactorul-șef de la *Times* avea dreptate:

când un ziar independent, chiar și în vreme de război, publică deliberat minciuni, nu mai poate fi considerat nici independent, nici ziar. Barrington-Ward l-a convins de asemenea pe Masterman să renunțe la încercarea de a „planta” povestea falsă în presă prin intermediul Ministerului Informațiilor pentru că asta însemna fie să mintă ziarele, fie, și mai rău, să le dezvăluie jurnaliștilor șiretlicul folosit, strategie care, cu siguranță, avea să ducă la dezastru, pentru că cei mai mulți sunt din fire incapabili să țină un secret în schimb, Barrington-Ward l-a sfătuit pe Masterman să-i „abordeze în particular” pe alți colegi de breaslă, cu principii etice mai puțin ferme: redactorul-șef de la *Daily Telegraph* sau de la *Daily Express*. Masterman nu era obișnuit să i se țină lecții de etică. Oarecum jenați, cei doi și-au dat mâna și au căzut de acord să considere că discuția lor „nici nu a avut loc”.

Arthur Christiansen, redactorul-șef de la *Daily Express*, a fost fie mai puțin capricios, fie mai patriot, fie amândouă. Și el a spus că, acceptând să joace un rol în această farsă, „trebuia să publice deliberat ceva ce știa că nu era adevărat” 7, dar se bucura să fie de ajutor. Chiar i-a plăcut ideea de a-i păcăli pe germani, dar a spus că, potrivit regulilor cenzurii pe timp de război, nu trebuia să publice nimic care putea să-l încurajeze pe inamic. Distrugerea unei importante fabrici de avioane făcea parte, categoric, din categoria știrilor nepublicabile, iar dacă dădea publicității această informație, „cenzorii, de îndată ce ar vedea paragraful, ar sări imediat cu gura pe el la telefon” 8. Au ajuns atunci la un compromis: Christiansen avea să publice știrea falsă, dar numai în prima ediție a ziarului, care era trimisă la Lisabona, de unde urma să fie distribuită, prin consulatul german, în Germania și în teritoriile ocupate. Dacă germanii descopereau vreodată că știrea a apărut doar în prima ediție, aveau să tragă pur și simplu concluzia că cenzorul a observat-o și l-a obligat pe redactor să o scoată din edițiile ulterioare. Masterman a redactat o știre de un paragraf cu

privire la un eveniment care nu se întâmplase și care nu avea să se întâmple niciodată. Christiansen, chicotind, a transpus-o în limbaj jurnalistic.

Chapman i-a transmis lui Von Gröning un mesaj referitor la data planificată a acțiunii de sabotaj: „FFFFF PREGĂTIRILE PENTRU WALTER SUNT ACUM GATA. OBIECTIVELE SUNT STAȚIILE AUXILIARE”. 9

Ultimele elemente ale complexei intoxicații fuseseră stabilite. Comandamentul Aviației de Vânătoare a fost instruit să fie atent la avioanele de recunoaștere din zona Hatfield, dar să nu le atace sub niciun motiv. Dacă vreunul dintre angajații fabricii întreba despre prelatele vopsite, proprietarul fabricii trebuia să spună că făceau parte dintr-un test „menit să verifice dacă în pozele făcute la mare înălțime se pot vedea pagubele minore” 10. Dacă apărea presa, trebuia să i se spună că „s-a întâmplat ceva, un lucru lipsit însă de importanță, despre care nu merita să se scrie” 11. Aceasta ar fi dat de lucru mașinii de răspândit zvonuri.

Când s-a lăsat întunericul, o echipă de experți camuflați din trupele de geniu, care includea și câțiva decoratori care lucraseră la Old Vie²³, s-a strecurat în fabrica de avioane de Havilland și a început să pună la cale marea păcăleală. E posibil ca Maskelyne să fi condus echipa sau să fi urmărit pur și simplu totul de pe margine. Așa era el: acum îl vedeai, acum nu îl mai vedeai. Deși era vorba despre un act de prestidigitație la scară industrială, totuși, în câteva ore, experții în camuflaj au terminat, iar Ronnie Reed i-a privit dispărând în „beznă” 12. Puțin înainte de miezul nopții, locuitorii din Hatfield au fost treziți de o explozie puternică.

Zorii au luminat un peisaj devastat. Locul falsei explozii era „înconjurat de haos”, cum spunea Reed. Căramidă, moloz, fiare îndoite, bucăți de beton și lemne despicate erau împrăștiate peste tot în curtea stației

---

23 Unul dintre cele mai vechi teatre londoneze, fondat la 1818 (n. red.).

auxiliare. Dintr-o parte, clădirea mai mică părea să fi fost lovită cu un ciocan uriaș, iar transformatoarele false zăceau distruse printre dărâmături, ca intestinele unui imens animal eviscerat chiar și omul de la sala cazanelor era convins, pentru că s-a dus la biroul fabricii într-o „stare de mare agitație” 13 și strigând că o bombă a lovit clădirea. A fost ridicat repede un paravan pentru a-i ține la distanță pe curioși.

Tar Robertson a analizat treaba făcută de magician și s-a declarat încântat „întregul tablou era foarte convingător”, a scris Reed. „Fotografiile aeriene realizate de la o înălțime mai mare de 600 de metri arătau distrugeri semnificative fără să stârnească vreo suspiciune”. Condițiile meteo nu erau ideale, existând un strat dens de nori, dar dacă „cealaltă parte ar fi venit în vizită”, ar fi văzut o „scenă a distrugerii”, o păcăleală pictată pe pânză. Asta, scria Fraser-Smith, era „capodopera lui Maskelyne” 14.

Chapman a transmis o radiotelegramă triumfătoare: „FFFFF WALTER EXPLODAT ÎN DOUĂ LOCURI”. 15 în noaptea respectivă, Stephan von Groning, exultând, a comandat „șampanie pentru toți” 16 cei din La Bretonniere. Imediat a venit un răspuns: „FELICITĂRI PENTRU REZULTATUL BUN OBTINUT CU WALTER. TE ROG TRIMITE INFORMAȚII DESPRE RELATĂRILE DIN PRESĂ. O SĂ FACEM TOT CE PUTEM SĂ ARANJĂM ÎNTOARCEREA TA. AȘTEPTĂM PROPUNERI”. 17

DAILY EXPRESS

Luni, 1 februarie 1943 Ediția întâi

EXPLOZIE LA FABRICĂ

Se fac cercetări cu privire la cauza unei explozii produse la o fabrică de la periferia Londrei.

Se pare că pagubele sunt minore și nu există pierderi de vieți omenești.

Caracterul foarte concis al știrii apărute în ziar

trebuia să dea de înțeles că erau mai multe de spus despre cele întâmplate. Prima ediție a fost tipărită la 5 dimineața, iar câteva exemplare au fost trimise, ca de obicei, la Lisabona.

Printr-o fericită coincidență, în ziua următoare exploziei, Hermann Göring, care se lăudase că niciun avion inamic nu putea zbura deasupra Berlinului fără să fie lovit, trebuia să vorbească la o paradă militară din capitala Germaniei. Înainte să-și înceapă discursul, mai multe avioane Mosquito din Escadrila 105 au trecut pe deasupra și au început să bombardeze orașul, întrerupând procesiunea și enervându-l pe șeful Luftwaffe. În aceeași după-amiază, alte avioane Mosquito din Escadrila 139 au săvârșit o mârșăvie asemănătoare la o paradă la care trebuia să vorbească dr. Goebbels. Aparatele Mosquitoasi demonstraseră încă o dată valoarea. Cu ce satisfacție trebuie să fi primit înaltul Comandament German vestea că uzina care le fabrica era acum în ruine grație unui agent german.

Tonul folosit de Von Groning în mesajul de felicitare adresat agentului Fritz indica faptul că Abwehrul nu se grăbea să-l aducă înapoi, date fiind rezultatele excelente obținute până atunci. Totuși cei din MI5 doreau ca el să se întoarcă în Franța cât mai curând, înainte ca poliția să afle că adăposteau un infractor cunoscut. „După cum stau lucrurile”, remarca Tar, „Security Service urmează să obțină renunțarea la acuzații pentru cel puțin două infracțiuni dintre multe altele care se crede că au fost comise” 18. Regăsindu-și încrederea, Chapman era foarte nerăbdător să se apuce de lucru ca spion, sabotor sau asasin.

Oferta lui Chapman de a-l omorî pe Hitler a fost respinsă, fără zarvă sau alte explicații. Dosarele MÂ5 sunt ciudat de tăcute în legătură cu acest subiect. Deși propunerea trebuie să fi fost dezbătută la cele mai înalte niveluri, în documentele declassificate nu este nici urmă de ea. În raportul oficial cu privire la cazul Zigzag se descrie

în detaliu propunerea lui Chapman de a-l arunca în aer pe Föhrer, dar pasajul imediat următor – care se presupune a fi fost răspunsul la propunere – a fost eliminat de cenzorul intern al MI5.²⁴ Se poate ca însuși Churchill să se fi împotrivit în mai 1942, câțiva partizani cehi pregătiți de britanici îl uciseseră pe Reinhard Heydrich, potențialul succesor al lui Hitler și șeful securității Reichului, dar înfiorătorul val de represalii care a urmat a convins guvernul britanic să elimine din discuție tentativele de asasinat ulterioare. Poate că Chapman era prea imprevizibil pentru a putea fi folosit împotriva unei ținte atât de mobile. Era la fel de posibil ca, acum, după ce descoperise dragostea și calitatea de părinte, Chapman să nu mai fie atât de dornic „să moară în plină glorie” 19.

Reed credea că promisiunea lui Von Gröning de a-l trimite pe Chapman la o adunare nazistă fusese „vagă” 20. Dimpotrivă, fusese cât se poate de clară. În ciuda propriilor rezerve pe care le avea față de Hitler, Von Gröning răspunsese cu entuziasm ideii de a-l plasa pe Chapman în imediata apropiere a Föhrerului, chiar dacă trebuia să-l deghizeze în ofițer german. Acest lucru dă naștere unei alte ipoteze interesante. Von Gröning, ca mulți membri ai Abwehrului, se opuneau în principiu regimului nazist. Unii ofițeri complotaseră împotriva lui Hitler încă din 1938, iar conspirația din iulie care urmărea asasinarea Föhrerului în anul următor a dus la desființarea Abwehrului și la execuția lui Canaris²⁵ însuși. Oare văzuse Von Groning în Chapman un instrument cu ajutorul căruia l-ar fi putut asasina pe Hitler? Aristocratul german însuși nutrea oare ambiția „de a fi immortalizat în cărțile de istorie” 21? Intuise el că prețiosul lui spion, în ciuda aparentului său devotament, putea să aibă un alt motiv pentru care își dorea să ajungă lângă liderul nazist? Oare

24 Vezi National Archives, dosarul KV2/459, documentul 254 B, paragraful 50.

25 Wilhelm Franz Canaris (1887-1945), amiral german și șef al Abwehrului. A fost executat la 9 aprilie 1945 din cauza atitudinii sale antinaziste (n. red.).

Chapman și Von Groning lucrau împreună pe ascuns în acest scop? Probabil că răspunsurile nu se vor afla niciodată, fiindcă serviciile britanice de informații au înăbușit în tăcere ideea respectivă. John Masterman făcea rareori greșeli și aproape niciodată nu recunoștea că le face. Totuși, după război, încă se întreba dacă se săvârșise o gravă eroare când MI5 „refuzase să încurajeze” 22 propunerea lui Chapman de a-l ucide pe Hitler: „Poate că am ratat o șansă, fiindcă Zigzag era un infractor pragmatic, cu inițiativă”. 23

Cei din MI5 discutau încă ce să facă în privința lui Chapman. După părerea lui Reed, Masterman și Robertson, acesta era „sincer și direct” 24, dar schimbător. „Sinceritatea lui nu poate fi pusă la îndoială”, a subliniat Reed. Bursierul din Cockney, crescut în apartamentele ieftine din King’s Cross, înțelegea trecutul plin de greutate al lui Chapman și putea vorbi pe limba lui. Ceilalți nu erau convinși. Căpitanul Shanks, unul dintre confrății lui Reed, ofițer de caz, a spus hotărât că Chapman era un impostor, „un individ al cărui atu îl reprezintă felul de a fi atrăgător, curtenitor și agreabil, eleganța lui superficială. [...] Dă impresia unui hoinar care n-a prins cheag, dar a dobândit o oarecare poleială” 25. Shanks credea că era „posibil” ca în Chapman să se afle „o urmă de decență” 26, însă nu era sigur. Era un profitor și un pirat care fusese de acord să lucreze pentru germani dintr-un interes pur personal, iar acum își oferea serviciile Marii Britanii din aceleași motive. „Chapman nu e prost, poate că a ales să joace la două capete. E greu de acceptat că un individ care a fost toată viața dușmanul societății poate fi stimulat de sentimente patriotice”. Shanks recunoștea că, „patriot sau oportunist, Chapman a făcut, fără îndoială, un serviciu acestei țări”, dar nu putea să-și ascundă antipatia.

Astfel de observații, deși parțial adevărate, reflectau prăpastia existentă între veteranii serviciilor secrete, oameni cultivați, proveniți cu preponderență din pătura superioară, și escrocul neinstruit, provenit din rândurile

clasei muncitoare, cu care erau acum mână în mână. Unor ofițeri de caz mai snobi nu le scăpase faptul că Chapman încerca să-și mascheze accentul nord-estic cu „un fel rafinat de a vorbi” 27, dar și faptul că se străduia să pară cultivat. „Exprimarea lui naturală și instinctivă e adeseori agramată” 28, observa un anchetator. „Cred însă că e de admirat faptul că un om cu trecutul și caracterul lui a dobândit chiar și cultura rudimentară pe care o are”.

În niciun caz, prăpastia socială nu era mai mare decât cea dintre Eddie Chapman și Victor, lord Rothschild – pair, milionar, om de știință, șef al BIC, secția de explozibili și sabotaj a MI5.

Lordul Rothschild era produsul colegiului Eton, al universității Cambridge, al Clublandului²⁶ și al celei mai înalte pături a societății britanice. Era moștenitorul unui titlu, avea bani ca să cumpere orice și un coeficient de inteligență de 184. Malcolm Muggeridge, jurnalistul și scriitorul care a lucrat în serviciile de informații în timpul războiului, îl considera insuportabil, plin de „falsele certitudini ale științei și de un respect la fel de fals, conform și previzibil, dat de bogăția și de faimosul său nume” 29. În același timp însă, era ciudat de timid și de-a dreptul neînfricat, nutrind o pasiune copilărească pentru explozii. Ca șef al BIC (cu un personal format din exact două secretare), rolul lui Rothschild era să combată sabotajele, să identifice acele elemente ale efortului de război al Marii Britanii vulnerabile la atac și să împiedice acțiunile de sabotaj ale germanilor. Una dintre sarcinile lui era să se asigure că trabucurile lui Winston Churchill nu erau capcane explozive. O alta, mult mai puțin amuzantă, era să demonteze bombele germane: explozibili ascunși în umerase, bombe care semănau cu bălegarul de cal, termosuri umplute cu TNT. Făcea asta cu o uimitoare stăpânire de sine, într-un laborator privat, susținut din largul său buzunar. „Când desfaci în bucăți un detonator”,

---

26 Zonă din capitala britanică în care se află sediile multor cluburi frecventate de cei din păturile superioare ale societății (n. red.).

scria el, „nu ai timp să-ți fie frică”. 30 În acest caz, cei mai mulți erau fericiți să ia de bune cuvintele lui Rothschild.

Ca agent de sabotaj pregătit de germani, evident, Chapman trebuia demontat și examinat de lordul Rothschild cu mare atenție, ca orice bombă. S-au întâlnit de două ori, au stat de vorbă câteva ore și s-au înțeles grozav: escrocul și pairul, doi bărbați care nu aveau nimic în comun, erau interesați de exploziile puternice. Au vorbit despre capcane explozive și dispozitive incendiare, bombe de cărbune, bombe pentru trenuri și diverse moduri de a scufunda o navă. Chapman i-a explicat tehnicile germane de realizare a unor detonatoare din ceasuri de mână, sticle de cerneală și filamente de bec. I-a arătat lui Rothschild cum se maschează o bombă pe o șină de tren cu un fluture, cum se ascunde dinamită în bucăți de marțipan și cum se realizează un detonator dintr-un medicament pentru stomac numit urotropină²⁷.

Rothschild a asimilat totul cu uimire și admirație:

— Cred că este extraordinar ce ai ținut dumneata minte. Cred că e al naibii de greu să memorezi diverse lucruri.³¹

— Am foarte multă experiență în asemenea treburi, a răspuns Chapman.

— Ai știut ceva dinainte despre ele, nu-i așa?

— Am avut un pic de experiență în a pătrunde în diverse locuri.

— Ești expert în electricitate?

— Nu sunt expert, dar mi-am început palpitanta carieră ca inginer electrician.

— Problema este că dumneata ești prea bun pentru așa ceva... Adică, băieții obișnuiți pe care probabil că ar pune mâna germanii nu ar fi atât de îndemânatici ca dumneata.

Și au trăncănit așa, încântându-se unul de celălalt, un om de știință cu multă școală și un la fel de bine pregătit

---

²⁷ Medicament pe bază de formaldehidă și amoniac, folosit mai ales ca antiseptic al căilor urinare (n. red.).

spărgător.

— Cum deschizi un seif deci? a întrebat Rothschild.

— Păi, bagi dinamită în gaura cheii și nu strici seiful, doar uneori pui ceva mai mult și arunci în aer ușița, dar alteori ai noroc și seiful se deschide pur și simplu.

Astfel, vlăstarul unei mari dinastii bancare a aflat cum să jefuiască o bancă.

Când discuția a ajuns la falsul sabotaj al fabricii de Havilland, Rothschild a devenit mai gânditor. „Aș fi vrut să fac asta cu dumneata”, a oftat excelența sa. „Ar fi fost amuzant, nu-i așa?”

Când au terminat cu trecutul, au vorbit despre viitor.

— Ce vei face când te vei duce înapoi? a întrebat Rothschild.

— Păi, cam aștept sugestii. Adică, dacă pot fi de vreun ajutor, vreau să fac tot ce pot.

Lui Rothschild i-a venit o idee: ar vrea să pună mâna pe niște bombe, detonatoare și alte șmecherii germane:

— Cred că ar trebui să ne furnizeze niște echipamente.

— Păi, ce ați vrea?

— Unele dintre drăciile lor. Dacă te gândești să ne mai vizitezi, am vrea să ne aduci niște echipamente germane în locul alor noastre. În anumite privințe sunt mai interesante, nu-i așa?

Când a apărut Ronnie Reed, în toiul discuției despre cum se face o bombă dintr-o bucată de cărbune, Rothschild i s-a adresat cu entuziasmul unui copil: „Tocmai spuneam că am cam vrea să facem un pic de spectacol împreună – să aruncăm ceva în aer”.

În cele din urmă, fără tragere de inimă, lordul Rothschild a pus capăt unui interogatoriu care seamănă cu o sporovăială între doi vechi prieteni însuflețiți de aceeași pasiune: „Am pălăvrăgit o grămadă de timp”, a zis el fericit

Chapman s-a ridicat și a dat mâna cu dolofanul și radiosul pair, care i se prezentase ca „domnul Fisher”.

— Păi atunci, multe mulțumiri și la revedere, a zis

excelența sa. Și baftă, în caz că nu te mai văd înaintea să pleci în una dintre călătoriile tale.

L-ar fi trimis pe Chapman într-o vacanță plăcută, nu într-o misiune în inima Germaniei naziste.

Capitolul 17

Cu cât riscul este mai mare...

Maiorul Tar Robertson a venit în persoană să-l felicite pe Chapman pentru succesul falsei operațiuni de sabotaj. Au stat în camera din față a casei din Crespigny Road, în timp ce Backwell și Tooth și-au făcut de lucru în bucătărie, iar Freda a dus-o din nou pe Diane la plimbare.

„Cred că ești un bărbat foarte curajos” 1, a declarat Tar. „Mai ales având în vedere faptul că ești pregătit să te întorci în Franța și să continui să lucrezi pentru noi”. Dintre numeroșii spioni care au trecut prin Lagărul 020, „puțini, foarte puțini” 2 puteau fi considerați cu adevărat neînfricați. Chapman, zicea el, era cel mai curajos de până atunci.

Apoi, Tar i-a prezentat în linii mari misiunea. După ce învăța ce să le spună germanilor, Chapman avea să se întoarcă în Franța ocupată ca agent de contrainformații pe termen lung, cu scopul principal de a obține informații despre Abwehr. Trebuia să accepte orice misiune îi vor încredința germanii, apoi să contacteze serviciile de informații ale Aliaților în momentul în care se va ivi ocazia. Chapman nu avea să primească un post emitător, pentru că acest lucru îl putea da foarte ușor în vileag, și nici nu avea să fie pus în legătură cu agenții britanici din Franța, fiind „mult prea important ca să riște apelând la asemenea contacte” 3. Aveau să se facă aranjamente astfel încât el să poată să transmită mai departe mesaje, dar nu trebuia să încerce să comunice, exceptând situațiile în care avea informații foarte importante, până când contactul avea să fie restabilit în siguranță.

„Nu doresc cu niciun chip să preiei în Franța o misiune care ți-ar putea face probleme cu autoritățile germane și mai ales nu vreau să te angajezi în vreo acțiune

de sabotaj periculoasă” 4, a zis Robertson. Uciderea lui Hitler nu era în program.

Înainte ca Tar să continue, Chapman a ridicat o problemă care îl preocupa de când avusese discuția cu lordul Rothschild. Dacă se întorcea cu un complice – cum ar fi Leo sau Wojeh – „oameni pentru care avea o anumită simpatie” 5, atunci, probabil că trebuia să-i predea poliției după sosire, „știind totuși că, astfel, oamenii aceia vor fi condamnați la moarte”. Nu era sigur că putea să facă asta. Niciodată nu trădase un complice. Tar i-a răspuns că, deși așa spunea legea, era „destul de sigur că vor face tot posibilul ca dorințele lui să fie îndeplinite”. Chapman nu avea să-și dea prietenii pe mâna călăului.

Tar a continuat: „Pregătim o poveste de acoperire cât mai apropiată de adevăr, astfel încât, dacă vei fi supus de germani unui contrainterogatoriu detaliat, să trebuiască să le spui doar adevărul”. Șeful echipei care se ocupa de agenții dubli studiasse tehnicile de interogare folosite de germani, cunoștea pericolele care-l pășteau pe Chapman și chiar făcuse o listă cu tehnici menite să-l ajute să facă față presiunii: „Nu te grăbi niciodată când vorbești, astfel poți să maschezi ezitățile atunci când e nevoie; trebuie să creezi impresia de ambiguitate; nu trebuie să se vadă că ai spirit de observație; dă-le impresia că ești derutat, speriat sau prost; prefă-te beat sau obosit cu mult înainte de a te simți astfel”. 6 De asemenea, Tar l-a avertizat pe Chapman că putea fi supus torturii fizice, că i se puteau administra droguri sau substanțe anestezice, dar, în general, anchetatorii germani preferau să obțină rezultate prin „provocarea unei prăbușiri psihice, [...] făcându-l pe martor să se simtă nesigur pe sine, incomodat, ridicol sau jenat, dezbrăcându-l la piele sau îmbrăcându-l cu lenjerie feminină, punându-l să stea cu fața la perete sau pe un scaun cu trei picioare, astfel încât să fie nevoit să facă un efort constant pentru a-și menține echilibrul” 7. Probabil că urma să aibă de-a face cu doi anchetatori, „unul brutal, celălalt blând” 8. Mai presus de toate, trebuia să nu se

abată de la povestea învățată și să nu spună niciodată o minciună inutilă.

În ciuda sfaturilor lui, Robertson știa de asemenea că, dacă Chapman cădea în mâinile celor de la Gestapo, iar aceștia alegeau să nu-l creadă, aveau să-l determine să cedeze, după care urmau să-l omoare.

Prima sarcină era să-l ducă pe Chapman înapoi, în spatele liniilor inamice, dar Abwehrul nu părea grăbit să-l retragă, în ciuda solicitării lui Chapman de a fi luat, sursele ultrasecrete au dezvăluit faptul că problema nici măcar nu era discutată peste Canal. Drept răspuns la solicitarea de „propuneri”, Chapman a transmis un mesaj: „FFFFF LUAT DE SUBMARIN SAU VEDETĂ RAPIDĂ. VOI GĂSI UN LOC POTRIVIT PE COASTĂ. ÎNCERC SĂ OBȚIN DOCUMENTE NAVALE. VEZI ULTIMA PAGINĂ EXPRESS 1 FEBR”. 9

Răspunsul primit câteva zile mai târziu a fost direct: „IMPOSIBIL SĂ TE LUĂM CU SUBMARINUL”. 10 În schimb, au spus că Chapman trebuia să se întoarcă pe cale „NORMALĂ” 11, cu alte cuvinte, cu un vapor de Lisabona. Deși aceea fusese dintotdeauna ruta preferată a lui Von Groning, nu era deloc normal ca, în plin război, să ocolească prin Lisabona neutră. „Propunerea era absurdă” 12, a zis Reed, „pentru că Zigzag neavând decât o amărâtă de carte de identitate, având 28 de ani și neocupându-se cu nimic, era imposibil să meargă în calitate de pasager”. Probabil că germanii știau asta, iar propunerea lor era doar un șiretlic menit să-l țină pe loc. După părerea lui Reed, era evident că „orice încercare de întoarcere în teritoriul ocupat trebuia făcută de Zigzag pe cont propriu” 13. În concepția lui Chapman, refuzul de a trimite un submarin era dovada că șefii lui germani „nu erau prea dornici să-i plătească cele 15.000 pe care i le promiseseră” 14.

Masterman credea că exista o șansă ca germanii să trimită, în cele din urmă, un submarin, dar „nu erau pregătiți să-i dea banii” 15, iar încercarea de a-l feri pe

Chapman de neplăceri în timp ce aștepta să se realizeze acea îndepărtată posibilitate era o „sarcină neplăcută și, practic, imposibilă” 16. Chapman trebuia să ajungă singur la Lisabona, cu ajutorul MI5. Reed i-a cerut unui agent al MI5 din Liverpool să afle cum putea fi trimis cineva, sub identitate falsă, ca membru al echipajului, la bordul unui vas comercial britanic, în Portugalia. Agentul a raportat că un astfel de plan era posibil, „cu condiția ca omul respectiv să arate și să se poarte ca un marinar” 17.

În timp ce Reed a început să plănuiască plecarea lui Zigzag, Chapman și-a făcut propriile pregătiri. Un bilet scris de mână a ajuns în timp util pe biroul lui Tar. Avea scris sus „Lucruri care aş vrea să fie aduse la îndeplinire”. Era testamentul lui:

Germanii mi-au dat un contract de 15.000. Acest contract este în prezent la Berlin. Trebuie să primesc banii la întoarcerea mea în Franța. Dacă mi se întâmplă ceva, aş vrea ca lucrurile pe care le-am pregătit pentru fiica mea, Dianne [sic] Chapman, să fie duse la îndeplinire - în acest scop îi deleg pe doi prieteni ai mei, Allan și Laurie [Tooth și Marshall], să aibă grijă să se facă ceea ce vreau eu. Freda Stevenson trebuie să împartă banii în mod egal între ea și fiică. Dacă nu voi putea să scot banii din țară, sper că, atunci când vor intra în Germania.

Aliații îi vor face pe germani să plătească „quoi mème”. I-am explicat asta lui Ronnie [Reed]. În schimb, mă ofer să fac tot ce pot și mă supun instrucțiunilor care îmi vor fi date.

Aproximativ 350 îi fuseseră dați deja lui Chapman din banii cu care venise din Franța: din aceștia, a cerut ca Freda să primească săptămânal 5. Când banii se vor fi terminat, spera ca MI5 să continue să-i plătească până când avea să fie „în măsură să-i înapoieze și să continue plățile” 19. Dacă făcea rost de bani în plus în Franța, avea să încerce să-i trimită Fredei printr-un ceasornicar din Nantes, pe care îl cunoștea și care făcea drumuri regulate în Elveția neutră. De acolo, banii puteau fi transferați în

Marea Britanie.

„Zigzag e pe deplin convins că germanii îl vor plăti”, scria Laurie Marshall. „Nu cere autorităților britanice să-i dea niciun ban lui sau urmașilor lui”. 20

Acesta era cel mai derutant lucru pentru membrii cu o gândire mai plată ai MI5. Aveau în față un hoț lacom, care părea să nu fie deloc interesat de bani pentru el însuși. Backwell a mai observat că, deși Chapman ținea „să obțină cât mai mulți bani de la germani, nu părea foarte interesat de partea financiară a angajamentului” 21. Era atent să-și plătească partea sa de cheltuieli, iar într-o zi remarcase pe un ton ironic că „își plătea cazarea” 22 în Crespingy Road din banii cu care venise.

Potrivit „principiului generozității” 23 enunțat de Masterman, agenții dubli trebuiau plătiți. Dar cu cât? Laurie Marshall, care, pe timp de pace, fusese contabil, a început să calculeze valoarea netă a lui Chapman ca spion. În primul rând, era „riscul de a-și pierde viața, pe care și-l asuma în numele nostru: va face tot posibilul să nu ne trădeze, [dar] dacă se va descoperi că i-a trădat pe nemți, va plăti cu viața” 24. La acesta se adăuga valoarea informațiilor pe care putea să le obțină în viitor: „Dacă se va întoarce cu succes la germani, Zigzag va fi singurul în măsură să ne ofere informații complete despre activitățile SS din Franța de îndată ce vom putea lua legătura cu el”. 25 Pe de altă parte, mai exista o posibilitate: „Nu putem fi absolut siguri că, odată întors la prietenii lui din Nantes, Zigzag ne va fi 100% credincios și nici că își va îndeplini pe deplin misiunea dată - s-ar putea să facă ceva pe cont propriu. Nu putem spune că ne va lăsa baltă, dar nici nu putem fi absolut siguri”.

Așadar ecuația era următoarea: viața lui Chapman plus valoarea informațiilor lui minus posibilitatea ca el să devină trădător, să dea greș sau să pornească într-o misiune nebunească pe cont propriu. Contabilul a socotit totul cu grijă și a recomandat „să i se dea lui Zigzag o sumă substanțială acum [și] o altă sumă substanțială să i

se promită după îndeplinirea cu succes a misiunii sau după ce vom avea confirmarea că, deși ne este loial, misiunea lui nu a reușit din cauză că este suspectat de germani". Banii respectivi trebuiau adăugați celor care i se plătiseră deja, iar dacă Chapman nu avea să se mai întoarcă, să li se dea automat Fredei și fiicei ei. Între timp, trebuia deschis un cont de economii, iar banii, investiți într-un împrumut de război cu dobânda de 3%. Astfel, omul căutat de poliția britanică și angajat de două servicii secrete rivale nu urma doar să profite de pe urma războiului, ci și să investească în el. Banii trebuiau păstrați la London Co-Operative Society. Chapman preferase întotdeauna cooperativele, chiar dacă mai mult pentru ce putea scoate de la ele decât pentru ce putea băga în ele.

Deocamdată, jocul dublu al lui Zigzag mersese strună, iar asta, pentru precautul Reed, era motiv de îngrijorare: „Era prea bine ca să fie adevărat și era mult mai rezonabil ca lucrurile să meargă puțin prost”. 26 Chapman era de aceeași părere: totul „mergea parcă prea bine” 27. Cu siguranță că Von Groning avea să-l aprecieze și mai mult dacă lucrurile mergeau un pic anapoda. Jimmy Hunt, fantomatica lui dublură, avea să fie vinovatul de serviciu.

Chapman îi informase deja pe germani că îl recrutase pe Hunt drept complice și că îi datora 15.000 pentru imaginarul rol jucat de acesta în actul de sabotaj care vizase fabrica de Havilland. Din moment ce se hotărâse ca Chapman să se întoarcă singur, fictivul Hunt trebuia acum să dispară, de preferat într-un fel care să-i bage în sperieți pe germani.

În dimineața zilei de 9 februarie, în timp ce transmiteau un mesaj în Franța, Chapman și Reed au întrerupt în mod intenționat transmisia bătând „PPPPP”, indicativul stabilit pentru pericol. Nici de această dată, germanii nu au recunoscut avertizarea. Reed s-a revoltat: „După ce s-au făcut pregătiri atât de minuțioase ca Zigzag să le indice faptul că poliția era pe urmele lui, aceștia,

practic, l-au lăsat cu buza umflată”. 28 Miza trebuia ridicată.

În ziua următoare, a fost transmis următorul mesaj: „FFFFF PERICULOS SĂ CONTINUI SĂ TRANSMIT. LUCRURILE DEVIN CIUDATE. ESTE ESENȚIAL SĂ MĂ ÎNTORC CU JIMMY. AM DOCUMENTE IMPORTANTE. DOCUMENTELE NAVALE GREU DE OBȚINUT”. 29

Povestea pe care Chapman avea să le-o spună germanilor era următoarea: Jimmy Hunt văzuse mesajul care spunea că germanii refuzau să trimită un submarin și, gândindu-se că, poate, nu va fi plătit, a început să facă probleme, cerându-i lui Chapman să-l însoțească înapoi în Franța; indicativul PPPPP fusese transmis deoarece Jimmy văzuse o mașină de poliție care, bănuiau ei, intercepta transmisiunile.

Din nou, germanii s-au complăcut, ignorând „ciudățenia” 30 la care făcuse referire Chapman și solicitând mai multe informații despre explozia de la fabrică. Chapman a transmis un mesaj succint, spunând că stațiile auxiliare de la fabrică fuseseră „distruse complet” prin plasarea „sub transformatoare a 27 kg de gelinită”. Acesta a fost urmat de un alt mesaj, în care spunea că „identificase o posibilitate de a se întoarce la Lisabona și întreba dacă fuseseră făcute pregătirile pentru a fi primit”. La acesta nu s-a primit niciun răspuns. Era evident că germanii trebuiau tăcuți să se trezească și să fie mai atenți.

La 12 februarie, pe prima pagină a ziarului *Evening Standard* a apărut o știre cu titlul „Investigații în legătură cu gelinită”: „Un bărbat a fost interogat la postul de poliție din Shepherd’s Bush, aseară, în legătură cu posesia de gelinită”. În *News Chronicle* a apărut o știre similară, spunându-se că „185 de nume au fost obținute în urma unei razii efectuate în cluburile din Hammersmith”. Ambele știri erau, desigur, false, ele apărând în ziare cu complicitatea redactorilor-șefi ai acestora.

Acum, Chapman a transmis ultimul mesaj: „FFFFF

JIMMY ARESTAT. VEZI EVENING STANDARD 12 FEBRUARIE PRIMA PAGINĂ. OPRESC TRANSMIȚĂTORUL IMEDIAT. VOI ÎNCERCA SĂ AJUNG LA LISABONA. FRITZ". 3 într-o notă internă, Reed cerea: „Să nu se mai facă transmisiuni cu aparatul lui Zigzag". 32 Fictivul Jimmy Huntâși îndeplinise rolul, iar acum putea fi lichidat. Traficul ZINC a fost oprit.

Ultimul mesaj al lui Chapman, cuprins de panică, a părut să aibă efectul dorit. Sursele ultrasecrete au interceptat un mesaj plin de îngrijorare al lui Von Groning, care le cerea radiotelegrafiștilor de la Paris și Bordeaux să continue să urmărească frecvențele în căutarea unui semn de la agentul lui; altă variantă era „absolut nejustificabilă" 33.

Dintr-o lovitură, MI5 îi convinsese pe germani că un agent valoros se afla acum în pericol de moarte. Hunt fusese îndepărtat din peisaj și se mai câștigase puțin timp pentru a se pregăti întoarcerea lui Chapman în Abwehr.

Timp de o lună, lui Chapman i s-a permis „să trăiască împreună cu Freda și copilul lui ilegal, ca soț și soție" 34, cum se exprima Reed. Acum, venise momentul să înceteze ciudatul aranjament domestic din Crespigny Road. Lui Backwell și Tooth le părea aproape la fel de rău ca lui Chapman să le vadă pe Freda și Diane plecând. Lumea lor fusese una ciudată, simplă, ferită de realitățile triste ale războiului Tar Robertson a aranjat ca Eddie și Freda să petreacă ultima noapte împreună nu în Crespigny Road, ci în decorul impunător al unui dormitor de la sediul din St James. În transcrierea uneia dintre convorbirile avute de lordul Rothschild cu Chapman există un dialog ciudat de înduioșător. Cei doi erau în toiul unei complicate discuții despre detonatoare, când Ronnie Reed i-a întrerupt

— Victor, te superi dacă Eddie vorbește puțin cu Freda la telefon? 35

— Nu, desigur că nu.

Când Chapman a ieșit din cameră, Reed i-a spus lui

Rothschild:

— Fiindcă e ultima ei noapte la Londra, ne-am gândit că ar fi bine să o petreacă aici. El o va duce doar să-și ia niște haine.

— Frumos, a zis lordul Victor.

Era într-adevăr frumos.

„Freda s-a întors acasă”, a scris Backwell în jurnalul său, „iar noi am început un tir concentrat de întrebări”. 36

Viața lui Chapman avea să depindă de capacitatea lui de a-și spune povestea inventată „fără ezitare” 37. Oră de oră, zi de zi, Chapman repeta fiecare detaliu al poveștii pe care trebuia să le-o spună germanilor, din clipa în care aterizase până în clipa „arestării” lui Hunt. După o săptămână, un polițist din Field Security, pe nume Hale, a fost adus să joace rolul unui anchetator german; l-a bombardat pe Chapman cu întrebări: unde a locuit, pe cine a văzut, cum a obținut explozibili și ce a aflat? Hale încerca întruna să-l încurce cu întrebări ciudate, precum: „Ce pantofi purta Jimmy Hunt?” 38 încerca să-l intimideze acuzându-l că era spion britanic și pretinzând că existase un observator german la fabrică în noaptea exploziei, pe care aveau să-l aducă în scurt timp. Chapman „n-a fost tulburat în niciun fel” 39. Când Hale a vrut să știe ce s-a întâmplat cu membrii Găstii Dinamită, Chapman n-a ezitat deloc: „Bietul Freddy Sampson a fost declarat dezertor de către RAF; Tommy Lay are patru ani de stat la Wandsworth, iar Darry execută șapte ani la Dartmoor. Nu știu ce face George Sherrard, dar trăiește în Kilburn și probabil că e băgat în vreo șmecherie”. 40 Cât despre Hunt, Chapman avea să spună că fusese eliberat pe cautiune după ce l-au arestat, acuzându-l de posesie de explozibili.

Reed, care a urmărit interogatoriul experimental, a fost mulțumit de felul în care Chapman a făcut față tacticilor de intimidare. Era un mincinos înnăscut: „Putem să ne bazăm pe faptul că, ingenios cum îl știm, va inventa mici detalii și evenimente nostime, care sporesc

întotdeauna credibilitatea unei povești. [...] Zigzag nu este ușor de zdruncinat în cursul unui interogatoriu, iar dacă nu cumva inamicii au vreo informație despre faptul că a lucrat pentru serviciile britanice în timpul șederii în această țară (ceea ce e puțin probabil), nu cred că va avea probleme să-i facă să creadă că și-a dus la îndeplinire misiunea așa cum și-au dorit”. 41

O parte din misiunea lui fusese să adune informații cu caracter militar și de altă natură. Ca să-i convingă pe germani de buna lui credință, Chapman trebuia nu doar să spună o poveste credibilă, ci și să le ducă niște „bunătăți”. Chapman a întocmit o listă cu toate lucrurile de care, după cele văzute de el, Abwehrul putea fi interesat câtuși de puțin; din ea, Reed a eliminat tot ce îi putea fi de folos inamicului; apoi, au adăugat câteva informații suplimentare, interesante, dar, în esență, inofensive, iar la urmă, câteva născociri credibile, care să-i pună pe cei din Abwehr pe gânduri. Amestecul rezultat – mărunțișuri garnisite cu frânturi de adevăr – a fost aprobat de Comitetul 20, apoi a fost așternut pe paisprezece coli de hârtie cu cerneală invizibilă. Chapman a schițat o serie de simboluri militare divizionare, unele reale, altele imagine: „steaua de mare albastră, cu tentacule îndoite, pe fundal galben”, „mâini albastre și nori albi deasupra unui scut” 42 și așa mai departe; le-a spus că sediul fiscalului (pe care până și ofițerii MI5 își doreau să-l vadă bombardat) se găsea în Llandudno²⁸ și că Ministerul Agriculturii avea o filială în Africa House din Kingsway²⁹; a schițat o hartă a aerodromului militar de la Hendon și a descris dispozitivele de apărare care înconjurau Green Park și Hyde Park din centrul Londrei: „Tunuri antiaeriene camuflate și protejate cu structuri din beton. Câteva

---

28 Localitate din Țara Galilor, situată pe țărmul Mării Irlandei. În 1940, aici a fost mutat, din motive de siguranță, sediul administrației fiscale britanice pe durata războiului (n. red.).

29 Stradă importantă din zona centrală a Londrei (n. red.).

camioane sau soldați. Pichete, ATS³⁰, niște barăci. Patru antene, posibil de radiotelegrafie, copaci în apropiere, aproximativ 24 de platforme de rachetă și adăposturi din piatră și fier pentru muniție, goale”. 43 Reed a considerat că erau informații suficient de interesante pentru a convinge Abwehrul că Chapman era sincer și suficient de numeroase pentru a dovedi că era sânguincios.

Între ei, ofițerii MI5 au discutat despre ce alte informații le-ar putea dezvălui Chapman germanilor dacă era descoperit ca agent dublu sau, mai rău, dacă trăda. Chapman fusese în Lagărul 020, precum și în alte obiective militare vulnerabile numai noaptea. Stephens s-a gândit că poate „aflase numele ofițerilor sau al gardienilor” 44, dar nimic de mare importanță. Robertson era și el optimist: „În posesia lui Zigzag nu se află nicio informație pe care ne-ar deranja să o împărtășească germanilor dacă ar vrea să se întoarcă împotriva noastră” 45, a scris el, adăugând repede: „De fapt, nu credem că se va întoarce împotriva noastră”.

Exista un secret, mai presus de toate celelalte, pe care Chapman nu trebuia să-l afle niciodată. „Este absolut necesar să nu i se ofere niciun indiciu despre sursele ultrasecrete” 46, a scris Reed. Chapman nu avea nici cea mai vagă bănuială că fuseseră sparte codurile folosite de Abwehr. Din anumite puncte de vedere însă, fusese prea bine informat: părea a crede că ajută Marea Britanie să spargă acele coduri – ceea ce englezii chiar ar fi făcut dacă codurile n-ar fi fost sparte deja. Dacă îl forța să dezvăluie ce le spusese celor de la MI5, Abwehrul putea deduce că, în acel moment, codurile sale erau vulnerabile, hotărând să le schimbe și să le dea englezilor o nouă bătaie de cap. Chapman trebuia făcut să creadă că codurile germanilor nu puteau fi încă sparte, înfățișându-i o „imagine sumbră [...] cu privire la capacitatea unității noastre de interceptare de a recepționa și de a decodifica

---

30 Auxiliary Territorial Service a fost organizația de femei a armatei britanice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (n. red.).

radiotelegrame” 47. Reed i-a spus lui Chapman că MI5 putea să intercepteze transmisiunile germanilor, dar îi era greu să dea de urma agenților inamici care transmiteau în Marea Britanie și aproape imposibil să spargă codurile germane fără „un număr uriaș de interceptări” 48. Chiar și cu informațiile furnizate de Chapman, spunea Reed cu părere de rău, „descoperirea unui cifru necesita foarte mult timp”. Deși era complet neadevărat, Chapman a răspuns că opinia lui Reed confirma ceea ce îi spusese Von Groning: „Codul folosit de stațiile lor este foarte complicat și, practic, imposibil de spart”. Dacă Chapman era dat în vileag, se puteau baza pe faptul că el avea să le confirme germanilor convingerea că transmisiunile lor erau sigure. Sursele ultrasecrete erau în siguranță în mâinile lui Zigzag: agentul care trebuia să înșele era, de fapt, înșelat.

După ce a repetat povestea pe care trebuia să le-o spună germanilor până s-a plictisit de moarte, Chapman a fost pus să memoreze un chestionar cu toate informațiile utile pe care putea să le obțină la întoarcerea în teritoriul ocupat și acesta a trebuit verificat cu atenție. Anchetatorii de la MI5 adunaseră multe informații utile din întrebările puse spionilor germani capturați, căci, adeseori, acestea dezvăluiau existența unor lacune în informațiile deținute de Abwehr cu privire la anumite zone de interes. Tar Robertson a fost stăruitor: lui Chapman trebuia să i se dea doar „instrucțiuni care, dacă era capturat și forțat să le dezvăluie adversarului, să nu-i ofere acestuia informații” 49. Chestionarul lui Chapman era uimitor de amplu, acoperind aproape toate aspectele organizării Abwehrului, inclusiv codurile, personalul, clădirile, relațiile cu Gestapoul, hotelurile preferate și planurile în eventualitatea unei invazii aliate. SOE voia informații despre tehnicile de contraspionaj, mai ales despre stația de interceptare a transmisiunilor condusă de Dembach – vânătorul de spioni chel de la Angers. Rothschild l-a întrebat pe Chapman dacă ar vrea să afle informații despre țintele acțiunilor de sabotaj din Marea Britanie, despre

substanțele chimice folosite de sabotori și despre tehnicile de camuflaj.

Chapman a fost de acord cu toate solicitările, chiar și cu cele imposibil de satisfăcut, pentru că era în cea mai bună dispoziție. Perspectiva pericolului părea să acționeze asupra lui ca un drog, iar Backwell a observat că, „în ciuda faptului că, din multe puncte de vedere, s-a liniștit, pare a fi un individ pentru care prezența pericolului este esențială” 50. Robertson a fost de aceeași părere, afirmând că această „înclinație adânc înrădăcinată pentru aventură, mișcare și acțiune este mai probabil cauza, nu rezultatul trecutului său infraccțional” 51.

Misiunea nu trebuia să fie limitată nici ca durată, nici ca amploare, pentru că, așa cum observa Rothschild, „se pot ivi o grămadă de ocazii, care, în acest moment, sunt o necunoscută” 52. Se putea întoarce cu o echipă de sabotori, putea să meargă în America ori se putea oferi să instruiască o echipă de germani specializați în acțiuni subversive, care să rămână în Franța după o invazie a Aliatilor și retragerea germanilor: „Evident, dacă ar urma să obțină controlul asupra unei astfel de organizații, importanța pentru cauza aliată ar fi imensă” 53, scria Reed. Chapman ar trebui să se folosească de propria inițiativă: „Totul depinde de posibilitățile care ți se vor oferi după ce vei ajunge acolo” 54, i-a spus Rothschild. Era posibil ca MI6, care opera în afara teritoriului britanic, să emită pretenții în privința lui Chapman, dar MI5 lucra deja cu agentul Zigzag și intenționa să lucreze în continuare cu el.

Din motive deopotrivă practice și personale, echipa BI A era încrezătoare că Chapman nu îi va trăda, mai ales datorită refacerii legăturii emoționale cu Freda și cu fiica lor. La scurt timp după ce au plecat, Freda i-a trimis lui Chapman o scrisoare înflăcărată, pe care MI5 a interceptat-o și a copiat-o înainte să i-o dea. „O să vedeți că interesul lui de a se întoarce în această țară e foarte mare” 55, a remarcat Reed când i-a arătat șefului său

scrisoarea. Apoi, erau banii: poate că germanii aveau să-l recompenseze cu o mică avere, dar prioritatea lui era să-și susțină financiar familia din Marea Britanie, iar asta depindea de loialitatea lui. Cel mai important era însă caracterul lui Chapman. Robertson îl considera un om „sincer mânat de patriotism” 56 și, chiar dacă era infractor, șansa neașteptată de a obține informații despre inamic în urma plasării unui spion în inima serviciilor secrete germane era prea mare pentru a o irosi doar din motive de moralitate. Tar a conchis că, date fiind „relațiile personale excelente pe care Zigzag părea să le aibă cu diverși ofițeri, ar fi extrem de important să se întoarcă în acele cercuri, cu prestigiul de a fi îndeplinit cu succes o misiune dată de ei” 57. Reed a fost categoric: „Va fi primit ca un erou”. 58

Când momentul plecării s-a apropiat, ofițerul de caz a raportat că agentul Chapman era cât se poate de pregătit. „Zigzag e încrezător că povestea lui va prinde, iar moralul lui este foarte bun. [...] întrucât interogatoriul care i se va lua la Berlin ar putea fi mai laborios, după primele zile, n-ar trebui să aibă dificultăți în a-și relua existența pe care o ducea înainte de a veni aici”. 59

Dacă, „printr-o neșansă”, colaborarea lui cu britanicii era descoperită, probabil că avea să poată supraviețui ca agent triplu. Dar, pentru a face asta, va trebui să explice de ce a inclus în mesaje, *de la început*, FFFFF, semnul care indica faptul că acționa liber. După părerea lui Tar, „este foarte important să aibă o poveste alternativă pentru orice eventualitate, care să explice destul de bine neadevărul intenționat al primei povești”. Reed a venit cu o soluție ingenioasă.

Dacă Chapman era demascat, trebuia să spună că MI5 „o ținuse pe Freda ostatică și îl obligase să se întoarcă în Franța”, amenințând că, altfel, „o împușcă pe femeie”. Ca dovadă că încercase să-l avertizeze pe Von Groning că era controlat de britanici putea să amintească mesajul, transmis după Crăciun, din care omisese indicativul

FFFFF. Putea să pretindă că, după aceea, britanicii au remarcat omisiunea și l-au obligat să includă indicativul în mesajele sale ulterioare. Astfel, o greșeală putea fi folosită în avantajul lui Chapman. Reed a recunoscut că explicația respectivă avea șanse mici să fie folosită în „ultimă instanță”, dar dacă Chapman avea să fie încolțit, „putea să-l ajute să scape cu viață”.

Casa conspirativă din Crespigny Road, care fusese căminul discret al lui Chapman timp de trei luni, a fost părăsită. Emițătorul a fost băgat într-un dulap – plănuia să-i spună lui Von Groning că îl îngropase – la fel și cărțile de identitate false, banii și pilula cu otravă. A dat mâna în mod solemn cu Paul Backwell înainte să urce în mașina în care îl așteptau Reed și Tooth și care trebuia să-i ducă la Liverpool pentru următoarea etapă. Tar i-a spus: „Cu excepția unor circumstanțe speciale, nu ne așteptăm să primim multă vreme vești de la tine”. 60 Ce n-a spus Tar, deși amândoi știau, era faptul că exista o mare probabilitate ca, odată ce părăsea teritoriul britanic, să nu mai audă niciodată de Zigzag.

Colonelului Stephens i-a revenit sarcina de a scrie raportul final despre Chapman, iar el s-a descurcat de minune, făcând apel la toate resursele sale literare. Ochi-de-Tinichea a scris cu mândrie profesională și admirație sinceră, în cel mai bombastic stil cu putință:

Povestea multor spioni este banală și monotona. Nu ar trece testul în ficțiune. Individul este un ratat. Motivul este sordid. Teama este prezentă. Patriotismul este absent. Tăcerea nu este calitatea unui om curajos, ci, mai degrabă, o reacție la teama de consecințe. Aventura nu înseamnă nimic.

Povestea lui Chapman e altfel. În ficțiune, ar fi respinsă ca improbabilă. Individul este un escroc, dar, ca escroc, nu este nicidecum ratat. Cariera lui infracțională a fost ascendentă, de la fuga din armată la indecență, de la femei la șantaj, de la jaf la spargerea seifurilor. În ultima vreme, recompensele au fost mari și, fără îndoială, se

disprețuiește pentru mărunțișurile pe care le câștiga la început. Bărbatul, în esență vanitos, a ajuns pe o poziție superioară și, potrivit propriei aprecieri, a devenit un fel de prinț al lumii interlope. Nu are scrupule și nimic nu îl oprește. Nu se tocmește cu societatea, iar banii sunt un mijloc, nu un scop. Nu cunoaște teama și, cu siguranță, simte o ură profundă pentru germani într-un cuvânt, pentru Chapman, aventura înseamnă viață. Având în vedere acest lucru, are curajul să realizeze lucruri incredibile. Tocmai nechibzuința îl ajută. Azi este un spion german parașutat; mâine își va asuma un risc extrem ca agent dublu activ, miza fiind viața lui. Fără aventură, ar fi un răzvrătit; în cele din urmă, va recurge din nou la infracțiuni în căutarea a ceva extraordinar. Riscul este considerabil, dar, atât timp cât există o șansă de reușită, cred că acesta trebuie asumat.

Pentru Chapman, un singur lucru este sigur: cu cât mai mare este riscul, cu atât mai mari sunt șansele de reușită.⁶¹

Capitolul 18

Pasagerul clandestin

Pe tot parcursul războiului, căpitanul Reginald Sanderson Kearon, comandantul navei comerciale „City of Lancaster”, fusese vânat de torpilele germane. Preluase comanda vasului „Assyrian” în 1940, acesta fiind scufundat ulterior de un submarin. Apoi, a preluat cârma navei „Belgravian” până când și aceasta a fost lovită de torpile. În ambele cazuri, el fusese ultimul care părăsise vasele ce se scufundau.

Kearon era unul dintre miile de eroi necunoscuți ai marinei comerciale care continuau să străbată oceanele transportând materiale vitale. Vasele comerciale navigau în convoaie, adesea neînarmate corespunzător și slab apărate. Acesta era un altfel de război: murdar, adeseori plictisitor și extraordinar de periculos. De obicei, inamicul era invizibil.

Având un deplasament de 3.000 de tone, „City of

Lancaster" fusese construit de Palmers of Jarrow în 1924 pentru transportarea cărbunelui; acum, transporta alimente, materiale de construcții, muniție și orice era necesar pentru a susține efortul de război, oriunde avea nevoie imperiul. Echipajul de 30 de oameni era format în mare parte din irlandezi din Liverpool, bărbați aspri, care munceau din greu pe mare și se îmbătau strașnic pe uscat. „Lancaster” era la fel de marcat de război cum era și căpitanul ei. Evacuase 2.500 de oameni din St Nazaire în 1940, în timp ce vasele de lângă el fuseseră bombardate și scufundate cu toți pasagerii la bord. Fusese urmărit de submarinele germane și atacat de bombardierele Heinkel, ripostând cu tunurile care lansau proiectile de 4, 5 kg, respectiv 5, 4 kg, două tunuri antiaeriene și două mitraliere, la pupă și la proră. Nimeni n-a pretins că a fost o luptă dreaptă.

Născut în 1905, în Arklow, în comitatul Wicklow, irlandezul Kearon, un individ mare, prietenos și direct, arăta precum Neptun în uniformă. Părul îi albise, dar marginile bărbii sale mari erau încă ruginii, parcă oxidate de stropii de apă sărată. Prin vene îi curgea un amestec concentrat de apă de mare, rom și furie care îl făcea neînfricat, îndrăgit și temut de echipaj în egală măsură și, aparent, de neînfrânt. După ce petrecuse trei ani ca țintă plutitoare și văzuse două vase scufundate sub comanda lui, acest lup de mare abia aștepta să riposteze.

„City of Lancaster”, care trebuia să ajungă la Freetown, în Sierra Leone, via Lisabona, se afla în portul Liverpool, unde era încărcat cuț evi, corespondență și pachete pentru prizonierii de război, când căpitanul Kearon a fost chemat la căpitănie. îl aștepta un bărbat slab, scund, în haine civile, cu o mustață ciudată. S-a prezentat drept maiorul Ronald Reed (fusese avansat). Politicos, dar autoritar, bărbatul i-a explicat că lucra pentru serviciul britanic de informații. Căpitanul Kearon, a zis el, va prelua în curând un nou membru al echipajului, un anume Hugh Anson, pe postul de ajutor de steward.

Omul cu pricina era agent dublu și se afla într-o misiune secretă vitală pentru guvernul britanic, iar Kearon trebuia să se asigure că bărbatul se va simți bine la bord. La Lisabona, acesta urma să fugă de pe vas. În urma dezertării lui, „City of Lancaster” avea să rămână cu un om mai puțin, dar acest lucru era inevitabil. Kearon trebuia să raporteze incidentul, exact cum ar fi făcut pentru orice alt membru al echipajului. Oamenilor li se va spune că Anson era un fost infractor care executase cinci ani de închisoare în Lewes³¹, dar care fusese eliberat mai devreme cu ajutorul Prisoner’s Aici Society, cu condiția să intre fie în marina comercială, fie în armată. Acoperirea lui – de „individ cu un trecut urât, dar despre care se credea că acum era pe drumul cel bun” 1 – ajuta la explicarea lipsei de experiență nautică a acestuia, iar când avea să dispară la Lisabona, pur și simplu, autoritățile aveau să presupună că el revenise la vechile obiceiuri.

Reed vorbea pe un ton serios: „De acum înainte, viața acestui om se află în mâinile duminale. Este absolut necesar ca echipajul să nu știe nimic despre această misiune”. 2 În cele din urmă, a scos un plic mare, gros, legat cu șnur, prevăzut cu un sigiliu albastru și ștampilat „OHMS”, *On His Majesty’s Service*³². Pachetul trebuia încuiat în seiful vasului, apoi înmănat lui „Anson” după sosirea la Lisabona. În el se găseau revolverul Colt al lui Chapman, cu un butoiș încărcat de rezervă, 50 de bancnote de 1, o cartelă pentru alimente și una pentru haine pe numele Hugh Anson. De asemenea, mai erau tăieturi din ziare despre o explozie la o fabrică din nordul Londrei.

Întors în camera de la hotel, Reed a scris: „Căpitanul Kearon m-a impresionat prin discreție”. 3 În realitate, Reginald Kearon era încântat să aibă la bordul vasului un spion britanic.

Chapman și Tooth se cazaseră la Hotelul

---

31 Orășel în sud-estul Angliei, în comitatul East Sussex (n. red.).

32 în slujba Majestății Sale (n. tr.).

„Washington”. Reed stătea la „Adelphi”, care era mai confortabil. Chiar și în lumea serviciilor secrete, ofițerii aveau privilegii; în plus, era mai sigur pentru cei trei conspiratori să nu fie văzuți împreună, în caz că îi urmărea cineva.

Hugh Anson era numele șoferului mașinii cu care fugea Gașca Dinamită. Chapman avea să le explice germanilor că îi dăduse lui Anson 100 pentru toate cărțile sale de identitate și că, apoi, pusese poza lui în locul celei a lui Anson, care acceptase să „se dea la fund” 4 timp de două luni, înainte de a raporta dispariția documentelor. Chapman avea să susțină că făcuse rost de actele necesare pentru a deveni membru al echipajului mituindu-l pe un anume Frani Daniels, un infractor de la căpitănie. Adevăratele aranjamente făcute în vederea expedierii lui Chapman se dovediseră însă mult mai complexe. Falsificatorii din MI5 pregătiseră un „set complet de acte civile falsificate” 5, care includea un formular de luare în evidență de către armată, o carte de asigurare medicală și un carnet de șomer. Obținerea actelor profesionale s-a dovedit a fi însă o treabă „complexă și complicată” 6. În cele din urmă, cu ajutorul unui agent MI5 local, pe nume Hobbes, Reed a hotărât să fure o fișă de selecție a meniului de la departamentul de catering al marinei comerciale. Hobbes a intrat la căpitănia din Liverpool, prefăcându-se că verifică măsurile de prevenire a incendiilor, și a ieșit cu actele necesare – pe care apoi Reed le-a completat în mod fraudulos, la o bere, într-un colț al crâșmei „Olandezul Zburător”, situată alături. „Această metodă, deși incorectă din punct de vedere moral, s-a dovedit a fi practic adecvată” 7, a raportat Reed.

În acea seară au examinat posibilitățile de comunicare cu Marea Britanie, în eventualitatea în care Chapman reușea să pună mâna pe un post emițător german. Reed a decis că modul cel mai bun de a transmite mesaje era prin intermediul unui cod simplu, încorporat în „pălăvrăgeala de radioamator” 8 a lui Chapman, micile

înfloritură pe care le adăugase mereu mesajelor sale, mai ales acel „hohot de râs”.

Mesajul „QLF” e un semn comic, însemnând „te rog, trimite cu piciorul stâng” 9, iar „99” avea un sens ceva mai insultător. Dacă Chapman transmitea „QLF”, însemna că șefii lui germani erau „pe deplin satisfăcuți”; dacă transmitea „99”, însemna că erau „suspicioși”. Mesajele mai complexe puteau fi transmise folosind diverse combinații ale hohotelor:

HU HU HU: Nicio informație de transmis.

HA HA HA: Filiala Abwehr din Nantes se închide. HI
HA HU: Plec la Berlin.

HAHU HI: Plec la Paris.

HU HI HA: Plec la Angers. HE HE HE: Plec în America.

HE HE HE HA: Un grup de americani a plecat în SUA și operează acolo.

„«Hohotele» au apărut până acum în toate mesajele lui Zigzag. Nu considerăm că vor ridica vreun semn de întrebare din partea inamicului” 10, a notat Reed.

Dacă ajungea să poată folosi, nesupravegheat, un emițător, trebuia să transmită mesaje în felul obișnuit, dar codate pe baza cuvântului DELIGHTFUL³³. Chapman fusese pus de germani să inventeze un cuvânt-cheie pentru prima lui misiune, iar el propusese CONSTANTINOPLÉ. Dacă, în viitor, avea să i se ceară de către germani să găsească un alt cuvânt-cheie, s-au înțeles să aleagă POLITENESS³⁴. Fără ca Chapman să știe, englezii puteau deja să citească orice mesaj trimitea el, dar având cuvântul-cheie dinainte stabilit, viața spărgătorilor de coduri avea să fie și mai ușoară. „Nu va trebui să încercăm să descifrăm mesajele lui, ci o vom putea face imediat” 11, scria Reed.

Von Groning îi dăduse mereu lui Chapman ziarul *Times* atunci când îl primea. Când un mesaj al său avea să

---

33 încântător (n. tr.).

34 Politețe (n. tr.).

fie recepționat în siguranță, Reed urma să publice la mica publicitate, în marțea sau joia de după recepție, următorul anunț: „Doamna West îi mulțumește anonimului care a donat 11”. 12 A doua cifră a numărului reprezenta numărul mesajelor primite. Așadar, dacă MI5 recepționa șase mesaje, doamna West avea să-i mulțumească anonimului ei binefăcător pentru 46. Cu puțin noroc, fictiva doamnă West (un mic prinos adus menajerei din Crespigny Road) avea să ajungă o femeie bogată.

În cele din urmă, Reed și Chapman au întins o „cursă pentru elefanți”. Chapman a fost instruit să le spună șefilor lui din Abwehr că, înainte de a pleca din Marea Britanie, făcuse aranjamente „ca, dacă un alt membru al serviciului secret german avea nevoie de ajutor” 13, să-l contacteze pe spărgătorul de seifuri Jimmy Hunt la numărul de telefon Gerrard 4850. După ce se răspundea la telefon, cel care suna trebuia să spună: „Sunt Lew Leibich și aș dori să vorbesc cu Jimmy”. 14 Numărul corespundea unui telefon de pe biroul lui Ronnie Reed de la secția BI A, care avea să organizeze un comitet de primire adecvat.

Pe o hartă a Lisabonei, Reed și Chapman au localizat casa conspirativă germană de pe Rua Mamede, precum și consulatul german. De asemenea, Reed l-a pus pe Chapman să memoreze un număr de telefon din Lisabona, la care să sune în caz de urgență. Ralph Jarvis, reprezentantul MI6 de la Lisabona, fusese deja anunțat că un agent important era pe drum. Radio Security Service și cei din Bletchley Park au fost instruiți să urmărească orice referire la Fritz în sursele ultrascrete.

La sfârșitul serii, Chapman a anunțat că dorea să-i scrie Fredei o scrisoare de rămas-bun. Reed a propus să i-o trimită prin Laurie Marshall. Răvașul a fost copiat și expediat imediat Fredei. Scrisoarea de adio este în continuare secretă, dar biletul însoțitor, adresat lui Marshall, sună așa: „Rămas-bun, deocamdată, ne vom revedea în curând la numărul 35 – îți mulțumesc pentru bunătatea pe care mi-ai arătat-o – te rog, dă-i sau trimite-i

scrisoarea asta Fredei". 15 Acesta nu era tonul cuiva care setemea pentru viața lui.

A doua zi, Chapman s-a prezentat la sediul Ministerului Comerțului. Funcționarul de acolo a acceptat actele false fără să obiecteze, remarcând doar că mai fusese trimis un ajutor de steward pentru vasul „City of Lancaster” și că, în mod evident, compania de navigație „nu știa ce face” 16. Lui Chapman i s-a spus să se prezinte la vas și să se pregătească de plecare a doua zi. S-au întors la hotel, unde Tooth a împachetat lucrurile lui Chapman, inclusiv cele două noi uniforme albe de steward și paisprezece coli de hârtie care, privite cu ochiul liber, păreau a fi nescrise. La sfârșit, i-a controlat hainele, căutând lucruri care l-ar fi putut trăda, exact așa cum făcuse Praetorius cu multe luni în urmă. Apoi, Chapman a pornit spre docuri, „așa cum am stabilit, cu geanta pe umăr” 17, conform raportului întocmit de Reed.

Tooth și Reed l-au urmat „la o distanță cât se poate de respectabilă”. Poate că distanța a fost prea respectabilă, deoarece, „cum, necum, după ce și-a târât picioarele câțiva kilometri în jurul docurilor, Zigzag a dispărut”. La un moment dat, mergea înaintea lor, făcând pe marinarul vesel, după care s-a evaporat. Reed s-a întrebat dacă nu cumva Chapman se răzgândise brusc și fugise. Din ce în ce mai neliniștiți, au verificat docurile, dar nu l-au găsit nici pe Chapman, nici, culmea, vasul „City of Lancaster” în cele din urmă, au renunțat și au pornit abătuți spre hotel. Îi spusese lui Chapman să se întâlnească cu ei la „Adelphi”, dar „un fel de intuiție feminină” i-a spus lui Reed că spionul lui s-ar putea să se fi întors deja la hotelul lui mai puțin pretențios: „Bineînțeles că Zigzag era la bar, cu o prostituată”.

Au hotărât să nu-l întrerupă și au plecat tiptil, lăsându-l să termine tocmeala. De la „Adelphi”, au sunat la barul de la „Washington” și l-au cerut pe Chapman, care a raportat vesel că găsise vasul, își lăsase geanta la bord și i se spusese să se întoarcă dimineață, la 8. „Nu voia să ia

cina cu noi pentru că era «ocupat», a raportat Reed cu delicatețe. Au convenit să se întâlnească în camera lui Reed de la „Adelphi”, la ora 21.

Reed și Tooth au luat cina la hotel și, chiar înainte de ora stabilită, au urcat la apartamentul lui Reed. Când au deschis ușa, l-au găsit pe Chapman înăuntru: „Zigzag reușise cumva să intre și stătea întins pe pat, așteptând cina, pe care o comandase de la telefonul meu, împreună cu mai multe sticle de bere”. În decurs de câteva ore, Chapman confirmase toate calitățile care îl făcuseră un mare escroc, un spion extraordinar și cel mai nestatornic bărbat: scrisese o scrisoare de dragoste mamei copilului său, dispăruse, se culcase cu o prostituată, intrase într-o cameră încuiată și sunase la room-service pe banii altcuiva. De asemenea, s-a dovedit că furase forfecuța de unghii placată cu aur și pila de unghii ale lui Reed, „la care râvnise de ceva timp”. Era exact cum prezisese Young: Chapman avea să-și facă datoria, băgându-și între timp mâna, vesel, în buzunarul tău.

Reed n-a putut să se înfurie. Ba chiar, incidentul i-a sporit afecțiunea pentru acel tânăr ciudat pe care nu îl cunoștea decât de opt săptămâni. „Zigzag este cea mai captivantă persoană. Nesăbuit și impetuos, irascibil și sentimental, devine, după ce îl cunoști, un personaj extraordinar de agreabil. Oricine a avut treabă cu el ar putea cu greu să-l descrie într-un fel imparțial și indiferent. Era greu de crezut că bărbatul respectiv avea un trecut vrednic de dispreț. Infracțiunile de furt și escrocherie, asocierea cu «depravații» și descrierea lui de către Scotland Yard ca «infractor periculos» simt greu de împăcat cu purtarea lui din ultima vreme”. 18

Trecutul lui Chapman *era* demn de dispreț; acțiunile lui recente fuseseră aproape eroice (cu unele întreruperi); dar viitorul lui rămânea cu neputință de cunoscut. Ajuns la docuri, Chapman le-a făcut cu mâna și s-a îndreptat spre pasarela vasului „City of Lancaster”, lăsându-l pe Reed meditănd: „Cazul Zigzag nu s-a terminat încă. Timpul ar

putea dovedi chiar că abia a început". 19

Capitolul 19

Joli Albert

Pe 15 martie 1943, „City of Lancaster” a părăsit râul Mersey, alăturându-se convoiului care se forma în Marea Irlandei, în total, 43 de vase comerciale, escortate de trei distrugătoare și patru corvete mai puțin înarmate. Navele s-au așezat pe rânduri, cu escortele de fiecare parte, în față și în spate, precum câinii ciobănești care mânău turma înaintea, atenți la răpitori. Lui Hugh Anson, noul ajutor de steward, i s-a spus să-și găsească o cabină împreună cu tunarii, apoi să se prezinte la cabina căpitanului. În timp ce convoiul se îndrepta spre sud, Chapman și Kearon au avut o discuție rapidă, în șoaptă. Căpitanul, „temându-se de curioși” 1, s-a oferit să păzească lucrurile secrete ale pasagerului său și a fost destul de dezamăgit când i s-au dat niște banale coli de scris. Le-a încuiat în seif, fiind atent să nu-și lase amprenta pe ele. Kearon i-a explicat lui Chapman că îl va trata ca pe orice alt membru al echipajului, iar în timpul călătoriei se aștepta ca el să fie indisciplinat, deoarece asta îi va confirma povestea de „băiat rău” 2 și va ajuta la explicarea dispariției lui atunci când vor ajunge la Lisabona.

Dacă ajungeau la Lisabona. În după-amiaza aceea, un bombardier german s-a ivit pe cer și a dat drumul câtorva bombe, ratând cu foarte puțin un vas de 5.000 de tone care transporta explozibil și muniție. În înaltul cerului, se roteau avioanele de recunoaștere Focke-Wulf. „Pe chipurile tuturor se putea citi un sentiment de așteptare și neliniște” 3, iar Chapman a observat că membru echipajului dormeau complet îmbrăcați. Nu că ar fi avut timp să observe multe, căci Sneligrove, stewardul navei, l-a pus să spele cu peria, să servească masa și, în general, să facă de toate, cum era normal pentru un novice. Chapman s-a plâns cu voce tare. Sneligrove a remarcat că „Anson avea rău de mare aproape tot timpul și nu-l putea folosi aproape deloc la treburi” 4.

În noaptea aceea, în timp ce convoiul se îndrepta spre larg, Chapman a fost trezit din somnul său ușor de alarma vasului. Pe punte, orbecăind încă după colacul de salvare, a fost zdruncinat de o explozie puternică, urmată de alta. Două vase comerciale și un petrolier erau cuprinse de flăcări, iar, la lumina acestora, Chapman vedea formele întunecate ale celorlalte vase. O torpilă lovise vasul cu muniție. Căpitanul Kearon a oprit motoarele, iar scânteile au luminat cerul. Se părea că submarinele se retrăseseră din nou pe furiș. Geamurile compartimentelor se spărseseră, iar pe punte erau împrăștiate cioburi. Deși n-a mai avut loc niciun atac în noaptea aceea, Chapman n-a putut să doarmă.

De dimineață, căpitanul Kearon i-a spus că din convoi lipseau șapte vase, trei dintre ele scufundându-se în urma coliziunilor din timpul nopții sau din cauza avariilor provocate de explozia vasului care transporta muniție. Chapman s-a gândit că acela era exact genul de informație care i-ar fi fost util să-l furnizeze germanilor la Lisabona, confirmând ceea ce aceștia știau deja, dar demonstrând dorința lui de a le fi de folos. Din același motiv, Chapman a început să noteze zilnic poziția și cursul vasului. Din moment ce avioanele de recunoaștere germane luaseră deja urma vaselor, „nu făcea nimic rău dacă dădea inamicului poziția convoiului” 5. Căpitanul a acceptat și l-a lăsat pe Chapman să vadă jurnalul de bord al vasului pentru a nota poziția exactă. Cu cerneala secretă pe care o mai avea, Chapman a scris cu atenție informațiile pe o coală de hârtie.

Căpitanului Kearon îi plăcea noul său rol de ajutor de spion. Restul echipajului nu știa însă ce să creadă despre noul steward. Zvonul cu privire la faptul că Anson era un fost pușcăriaș s-a răspândit repede. Toți au ajuns la concluzia că, evident, era „un spărgător de elită” 6. Părea să aibă o grămadă de bani, o tabacheră din aur cu monogramă și un ceas de mână scump. Anson a mărturisit că, în Soho, fusese poreclit „Vărgatul”, din cauza timpului

petrecut în haine de închisoare. Pentru un escroc însă, era surprinzător de politicoș și de cultivat; citea cărți în franceză, „de plăcere” 7. „Câțiva membri ai echipajului au fost impresionați de buna lui educație” 8, a raportat Kearon mai târziu. „Servantul-ochitor a rezumat opinia generală conform căreia omul provenea dintr-o familie bună, dar o luase pe căi greșite”. 9 Într-o seară, Chapman i-a uimit pe cei de pe vas anunțând că va scrie pe loc o poezie. Folosind un creion și un plic, s-a pus pe treabă, apoi a declamat rezultatul. Poezia de opt versuri, care s-a păstrat în arhivele MI5, s-a dorit a fi o autobiografie – povestea Vărgatului, care duce o viață grea, supraviețuiește datorită șireteniei și are multe prietene. Ea se termină așa:

Lipsit de griji, întâmplă-se ce s-o întâmpla.

Trei urale pentru Vărgat, ura, ura, ura.¹⁰

După cum se vede, acest mic acces de poezie proastă nu a fost cine știe ce, dar pentru urechile comesenilor lui Chapman a sunat ca Shakespeare, o dovadă în plus că se aflau în prezența unui adevărat hoț cu comportări alese. Anson era fără doar și poate destul de rebel ca să fie poet, căci bombănea fără încetare. Căpitanul a notat imediat în jurnalul de bord atitudinea lui nepotrivită: „A zis că nu-i place viața pe mare pentru că nimeni nu-și face treaba, a spus că el muncește cel mai mult. Acest lucru este, categoric, neadevărat, după cum am observat eu, căpitanul”.¹¹

În data de 18, „City of Lancaster” a pătruns în estuarul fluviului Tajo³⁵ și a acostat în dana Santos. Portugalia era încă o țară neutră, deși dictatorul ei avea înclinație către nazism, iar Lisabona clocotea de agitația spionilor, fiind plin de refugiați, contrabandiști, agenți, șarlatani, traficanți de arme, bișnițari, intermediari, dezertori, profitori și prostituate. Era un oraș pe gustul lui Chapman. John Masterman a descris Lisabona, în romanul

---

³⁵ Cel mai lung fluviu din Peninsula Iberică. Se varsă în Oceanul Atlantic la Lisabona (n. red.).

său postbelic intitulat *The Case of the Four Friends*, drept un „fel de loc de reglare a afacerilor internaționale, un mușuroi al spionilor și agenților, unde secretele și informațiile politice și militare – adevărate și false, dar mai ales false – se cumpărau și se vindeau și unde inteligențele se înfruntau direct” 12. Aliații și puterile Axei aveau case conspirative, ascunzători, mulțime de informatori și mici armate de spioni, precum și consulate și ambasade oficiale, toate sub vălul străveziu al neutralității. Abwehrul avea chiar propriile baruri și bordeluri, folosite în mod expres pentru extragerea de informații de la marinarii britanici beți, ahtiați de sex.

Echipajul de pe „City of Lancaster” s-a adunat pe punte pentru a asculta o prelegere despre evitarea băuturilor tari și a femeilor ușoare. Botmanul, Valsamas, l-a auzit limpede pe Anson șoptind: „Nu-l băgați în seamă. Sunt o mulțime de prostii”. 13

Pe uscat, ajutorul de steward s-a dus cu patru dintre colegi la British Seamen’s Institute, în Rua da Moeda, unde s-au îmbătat toți, după cum le era obiceiul. Anson a spus că va plăti el, dar, după ce au tot băut o oră pe banii MI5, noul ajutor de steward i-a spus unuia dintre tunari că avea „treburi de rezolvat” în oraș cu o veche cunoștință.

— Dacă îl găsesc pe acest prieten, o să mă îmbăt criță¹⁴, a mărturisit el.

Când tunarul Humphries a insistat să-i dezvăluie identitatea celui prieten, Chapman i-a făcut cu ochiul și a zis misterios: „Mai bine nu dau nume”. 15 S-a învoit să se întâlnească cu ei mai târziu, la „George’s”, un barbordel din zona docurilor.

Cu câteva zile înainte, englezii decodaseră un mesaj transmis de Abwehr unui alt agent dublu, cu numele de cod „Tata”, în care îi spunea că locuința conspirativă de la nr. 50, din Rua São Mamede fusese „brûlé” 16, adică arsă. MI5 nu avea cum să-l avertizeze pe agentul Zigzag că de adresa lui de contact se alesese, cum s-ar zice, praful și pulberea.

Taxiul l-a lăsat pe Chapman în fața unei clădiri mari, murdare, din inima cartierului muncitoresc al orașului. Ușa a fost deschisă de o tânără, care a chemat-o pe mama ei. „Joi Albert” 17, a zis Chapman vesel, apoi, într-o portugheză greoaie: „Mă cheamă Fritz. Pot să-l văd pe *senhor* Fonseca?” Vorbele lui au fost primite cu „o mimică inexpressivă” 18. A încercat din nou în germană, engleză și franceză. În cele din urmă, a scris numele „Fonseca” pe o bucată de hârtie. Femeile au părut a-l recunoaște și, din gesturile lor, a înțeles că domnul Fonseca nu era acasă. A scris cuvântul „telefon” 19. După alte gesturi, fata l-a condus la o cafenea din apropiere, a format un număr și i-a întins receptorul lui Chapman. A răspuns o voce de bărbat. „Joi Albert”, a zis Chapman. Rezultatul n-a fost mai bun ca înainte, dar cel puțin bărbatul vorbea un fel de franceză. A fost de acord să se întâlnească cu Chapman la cafeneaua de alături. Îndoindu-se profund, Chapman a așteptat, fumând țigară după țigară și bând un coniac portughez groaznic. În cele din urmă, a apărut un tânăr slab, de aproape 30 de ani, cu un bărbat mult mai în vârstă, care vorbea germana. Chapman a spus încă o dată parola și a explicat că trebuia să se întâlnească cu un ofițer superior din Abwehr. Expresiile lor alarmate arătau că planul eșuase într-un mod lamentabil. Era evident că „nu știau nimic despre chestiune” 20 și, cu fiecare cuvânt pe care îl rostea, Chapman se punea într-un pericol tot mai mare. Și-a cerut scuze pentru greșală și le-a spus celor doi bărbați „să uite toată afacerea” 21. Apoi a fugit.

La „George’s”, petrecerea era în toi. Chapman s-a strecurat în mulțimea de marinari și curve. Întoarcerea lui aproape că n-a fost observată. În scurt timp, discuta cu o barmaniță portugheză care vorbea englezește, pe nume Anita. Avea 26 de ani, era subțire, avea ten închis, păr negru, ondulat și ochi căprui; în plus, era prostituată și informatoare plătită de MI6. Mai târziu, avea să spună serviciului de informații britanic că bărbatul pe care toată lumea îl știa drept Anson îi mărturisise că numele lui real

era Reed. Ronnie ar fi fost scandalizat.

Chapman și-a petrecut noaptea cu Anita, într-un mic hotel din apropierea portului, întrebându-se dacă germanii renunțaseră la el, dacă nu-i fusese întinsă o cursă și dacă întreaga lui carieră de agent dublu se terminase deja.

A doua zi dimineață, devreme, Chapman a intrat în holul elegant al legației germane din Rua de Pau de Bandeira și i-a spus bărbatului somnoros de la recepție că se numea Fritz, era agent german și voia să vorbească cu un ofițer superior din Abwehr. Bărbatul a căscat și i-a spus să se întoarcă după două ore. Când s-a întors, receptionerul era mult mai treaz, chiar vigilent. A apărut un funcționar care i-a spus lui Chapman să se ducă la o casă din Rua Buenos Aires, aflată în apropiere. Afară, la adresa care îi fusese dată, aștepta o mașină Fiat cu motorul pornit și doi civili pe locurile din față. Lui Chapman i s-a spus să urce în spate, după care a fost condus în tăcere la o altă adresă, un apartament din Rua Borges Carniero, nr. 25. Acolo, a fost escortat la etaj, unde cei doi bărbați l-au invitat politicos să le explice despre ce era vorba. Chapman le-a spus povestea învățată pe de rost, lucru pe care avea să-l facă de atunci de nenumărate ori. Cel mai înalt dintre cei doi, evident, superiorul, dădea din cap aprobator și, din când în când, puneă întrebări, pe când celălalt, un bărbat scund și gras, lua notițe. Când Chapman a terminat, bărbatul înalt i-a mulțumit politicos și i-a spus să rămână la bordul vasului, dar să se întoarcă la adresa respectivă a doua zi.

În seara aceea, căpitanul Kearon a fost auzit luându-l la rost pe stewardul Anson pentru că petrecuse o noapte pe țarm fără permisiunea lui și avertizându-l pe față cu privire la pericolul bolilor venerice. Când Anson i-a spus căpitanului să „își vadă de treaba lui” 22, Kearon a explodat și i-a zis că „orice viitoare ofensă îi va aduce acuzații acasă” 23. Echipajul s-a arătat de acord: Anson se juca cu focul.

Deși s-a prefăcut a fi foarte furios, căpitanul Kearon a

fost profund uşurat când l-a văzut pe Chapman întorcându-se. Rămaşi singuri, Chapman i-a povestit cum a petrecut două zile fiind plimbat dintr-un loc în altul, adăugând că, dacă şi când va trebui să întocmească un raport către MI5, va putea să spună că Abwehrul era un coşmar birocratic. Kearon va afirma mai târziu: „Mi-a spus să raportez că organizaţia lucra exact ca la Londra. A zis că Ronnie va fi mulţumit să audă asta!” 24 Kearon i-a făcut o sugestie: când Chapman va vrea să părăsească vasul, să înceapă o ceartă. Asta îi va permite căpitanului să-l pedepsească şi îi va-oferi lui Anson un motiv evident să fugă de pe vas pentru a evita o altă condamnare la închisoare în Marea Britanie.

Când Chapman s-a întors a doua zi în Rua Borges Cameiro, a fost dus în faţa unui tânăr elegant, cu ochelari cu ramă de baga, care s-a prezentat drept „Baumann” într-o engleză excelentă şi „şi-a cerut scuze pentru neplăcerile provocate” 25 în ziua precedentă şi pentru faptul că Germania nu l-a primit cu fastul convenit Bărbatul i-a oferit lui Chapman un trabuc şi un pahar de coniac, invitându-l să-şi mai spună o dată povestea. Identitatea elegantului interlocutor al lui Chapman este incertă: MI5 îl va identifica mai târziu ca Baumann, alias Blaum, alias Bodo, un ofiţer care conducea secţia de sabotaj a Abwehrului de la Lisabona din 1942. Este însă la fel de posibil ca Baumann să fi fost maiorul Kremer von Auenrode, alias Ludovico von Kartsthoff, şeful filialei Abwehr de la Lisabona. Chapman însuşi credea că Baumann avea „legătură cu Johnny” 26, numele de cod dat de germani agentului Snow. Şeful german al lui Owens fusese un anume maior Nikolaus Ritter, alias Doktor Rantzau. Indiferent cine era, Baumann părea să ştie foarte multe despre perioada petrecută de Chapman în Franţa, despre misiunea lui şi despre rezultatele ei.

Chapman i-a predat foile de hârtie scrise cu cerneală invizibilă, apoi i-a făcut lui Baumann o propunere la care se gândise de când pornise spre Lisabona. În timpul

instructajului primit la Berlin, învățase să construiască o bombă găurind o bucată mare de cărbune, care se umplea cu explozibil. Pus în buncărul unei nave, dispozitivul rămânea neobservat până când era băgat în foc, unde exploda și scufunda vasul.

Dacă Baumann îi dădea o astfel de bombă, a zis Chapman, o ascundea în cărbunii de pe „City of Lancaster”, apoi fugea de pe vas, cum plănuise, și-l trimitea, cu tot cu căpitan și echipaj, pe fundul Oceanului Atlantic.

Tar Robertson era imperturbabil. Când a sosit însă ultima serie de mesaje interceptate de la sursele ultrasecrete, în dimineața zilei de 21 ianuarie, era cât pe ce să sară în sus. Agentul Zigzag stătuse în Lisabona două zile și deja părea să pună la cale un act grosolan de trădare, oferindu-se să scufunde vasul care îl dusesese acolo.

Într-un mesaj strict confidențial, filiala Abwehr din Lisabona îl informa pe amiralul Wilhelm Canaris că agentul Fritz era în măsură să saboteze un vas comercial britanic folosind o bombă de cărbune și solicita autorizație pentru a acționa. Operațiunea necesita permisiunea șefului Abwehrului însuși, deoarece „contravenirea politicii consacrate a organizației de a nu se angaja în acțiuni de sabotaj în sau din Portugalia” 27. Colac peste pupăză, același mesaj menționa ruta exactă urmată de „City of Lancaster” până la Lisabona și numărul vaselor scufundate în atacul asupra convoiului: aceste informații puteau veni doar de la Chapman. În orice caz, „le spusese germanilor despre convoiul lui mai multe decât ar fi trebuit” 28. În cel mai rău caz, era o dovadă în plus a trădării.

Robertson a convocat o ședință de urgență și a stabilit o serie de sarcini, în ordinea priorității. Mai întâi, trebuiau protejate vasul și echipajul lui; în al doilea rând, trebuiau protejate sursa mesajului și sursele ultrasecrete; în sfârșit, „nu trebuia întreruptă misiunea lui Zigzag, decât dacă ne trăgea pe sfoară sau părea probabil să facă acest lucru” 29.

Lui Reed nu-i venea să creadă că Chapman putea să devină trădător atât de repede. Fusesse forțat sau instruit să execute acel act de sabotaj ori era ideea lui? „Indiferent ce părere aveam despre caracterul și patriotismul lui Zigzag, nu puteam să ne asumăm riscul de a presupune că, de fapt, el nu va comite actul de sabotaj” 30, scria el. Când ședința era încă în desfășurare, Berlinul a transmis un mesaj prin care aproba sabotarea navei „City of Lancaster”.

Cei din MI6 citiseră și ei telegramele și se oferiseră să-și folosească oamenii de la Lisabona pentru a-l neutraliza pe Zigzag. Robertson le-a spus să aștepte. „City of Lancaster” nu avea să plece din port mai devreme de câteva zile și, fiindcă Chapman plănuia să fugă de pe vas chiar înainte ca acesta să pornească la drum, probabil că mai era timp să pună mâna pe el și pe bomba de cărbune.

Maiorul Reed, scria Tar, „știe unele lucruri și aspecte legate de acest caz” 31. În plus, „căpitanul și Zigzag îl cunosc amândoi pe Reed, de aceea lui îi este mai ușor să-i abordeze fără să stârnească suspiciuni din partea germanilor”. Reed trebuia să ajungă de îndată la Lisabona, să-l găsească pe Chapman și să-l interogheze imediat Dacă Chapman nu oferea de bunăvoie informații despre actul de sabotaj, liber și din proprie inițiativă, trebuia arestat sub amenințarea armei și „adus înapoi în cătușe” 32. Chapman putea fi surprins să-l vadă pe Reed apărând brusc la Lisabona, dar nu avea niciun motiv să deducă faptul că mesajele Abwehrului fuseseră interceptate: „Ar fi foarte normal ca noi să-l trimitem pe dl Reed să verifice dacă acesta i-a contactat pe germani și ce au spus aceștia”. 33

Micul Ronnie Reed, radioamatorul care intrase în armată fiindcă îi plăcea să se joace cu transmitătorul, era pe cale să devină el însuși personaj principal într-o poveste a cărei acțiune se desfășura cu repeziciune și la sfârșitul căreia putea să aducă din nou în fața justiției un infractor cunoscut sub amenințarea armei.

În timp ce Reed se grăbea să prindă primul avion

spre Lisabona, Chapman s-a întors în Rua Borges Carniero să ia bombe. Cu câteva zile înainte, îi dăduse lui Baumann ca mostră o bucată de cărbune de pe vas. Cărbunele galez are o textură și o culoare aparte, iar falsificatorii germani obținuseră rezultate remarcabile. Baumann i-a dat două bucăți neregulate de cărbune negru, de circa 15 cm pe 15 cm, a căror formă, greutate și textură nu se puteau deosebi de cele ale adevăratului cărbune galez. În loc să găurească o bucată de cărbune pe care o aveau deja, cum făcuse Doctorul, ca să pună mai mult explozibil, inginerii lui Baumann luaseră o cutie cu explozibil care avea atașat un detonator și o înfășuraseră în plastic, vopsindu-l și acoperindu-l apoi cu praf de cărbune. Singurul indiciu al conținutului letal era „un mic orificiu, de diametrul unui creion, existent pe una dintre fețe” 34.

Chapman a fost impresionat: bombele „nu puteau fi detectate” 35. I-a spus lui Baumann că le va planta în buncăr chiar în noaptea aceea și va fugi de pe vas a doua zi dimineată. Baumann a confirmat că toate actele necesare pentru scoaterea lui din țară erau gata, inclusiv un pașaport nou, cu o poză făcută la Lisabona cu două zile în urmă.

În seara aceea, Chapman a urcat pe pasarela vasului „City of Lancaster” cu oarecare prudență, având două bombe mari de cărbune în rucsacul din spate. Nu știa că Ronnie Reed se îndrepta cât putea de repede spre Lisabona; nu știa nici că un anume căpitan Jarvis, din MI6, pusese un agent să supravegheze vasul și aștepta ordinul de a pune mâna pe el și, dacă era nevoie, de a-l ucide.

Chapman nu s-a apropiat însă de cuptor și nu avea nicio intenție să arunce în aer vasul. Pur și simplu, își folosea inițiativa, cum fusese instruit Prietenul și colegul său pasionat de bombe, rafinatul și educatul „domn Fisher”, îi ceruse să facă rost de niște „jucării” folosite de germani la sabotaj, și exact asta avea de gând să facă. Domnul Fisher, se gândea el, avea să fie încântat să pună

mâna pe cele două minunății din ranița lui.

Ajuns la bord, Chapman a băgat cu grijă ranița în dulap. Apoi, s-a apropiat de o namilă de tunar pe nume Dermot O'Connor, care moțăia pe prici, și l-a lovit puternic în nas. Chapman își dăduse seama că vânjosul irlandez era membrul echipajului cel mai ușor de atras într-o bătaie, fără să pună întrebări ciudate. Această presupunere s-a dovedit a fi cu totul exactă.

O'Connor a sărit din pat ca o balenă ucigașă care iese la suprafață, iar cei doi bărbați au început să se lovească vârtos, cu zgomot, folosind orice armă le venea la mână. Există două versiuni despre felul în care s-a terminat bătaia: potrivit relatării lui Chapman, el l-a doborât pe O'Connor lovindu-l în cap cu o sticlă de whisky pe jumătate goală; potrivit căpitanului Kearon (și celorlalți martori), O'Connor l-a doborât pe Chapman lovindu-l cu capul în ochi. Chapman a fost dus la infirmerie, sângerând puternic și strigând că irlandezul încălcase „regulile unui meci de box” 36. După ce au fost bandajați, amândoi au fost amendați cu leafa pe o jumătate de zi de căpitanul Kearon, care i-a spus cu voce tare lui Chapman că acum o încurcase rău.

A urmat o scenă ridicol regizată.

Căpitanul Kearon: „În sfârșit, ai dat de unul mai bun?” 37

Anson: „După ce m-am luptat cu el cinstit și l-am învins după regulile boxului, mi-a dat cu capul în figură. Oamenii de pe vasul ăsta simt niște huligani”.

Kearon: „Deci tu ești singurul om cumsecade de la bord?” Anson: „Da”.

A doua zi, în zori, ajutorul de steward Anson, cu partea stângă a feței tăiată și foarte învinețită, a fost pus să-i ducă ceaiul căpitanului Kearon. Chapman a bătut la ușa cabinei acestuia și s-a strecurat înăuntru, cu o tavă pentru ceai într-o mână și o raniță cu două bombe mari în cealaltă. Mai înainte, Chapman îi explicase lui Kearon că „încearca să aducă la bord o bombă specială, pe care s-o

transporte acasă” 38, iar acum a pus bombele din cărbune în mâinile căpitanului, explicându-i că „le propusese [germanilor] să saboteze «City of Lancaster», iar inamicul fusese de acord” 39. Kearon nu era un om exagerat de timid, dar până și el s-a înflorat când i s-au pus în pat 4, 5 kg de explozibil de către un bărbat cu o față parcă trecută prin mașina de tocat. A anunțat că va ridica ancora imediat și va porni spre casă. Chapman i-a spus că bombele erau sigure atâta timp cât nu erau încălzite și că orice schimbare de plan nu va face decât să atragă suspiciunile germanilor. În cele din urmă, căpitanul a fost „convins să urmeze ruta obișnuită și să se poarte de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat”. Acum, pe deplin treaz, Kearon a deschis seiful, a scos pachetul lui Chapman, a băgat înăuntru cele două bombe și a închis repede ușa. Chapman a îndesat hârtiile și banii în raniță și i-a înapoiat căpitanului revolverul, „drept cadou”. În schimb, căpitanul i-a dat lui Anson adresa cumnatei sale, Doris, care locuia în Porto, în caz că avea vreo problemă. Și-au dat mâna, iar Chapman a dispărut.

Rolul căpitanului Kearon în spionajul militar britanic se terminase. Spionul britanic își jucase foarte bine rolul, și-a spus căpitanul. „S-a ridicat într-un mod foarte realist la înălțimea reputației lui de fost pușcăriaș”. Poate că acest lucru nu era chiar surprinzător.

În după-amiaza aceea, sursele ultrasecrete au interceptat un mesaj transmis de filiala Abwehr din Lisabona, care confirma faptul că Fritz își încheiase misiunea. Informația a fost retransmisă de căpitanul Ralph Jarvis, de la MI6, lui Ronnie Reed, de la MI5, când a ajuns pe aeroportul din Lisabona, marți, 23 ianuarie, la ora 17.30, călătorind sub numele de Johnson, un funcționar din Ministerul Transporturilor de Război. Lui Reed i s-a făcut inima cât un purice. Dacă Chapman pusese bomba, era un trădător vinovat de tentativă de crimă, iar tonele de cărbune din buncărul vasului trebuiau verificate cumva, bucată cu bucată. Jarvis i-a spus că Kearon fusese

interogat de agenții lui la căpitanie și „negase cu îndârjire că Hugh Anson avea vreo legătură cu spionajul britanic”. Reed a răspuns că, probabil, căpitanul credea că protejează un agent britanic și se supunea ordinelor de „a nu spune absolut nimănui de conexiune”.

Căpitanul Kearon și Ronnie Reed s-au întâlnit singuri la Royal British Club din Lisabona. Ofițerul de caz de la MI5 și-a dat seama imediat, după expresia bine dispusă și conspirativă a căpitanului, că temerile lui erau nefondate. Kearon i-a spus că Chapman „se comportase magnific”, că „planul” de sabotare a vasului fusese un șiretlic pentru a obține bombele și că, în seiful vasului, se aflau două bucăți de cărbune exploziv, pe care va fi foarte fericit să le dea altcuiva cât mai repede posibil. Anson îi spusese clar că acel „cărbune era un exploziv puternic și trebuia să i-l dea lui Ronnie”, sugerând ca MI5 să însceneze o falsă explozie la bord, „pentru a-i spori prestigiul” în fața germanilor.

De asemenea, Kearon i-a povestit că el și Chapman au fost de acord ca traseul vasului și atacul asupra convoiului să fie raportate germanilor fără a pune în pericol navigația britanică și că Chapman se lăsase bătut de un tunar irlandez ca să se confirme povestea de acoperire. Când chelnerul nu se uita, i-a dat numele și adresele din Lisabona pe care i le lăsase Chapman, plus un revolver.

Reed i-a trimis lui Tar Robertson o telegramă entuziastă: „M-am convins că Z joacă cinstit cu noi”. 40

Ușurarea a fost împărtășită la Londra. Nu doar că Chapman își demonstrase loialitatea, dar spionajul britanic avea acum două bombe cum nu mai văzuse până atunci. „Este genul de risc pe care Chapman a fost pregătit să și-l asume în numele nostru” 41, a notat Ochi-de-Tinichea Stephens. Se oferise să îndeplinească un act de sabotaj știind că, atunci când „City of Lancaster” nu avea să se scufunde în larg, el avea să fie suspectat în mod inevitabil de joc dublu, „cu posibile urmări fatale pentru el” 42. Totuși fusese pregătit să-și asume acest risc. „S-a gândit că

valoarea pe care o avea pentru britanici obținerea unor dispozitive folosite de germani justifica riscul asumat”. 43

Ceva mai puțin încântat de rezultat a fost MI6. Relația dintre cele două servicii era adesea încordată, iar cei de la spionajul extern nu îi apreciau pe cei de la securitatea internă, care se băgau peste ei. MI6 a refuzat categoric ideea de a pune în scenă un fals act de sabotaj la bordul navei „City of Lancaster” aflate la Lisabona, spunând că acesta ar fi fost „complicat din punct de vedere politic” 44.

Jarvis, de la MI6, funcționar la o bancă comercială în viața civilă, i-a băgat frica în oase bietului Ronnie Reed, spunându-i că bombele de cărbune puteau fi activate de un detonator întârziat, nu de căldură și că puteau exploda în orice moment Reed nu împărtășea abordarea nonșalantă a lordului Rothschild cu privire la explozibilii puternici. A considerat că era mai bine să pună bombele în bagajul lui: „Ar fi mai puțin regretabil dacă o explozie ar avea loc în avion, la întoarcerea mea acasă, și pentru avion, și pentru consecințele politice, și pentru mine...” 45

Rothschild i-a spus că bombele trebuiau fotografiate, radiografiate, puse într-o cutie masivă de metal căptușită cu plută și trimise în Gibraltar, cu primul vas britanic, pe numele „domnului Fisher”, la adresa ANI, Whitehall. În Gibraltar, pachetul trebuia ridicat de la căpitanul Kearon de un agent MI5 care avea să spună: „Vin din partea lui Ronnie”. 46 Rothschild a stăruit asupra unui aspect: bombele trebuiau trimise, „dacă era posibil, intacte și nu tăiate în două” 47. Doar cineva ca Rothschild putea să-și imagineze că altcineva ar vrea să taie o bucată de cărbune plină cu explozibil puternic.

Capitolul 20

Bomba neexplodată

Nimeni nu i-a acordat prea multă atenție marinarului norvegian cu un ochi învinețit, care a luat avionul de după-amiază de la Lisabona la Madrid și care stătea tăcut în spate. Avea pașaport norvegian, se numea Olaf

Christiansson, era marinar și se născuse la Oslo. La bord se afla un grup de norvegieni, dar compatriotul lor tăcut nu s-a angajat în vreo discuție cu ei. De fapt, nici nu avea cum, pentru că nu știa niciun cuvânt în norvegiană.

Pe aeroportul din Madrid, un tip scund și îndesat, cu obraji rozalii, a ieșit din mulțimea care aștepta. „Tu ești Fritz?” 1 a șoptit acesta. „Da”, a zis Chapman, „Joi Albert”. La Hotelul „Florida”, Chapman a mâncat friptură de porc, a băut o sticlă de vin spaniol licoros și a dormit douăsprezece ore. Următoarele cinci zile au trecut repede. Chapman a pierdut numărul vizitatorilor germani anonimi care veneau și plecau, puneau aceleași întrebări sau unele ușor diferite. Uneori, interogatoriile aveau loc în camera lui de hotel, în hol sau în cafenele din apropiere. Germanul cu obraji rozalii i-a dat 3.000 de pesete și i-a spus că poate vrea să-și ia niște haine, ceai, cafea și „alte lucruri greu de găsit în Europa ocupată” 2. Așadar se întorcea în Franța. Pe străzile Madridului, Chapman era urmat, discret, de un mic personaj zâmbitor.

Bărbatul care îl interogase prima dată la Lisabona, identificat mai târziu de MI5 drept Konrad Weisner, ofițer în Abwehr, a reapărut la Hotelul „Florida” și l-a anunțat pe Chapman că îl va însoți la Paris. Într-un compartiment rezervat în vagonul de dormit, Chapman a stat întins treaz, în timp ce trenul trecea huruind prin gări, în noapte: San Sebastián, Irún, Hendaye, Bordeaux. În zorii zilei de 28 martie, trenul a oprit în Gare d’Orsay: pe peron aștepta Albert Schael, tovarășul de pahar cu față rotundă al lui Chapman de la Nantes, adevăratul Joi Albert și primul chip cunoscut pe care îl vedea. S-au îmbrățișat ca niște vechi prieteni, iar în timp ce mergeau cu mașina spre apartamentul Abwehrului din Rue Luynes, Chapman l-a întrebat unde era dr. Graumann. Albert, vorbind încet ca să nu audă șoferul, i-a zis că a fost trimis pe Frontul de Est, „în dizgrație” 3.

Motivul surghiunirii lui Von Groning e neclar. Chapman a aflat mai târziu că șeful lui se certase cu

conducătorul filialei de la Paris pe o chestiune de „politică”, iar faptul că Von Groning bea foarte mult fusese folosit apoi drept pretext pentru îndepărtarea lui. Mai târziu, Von Groning a pretins că a vrut să trimită un submarin care să-l ia pe Chapman, dar n-a fost luat în seamă și s-a iscat o ceartă violentă. Este posibil, la fel ca în cazul altor membri ai Abwehrului, ca loialitatea lui Von Groning față de Hitler să fi fost pusă la îndoială. Indiferent de motiv, Von Groning fusese lăsat fără postul de la Nantes și i se ordonase să se alăture vechii lui unități, Heeresgruppe Mitte, în Rusia.

Chapman îl considera pe dr. Graumann un „vechi prieten” 4, ba chiar mai mult, îi fusese protector și patron. Dacă cineva putea să-l apere pe Chapman de Gestapo, acela era dr. Graumann. Disparația lui era o lovitură serioasă. Interogatoriile au continuat: colonelul german de aviație care îl dusesse la aeroportul Le Bourget și pilotul, *Leutnant* Schlichting, l-au întrebat despre săritură și aterizare. Au fost urmați de un ofițer din armată, fără nume și neprietenos, apoi, de un civil, care a pus repede o serie de „vreo 50” 5 de întrebări despre instalațiile militare și armele britanice, iar Chapman n-a reușit să răspundă la niciuna. De câte ori Chapman întreba de dr. Graumann, primea „răspunsuri vagi” 6, cum că era „unde va pe Frontul de Est”. În cele din urmă, Chapman și-a luat inima în dinți și a spus că voia să-l vadă imediat pe dr. Graumann și că „nu își va spune povestea și nu va lucra pentru altcineva”. Solicitarea și accesul de furie aferent au fost ignorate sau cel puțin așa a părut

Tonul general al întrebărilor era unul binevoitor, dar insistent. Lui Chapman i s-a dat voie să „se distreze” seara, dar era însoțit mereu de Albert și de cel puțin încă o persoană. Când însă a cerut un „avans” din banii care i se datorau, a fost respins fără înconjur. După ce a protestat furios, i s-au dat 10.000 de franci, sumă care apoi a fost mărită, cu vădită ezitare, la 20.000. Aceasta nu era primirea de erou și bogăția nemăsurată la care sperase,

ceea ce i-a provocat lui Chapman un sentiment cât se poate de neplăcut

Chapman a memorat chipurile celor care-l luau la întrebări și câteva nume pe care a reușit să le audă. Energia psihică și-o concentra însă asupra repetării poveștii, pe jumătate adevărată, pe jumătate fictivă, care îi fusese băgată în cap în zilele și săptămânile petrecute în Crespigny Road. Povestea nu se schimba niciodată, iar Chapman nu ezita niciodată, dar era atent să nu dea decât informații vagi cu privire la diverse momente sau date, ținând cont de avertizarea lui Tar Robertson: „Momentul este un factor esențial în disimulare, povestea nu trebuie să fie prea exactă”. 7 O știa atât de bine, încât uneori o credea și el. Noi știm povestea fiindcă s-a păstrat o transcriere exactă a acesteia:

Am aterizat pe la 2.30, pe un câmp arat. La început, am fost buimăcit din cauza coborârii, dar după ce mi-am revenit, am îngropat parașuta sub niște tufișuri, lângă un pârâu care curgea la marginea câmpului. Am desfăcut pachetul care mi-a fost prins de umeri, am luat cu mine transmițătorul și am băgat detonatoarele în buzunare. Am văzut un mic șopron nu departe, iar după ce m-am apropiat de el cu precauție, mi-am dat seama că era gol și, intrând pe o fereastră, am urcat în pod și am dormit până s-a crăpat de ziuă. Când m-am trezit, n-am știut cât era ora, pentru că ceasul meu se oprise. Se pare că se defectase la aterizare. Am părăsit șopronul și am mers pe un drumeag, apoi pe drumul principal, spre sud, până am văzut un indicator pe care scria Wisbech. Uitându-mă pe hartă, mi-am dat seama că trebuia să fiu undeva în apropiere de Littleport, iar când am ajuns în sat, am văzut numele pe clădirea gării. M-am uitat după orele trenurilor spre Londra și am văzut că pleca unul la 10.15. L-am prins și am ajuns în Liverpool Street pe la unu fără un sfert. Am intrat într-un bufet, am băut ceva și am cumpărat niște țigări, iar după ce am stat câteva minute, m-am dus la o cabină telefonică din gară și l-am sunat pe Jimmy Hunt, de

la Hammersmith Working Meris Club. Cel care a răspuns la telefon a zis că Jimmy va veni pe la ora 18, așa că am luat metroul spre West End și m-am dus la New Gallery Cinema, unde am văzut „În Which We Serve”. M-am gândit că era mai bine să nu mă plimb atât de curând prin West End la lumina zilei.

Am rămas la cinema până la ora stingerii, apoi l-am sunat din nou pe Jimmy la club. A fost foarte surprins să-mi audă vocea, dar am stabilit să ne întâlnim la stația de metrou din Hyde Park. Când a ajuns, ne-am dus la o cârciumă din apropiere și i-am zis lui Jimmy că am reușit să fug din Jersey și că aveam atâtea lucruri să-i spun, încât m-am gândit că ar fi mai bine dacă mergeam într-un loc mai liniștit. Mă temeam mai ales ca poliția să nu afle că mă întorsesem în țară, așa încât Jimmy a zis că mai bine ne-am duce la una dintre adresele la care se ascundea el, în Sackville Street, unde locuia cu o fată. I-am spus că nu vreau să mă vadă altcineva, așa că a sunat-o și i-a spus să iasă în oraș pentru o vreme, fiindcă avea un prieten care trecea pe la el cu niște afaceri. Era obișnuită să dispară când Jimmy avea de făcut afaceri „dubioase”, așa că nu i s-a părut ceva neobișnuit.

Când am ajuns în apartamentul din Sackville Street, i-am povestit lui Jimmy toată tărăsenia. I-am spus că, în timp ce am fost închis în Jersey, am decis să lucrez pentru spionajul german; că mă trataseră extrem de bine și îmi promiseseră o sumă de bani considerabilă dacă îndeplineam o misiune în Marea Britanie. Aveam la mine 1.000 și mi se promiseseră 15.000 dacă reușeam să sabotez producția fabricii de Havilland. Era o șansă excepțională ca Jimmy să câștige foarte mulți bani și protecția guvernului german pentru a pleca din țară. I-am arătat transmîțătorul pe care îl luasem cu mine și i-am spus că aveam nevoie de un loc în care să-l pot folosi. Jimmy mi-a spus că poliția îl urmărea destul de des în ultima vreme și că se gândea să închirieze o casă în Hendon. Între timp însă, era de preferat ca eu să rămân în

apartamentul din Sackville Street și să stau mai retras.

M-am dus la casa din Hendon sâmbătă și am transmis de acolo pentru prima dată duminică dimineață.

I-am explicat lui Jimmy cât de important era să încep imediat și să obțin materiale pentru actul de sabotaj de la fabrica de Havilland. Am ajuns la concluzia că n-ar fi înțelept ca eu să ies prea mult, în caz că poliția era pe urmele mele, iar Jimmy mi-a spus că în St. Lukes Mews rămăsese niște gelinită din cea pe care o folosiserăm înainte de război.

Într-o zi, în preajma Anului Nou, m-am dus la fața locului cu Jimmy și am cercetat cu privirea întreaga fabrică de Havilland de pe drumul din apropiere. Am văzut că erau trei locuri care ne-am gândit că ar trebui să fie principalele noastre obiective. Am decis să mergem în recunoaștere pe timpul nopții și am intrat pe o poartă nepăzită, care avea doar un pic de sârmă ghimpată. Aproape de sala cazanelor, am dat într-o curte peste șase transformatoare electrice imense. Puteai intra dacă te cățărai pe un zid; ne-am dat seama că, dacă puneam explozibil sub unul sau două transformatoare, puteam opri întreaga producție a fabricii. Ne-am uitat împrejur și am găsit o centrală electrică auxiliară aproape de o clădire aflată lângă piscină; era lipită de un gard înalt, iar înăuntru erau încă două transformatoare, care, evident, generau o putere considerabilă. Am stabilit că trebuia să punem cam 13, 6 kg de explozibil sub fiecare transformator și ne-am gândit să folosim în acest scop două valize.

În seara hotărâtă, ne-am dus acolo pe la ora 19 și am parcat mașina în spatele unui garaj din fața fabricii. Am băut niște cafea într-un loc din apropiere, apoi, ne-am furișat prin grădina unei case din spatele cârciumii și ne-am strecurat prin sârma ghimpată de la poarta nepăzită. Jimmy a ajuns la transformatoarele de lângă piscină, iar eu m-am ocupat de cel de lângă centrala electrică. Am fixat ceasul în așa fel încât fiecare bombă să explodeze după o

oră și am oprit mașina pe șoseaua ocolitoare, la vreo trei kilometri de fabrică. După 55 de minute, am auzit două explozii puternice, la interval de vreo 30 de secunde, îndată ce s-a întâmplat asta, ne-am întors direct la Londra.

A doua zi, am stabilit o întâlnire la „The Hendon Way” cu o fată pe nume Wendy Hammond, care lucra la o filială a companiei de Havilland. Mi-a spus că fusese o harababură cumplită și că oamenii de la fabrică încercau să mușamalizeze totul și să spună că nu se întâmplase nimic. Era clar că se produsese răniți, dar nimeni nu voia să recunoască.

Adesea, Jimmy era cu mine în dormitor când transmiteam și s-a arătat foarte interesat de mesajele pe care le primeam. Era interesat mai ales să știe dacă exista vreo șansă să primească cele 15.000, iar când ați trimis mesajul în care spuneți că era imposibil ca un submarin să mă ia, a devenit cumva agresiv și a început să creadă că șansele de a primi banii erau extrem de slabe. A zis că se va întoarce cu mine la Lisabona și va avea grijă să fie plătit. Din păcate, după cum știți, a fost arestat, bănuț de posesie de gelinită, iar mai apoi a avut loc o razie la Hammersmith Club pentru a afla dacă nu cumva a avut și asociați. A fost eliberat de poliție după ce a fost reținut o săptămână, dar, după aceea, nu prea am mai luat legătura cu el. Din cauza arestării lui Jimmy, nu a fost posibil să vină cu mine și, oricum, ar fi fost mult mai dificil să obțin două seturi de documente de ieșire din țară, așa că a trebuit să vin singur.⁸

Îi era destul de ușor să se țină, în linii mari, de această poveste; problema era să fie tot timpul cu băgare de seamă, dar să pară relaxat, să rămână consecvent, să anticipeze unde anume bătea întrebarea și să fie cu un pas înaintea celui care îi pune întrebări. Ce spusese Robertson? Să nu vorbească repede, să fie vag, să nu spună niciodată o minciună inutilă. Regulile fuseseră ușor de aplicat în sufrageria din Crespigny Road, dar în fața întrebărilor stăruitoare ale experților din Abwehr,

Chapman a simțit cum siguranța lui slăbea, în timp ce adevărul și minciunile se contopeau. Pedantul Masterman îl avertizase: „Viața unui agent secret este destul de periculoasă, dar viața unui agent dublu este infinit mai nesigură. Dacă cineva face echilibristică pe o funie care se leagănă, el este acela, iar o singură alunecare îl poate distruge”. 9 Nimeni nu ar putea să facă echilibristică la nesfârșit cu atât de multe mâini trăgând de funie.

După zece zile epuizante petrecute la Paris, lui Chapman i s-a spus că va merge la Berlin. Călătoria avea să-l ducă în inima nazismului, dar ceva îl făcea să bănuiască și că „îl va duce mai aproape de Graumann” 10. Bănuiala i-a fost confirmată când Albert l-a luat deoparte și i-a spus că, indiferent ce s-ar întâmpla la Berlin, trebuia „să păstreze cele mai interesante detalii ale experiențelor trăite de el în Anglia pentru momentul în care l-ar putea întâlni pe Graumann” 11. Mierosul Albert l-a rugat pe Chapman să pună o vorbă bună pentru el la dr. Graumann.

Trenul spre Berlin era plin ochi cu soldați. Fusesse însă rezervat un compartiment de clasa întâi pentru Chapman și noul său paznic, un ofițer pe care el îl cunoștea cu numele de „Wolf”. Când un maior din armată a insistat să ocupe un loc în compartimentul rezervat, Wolf a chemat poliția feroviară, iar bărbatul furios a fost dat afară, strigând că îi va raporta lui Himmler însuși jignirea adusă.

La Berlin, din gară a fost luat repede și dus la un mic hotel, „La Petite Stéphanie”, departe de Kurfürstendamm³⁶. Interogatoriile sâcâitoare au continuat. Chapman obosea. Neliniștea îi destrăma încrederea. A avut o scăpare. Un anchetator, se pare de la centrala Abwehrului, i-a cerut cu nonșalanță să-i spună cum a construit bomba folosită în actul de sabotaj. Chapman a explicat din nou că bateriile de lanternă atașate la un detonator fuseseră prinse în partea dreaptă a valizei cu bandă adezivă. Bărbatul a izbucnit: înainte, în timpul

---

36 Una dintre cele mai renumite străzi ale capitalei germane (n. red.).

interogatoriilor de la Paris și Madrid, Chapman spusese că atașase bateriile pe partea stângă. Chapman și-a impus să gândească repede, dar să răspundă încet, cum îl învățase Tar: „Am avut două valize – una cu bateriile fixate pe partea dreaptă, iar una cu bateriile pe stânga”. 12 Un moment greu trecuse.

A doua zi, a venit la hotel un ofițer de marină înalt, subțire, care s-a prezentat drept Müller și i-a dat un pașaport german nou, emis pe numele „Fritz Graumann”; locul nașterii – New York;

numele tatălui – Stephan Graumann. Era cel mai clar indiciu că fostul lui șef reintrase în joc. Müller i-a spus lui Chapman să-și facă bagajul și să fie gata de plecare într-o oră: mergeau în Norvegia.

La Bletchley, spărgătorii de coduri urmăreau pe o hartă traseul întortocheat al lui Zigzag, care traversa Europa de la sud la nord: au transmis mai departe noile nume cu care Chapman figura în pașaportul norvegian și în cel german, observând că presupusul act de sabotaj comis asupra vasului „City of Lancaster” îi „sporise cu siguranță prestigiul” 13 în fața șefilor germani.

Exista un singur impediment: bombele nu explodaseră și, cu toate că germanii nu păreau să-l suspecteze pe Chapman, deveneau nerăbdători. „Germami au arătat cel mai mare interes pentru «City of Lancaster» și sunt dornici, firește, să afle dacă actul de sabotaj chiar a avut loc” 14, a avertizat Masterman. Anita, prostituata de la „George’s Bar”, a raportat că Jack, un negru nevoiaș care căuta obiecte de valoare pe plajă și care locuia sub un pod din apropiere, fusese abordat de doi germani, care îi oferiseră 2000 de escudo în schimbul unor informații despre marinarii de pe vasul britanic. Abwehrul încălcase toate regulile pentru a strecura bombele la bordul acestuia, dar vasul era încă intact: Canaris voia rezultate. Ewen Montagu, reprezentantul marinei în Comitetul 20, a lansat un avertisment: „Trebuie să aibă loc o explozie, altfel agentul Zigzag este compromis”. 15

Trebuia înscenat un incident la bordul vasului. Așa s-a născut operațiunea „Bomba neexplodată”.

Victor, lordul Rothschild, a fost un pic dezamăgit când i s-a spus că nu putea arunca în aer „un vas comercial în stare perfectă” 16, dar s-a mulțumit cu „o bubuitură cât mai mare și o grămadă de fum” 17. Ideea unei explozii chiar și moderate la bordul vasului „City of Lancaster” i-a pus sângele albastru în mișcare: „O bubuitură bună ar fi o idee grozavă. Nu știu în ce măsură poți să produci o bubuitură fără să provoci pagube. Presupun că depinde unde are loc bubuitura”. 18

Împreună, Rothschild și Reed au pus la cale un scenariu complex. Când vasul ajungea în Marea Britanie, Reed trebuia să urce la bord deghizat în ofițer vamal, însoțit de un alt agent, deghizat la fel, care va avea la el un dispozitiv exploziv într-o geantă diplomat. Acest agent, „care mai întâi va trece pe la sediul MI5 pentru a fi instruit în manipularea bombei” 19, va pretinde că este în căutare de marfa de contrabandă, va pune bomba în buncăr, va aprinde fitilul și va pleca repede. Când va auzi explozia, agentul „se va arunca jos și se va preface că e rănit la braț, care îi va fi bandajat de șeful său” 20. Apoi, va spune că „el cerceta cărbunele din buncăr, când a auzit un șuierat, urmat de o explozie, care l-a aruncat la pământ”. Echipajul avea să fie interogat apoi, iar bârfele marinarilor aveau să facă restul. „Povestea sabotajului va ajunge la inamic prin câțiva membri ai echipajului”, anticipa Reed.

Operațiunea necesita folosirea unei bombe speciale, care să facă mult zgomot și fum fără să-l ucidă pe agentul MI5 care o declanșa, fără să aprindă cărbunele și fără să scufunde vasul. Rothschild a apelat la prietenul lui pasionat de explozibili, locotenentul-colonel Leslie Wood de la Stația Experimentală a Ministerului de Război. Acesta a făcut rost imediat de un dispozitiv care avea să producă „o explozie zgomotoasă, însoțită de degajarea unui fum roșiatic timp de aproximativ trei minute după aprindere” 21. Wood i-a trimis lui Rothschild un pachet

prin curier: „Ai aici cele trei jucării ale tale: una pentru tine, să o încerci personal, nu în casă! Celelalte două, pentru prietenul tău, să se joace cu ele”. 22

Operațiunea „Bomba neexplodată” se baza pe un plan absurd. Era complicat, riscant și presupunea prea multă prefăcătorie („să bandajezi o rană închipuită introduce în mod accidental o «problemă» inutilă, extrem de periculoasă” 23, a avertizat Masterman). Ideea a fost respinsă, spre marea supărare a lui Rothschild, care și-a vărsat focul detonând singur toate cele trei jucării.

În schimb, bomba trebuia să fie „descoperită” când vasul ajungea la Glasgow, după care toți cei aflați la bord aveau să fie interogați: „Când «City of Lancaster» va ajunge din nou la Lisabona, imbecilii agenți germani vor încerca, bineînțeles, să ia legătura cu membrii echipajului și le va intra în cap (probabil, în cele mai multe cazuri, de la vreun marinar beat) ideea că pe drum s-a petrecut ceva interesant, pentru că a avut loc un interogatoriu neobișnuit când vasul s-a întors în Marea Britanie. Doar de asta e nevoie pentru a-l susține pe Zigzag”. 24

Cum era de așteptat, când vasul a intrat în portul Rothesay³⁷, pe 25 aprilie, o mică armată de la Field Security Police a urcat la bord și a început să scormonească în buncăr, aruncând cărbunele afară, bucată cu bucată. Echipajul care se holba a observat că, „întrucât fiecare bucată de cărbune era aruncată spre doc, toți se fereau” 25. În cele din urmă, după vreo cinci ore, un ofițer, „care era foarte murdar și acoperit cu praf de cărbune” 26, a fost văzut ieșind din buncăr triumfător, „ținând în mână un obiect care arăta ca un bulgăre de cărbune” 27. Apoi, fiecare membru al echipajului a fost interogat, punându-se accent pe călătoria la Lisabona și pe dispariția ajutorului de steward Hugh Anson.

Autosugestia și-a făcut efectul: marinarii, care nu observaseră nimic neobișnuit la fostul lor coleg, au declarat acum că, din clipa când urcase la bord, bănuiseră

---

37 Mic port în vestul Scoției (n. red.).

că Anson era spion german. Și-au amintit de tabachera lui de aur, de teancurile de bani și „lăudăroșenia” 28 lui, de nepriceperea lui în treburile marinărești, de manierele elegante și de aparenta lui educație „mult superioară condiției sale” 29. La interogatoriu au apărut tot felul de detalii sinistre: faptul că se lăudase cu infracțiunile săvârșite, dăduse de băut tuturor și apoi plecase pe furiș de la „George’s Bar”. Apoi, scria până și poezii și citea cărți în franceză. Unul dintre membrii echipajului a prezentat poezia lui Chapman ca dovadă concludentă a formidabilei genialități a bărbatului. „Calitatea poeziei nu corespunde adulării prefăcute a echipajului” 30, a remarcat sec unul dintre anchetatori, dar, pe cei de pe „Lancaster”, dovezile strânse îi duceau la o singură concluzie: Anson era un spion nazist poliglot, foarte educat, care a încercat să-i omoare pe toți cu o „mașinărie infernală” 31 ascunsă în buncăr.

Ca „un impuls dat răspândirii zvonului” 32, echipajul a fost pus să jure solemn că va păstra secretul. Bârfa a cuprins docurile din Glasgow ca un incendiu de pădure, spre încântarea lui Reed: „Aproximativ 50 de oameni îl consideră acum pe Zigzag un agent al inamicului și știu povestea cu bomba, iar vorba va umbla, ceea ce este exact rezultatul pe care [noi] ni l-am dorit”. 33 Zvonul a fost transmis altor marinari, iar de la ei, prin nenumărate baruri, a ajuns pe alte vase, în alte porturi, iar de acolo peste mări. A ajuns chiar și la urechile proprietarului vasului „City of Lancaster”, care s-a învinețit: „Nu are nimic împotriva să ne ajute să plasăm agenți la bord, dar crede că se merge puțin cam departe când aceștia lasă explozibili pe vas”. 34

Din cele mai sordide baruri din Europa, povestea unui important spion german care a încercat să saboteze un vas britanic a ajuns la înaltul Comandament German, la FBI și la cele mai înalte niveluri ale guvernului britanic. O copie a dosarului Zigzag i-a fost trimisă lui Duff Cooper, fostul ministru al informațiilor, care acum se ocupa de

operațiunile sub acoperire din funcția de cancelar al ducelui Lancaster și care, la rândul lui, a arătat-o lui Winston Churchill. Cooper a afirmat că „a discutat destul de amănunțit despre Zigzag cu prim-ministrul, care a arătat un interes considerabil pentru acest caz” 35. MI5 a primit instrucțiuni să dea prioritate cazului respectiv și să-l informeze imediat pe Churchill „dacă și când se va restabili contactul cu Zigzag” 36.

J. Edgar Hoover, șeful FBI, era și el pe urmele lui Zigzag. Prin John A. Limperman, ofițerul de legătură al FBI de la ambasada americană de la Londra, Reed și Rothschild au transmis guvernului american „note informative cuprinzătoare” 37 despre cazul Chapman. „I-am promis domnului Hoover că îi voi oferi informații despre aspectele legate de sabotaj în schimbul atitudinii lor cooperante” 38, scria Rothschild. Chapman devenea repede o vedetă secretă de talie mondială: la Washington și Londra, la Berlin și Paris, isprăvile lui, reale sau false, erau discutate, erau admirate și stârneau uimire.

Acesta a fost momentul în care Zigzag-Fritz, cea mai misterioasă dintre sursele ultrasecrete, a dispărut brusc și complet din traficul telegrafic.

Capitolul 21

Frontul de gheață

Stephan von Groning nu vorbea niciodată despre ororile la care a fost martor în cel de-al doilea stagiul petrecut pe Frontul de Est, dar fusese „profund afectat” 1 de cele trăite. Amintea doar un episod: când a fost trimis să redeschidă o biserică ce fusese închisă de comuniști, într-un sat ocupat de germani. Își aducea aminte cum sătenii au intrat în clădire și au căzut în genunchi. Von Groning nu era un om religios, dar fusese impresionat de această manifestare a cucerniciei în toiul unui război necruțător, în ultimele luni, îmbătrânise cu câțiva ani. Încărunțise, avea fața mai palidă și mai trasă. Mâinile îi tremurau până se linișteau la primul pahar de băutură al dimineții. Mare parte din trufia lui ușuratică se risipise în

vânturile reci ale Rusiei. La 45 de ani, Von Groning începuse să arate ca un bătrân.

Cu toate acestea silueta dreaptă, în haină militară, care aștepta în spatele barierei de la aeroportul din Oslo era încă ușor de recunoscut. „Slavă Domnului că te-ai întors” 2, a zis Von Groning. „Părea sincer emoționat”. În ceea ce-l privește pe Chapman, acesta era sincer încântat să-l vadă pe „bătrân” 3, afecțiunea lui nefiind diminuată de lunile petrecute trădându-l și de intenția de a continua să facă acest lucru. Von Groning i l-a prezentat pe individul dolofan, chel, în uniformă militară drept căpitanul Johnny Holst – acesta fiind numele lui real. Bărbatul a zâmbit vesel și i-a urat lui Chapman bun venit în Norvegia, într-o engleză execrabilă.

În timp ce intrau cu mașina în oraș, Von Groning a explicat că, în curând, Chapman va putea să „se bucure de o binemeritată vacanță” 4, dar, înainte de asta, trebuia interogată pentru ultima dată și apoi trimis un raport complet, definitiv la Berlin.

Von Groning sosise doar cu câteva zile înainte și se mutase într-un elegant „apartament de burlac” 5, în Gronnegate, nr. 8, aproape de palatul prezidențial, unde a deschis acum o sticlă de aquavit³⁸ norvegian pentru a sărbători sosirea în siguranță a lui Chapman. Petrecerea a început. O tânără atrăgătoare, pe nume Molii, a fost primul oaspete sosit, apoi, un german cu înfățișare aspră și o mină inteligentă, pe nume Peter Hiller, și, în sfârșit, Max, o poloneză cu părul lung și bijuterii bătătoare la ochi. Chapman a reținut puține lucruri din prima noapte petrecută la Oslo, dar își aducea aminte că musafirii păreau „bucuroși să-l vadă și erau foarte entuziasmați de succesul repurtat în Anglia”, dar niciunul mai mult decât Von Groning. Când Chapman a întrebat ce se știe de restul echipei de la Nantes, germanul a dat un răspuns vag. Walter Thomas, a zis el, era la Berlin și avea să vină în

---

38 Băutură spirtoasă produsă mai ales în Peninsula Scandinavă (n. red.).

scurtă vreme la Oslo pentru a-și relua misiunea de „companion” al lui Chapman. În sinea lui, Chapman a oftat: tânărul nazist pasionat de dansurile populare englezești era un tovarăș foarte trist și grav. „Bețivul Holst”, care acum se lățea pe o canapea în acordurile unui cântec german de petrecere, părea un camarad mult mai jovial. Curând după aceea, a izbucnit o încăierare între Holst și Hiller din cauza farmecelor lui Molii, iar Chapman și-a pierdut cunoștința.

Interogatoriul a început a doua zi dimineață, în ciuda mahmurelii atât a anchetatorului, cât și a celui anchetat. Von Groning era un anchetator abil. În primul rând, își cunoștea bine subiectul, cunoștea cel mai bun mod de a alimenta vanitatea lui Chapman, știa cum să-l înfurie și cum să-i rănească orgoliul. Pleoapele grele dădeau uneori impresia că era pe jumătate adormit, dar apoi puneă o întrebare cu care îl lovea pe Chapman sub centură și care îl făcea să se precipite. Interogatoriul a continuat timp de două săptămâni, fiecare cuvânt fiind înregistrat și transcris de Molii Știri, femeia de la petrecere, care era secretara filialei Abwehr de la Oslo. Von Groning era neobosit și meticulos, dar era ceva diferit în felul în care îl chestiona pe Chapman, ceva foarte deosebit de interogatoriile dure luate în Spania, în Franța și la Berlin. Von Groning voia ca Chapman să înțeleagă bine ce îl întreba: când făcea o greșală, de cronologie sau legată de cele petrecute, îl ducea frumos înapoi, lămură contradicțiile, apoi mergeau mai departe. Von Groning era de partea lui Chapman; voia ca el să reușească, pentru binele lui Chapman, dar și al lui.

Chapman a simțit schimbarea din relația lor. La Nantes, fusese dependent de bunăvoința lui Von Groning, tânjise după laudele lui, fusese flatat de atenția lui. Rolurile nu se schimbaseră, ci se egalizaseră. Chapman avea nevoie ca Von Groning să-l creadă, iar Von Groning avea nevoie ca Chapman să reușească, creându-se astfel o ciudată și nerostită complicitate. Uneori, bărbatul mai în vârstă părea aproape „patetic de recunoscător” 6 lui

Chapman, fără de care ar fi putut și acum să înainteze cu greu prin zloată și sânge pe Frontul de Est. Von Groning era „mândru de protejatul lui” 7, dar era și dependent de el, iar asta, se gândea Chapman, era „cea mai bună asigurare a lui” 8. Poziția lui Von Groning se prăbușise când Chapman a dispărut; întoarcerea lui ridicase încă o dată prestigiul lui Von Groning în ochii conducerii Abwehrului. Chapman era mai mult decât un spion: era o investiție profesională, „bărbatul care îl «impusese» în serviciul secret german” 9, și amândoi știau asta.

Dependența reciprocă a spionului și a șefului său nu era ceva propriu lui Chapman și Von Groning; era principalul defect al serviciului secret german. Structura descentralizată a Abwehrului le permitea ofițerilor să-și controleze propria rețea de spioni. Wilhelm Canaris îi judeca pe toți, dar filialele și chiar ofițerii din aceeași filială aveau un anumit grad de independență și erau în relații de concurență. În serviciile secrete britanice, ofițerii de caz împărțeau responsabilitatea, deoarece un șef al cărui interes era legat de succesul propriului agent nu putea să-l citească bine pe acel agent. „Integritatea personală absolută și eliminarea tuturor considerațiilor personale reprezintă prima și cea mai importantă condiție a succesului” 10, sublinia Masterman. Dimpotrivă, în Abwehr, fiecare șef era într-atât de ambițios în privința propriului spion, încât putea să-și suprime suspiciunile și să apere loialitatea sau eficiența unui agent în ciuda dovezilor care reflectau contrariul. Chiar și atunci când un spion era inutil sau mai slab, șeful lui nu era dispus să recunoască eșecul, în baza unei presupozitii logice, dar fatale, potrivit căreia, „din motive egoiste, e mai bine să ai agenți corupți sau neloiali decât să nu ai deloc” 1.

Oare Von Groning a citit bine ce a văzut dincolo de ochii albaștri spălăciți ai lui Chapman? De câteva ori, Chapman i-a observat expresia „vigilentă” 12 și s-a întrebat dacă povestea lui nu fusese cumva descoperită de bărbatul acela care îl cunoștea mai bine decât oricine

altcineva. După cum spunea un membru al familiei, „Stephan își forma propria opinie, era secretos și nu le spunea oamenilor ce gândește până nu întrebau” 13. Dacă Von Groning a suspectat că era mințit, că întreaga lui poveste despre actul de sabotaj, atitudinea eroică și fuga din Anglia era o invenție monstruoasă, n-a zis nimic, iar ochii cu pleoape grele au ales să nu vadă acest lucru.

Chapman a fost instalat la „Forbunds”, un hotel mare și confortabil, construit din lemn, în centrul orașului Oslo, care fusese rechiziționat de Abwehr și Luftwaffe. Von Groning i-a dat 500 de coroane drept bani de buzunar și i-a spus că putea primi mai mulți „dacă și când va cere” 14. Recompensa avea să-i fie plătită după ce raportul era scris, trimis la Berlin și aprobat.

Chapman a văzut pentru prima dată ce însemna războiul de ocupație. În Franța, avusese de-a face cu câteva curve, câțiva colaboraționiști și speculanți, dar avusese puține contacte cu alți cetățeni francezi. La Londra, discuțiile lui cu persoane din afara serviciului de securitate fuseseră puține și strict supravegheate. Acum, a văzut stăpânirea nazistă de la o distanță supărător de mică.

Invazia Norvegiei, petrecută în aprilie 1940, a fost rapidă și devastatoare. Națiunea a fost decapitată, iar regele Haakon a fugit în exil, la Londra. Naziștii norvegieni, conduși de Vidkun Quisling, au preluat puterea, formând un guvern-marionetă supus germanilor. Hitler nu avea obiective mărețe pentru Norvegia: voia să o apere de așteptata invazie britanică, să o stoarcă de bani și să o convertească la nazism. Norvegienii n-au cedat însă și au respins fascismul. Presiunile și amenințările au fost înlocuite cu măsuri directe de constrângere. În primăvara lui 1942, Goebbels declara despre norvegienii recalcitranti: „Dacă nu vor învăța să ne iubească, vor învăța cel puțin să se teamă de noi”. 15 Mulți au învățat să se teamă de naziști în teroarea declanșată ulterior de Gestapo, dar și mai mulți au învățat să-i urască. Câțiva au

colaborat, cum vor face mereu unii; extremiștii sau cei mai ambițioși au intrat în partidului nazist norvegian ori s-au oferit voluntari pentru „Regimentul Viking” – unitatea norvegiană folosită de Hitler pe Frontul de Est. Nehotărât, inefficient și fanatic, Quisling a dobândit rara distincție de a fi atât de puternic asociat cu o singură caracteristică – trădarea – încât din numele lui a fost creat un substantiv³⁹. La polul opus, mișcarea norvegiană de rezistență organiza proteste, greve, acte de sabotaj și chiar punea la cale asasinat.

Între extremele colaborării și rezistenței, majoritatea norvegienilor simțeau o aversiune implacabilă, insolentă față de ocupanții germani. Ca semn al împotrivirii, mulți purtau la rever o agrafă pentru prins hârtii. Agrafa este o invenție norvegiană: mica bucată de metal răsucit a devenit un simbol al unității, al unei societăți unite împotriva opresiunii. Furia oamenilor s-a manifestat în mod tacit, prin mici revolte și acte de impolitețe. Ospătarii din restaurante îi serveau mereu pe compatrioții lor mai întâi; norvegienii traversau strada pentru a evita contactul vizual cu un german și vorbeau doar în norvegiană; în autobuze, nimeni nu stătea lângă un german, chiar și atunci când autovehiculul era plin – o formă de nesupunere pasivă atât de enervantă pentru ocupanții nazisti, încât a devenit ilegal să stai în picioare într-un autobuz dacă era un loc liber. Colaboraționiștii erau evitați de prieteni, vecini și familie, rareori li se făceau reproșuri pe față, dar erau marginalizați din punct de vedere social. Grupările de rezistență au numit acest comportament „frontul de gheață”, disprețul colectiv al societății norvegiene, menit să-l îndepărteze pe inamic.

Germanii și colaboratorii lor norvegieni au încercat să se refugieze din fața ostilității în câteva locuri în care puteau să discute unii cu alții, cum ar fi Hotelul „Ritz” și un restaurant mare, redenumit „Löwenbräu”, unde erau

---

39 în limba engleză, quislingînseamnă colaboraționist, trădător (n. red.).

primiți doar germani și colaboraționiști. Chiar și acolo, își amintea Chapman, izolat de restul societății, „aveai o senzație nepăcută” 16. Norvegienii credeau că Chapman era german și îl evitau. Îi răspundeau scurt sau îl priveau cu un dispreț nedisimulat din spatele a ceea ce el numea un „zid de ură” 17. În Franța, nu avusese parte de o asemenea ostilitate. Fire sociabilă, Chapman învăța să se simtă detestat.

Stinghereala lui Chapman era accentuată de senzația că supraveghetorii lui germani îl priveau și ei cu o oarecare neîncredere. Zâmbitorul Johnny Holst îl însoțea peste tot, prietenos, dar vigilent. Germanii cu funcții înalte care veneau și plecau de la Hotelul „Forbunds” „păreau cumva bănuitori și nu erau comunicativi” 18. Întrebările lui viclene despre operațiunile de spionaj se loveau de tăcere. Von Groning îi promisese „libertate deplină” 19. Amândoi știau că libertatea lui Chapman era departe de a fi deplină. Reprezentanții Abwehrului pe care i-a întâlnit nu și-au spus niciodată numele. El n-a trecut nici măcar o dată pragul sediului instituției, un bloc mare din Klingenberggate. Von Groning i-a cerut să se relaxeze și „să nu lucreze” 20. El a presupus că era vorba despre o recompensă, dar, treptat, și-a dat seama că această relaxare impusă era o măsură de precauție, un fel de a-l ține la distanță.

I s-a spus să poarte un pistol, să raporteze dacă simțea că era urmărit și să se asigure că nu era niciodată fotografiat. Fără îndoială, agenții britanici erau cu ochii pe el, l-a avertizat Von Groning, și poate chiar era ținta lor. Dar și germanii erau cu ochii pe el. La fel și norvegienii.

Chapman era la Oslo de câteva zile când Praetorius, bărbatul pe care îl cunoștea sub numele de Walter Thomas, a sosit, în sfârșit, murdar, ciufulit, după o călătorie de trei zile cu trenul, via Suedia, și mai morocănos ca de obicei. Praetorius, proaspăt căsătorit cu Friederike, iubita lui din copilărie, participase, la Berlin, la un instructaj organizat pentru ofițerii care urmau să plece pe Frontul de Est. Era

furios din cauză că, în loc de aceasta, a fost trimis să-l supravegheze pe Chapman. Spre deosebire de Von Groning, care fusese foarte încântat să scape de carnaj, Praetorius se vedea ca un cavaler în vechea tradiție: fiind un nazist și anticomunist înflăcărat, era nerăbdător, zicea el, să „se bată cu roșii” 21 și era hotărât să câștige Crucea de Fier. (Chapman a tras concluzia că Thomas avea un „complex al eroului” 22.) Când făcând propagandă nazistă, când exersând dansuri populare englezești, Praetorius era aceeași prezență constantă, excentrică, lipsită de simțul umorului și profund agasantă. După doar câteva zile, Chapman l-a implorat pe Von Groning să-l facă să plece, dar șeful lui, care îl considera pe Praetorius la fel de enervant, i-a spus că nu are încotro: Berlinul ordonase clar ca tânărul nazist să fie prezent la interogatorii și să îndeplinească rolul de „însoțitor” 23 al lui Chapman. Fără ca vreunul dintre ei să știe, Praetorius întocmea propriul raport.

După două săptămâni dense de interogatorii, Von Groning a luat avionul spre Berlin, având în geantă versiunea finală a poveștii lui Chapman scrisă îngrijit la mașină de Molii Știri, în sfârșit, Chapman putea să se relaxeze, fără să știe că soarta lui era intens dezbătută la sediul Abwehr de la Berlin, unde o parte a serviciului secret german voia ca el să fie recompensat, iar alta, să fie eliminat. Disputa poate fi parțial reconstituită pe baza interogatoriilor la care au fost supuși, după război, membri ai Abwehrului. Cum era și firesc, Von Groning conducea clubul supporterilor, spunând că Chapman îndeplinise „singura misiune de sabotaj reușită vreodată” 24 de secția de sabotaj a Abwehrului de la Paris. Cel mai puternic adversar al său era ofițerul recent desemnat să conducă filiala de la Paris, Von Eschwege, care susținea că Fritz fie era „controlat de britanici” 25, fie era un impostor care, departe de a fi îndeplinit cu succes o misiune, „când s-a dus în Anglia, n-a făcut nimic și a mințit în legătură cu activitățile lui”.

Disputa a fost complicată de o luptă internă pentru supremație și de un conflict între personalități. Potrivit unui ofițer al Abwehrului prezent la discuție, Von Eschwege „părea să aibă această idee, care nu era nouă pentru niciunul dintre noi, potrivit căreia nimic din ce se făcuse până atunci nu era folositor”. Pe de altă parte, Von Groning era înfățișat ca „unul dintre acei indivizi care nu au nevoie de sfaturile altora”. Disputa a ținut cinci zile, până când, în sfârșit, decizia a fost luată, se pare, de Canaris însuși. Abwehrul avea nevoie de o poveste de succes; nu exista nimic care să dovedească faptul că Chapman juca la două capete și existau suficiente dovezi, inclusiv relatările din ziarele englezești, care să-i susțină povestea. Dăduse dovadă de un curaj exemplar în slujba Germaniei și trebuia recompensat, felicitat, răsfățat și supravegheat cu atenție.

Von Groning s-a întors la Oslo „radiind de fericire” 26. Conducerea Abwehrului, a spus el, a decis să-i plătească lui Chapman suma de 110.000 de mărci: 100.000 pentru „treaba bună făcută în Anglia” 27 și încă 10.000 pentru sabotarea navei „City of Lancaster”. Asta însemna cu circa 27% mai puțin decât cele 150.000 de mărci promise inițial, dar tot era o sumă mare și o reflectare corectă a circumstanțelor: Abwehrul era sigur doar într-o proporție de 73% că Chapman spunea adevărul. Ca orice mercenar experimentat, Chapman a cerut să fie plătit „în bancnote” 28, dar Von Groning i-a spus că banii vor fi păstrați „în cont” la sediul Abwehrului din Oslo, de unde Chapman îi putea „retrage când era necesar”. Nu a fost nevoie să adauge că, în acest fel, Chapman avea să fie mai puțin tentat să dispară cu banii. De asemenea, urma să primească lunar 400 de coroane. Chapman a semnat o chitanță, care a fost contrasemnata de Von Groning – acesta era acum nu doar șeful lui, ci și bancherul lui particular.

Scena care a urmat a reprezentat, poate, cel mai ciudat moment din întreaga poveste. Potrivit afirmațiilor

lui Chapman, Von Groning s-a ridicat „solemn” 29 în picioare și i-a dat o cutie mică, din piele. În ea, pe o panglică în culorile roșu, alb și negru, era o Cruce de Fier – *das Eiserne Kreuz*, cel mai înalt simbol al vitejiei. Acordată prima dată în 1813 soldaților prusaci în timpul Războaielor Napoleoniene, Crucea de Fier a fost reintrodusă de kaizer în Primul Război Mondial, iar în al Doilea Război Mondial a devenit un element central al simbolicii naziste, însemnul absolut al curajului arian. Hitler însuși afișa cu mândrie Crucea de Fier care îi fusese acordată când era caporal, în 1914. Göring a primit două, câte una în fiecare război. Fascinația Crucii era atât de mare, încât erau tipărite și colecționate cu aviditate, de copii și de adulți deopotrivă, cărți poștale cu chipul celor mai faimoase persoane care o primiseră. Medalia, a zis Von Groning, era o recunoaștere a „extraordinarului zel și succes” al lui Chapman. Niciun alt cetățean britanic nu a mai primit vreodată Crucea de Fier.

Chapman a fost uimit și, în particular, amuzat de acest neobișnuit gest. „Dacă rămân cu ăștia suficient de mult, s-ar putea să ajung *ReichsmarschalF*, a meditat el cu ironie.

În timp ce ocupația nazistă apăsa tot mai greu asupra Norvegiei, Chapman, care primise ordin să se relaxeze, ducea o viață lipsită de griji: „Ești liber să explorezi zona rurală” 30, i-a spus Von Groning. „Plimbă-te cu iahtul și scaldă-te”. 31 Chapman a făcut ce i s-a spus. În timpul zilei, era lăsat să cerceteze noua locuință, mereu cu Johnny Holst și Walter Praetorius după el. Noaptea, mergeau să bea la „Löwenbräu” sau la „Ritz”. Se zicea că următoarea lui misiune putea presupune o traversare a mării, astfel că Holst „a fost pus la dispoziția lui să-l învețe să manevreze un iaht”. Holst era instructor de radiotelegrafie, dar putea să iasă cu iahtul sau să meargă la băut în orice moment, „amânând cursurile oricând voia”. Noul însoțitor al lui Chapman era un tip ciudat, cultivat și rafinat în multe privințe, dar nepriceput în altele. Vorbea daneza și

norvegiana, îi plăceau muzica și marea. Când era foarte beat (adică de cele mai multe ori), putea fi agresiv și morocănos; când era doar amețit (adică în restul timpului), era sentimental și plângăreț. Suferea de o formă acută de delirium tremens, iar mâinile îi tremurau tare. Holst avea o relație cu o altă secretară a Abwehrului, o nemțoaică pe nume Irene Merkl, care făcuse parte dintre cei ce desfășuraseră activități subversive în Norvegia înainte de invazie. „Dacă britanicii vor veni vreodată în Norvegia, ea va fi împușcată”, remarcă Holst cu mândrie.

Von Groning, conștient de înclinația lui Chapman spre plictiseală, i-a spus „să-și împrăspăteze cunoștințele de Morse”, astfel că, într-o dimineață, a fost escortat la școala radiotelegrafiștilor, aflată într-o casă mare din Oslo, ale cărei camere de la etaj fuseseră împărțite în boxe, fiecare având o ușă încuiată. Cei care se pregăteau să devină spioni erau aduși la ore diferite și încuiăți, în așa fel încât să nu se vadă niciodată unii pe alții. A fost testată viteza cu care putea telegrafia Chapman. Agentul a fost declarat bun, dar cam „ruginit”, după care a fost zorit să plece. Evident, nu aveau încredere să-l lase singur cu un post emițător.

Viața în Oslo se desfășura într-un mod plăcut. Se părea că Chapman nu trebuia să învețe sau să facă prea multe. Un fotograf pe nume Rotkagel, fost director al unei fabrici Leica⁴⁰, a fost chemat să-l învețe să facă fotografii, iar englezul a primit un aparat propriu cu film. Lui Chapman i se părea ciudat faptul că era „privit ca un expert”; din când în când, era consultat în probleme de sabotaj, „i se cerea să dea sfaturi ca urmare a isprăvilor lui”, iar Von Groning îl prezenta cu mândrie demnitarilor germani veniți în vizită drept „bărbatul care a fost deja acolo pentru noi”, într-o zi, mai în glumă, mai în serios, Chapman i-a spus lui Von Groning că vrea „să cumpere o barcă”. În loc să respingă ideea, germanul a scos imediat

---

40 Renumită firmă germană producătoare de aparate de fotografiat, fondată de Ernst Leitz în 1914 (n. red.).

un teanc de bani. De la șantierul lui Evanson, cu ajutorul și cu sfatul lui Holst, a cumpărat o iolă suedeză, un mic și elegant vas cu pânze, cu o cabină mică, ideal pentru navigația prin fiorduri. Pe măsură ce zilele treceau, regimul de supraveghere părea să se relaxeze; Holst și Thomas nu-l mai urmăreau la fiecare pas. Ba chiar i se dădea voie să navigheze singur, ceea ce putea avea consecințe dezastruoase în momentul în care, în ciuda sfatului dat de Holst, a ieșit în larg în fiordul Oslo și și-a pierdut velele într-o furtună. A fost remorcat înapoi în port, dar, în loc să se râdă de prostia lui, această aventură a părut „să-i crească prestigiul” 32 printre germani.

Chapman era un om elogiât, un captiv liber, bogat și fără ocupație; ar fi trebuit să fie fericit. Frontul de gheață îl făcuse însă să-și piardă entuziasmul. Privirile glaciale ale norvegienilor, senzația de ireal, amplificată de propriul joc dublu, produsese o schimbare. La Nantes, fusese mulțumit să profite de situație, dar acum, când ducea o viață de falsă bonomie și de lux furat împreună cu tovarășii lui germani, se simțea afectat de disprețul apăsător al norvegienilor, un „popor cu adevărat curajos, patriot” 33.

Hotelul „Ritz”, o clădire cu fațadă clasică, de culoare crem, cu balcoane din fier forjat, situată în cartierul exclusivist Skillebekk, fusese cândva apanajul bogătașilor din Oslo; acum, era refugiul preferat al unei alte elite, formate din ocupanți și colaboraționiști. În fiecare seară, ofițeri din SS, Gestapo și Abwehr se întâlneau aici cu recruți din Regimentul Viking și cu membri ai guvernului Quisling.

Într-o seară de la sfârșitul lui aprilie, Chapman bea la barul din lemn de mahon de la „Ritz” când, la o masă din colț, a văzut două tinere râzând. Când una dintre ele a scos o țigară, Chapman s-a dus imediat și i-a oferit foc. „*Bitteschön*” ⁴¹34 – fata a clătinat din cap, i-a aruncat o privire plină de dispreț și și-a aprins singură țigara. Chapman a observat că, de aproape, era „foarte

---

41 Corect bitteschön. Aici, are semnificația unui refuz (n. red.).

atrăgătoare” 35, cu trăsături delicate și ochi mari, cu pupile aproape incolore. Fără să se descurajeze, Chapman și-a tras un scaun. Era francez, a mințit el, și scria un articol pentru un ziar parizian. A mai cumpărat niște băutură; le-a făcut pe fete să râdă. Holst s-a alăturat grupului și a început să vorbească în norvegiană cu cealaltă fată, al cărei nume era Mary Larsen, în timp ce Chapman s-a apucat să o curteze pe prietena ei blondă, în franceză și în engleză. În cele din urmă, ea i-a spus că se numește Dagmar. Încet, aproape imperceptibil, gheața a început să se topească. Chapman a invitat-o la cină. Ea a refuzat categoric. Chapman a insistat. În cele din urmă, ea a cedat.

Doar mult mai târziu, Chapman a stat și s-a întrebat de ce o fată frumoasă, care îi ura pe germani ar fi ales să bea în cel mai vestit loc de întâlnire a naziștilor din oraș.

Capitolul 22

Fata de la „Ritz”.

Dagmar Mohne Hansen Lahlum s-a născut în Eidsvoll, o mică localitate rurală din sud-estul Norvegiei, unde a fost semnată constituția Norvegiei în 1814. Fiică de cizmar, Dagmar era oricum, numai puritană nu și, încă de la o vârstă fragedă, localnicii bârfitori o vedeau, în general, prea drăguță și cu gura prea mare pentru comuna lor respectabilă. Vecinii bombăneau că își dădea aere și că o va sfârși prost. Lui Dagmar nu-i plăcea să locuiască în Eidsvoll, pretinzând, cu oarece justificare, că nimic interesant nu se mai întâmplase acolo de la 1814. Studia cu atenție revistele pe care i le trimitea o mătușă din Oslo și încerca să reproducă ultima modă folosind ea însăși acul și ața, visând să evadeze de acolo: „Era tânără, voia să vadă lumea, să învețe englezește și să danseze”. 1

Cu puțin înainte de război, la 17 ani, Dagmar și-a împachetat puținele lucruri pe care le avea, s-a dus la oraș și a găsit de lucru ca recepționeră la un hotel din capitală. S-a înscris la un curs seral de manechine și a învățat să meargă relaxat și să-și legene șoldurile. Privise, îngrozită

și puțin neliniștită, șirurile de soldați germani invadatori mărșăluind pe Karl Johans Gate⁴², dar, la început, ocupația n-a prea afectat-o. Noaptea, în micul ei apartament din Frydentundsgate, citea cărți despre artă și poezie și realiza modele complexe de îmbrăcăminte. „Voia să se perfecționeze”. 2 La fel ca Chapman, „era dornică de aventură” 3.

Pe prima a regretat-o repede. A cunoscut un bărbat mult mai mare ca ea, pe nume Johanssen, care părea experimentat și sofisticat, și s-a măritat cu el, primind o zestre de 20.000 de coroane de la tatăl ei. Johanssen voia ca Dagmar să gătească și să facă curățenie, ca o *haustrau*⁴³ supusă, dar ea nu se gândea deloc la așa ceva. L-a părăsit și și-a cerut zestreă înapoi; Johanssen a refuzat. În seara în care l-a cunoscut pe Chapman, Dagmar sărbătorea a douăzeci și una aniversare cu cea mai bună prietenă a ei, Mary, și toasta pentru începerea procedurii de divorț.

Deși Dagmar avea să fie marea pasiune a lui Chapman din timpul războiului, puține relații pot avea un început mai nefericit. Ea a crezut că Chapman era un inamic invadator, dar a recunoscut că era fermecător. Fiindcă Dagmar fuma țigări „Craven A”, avea o tabacheră lungă din abanos, purta tocuri înalte și rochii îndrăznețe, la modă, el și-a închipuit că era doar o amatoare de plăceri. Amândoi se înșelau amarnic. Dagmar Lahlum, manechin și croitoreasă, lucra în secret și ca agent al Milorg, mișcarea norvegiană de rezistență. Deși niciunul dintre ei nu știa, Eddie Chapman și noua, „frumoasa și adorabila” 4 lui iubită luptau de aceeași parte a baricadei.

Chapman s-a umflat repede în pene. Și-a schimbat puțin povestea, n-a mai pretins că e jurnalist francez și i-a spus că e german, născut și crescut în SUA. A răsfățat-o pe Dagmar cu tot luxul pe care îl putea oferi un Oslo ocupat. Nu își mai croia singură hainele, pentru că el îi cumpăra

---

42 Strada principală din Oslo (n. red.).

43 Gospodină (germ.) (n. red.).

orice își dorea. A dus-o cu barca prin fiorduri; au înotat goi în apa rece ca gheața și au făcut dragoste în pădure. Ca întotdeauna, iubirea și loialitatea lui Chapman se schimbau în funcție de starea lui de spirit. Era loial Marii Britanii, dar fericit să fie curtat de naziști; le era loial șefilor din MI5, dar îl considera pe Von Groning, bărbatul pe care îl trăda, drept cel mai bun prieten al său; era încă logodit cu Freda, dar îndrăgostit de Dagmar. Von Groning observa și aproba cu interes cum înflorea relația amoroasă. Un spion îndrăgostit era un spion care putea fi manipulat, iar Dagmar - în privința căreia nu aveau suspiciuni - putea fi o monedă de schimb foarte utilă. Era exact aceeași socoteală pe care MI5 o făcuse în legătură cu Freda.

Deși Dagmar părea îndrăgostită, Chapman a simțit la ea încordare și un pic de teamă, ceva tainic, care o făcea să fie prudentă. Evident, nu credea că era american de origine germană și, adeseori, îl întreba cum de dobândise un accent atât de ciudat. Refuza să-l însoțească în restaurante frecventate de norvegieni. Pe stradă, compatrioții se holbau la ea, văzând o norvegiană ținându-se de mână cu un german, iar ea roșea foarte tare. Bârfitorii au observat cu acreală că Dagmar fuma țigări americane procurate de pe piața neagră și avea o garderobă nouă, scumpă. „Pentru că avea haine frumoase, toți au presupus că era nazistă. Era regulă: dacă aveai bani, erai colaboraționist”. 5 Chapman vedea cum compatrioții ei o disprețuiau în mod subtil pe Dagmar; i-a simțit suferința și stinghereala și l-a durut. Într-o seară, la „Löwenbräu”, un membru al Regimentului Viking a făcut o remarcă tăioasă despre Dagmar, pe care el a auzit-o. În clipa următoare, norvegianul era la pământ, Chapman snopindu-l în bătaie pentru acel „afront fantezist” 6. Johnny Holst a trebuit să îl scoată de acolo. Din vorbele ei, era evident faptul că Dagmar era „anti-Quisling” 7, dar el știa că, pe la spate, norvegienii îi spuneau „târfă nazistă” 8. Prins în capcana propriilor minciuni, Chapman dorea cu înfocare să-i spună adevărul, dar s-a abținut, știind că

adevărul putea să-i omoare pe amândoi.

Precaritatea situației s-a accentuat când Chapman a fost chemat la Von Gröning într-o seară și a fost prezentat unui bărbat înalt, cărunț, îmbrăcat într-un costum englezesc ce părea scump. S-a prezentat drept „doctor König” într-o engleză excelentă cu accent american și părea să cunoască povestea lui Chapman îngrijorător de bine. Atitudinea lui rece și privirea „ca de șoim” 9 erau profund tulburătoare. Chapman a dedus că trebuia să fie „un soi de psiholog” 10. Fără niciun preambul, König s-a lansat într-un interogatoriu detaliat, care, evident, fusese pregătit „pentru a-i testa seriozitatea” 11. Chapman era vânat.

König: „Unde ai putea să lași un pachet important în Londra?” 12

Chapman: „La The Eagle Club, în Soho”.

— La cine l-ai lăsa?

— La Milly Blackwood, a zis Chapman repede. Într-adevăr, Milly fusese proprietara clubului, dar, din fericire pentru el, aceasta era moartă acum.

— Unde ai ascunde un mesaj secret pentru un alt agent?

— Într-o cabină telefonică sau într-o toaletă publică.

— Unde ți-ai lăsat emițătorul?

— Am adresa unei case, în grădina căreia, lângă un anumit copac, l-am îngropat.

Anchetatorul s-a oprit și l-a privit lung pe Chapman:

— Mă ocup de un agent care, în scurt timp, va pleca în Anglia într-o misiune. S-ar putea să aibă nevoie de el.

Brusc, Chapman și-a dat seama că i se întindea o cursă. Aparatul era, desigur, într-un dulap în Whitehall, iar omul nostru nu avea cum să-și contacteze șefii britanici ca să le ceară să-l îngroape. Pentru ascunziș, putea să dea o adresă inventată, dar dacă germanii trimiteau un agent să-l caute și nu găsea nimic, adevărul avea să iasă la iveală. Nimeni din MI5 nu se gândise la acest lucru. Chiar și lui Von Groning îi scăpase, sau poate că alesese să-l ignore.

Era oare o cacealma? Să îndrăznească să riposteze? La început a fost vag, apoi iritat, plângându-se că era „nedrept” să i se dea aparatul unui alt agent. „Mă aștept ca într-o zi să fiu trimis înapoi în Anglia” 13, a vociferat el. Nu era un argument prea convingător. Abwehrul putea să-i găsească ușor un alt transmitător. Anchetatorul cu păr cărunt i-a aruncat o privire rece. A fost un „moment neplăcut” 14, a zis Chapman bagatelizând în mod evident cele întâmplate.

În seara aceea, bărbatul cu păr cărunt l-a însoțit pe Chapman la un restaurant liniștit. A început să-i dea să bea coniac și, „din când în când, puneă întrebări ciudate” 15. Chapman s-a îmbătat, dar nici pe departe atât de tare pe cât părea. Spre sfârșitul serii, față-de-șoim vorbea și el împleticit și părea mai „inofensiv” 16, dar, în timp ce Chapman se clătina pe picioare, bărbatul l-a pironit cu privirea fără să clipească. „Nu ești complet sincer” 17, a zis el. Chapman l-a privit și el o clipă în ochi, apoi a zâmbit: „Știu”. 18

A doua zi dimineată, când Chapman s-a întors în apartamentul din Gronnegate, vizitatorul cu păr cărunt dispăruse, iar Von Groning era bine dispus. „Doctorul a fost foarte mulțumit de răspunsurile și de informațiile tale”, a zis el cu nonșalanță. „Ai trecut testul”. 19

Au mai existat teste. După câteva zile, într-o seară, când Chapman stătea singur la „Löwenbräu” așteptând-o pe Dagmar, o norvegiană de vreo 45 de ani s-a așezat lângă el și s-a prezentat drept Anne. Au început să vorbească în germană. Anne a făcut o remarcă despre accentul lui. Chapman i-a spus că fusese crescut în America. Au început să vorbească în engleză, pe care ea o stăpânea la perfecție. Cu voce joasă, Anne a început să se plângă de ocupație, de lipsa alimentelor și de soldații germani aroganți. Chapman a ascultat, dar n-a zis nimic. Ea l-a invitat la cină. El a refuzat politicos. Îndată ce a sosit Dagmar, Chapman s-a ridicat repede și i-a spus că ei pleacă. După alte câteva zile, a văzut-o din nou pe Anne la

„Löwenbräu”. Era beată criță. Chapman și-a întors privirea, dar ea l-a văzut, a pornit împleticindu-se spre el și i-a spus printre dinți: „Cred că ești spion britanic”. 20 Remarcă a fost făcută suficient de tare ca să fie auzită de la masa alăturată. Când Chapman i-a relatat incidentul lui Von Groning, germanul a remarcat simplu: „Las-o în seama mea”. 21 Chapman și-a spus că acea Anne trebuie să fi fost un agent provocator al germanilor; dar poate că era o membră a rezistenței, care îi pune la încercare loialitatea, iar el o demascase. N-a mai văzut-o niciodată.

Războiul subteran lua amploare. Într-o după-amiază, când Chapman și Dagmar beau ceai în camera lui, o explozie puternică a zguduit hotelul. Chapman a îndesat într-o valiză cele câteva lucruri pe care le avea și a coborât în fugă scările cu Dagmar, alăturându-se mulțimii din stradă care privea uimită cum ardea ultimul etaj al clădirii. Pompierii au venit și au început să stingă focul, în modul cel mai ineficient cu putință, stropind cu apă peste tot, în timp ce mulțimea îi lua în derâdere și se bucura. Chapman s-a gândit că scena era demnă de un film al fraților Marx⁴⁴. Până să-și termine pompierii treaba, Hotelul „Forbunds” era o ruină. Dagmar a dispărut de lângă Chapman și s-a întors câteva clipe mai târziu. „E mâna britanicilor” 22, a șoptit ea.

Chapman și supraveghetorii lui s-au mutat în altă parte, în Kapelveien, nr. 15, o casă conspirativă din Grafsin, o suburbie din nordul capitalei, care avea să devină echivalenta norvegiană a casei din Crespigny Road, cu Holst și Praetorius în rolurile lui Backwell și Tooth. Amintindu-și de aranjamentul domestic cu Freda, Chapman a îndemnat-o pe Dagmar să se mute acolo. La început, ea s-a opus. Compatrioții ei aveau s-o disprețuiască și mai mult, numind-o „femeie întreținută” 23. Și apoi cine avea să plătească chiria? Chapman a râs, explicându-i că existau „suficienți bani pentru amândoi”

---

44 Actori americani de vodevil și de film, activi în prima jumătate a secolului al XX-lea. Reprezentanți de seamă ai genului burlesc (n. red.).

24. Dagmar s-a mutat cu el.

Într-adevăr, bani erau destui, dar nu la discreție, iar Chapman cheltuia într-un ritm uimitor. Von Groning era foarte bucuros să-i dea bani când cerea; ba chiar l-a încurajat pe Chapman să cheltuie cât mai mult, să dea petreceri, să-i cumpere lui Dagmar orice își dorea și să plătească de fiecare dată nota. Exista un scop în risipa pe care o făcea Von Groning prin Chapman. După ce avea să cheltuie toți banii, Chapman trebuia să se întoarcă la treabă; un spion sărac, la fel ca un spion îndrăgostit, era mai ușor de manipulat.

Ca de obicei, Chapman nu știa câți bani mai avea, dar nu era atât de nepăsător, încât să-i scape un alt aspect al aranjamentelor financiare ale lui Von Groning: germanii îi umblau la bani. Dacă Chapman cerea, să zicem, 10.000 de coroane, Von Groning accepta, îl puneă să semneze o chitanță, dar apoi îi dădea poate jumătate din sumă. Indiferent cât cerea, Von Groning îi dădea întotdeauna mai puțin și „băga în buzunar diferența” 25. Speculațiile lui Von Groning la bursa de valori fuseseră dezastruoase, dar, în Chapman, acesta găsisese o investiție care îi aducea un profit substanțial, și nu doar din punct de vedere profesional. Până atunci, Chapman îl privise pe Von Groning ca pe mentorul lui, integru, aristocrat, invulnerabil. Acum, se convinsese că și el era un escroc, dar era bucuros să îl lase pe șef „să se servească” 26. Niciunul dintre ei nu făcea vreo aluzie la ceea ce știau că se întâmplă, înțelegerea lor tacită formând un alt fir din rețeaua complicității.

Imaginea casei din Kapelveien, nr. 15 ar fi putut fi o ilustrație dintr-o carte de basme nordice – o casă mare, din lemn, la distanță de drum, în mijlocul unei grădini mari, pline cu pomi fructiferi și tufe de coacăze. Trandafirii se cățărau pe acoperiș. „Era un loc încântător” 27, își amintea Chapman. Pe ușă era o plăcuță pe care scria un nume, „Feltman”. La fel ca în Franța, noua lui casă aparținuse cândva unor evrei. Chapman s-a întrebat într-o

doară ce s-o fi întâmplat cu ei.

Joshua și Rachel Feltman emigraseră în Norvegia din Rusia în anii 1920. Deschiseseră o frizerie, apoi, un magazin de haine. Se descurcaseră bine. În 1927, Joshua cumpărase casa din Grafsin. Rachel nu putea avea copii, dar adoptase un nepot, Herman, și îl crescuse ca pe fiul ei. Vecinii îi primiseră bine. Apoi, a venit oroarea.

La fel ca toți ceilalți, familia Feltman fusese martoră la invazie cu o neîncredere crescândă și o teamă din ce în ce mai mare. Joshua era un bărbat masiv, pașnic, care vedea tot ce este mai bun în om. Și naziștii erau oameni, zicea el. La început, părea a avea dreptate. Apoi, la începutul lui 1942, familiei Feltman i s-a ordonat brusc să plece din casă. S-au mutat într-un apartament, deasupra magazinului. Herman, acum în vârstă de 24 de ani, și-a îndemnat părinții să se refugieze în Suedia neutră: germanii începeau să-i adune pe evrei, iar din Europa începuseră să sosească informații despre atrocități îngrozitoare. Joshua a șovăit, iar Herman a hotărât să plece singur, să pregătească terenul pentru părinți. Împreună cu un prieten evreu, a luat trenul spre Stockholm. Când s-au apropiat de graniță, soldații naziști au urcat în tren și au început să ceară documentele. Din acte se vedea că Herman era evreu. A sărit din trenul aflat în mișcare, și-a rupt o mână și și-a fracturat coloana vertebrală. Era încă în spital când germanii l-au arestat și l-au trimis în Polonia.

Fără să știe de soarta fiului lor, Joshua și Rachel încă șovăiau, dar când naziștii au început să strângă la un loc mica comunitate a evreilor norvegieni, au fugit. Milorg s-a oferit să-i ajute să ajungă clandestin în Suedia: un grup de partizani trebuia să-i ducă pe jos la graniță și să-i treacă în siguranță dincolo. Joshua și-a luat în spate lucrurile și au plecat. Nimeni nu știe exact ce s-a întâmplat mai departe. Poate că partizanii au râvnit la cele câteva bunuri personale din ranița lui Joshua. Poate că ghizii lor erau colaboraționiști acoperiți. La scurt timp după ce Chapman

și Dagmar s-au mutat în Kapelveien, nr. 15, cadavrele soților Feltman au fost găsite în pădure, aproape de granița suedeză. Câteva săptămâni mai târziu, singurul lor fiu, Herman, a fost gazat și incinerat la Auschwitz.

Leife Myhre, de 17 ani, care locuia la numărul 13, i-a văzut pe noii vecini mutându-se. Sâmbăta dimineată, făcea diverse treburi pentru Joshua Feltman, iar Rachel Feltman îi dădea biscuiți. Îi plăceau soții Feltman, „erau cinstiți, muncitori, sinceri” 28, și îi ura pe germani. Inițial, la numărul 15 s-au mutat niște ofițeri germani, dar acum alți vecini le luaseră locul. Purtau haine civile, iar peste gard îi auzea vorbind în engleză. Dădeau petreceri mari, apoi aliniau sticlele și trăgeau în ele. Uneori, împușcau șobolani în grădină. „Erau într-o formă fizică foarte bună. Într-o zi, a sunat telefonul și l-am văzut pe unul dintre ei alergând în grădină și sărind în casă pe o fereastră deschisă ca să răspundă”. 29 Fără voia lui, Leife a fost impresionat. N-a vorbit niciodată cu nimeni din casă, decât o singură dată, după ce s-a mutat norvegiana. „Era foarte atrăgătoare și nu cu mult mai mare ca mine. Odată, când am văzut-o pe stradă, am oprit-o și i-am spus: «Știi, n-ar trebui să ai de-a face cu germanii ăia.» Ea s-a uitat în jur, a roșit și apoi mi-a șoptit: «Știi, nu lucrez pentru ei.»” în expresia ei era ceva ce Leife n-a uitat niciodată – jenă, dispreț, teamă.

Chapman, iubitul femeii, și paznicii lui s-au instalat fericiți în casa frumoasă furată de la soții Feltman. Într-o seară, Chapman a surprins cu aparatul de fotografiat o scenă casnică: Dagmar îi cosea un nasture la sacou în camera de zi, cu o expresie timidă sau, poate, ferindu-și în mod intenționat privirea; Holst, inconștient din cauza băuturii, stătea pe canapea, cu mâinile vârate în pantaloni, zâmbind stupefiat. Chapman câștiga mereu întrecerile de tir din grădină pentru că Holst nu putea să țină ca lumea o armă din cauza afecțiunii de care suferea. Între timp, Praetorius exersa dansuri populare britanice în veranda din spate. Uneori, venea la cină Von Groning. Lui Dagmar i s-a spus că vizitatorul burtos era un jurnalist belgian.

Într-o dimineață, Von Groning a apărut la ei și i-a spus lui Chapman că vor pleca la Berlin în câteva ore ca să se întâlnească cu „anumite persoane care aveau legătură cu organizația de sabotaj și [care erau] interesate de povestea lui” 30. Seara, s-au cazat la Hotelul „Alexandria” din Mittelstrasse, apoi s-au dus cu mașina la un apartament în care așteptau trei bărbați: un *Hauptmann* în uniforma Wehrmachtului, un locotenent-colonel din Luftwaffe și un ofițer SS în haine civile, care era, fără îndoială, beat și care, pe durata întâlnirii, „a avut tot timpul treabă cu o sticlă de coniac” 31. I-au pus lui Chapman câteva întrebări vagi despre fabrica de Havilland și despre alte posibile ținte ale unor acte de sabotaj în Marea Britanie, mai ales despre amplasamentul unei „instalații vitale, care trebuia înlocuită cu una adusă din America”. Chapman a spus cu înțelepciune că orice fabrică militară era foarte bine păzită. În timp ce specialiștii au fost preocupați de această idee care le dădea de gândit, s-a mai deschis o sticlă de coniac. Când au terminat-o, întâlnirea s-a încheiat.

Von Groning era palid, declarându-se „dezgustat de toată povestea”: colonelul era un tâmpit, iar SS-istul era cherchelit. Chapman a fost și el cumva derutat de ciudata întâlnire, dar aceasta îi furnizase o informație utilă: mai-marii săi din Germania plănuiau în mod evident să-l trimită într-o altă misiune în Marea Britanie. Dacă era așa, trebuia ca, la întoarcere, să prezinte ceva celor din MI5.

Chapman nu stătuse chiar degeaba în acea perioadă petrecută în țara fiordurilor, deoarece, în timp ce se plimbase cu ambarcațiunea în jurul orașului Oslo, completase tăcut chestionarul pe care îl avea în minte. A notat posibile ținte ale aviației britanice – depozite de muniții, rezervoarele uriașe din istmul Eckberg, în care Luftwaffe ținea carburantul, porturile în care erau trase și realimentate submarinele. A memorat chipurile persoanelor importante pe care le-a întâlnit, numele pe care le-a aflat, adresele clădirilor importante ale

administrației germane și trăsăturile informatorilor și colaboraționiștilor care se învârteau prin baruri. „Totul depinde de posibilitățile care ți se vor oferi” 32, îi spusese Rothschild. Încet, pe ascuns, Chapman a schițat în minte o hartă a ocupației germane din Oslo.

Într-o după-amiază, după întoarcerea lui de la Berlin, Chapman și Dagmar au luat mica iolă și au pornit în larg, alunecând la umbra castelului Akershus și îndepărtându-se pe întinderea fiordului Oslo. Cu Chapman la cârmă, au trecut pe lângă șantierul naval Aker, au luat-o spre peninsula Bygdoy, limba de pământ care pătrunde în golful Oslo, curbându-se ca un semn de întrebare. La aproape doi kilometri de port, Chapman a aruncat ancora și au coborât pe o plajă mică, cu prundiș, pe care nu se aflau decât niște colibe de pescari părăsite.

Bygdoy era cel mai select domeniu din Norvegia, o enclavă cu intrare păzită, împărțită în mai multe proprietăți, printre care și una aparținând coroanei. Acum, aici își avea domiciliul Vidkun Quisling. Cei doi au străbătut o porțiune de teren acoperită cu pădure deasă și au găsit o potecă ce ducea în vârful colinei, unde se afla o vilă uriașă din piatră, care aparținuse cândva unui milionar norvegian, iar acum era fortăreața privată a lui Quisling și sediul său administrativ. O numise Gimle, după marele palat din mitologia scandinavă în care sufletele dreptilor trăiau pe vecie. Cu Dagmar de mână, Chapman a ținut-o prin pădure, ocolind proprietatea, până când au ajuns în apropierea unui turn cu mitralieră, care păzea o intrare. Dincolo de poartă, o alee mărginită de tei ducea spre vilă; a măsurat cu privirea gardurile din sârmă ghimpată și i-a numărat pe paznicii înarmați.

Întorși la ambarcațiune, Chapman a deschis o sticlă de coniac, a ridicat pânzele și, în timp ce tăiau valurile, i-a dat lui Dagmar cârma, iar el a schițat o hartă a proprietății Quisling și a dispozitivelor de apărare a acesteia; Tar Robertson avea să fie foarte interesat. Chapman nu a putut explica niciodată când sau măcar de ce a decis să-i

mărturisească lui Dagmar adevărata lui identitate. Poate că, pur și simplu, n-a mai suportat să mai mintă. Ulterior, a negat că fusese „sub influența alcoolului în acel moment” 33, ceea ce înseamnă că era cel puțin un pic amețit. Fără îndoială că frontul de gheață a jucat și el un rol. Dagmar fusese marginalizată de propriul popor ca o „târfă nazistă” 34: ea, Chapman și câțiva din rezistența norvegiană știau că nu era așa, dar el vedea ce efect avea acest lucru asupra ei. Chapman știa că „risca să o piardă dacă continua să se dea drept german” 35, iar păstrarea lui Dagmar părea mai importantă decât orice altceva.

Chapman a tras la țarm mica iolă. În amurg, ținând-o pe Dagmar în brațe, a mărturisit: i-a spus că era spion britanic, că nemții credeau că era agent german și că, în scurt timp, se va întoarce în Marea Britanie într-o misiune. Dagmar a fost intrigată: tot timpul bănuise că nu era german. Mai presus de toate, era ușurată, pentru că această dezvăluire îi dădea posibilitatea să-și clarifice propriile motive și sentimente. Își permisese să fie agățată de un bărbat fiindcă crezuse că acesta era german și putea avea informații utile pentru rezistență, dar și pentru că era arătos, fermecător și generos. Acum, cunoscându-i adevărata identitate, putea să-l iubească fără să se rușineze. A fost curioasă să afle „detaliile muncii pe care Chapman o făcea pentru britanici” 36, dar el a susținut că ea ar trebui să știe cât mai puțin. A pus-o să jure că nu va spune nimănui. Ea a acceptat și a dus secretul pe lumea cealaltă.

Așa a fost recrutată neoficial Dagmar Lahlum în serviciul secret britanic. „Ai putea fi utilă”, i-a spus Chapman. Von Groning părea să o simpatizeze; ea trebuia să profite de orice moment în care era „singură cu el” și să-l facă să vorbească liber; de asemenea, putea ajuta la strângerea de informații despre ceilalți membri ai Abwehrului de la Oslo.

Mărturisirea făcută de Chapman lui Dagmar a fost un act de credință, dar și un pariu nebunesc. Ura ei față de

germani părea la fel de sinceră ca sentimentele pe care le nutrea pentru el; Chapman nu credea că fusese plantată de germani la „Ritz” ca momeală. Dar nu putea fi sigur. A testat-o, cerându-i să găsească locul în care se afla sediul Abwehrului din Oslo, lucru pe care Chapman îl știa deja. Dacă reușea, însemna că spunea adevărul; în caz contrar, probabil că el avea să fie deja într-o închisoare a Gestapoului sau mort. Dagmar a acceptat provocarea cu entuziasm.

Următoarele zile au fost agitate. Chapman a lăsat-o intenționat pe Dagmar singură, în compania lui Praetorius, Holst sau Von Groning, apoi le-a studiat chipurile, căutând o „schimbare de atitudine” care putea indica o trădare. Nu a detectat nicio urmă de bănuială. La două zile de la dezvăluire, Dagmar i-a spus în șoaptă că aflase ceea ce voia el: sediul Abwehrului era în Klingenberggate, nr. 8, iar șeful filialei era un ofițer de marină, cu patru galoane pe mânecă. Chapman a început să respire mai ușor. Nu doar că Dagmar părea a fi cinstită, ci se putea dovedi un agent de primă clasă, un ajutor formidabil pentru agentul Zigzag.

Dagmar părea să fie la curent cu tot felul de lucruri interesante; în plus, îi era de foarte mare folos. Un bărbat care fotografia o instalație militară dădea de bănuț, dar ce putea fi mai firesc decât un tânăr care îi face poze iubitei lui norvegiene? Von Groning a dat o petrecere pentru Chapman în apartamentul lui când acesta a împlinit 29 de ani: Thomas i-a dăruit un aparat de radio, Holst, o scrumieră din fildeș, iar Von Groning, o reproducere după Van Gogh. Dagmar a făcut un tort și o mulțime de poze cu cheflirii, ca amintire. În noaptea aceea, Chapman a urcat la mansarda casei din Kapelveien, nr. 15, a dat la o parte tabla care proteja grinda din lemn de lângă coșul de fum și a ascuns acolo filmul: acesta conținea un întreg dosar fotografic al echipei Abwehrului de la Oslo, „obținut cu discreție” de o norvegiană distrată, drăguță, pe care nimeni nu putea să o suspecteze vreodată de spionaj.

Cooperarea dintre Eddie Chapman și Dagmar Lahlum

în domeniul spionajului era și o alianță indirectă între serviciile secrete britanice și mișcarea clandestină norvegiană. Dagmar făcuse aluzie la legăturile ei cu mișcarea de rezistență, pe care evenimentele ulterioare le-au confirmat. Într-o seară, se aflau în apropiere de universitate: avea loc o demonstrație studențească împotriva ultimei încercări de nazificare a

Eddie Chapman, 16 decembrie 1942.

Fotografie făcută în Lagărul 020, centrul secret de interogare pe timp de război al MI5, la câteva ore după

parașutarea lui în Cambridgeshire.

Chapman în Lagărul 020, cu fața murdară după ce a aterizat într-un câmp cu țelină.

Chapman în 1942, de Crăciun, în casa din Crespigny Road, nr. 35 a MI5. Fotografie făcută de Allan Tooth, unul

dintre paznicii săi.

Dacă fotografia anterioară ni-l înfățișează pe Chapman zâmbind, aceasta ni-l arată mai posomorât - oglindire, poate, a toanelor lui violente.

Page 1: Personal details of Chapman, including name, date of birth (12.4.1917), and address (30 Upper Richmond Road, Dublin). It features a black and white portrait of a man and a small rectangular stamp with a crown and the word 'GREAT'.

Page 2: A large empty grid for administrative use, with a circular official seal on the right side.

Act de identitate irlandez falsificat de naziști pentru Chapman, una dintre cele două cărți de identitate false pe care le avea la el în 1942. Fotografia, făcută la Nantes, îl înfățișează pe Chapman ca pe o vedetă de matineu.

Permisul de marinar falsificat de MI5 pentru Chapman, pe numele lui Hugh Anson, fost tovarăș de nelegiuiri.

Panel 2: Particulars of Holder. Includes fields for (1) Surname (Anson), (2) Christian or First Names (Hugh), (3) Date of Birth (5/11/1912), (4) Place of Birth (Belfast), (5) Colour of eyes (Blue), (6) Complexion (Fair), (7) Height (5 ft 10 in), (8) Distinguishing Marks (None), and (9) Nationality (Irish).

Panel 3: Photograph of Holder. A black and white portrait of a man with a white ID number 'R267987' at the bottom.

Panel 4: Particulars of Certificate. Includes (10) Certificate No. (R 267987), (11) Certificate held (Yes), (12) Rank or Rating (not a certificated Officer), (13) National Service Registration No. (M.M. 677-164729), and (14) Is holder an Armed Forces Reservist? (No).

Bottom section: FINGERPRINTS. LEFT-HAND FINGERPRINTS (Plain impressions of four fingers), THUMB PLAIN IMPRESSIONS (LEFT and RIGHT), and RIGHT-HAND FINGERPRINTS (Plain impressions of four fingers).

Jersey în timpul ocupației: un sergent de poliție britanic primește ordine de la un ofițer nazist.

Norvegia în timpul ocupației: Vidkun Quisling, colaboraționist și marionetă a naziștilor, trece în revistă Regimentul Viking, compus din voluntari naziști norvegieni.

Intrarea în Fort de Romainville, fortăreața pariziană din secolul al XIX-lea transformată în lagăr de concentrare nazist.

Faramus (dreapta), circa 23 de ani, în lagărul morții de la Mauthausen-Gusen.

Anthony Charles Faramus în rolul unui prizonier de război în filmul

The Colditz Story (1955).

Bombardierul Mosquito în timpul producției, la fabrica de avioane de Havilland din Hatfield, comitatul Hertfordshire.

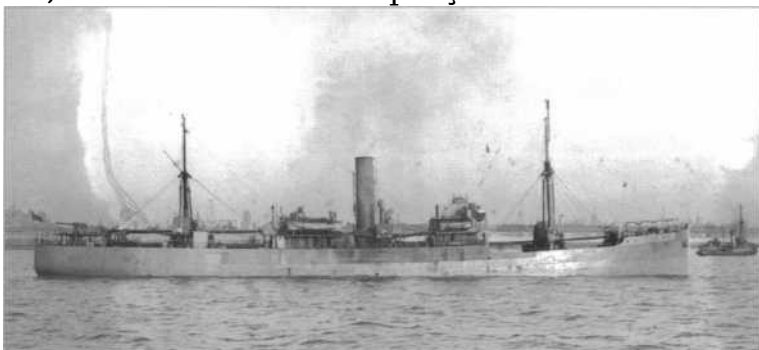
Un avion Mosquito - „Minunea de Lemn” - este pregătit pentru un raid asupra Germaniei.

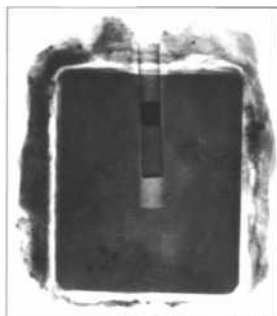
Fabrica de avioane de Havilland, cu aparate Mosquito pe aerodromul din spate. Cei doi bărbați rezemați de perete ar putea fi Allan Tooth și Paul Backwell, paznicii lui Chapman.

Simularea actului de sabotaj care trebuia să vizeze fabrica de Havilland: peste clădiri s-au tras prelate pictate în așa fel încât să semene cu pagubele produse de o explozie, iar în zonă a fost împrăștiat moloz.

Vasul comercial „City of Lancaster”, de 3.000 de tone, comandat de căpitanul Reginald Kearon, care l-a dus pe Chapman la Lisabona.

Bomba de cărbune construită de inginerii naziști din Lisabona, pe care Chapman a acceptat s-o ia la bordul vasului „City of Lancaster”.

Radiografie a bombei de cărbune, în care se vede detonatorul cilindric al explozibilului învelit în material plastic și vopsit în așa fel încât să semene cu o bucată de cărbune.

Fotografia falsificată trimisă la Lisabona în 1944, în cadrul operațiunii de intoxicare „Squid”. Rigla are 45 cm, dar pare să aibă doar 15 cm, astfel încât grenada antisubmarină nu pare a avea decât o treime din dimensiunea reală.

Rittmeister Stephan von Gröning (alias doctor Graumann), aristocraticul șef german al lui Chapman.

Stephan von Gröning, tânăr ofițer în „Dragonii Albi”,
c. 1914.

Oberleutnant Walter Praetorius (alias Thomas),
principalul supraveghetor german al lui Chapman - un
fanatic nazist, pasionat de dansurile populare englezești.

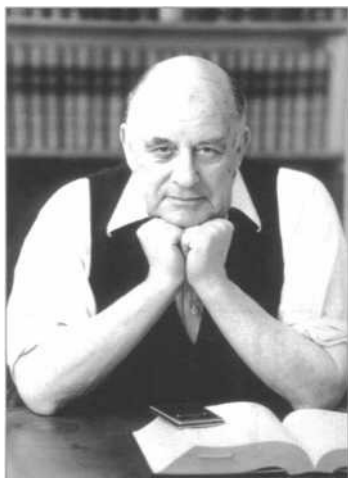

Karl Barton (alias Hermann Wojeh), principalul instructor de sabotaj de la „La Bretonniere”.

Franz Stoetzner (alias Franz Schmidt), agentul german cu accent londonez care a spionat în Marea Britanie înainte de război, când lucra ca ospătar la Londra.

Colonelul Robin „Ochi-de-Tinichea”.

Stephens, comandantul Lagărului 020: anchetator, adept al unei discipline stricte și psiholog amator.

Victor, lord Rothschild: pair, milionar, om de știință, șef al secției de explozibili și sabotaj a MI5 în timpul războiului. Rothschild și Chapman au descoperit o pasiune comună pentru explozii.

John Cecil Masterman: profesor la Oxford, autor de romane polițiste, sportiv și expert în spionaj; intelectualul din spatele sistemului de agenți dubli.

Jasper Maskelyne, prestidigitatorul angajat de Ministerul de Război britanic pentru a-i păcăli pe germani.

Maiorul Ronnie Reed, un inginer discret și genial de la BBC, devenit primul ofițer de caz al lui Chapman.

Reed folosind echipamentul radio german al lui Chapman.

Dagmar Lahlum, iubita norvegiană a lui Chapman, recrutată neoficial de acesta în numele MI5.

Betty Farmer, femeia pe care Chapman a abandonat-o la „Hotel de la Plage” în 1938. „O să plec, dar întotdeauna o să mă întorc”.

Freda Stevenson, fotografiată aici cu Diane, fiica ei și a lui Chapman. Se poate ca aceasta să fi fost poza trimisă

lui Chapman la închisoarea din Jersey.

Desen făcut pe perete, în mansarda vilei „La Bretonniere”, sediul școlii germane de spioni din Nantes, care pare a fi imaginea lui Betty Farmer, iubita lui Chapman. Autorul pare a fi însuși ucenicul spion.

Caricatura lui Hitler înfățișat ca un morcov în mansarda vilei „La Bretonniere”: dovada că Von Gröning s-ar putea să fi încurajat o atitudine lipsită de respect față de Föhrer.

La Bretonniere” Fotografia, făcută de Stephan von Groning în 1942, a rămas în portofelul său tot restul vieții.

Chapman după întoarcerea sa în Marea Britanie în 1944.

Chapman într-un bar din West End, cu Billy Hill, cap al lumii interlope, care își spunea „Regele din Soho”, și cu boxerul George Walker (dreapta).

Schimonosindu-se în uniformă SS, ținută pe care nu a purtat-o de fapt niciodată.

Chapman protestând în 1953, după ce încercările de a-și publica memoriile sub formă de foileton într-un ziar n-au dat roade, acest lucru fiind interzis de Legea secretelor de stat.

Crucea de Fier decernată lui Eddie Chapman de Führerul recunoscător pentru „succesul lui excepțional”. Niciun alt cetățean britanic nu a mai primit această decorație.

Chapman în toată splendoarea, pozând cu Rolls-Royce-ul său. În calitate de corespondent onorific în materie de infracțiuni al ziarului *Sunday Telegraph*, Chapman s-a specializat în a-i avertiza pe cititori să-i evite pe cei ca el.

sistemului de învățământ. Brusc, a sosit poliția, care

a început să-i ridice pe liderii studenților. Dagmar a arătat spre un tânăr care era luat de polițiști și a spus încet că era membru al Jossings, un grup de rezistență. Arătând legitimația emisă de SS, Chapman a intervenit și „a obținut eliberarea imediată a tânărului prieten al lui Dagmar”, nu înainte însă de a se certa „pe stradă cu un soldat german și cu un ofițer german”.

Pe 10 iulie 1943, în timp ce se plimbau braț la braț prin Oslo, Dagmar i-a spus lui Chapman să aștepte în stradă, apoi s-a repezit într-o tutungerie. S-a întors după câteva minute fără nimic, îmbujorată și entuziasmată, șoptindu-i: „Aliații au invadat Sicilia”. Informația nu fusese difuzată de radioul norvegian, iar Dagmar nu ar fi putut s-o obțină decât pe căi clandestine. Luată la întrebări de Chapman, „ea a dat de înțeles, fără să dezvăluie numele vreunui dintre contactele ei, că informația îi parvenise prin intermediul organizației patriotice Jossings”.

Încă o dată, Chapman s-a întrebat cine pe cine pusese ochii în barul de la „Ritz”.

Capitolul 23

Consultant în sabotaj

La sfârșitul verii lui 1943, când răcoarea a început să se lase peste fiorduri, Chapman a fost chemat la apartamentul lui Von Groning și i s-a oferit un contract pentru „o nouă misiune de sabotaj” 1 în Marea Britanie. Chapman trebuia să semneze deasupra liniei punctate, i-a spus germanul afabil, împingând pe birou o foaie de hârtie și desfăcând capacul stiloului său de argint. Contractul era similar cu primul, iar lui Chapman i se promitea aceeași recompensă financiară. L-a citit atent și l-a dat înapoi, spunând politicos că „nu considera oferta suficient de importantă” 2 și că avea deja destui bani.

Von Groning a fost uimit, apoi s-a infuriat. A izbucnit o ceartă violentă, germanul subliniind cu amărăciune că, fără susținerea lui, Chapman ar fi putrezit încă în închisoarea de la Romainville sau ar fi fost mort. Chapman a rămas ferm pe poziție, spunând că afacerea nu era prea

clară, că doar un act de sabotaj nu merita și că banii erau insuficienți. Refuzul lui era, parțial, un șiretlic menit să amâne despărțirea de Dagmar, dar și o încercare de a obține o misiune mai explicită, care să-l ducă înapoi la șefii lui britanici. Instrucțiunile lui Robertson fuseseră clare: află ce vor germanii, și vom ști ce le lipsește. Autoritatea lui Von Groning fusese definitiv compromisă de dependența lui de Chapman, iar acesta era un moment hotărâtor în relația dintre patron și protejat. Acum, Von Groning avea nevoie de spionul lui mai mult decât avea nevoie Chapman de el. Germanul s-a înfuriat și a îngăimat, amenințând cu tot felul de pedepse, până când fața i s-a învinețit, iar venele gâtului i s-au umflat. În cele din urmă, l-a lăsat pe Chapman să plece, spunându-i că i se va tăia din bani. Chapman a ridicat din umeri: dacă venitul lui era redus, atunci și Von Groning avea să piardă.

„Impasul” a ținut o săptămână. Unul câte unul, ceilalți membri ai filialei, Praetorius, Holst și chiar secretarele, l-au abordat pe Chapman și i-au vorbit despre furia lui Von Groning și despre teribilele consecințe ale refuzului său de a semna contractul. Chapman s-a ținut bine, spunând că „urmărea să obțină un angajament mai important și mai bun și că nu va accepta ceva atât de vag”. Când Von Groning i-a tăiat fondurile de tot, Chapman a răspuns printr-o scrisoare înverșunată, spunând că, dacă germanul avea să continue așa, el era pregătit să se întoarcă la Romainville și să-și înfrunte soarta.

Von Groning a cedat, așa cum Chapman știa că trebuia să se întâmple. Germanul a plecat la Berlin și s-a întors a doua zi „bine dispus”. Șefii Abwehrului îi dăduseră lui Chapman o nouă misiune importantă, în schimbul „unei recompense consistente”. Avea să fie trimis înapoi în Marea Britanie ca să afle de ce inamicul câștiga războiul submarinelor.

În primii trei ani ai conflictului, submarinele germane făcuseră ravagii în transporturile Aliatilor. Vânănd în „haită”, ele loveau cu o eficiență formidabilă, după cum

știa din proprie experiență și Chapman, înainte să dispară nevăzute și, adeseori, neatinse. În ultima vreme însă, bilanțul se schimbase, iar submarinele erau atacate și scufundate într-o proporție alarmantă. Germanii nu știau nici acum că fusese spart codul Enigma. În schimb, Berlinul era de părere că britanicii concepuseră probabil un sistem sofisticat de detectare a submarinelor, care le permitea să le descopere de la suprafață, iar apoi să acționeze, fie evitându-le, fie atacându-le. Misiunea lui Chapman era să identifice acest detector de submarine, să afle cum funcționează, să-l fotografieze, să-l fure dacă se putea și să-l ia cu el în Germania. Pentru asta avea să primească 600.000 de mărci, plus 200.000 de mărci convertite în moneda preferată de el și o funcție de comandă într-o filială a Abwehrului din Europa ocupată.

Era vorba despre o avere aproape incredibilă, despre un premiu pentru o misiune, teoretic, irealizabilă și despre o afirmare sonoră a credinței germanilor în calitățile și loialitatea lui Chapman. La început, a ezitat, spunând că nu știa nimic despre aspectele tehnice ale misiunii și că „trebuia să fie instruit ce să caute”. Toate aveau să se aranjeze, a zis Von Groning cu complezența unui om a cărui investiție era pe cale să aducă un profit uimitor.

Pentru a găsi acea fabuloasă armă, Chapman avea să afle cele mai ascunse secrete ale războiului submarin dus de germani. De la Berlin, a sosit un document care conținea toate informațiile, „cunoscute sau prezumate”, despre acel presupus detector de submarine. După câteva zile, a fost escortat de Holst și Von Groning în portul norvegian Trondheim, unde trei ofițeri foarte bănuitori, din serviciul de informații al marinei germane, i-au înfățișat puținele lucruri pe care le cunoșteau despre capacitatea Marii Britanii de a detecta submarinele. Britanicii, au spus ei, păreau să folosească un fel de reflector parabolic cu „rază ricoșată” pentru a afla poziția submarinelor; de asemenea, detonatoarele folosite la grenadele submarine ale britanicilor păreau să aibă încorporat un dispozitiv

pentru măsurarea distanței față de țintă și, astfel, explozia lor avea efecte maxime. Germanii nu știau cum funcționa exact sistemul britanic de radiolocație (sonarul de mai târziu); ei bănuiau că folosea un „dispozitiv cu raze infraroșii”, televiziunea sau o tehnică de detectare și măsurare a căldurii emanate de submarine.

Chapman a rămas cu „impresia că oamenii respectivi știau foarte puține despre dispozitivele noastre de detectare a submarinelor” și erau „extrem de îngrijorați” din cauza acelei arme secrete în stare să descopere submarine, noaptea sau ziua, de la o distanță de „până la 200 de mile”. Un submarin, ziceau ei, fusese „atacat pe vreme rea, cu ceață deasă”, lucru considerat imposibil până atunci. Pierderile suferite erau „foarte mari”, iar situația se agrava. Ofițerii au recunoscut că habar nu aveau de unde apăruse dispozitivul cu pricina, dar i-au dat „adresa unui atelier mecanic din Kensington, care se putea să-l fabrice” 3. Pe parcursul discuției, în timp ce Chapman lua notițe, ofițerul superior „s-a uitat la el permanent și a spus că l-a mai văzut undeva” 4.

Întors la Oslo, Chapman a fost chemat la o întâlnire cu *Kapitanzur-See* Reimar von Bonin, șeful Abwehruului din Norvegia ocupată. A fost prima și ultima dată când s-au întâlnit, în timpul mesei de prânz, în marile apartamente ale lui Von Bonin din Munthesgate, ofițerul german, care chelea și era îmbrăcat în uniformă completă, cu patru galoane aurii pe mânecă, i-a explicat că dispozitivul folosit de britanici împotriva submarinelor era atât de precis, încât putea detecta un submarin aflat pe fundul mării, cu motoarele oprite, și că britanicii foloseau probabil „un aparat cu raze X” 5.

Misiunea era programată pentru martie 1944. La fel ca înainte, Chapman urma să fie parașutat într-o zonă izolată a Marii Britanii, cu tot echipamentul necesar. După ce identifica sau, și mai bine, după ce punea mâna pe dispozitiv, trebuia să fure o mică luntre pescărească de pe coasta de sud a Angliei și să vâslească vreo zece mile în

larg, de unde urma să fie „luat de cinci hidroavioane și dus pe coasta Europei” 6. Aparent, Abwehrul credea că Chapman va putea, pur și simplu, să fure o barcă în plin război și să plece cu ea: asta demonstra fie ignoranță, fie credință în talentul de infractor al lui Chapman, fie ambele lucruri. A fost dus la Bergen, unde, vreme de trei zile, a fost instruit de căpitanul portului „în folosirea unui busole de pe un mic cuter” 7.

Pregătirile pentru aruncarea lui Chapman în războiul de pe mare au fost întrerupte însă de izbucnirea unui alt fel de ostilități: un alt război pentru supremație, de data aceasta, în interiorul înaltului Comandament German. În decembrie, un ofițer superior german de aviație sosise de la Berlin, declarând că „Chapman era exact genul de om pe care Luftwaffe îl căuta pentru a-l trimite într-o misiune” 8. Luftwaffe avea propriile planuri cu privire la vestitul spion britanic și propriile idei fixe. O altă misiune a fost dezvăluită: așa cum submarinele Germaniei sufereau din cauza folosirii unui nou dispozitiv de detectare, tot așa avioanele de vânătoare de noapte ale britanicilor păreau să câștige războiul aerian cu o nouă tehnologie secretă. La bordul unui avion britanic doborât fusese găsit un sistem radar necunoscut până atunci: după prăbușire, nu mai rămăsese mare lucru din aparatura respectivă pentru a o putea reconstitui, dar era destul pentru ca Luftwaffe să-și dea seama că avea de-a face cu o nouă armă periculoasă. Era vorba probabil despre radarul creat de americani, AI 10 (Airborne Interceptor Mark 10), folosit de avioanele de vânătoare și bombardierele britanice, în special de avioanele Mosquito, de la sfârșitul lui 1943. „Nicio recompensă nu va fi prea mare dacă vei putea obține o fotografie sau planurile acestui dispozitiv”, i s-a spus lui Chapman.

Cu câteva luni înainte, Chapman trezise mari suspiciuni. Acum, când Germania nazistă era în defensivă, părea să fie omul de succes al Abwehrului, curtat atât de marină, cât și de aviație, „fiecare dorindu-și ca misiunea ei

să aibă prioritate”. Von Groning a intervenit în dispută: misiunea navală trebuia să aibă prioritate (iar marina urma să susțină financiar operațiunea); radarul avioanelor de vânătoare de noapte avea să fie un obiectiv secundar.

Chapman s-a trezit pus la treabă: ca un fel de profesor emerit de spionaj, ținea seminarii în calitate de „consultant onorific în metode de sabotaj” 9, în fața unui public select, format din spioni, folosind atacul fictiv asupra fabricii de Havilland drept caz de manual. Înainte, nu era lăsat să se apropie de emițător, iar acum i se cerea să-i învețe telegrafie pe doi tineri islandezi, Hialti Björnsson și Sigurdur Nordmann Juliusson. Germania credea că Islanda putea deveni rampa de lansare a unei invazii a Aliaților pe continent, așa încât Abwehrlul începuse să creeze o rețea de spionaj islandeză. Cei doi fuseseră recrutați în Danemarca de un anume Gubrandur Hlidar, un veterinar cam ciudat, „mai interesat de practicarea inseminării artificiale, în care era specializat, decât de spionaj, în care nu era specializat” 10. Recrutarea lui Björnsson și a lui Juliusson de către Hlidar demonstrează că acesta ar fi trebuit să rămână la eprubetele lui, pentru că cei doi nu aveau stofă de spion: deși erau foarte binevoitori, erau și remarcabil de obtuși. A fost nevoie de câteva săptămâni de instruire intensă până să învețe tehnicile elementare de radiotelegrafie.

Ultimii rămași din gașca formată în Franța au început să se împrăștie care încotro. Relația dintre Von Groning și Praetorius, niciodată amicală, se deteriora constant, nervosul și țăfnosul Praetorius acuzându-l pe Von Groning că ar complota ca să-l țină la Oslo pentru a-i refuza viitorul eroic care îl aștepta în armată. În cele din urmă, după repetate insistențe pe lângă autoritățile superioare de a fi trimis în altă parte, și-a văzut îndeplinită dorința. Praetorius a fost încântat de noua lui funcție, deși aceasta nu era asociată în mod normal cu fioroasa mașinărie de război nazistă, cu atât mai puțin cu eroii teutoni de odinioară: Praetorius era de mult timp convins de efectele

terapeutice și culturale ale dansurilor populare englezești. Cumva, reușise să convingă autoritățile germane de acest lucru și a fost numit instructor de dans în Wehrmacht.

Când Chapman l-a întrebat unde s-a dus tânărul nazist, Von Groning i-a spus, cu o expresie dezgustată, că „era în turneu în Germania, învățându-i pe militarii germani dansul cu săbii, dansuri scoțiene etc., pe care le-a deprins când a fost în Anglia” 11. Von Groning era amuzat, dar uimit: decizia de a-l trimite pe adjunctul lui pe ringul de dans era încă o dovadă a faptului că înaltul Comandament German încăpuse pe mâinile unor proști. După câteva săptămâni, Praetorius a trimis o poză cu el dând lecții de dans soldaților (din păcate, aceasta nu s-a păstrat). Bărbatul căruia Chapman îi spunea Thomas fusese un camarad enervant și pedant, dar și un izvor de excentricități distractive. Chapman a simțit o urmă de regret când nazistul-dansator și-a pus în valiză costumul alb și pantofii de dans și a ieșit din viața lui pentru totdeauna.

Când erau singuri seara, Chapman și Von Groning făceau planuri de viitor; nu legate de spionaj, ci genul de planuri pe care vechii prieteni le fac împreună pentru a se încuraja în momentele grele. Au căzut de acord să deschidă amândoi un club sau un bar la Paris: Chapman avea să fie administrator, iar Dagmar, animatoare. Un asemenea local, a dat de înțeles Von Groning, ar fi fost „cel mai bun paravan pentru continuarea activităților” 12 după război. Amândoi știau că era o fantezie. În condițiile în care Praetorius fusese dat la o parte, Von Groning s-a relaxat și a devenit mai deschis. Nu se mai simțea obligat să declare un șovinism în care nu credea, nici să-și ascundă părerile despre nazism: „Hitler nu mai este câtuși de puțin la cârma operațiunilor militare” 13, zicea el. „Acestea se află în totalitate în mâna generalilor germani și nimeni nu mai vede scris «eu, Hitler, ordon...» în ordinele armatei...” 141-a mărturisit lui Chapman că îl admirase mereu pe Churchill și că, pe ascuns, asculta BBC

în fiecare seară în pat. Când s-a transmis că mai mulți ofițeri britanici au fost împușcați în Stalag III⁴⁵, „și-a exprimat dezgustul” în mod fățiș. Ba chiar „a dat glas opiniilor sale antihitleriste în public” și i-a spus lui Chapman despre repulsia pe care i-o provoca uciderea în masă a evreilor europeni. Sora lui, Dorothea, adoptase de curând o fetiță evreică pentru a o salva de la gazare.

Von Groning era un patriot german de modă veche, hotărât să câștige războiul, dar la fel de hotărât să se opună ororilor nazismului. Asemenea puncte de vedere nu erau neobișnuite la membrii Abwehrului. Wilhelm Canaris avusese grijă să numească oameni care îi erau loiali mai degrabă lui decât partidului nazist și există dovezi că, aproape încă de la început, el și alții din Abwehr au conspirat împotriva lui Hitler. Canaris angajase evrei în Abwehr, pe alții îi ajutase să fugă și se crede că a furnizat Aliatilor informații secrete despre intențiile germanilor. Puternica rivalitate dintre Abwehr și SS crescuse constant, pe fondul acuzațiilor potrivit cărora Canaris era defetist, dacă nu chiar trădător. Șeful Abwehrului a fost înlăturat de fapt de la comandă și, în scurt timp, avea să sufere consecințe extrem de dramatice din cauza loialiștilor naziști.

Pe măsură ce ziua plecării se apropia, Chapman și Dagmar făceau și ei planuri. Din clipa în care i se destăinuise în barcă, Dagmar „știa că, într-o zi, o va părăsi pentru a se întoarce în Anglia” 15. Și ei își făceau idei fanteziste despre viitor, imaginându-și clubul pe care aveau să-l deschidă la Paris, copiii pe care urmau să-i aibă și locurile în care vor merge după război. Dagmar avea să fie în continuare agenta lui după ce el va pleca. Trebuia să păstreze legătura cu diverși membri ai Abwehrului și, în general, „să fie foarte receptivă la orice fel de informații care, mai târziu, ar putea prezenta interes” 16. El urma să

---

45 Este vorba, probabil, despre lagărul de prizonieri de război Stalag Luft III, creat de germani în martie 1942, în provincia Silezia Inferioară (azi, în Polonia) (n. red.).

aranjeze ca britanicii să intre în contact cu ea de îndată ce nu avea să mai fie niciun pericol, dar nu trebuia „să aibă încredere în nimeni, decât dacă era abordată de cineva care, drept parolă, avea să rostească numele ei complet – Dagmar Mohne Hansen Lahlum” 17. Din moment ce urma să lucreze ca agent britanic, a spus Chapman cu emfază, Dagmar trebuia plătită.

Așa cum celor de la MI5 le lăsase instrucțiuni să aibă grijă de Freda, acum, Chapman a început să se îngrijească de soarta lui Dagmar. Prin Von Groning, trebuia să i se plătească lunar o indemnizație de 600 de coroane din contul lui, până la noi dispoziții. De asemenea, trebuia să i se ofere un loc în care să stea. Von Groning a acceptat imediat: atât timp cât Dagmar se afla sub protecția germanilor, loialitatea lui Chapman era asigurată. Holst a fost trimis să găsească o locuință adecvată, iar Dagmar a fost instalată imediat într-un apartament mic și confortabil din Tulensgate, la nr. 4 a. Acum, Chapman avea două femei sub protecția a doua servicii secrete, aflate în tabere diferite.

La 8 martie 1944, după unsprezece luni de la sosirea în Norvegia, Chapman a urcat într-un avion cu destinația Berlin, prima oprire în drum spre Paris și Anglia. Despărțirea de Dagmar a fost sfâșietoare. Chapman înfrunta un viitor nesigur și o lăsa pe Dagmar într-o situație foarte periculoasă, angajată și plătită în secret ca agent britanic neoficial, dar „întreținută” în aparență de Abwehr. Dacă trădarea lui Chapman era descoperită, și ea avea să fie bânuită de germani. Dacă Germania pierdea războiul, compatrioții ei puteau să se răzbune pe ea pentru că „fraternizase” cu inamicul. Dagmar a plâns, dar i-a spus ferm că nu se temea. Dacă norvegienii aveau să o ia în răs, ea avea să le spună „să-și vadă de treaba lor” 18; dacă „doamnele bârfitoare” 19 din Eidsvoll voiau să cotcodăcescă și să mormăie în bucătăriile lor, n-aveau decât. Ea i-a promis că își va ține cuvântul, iar el, că se va întoarce la ea într-o bună zi.

În timp ce se îndreptau în viteză spre Berlin, Von Groning și Chapman au recapitulat detaliile misiunii. La fel ca înainte, codul lui avea să fie de „tip dublă transpoziție” 20, bazat pe cuvântul-cheie ANTICHURCHDISESTABILISEMENTARIANISM (Chapman nu le făcuse niciodată viața ușoară germanilor care îi recepționau mesaje). Zilele și orele transmisiunilor urmau să fie stabilite folosind o formulă bazată pe un fragment dintr-un vers al cântecului *Take Me Back to Dear Old Blighty*, din Primul Război Mondial - „Liverpool, Leeds sau Birmingham, nu-mi pasă... ” 21. Mai rămăsese doar să stabilească un indicativ de control, un cuvânt sau o frază care să indice faptul că nu era stingerit de nimic. Chapman alesese deja. Mesajele libere urmau să conțină întotdeauna cuvântul DAGMAR, echivalentul indicativului FFFFFF, folosit în prima misiune. Von Groning a informat cu promptitudine Parisul și Berlinul: „Dacă mesajul nu includea cuvântul «Dagmar», agentul era controlat”. 22

Indicativul de control al lui Chapman era și un avertisment codificat pentru șefii lui germani: dacă lui Dagmar i se întâmpla ceva, tot aranjamentul cădea.

Capitolul 24

Prânz la „Lutétia”.

Zigzag dispăruse și se credea că a murit A apărut o mică speranță când sursele ultrasecrete au raportat că filialei Abwehr de la Lisabona i se ceruse „să ofere o adresă de acoperire pentru Fritzchen la solicitarea Berlinului” 1. Solicitarea cu pricina nu a primit niciodată răspuns, iar Fritzchen nu a mai fost pomenit niciodată. Cei care ascultau traficul radio și spărgătorii de coduri de la Bletchley au continuat să urmărească frecvențele încercând să dea de urma agentului. Churchill însuși a cerut să fie informat dacă reapărea. N-a apărut însă nimic: nimic de la Chapman însuși, niciun semn de la sursele ultrasecrete că agentul german „Fritz” era încă activ și nicio semnalare a prezenței acestuia de către spionii SOE răspândiți în toată Franța ocupată. Filiala de la Nantes

părea să se fi închis, iar numele lui Von Gröning nu a mai apărut în traficul radio al Abwehrului. Probabil că Chapman cedase la interogatoriu. Faptul că nu reușise să arunce în aer vasul „City of Lancaster” stârnise, poate, bănuieli sau poate că fusese trădat de vreo cârțiță britanică. Deși oameni ca Masterman și Robertson nu erau sentimentali, gândul la suferințele pe care le-ar fi putut îndura Chapman înainte de execuție nu le dădea pace.

Într-o dimineață rece de primăvară, pe coasta stâncoasă a Islandei, un vânător de foci a zărit trei bărbați „a căror înfățișare și ale căror activități i s-au părut suspecte” 2: nu arătau ca niște vânători de foci și nicio persoană întreagă la minte nu s-ar fi chinuit să iasă afară în zori, pe ninsoare, la minus zece grade. Vânătorul l-a informat pe șeriful local, care i-a spus comandantului american instalat în apropiere, iar acesta a trimis câțiva oameni „în pustietate” 3 să vadă ce s-a întâmplat. Din fericire, i-au găsit repede pe cei trei bărbați, care aproape că înghețaseră. Conducătorul ghinioniştilor era german, iar ceilalți doi erau islandezi, aceștia recunoscând, după unele „declarații guturale de nevinovăție” 4, că se numeau Björnsson și Juliusson.

Germanul, Ernst Christoph Fresnius, a susținut că adunau informații meteorologice pentru o firmă germană de transport naval, dar nu a durat mult până când Björnsson cel greu de cap a fost convins să mărturisească faptul că au ascuns un transmițător și un generator cu pedale într-o grotă din apropiere. Toți trei au fost trimiși la Londra, unde Stephens a scos repede adevărul de la ei, instigându-l pe Fresnius împotriva „neiscușiților săi însoțitori” 5. După numai câteva ore, Stephens a aflat că cei trei fuseseră trimiși să urmărească și să transmită informații despre mișcările de trupe, confirmând că germanii erau „încă îngrijorați în legătură cu posibila folosire a Islandei ca bază a unei invazii continentale” 6.

Deocamdată, lucrurile păreau previzibile, dar când Björnsson și Juliusson au început să vorbească despre

instructajul primit la școala de spioni din Norvegia, brusc, Stephens s-a ridicat în scaun și a devenit atent. Instructorul de radiotelegrafie de la Oslo, au zis ei, fusese un „personaj misterios, care vorbea prost germana, cu o voce cam pițigăiată, îmbrăcat într-un costum gri de vară, cu doi dinți din aur și care se bucura de confortul unui iaht particular” 7. O singură persoană putea să aibă acei dinți și acel gust vestimentar. Le-au fost arătate poze cu Chapman, iar Björnsson și Juliusson l-au identificat fără ezitare pe instructorul de la Oslo. Echipa care se ocupa de agenții dubli a fost foarte fericită. Chiar și seriosul și severul Jdhn Masterman, din chilia lui de călugăr de la Reform Club, a salutat întoarcerea „unui vechi prieten” 8. Zigzag reapăruse pe radarul MI5. Dar oare ce mai pune la cale - acum, că avea un costum nou și un iaht particular?

De la ultima deplasare a lui Chapman la Berlin, capitala germană fusese lovită în repetate rânduri de cumplite bombardamente aeriene. Orașul abia dacă putea fi recunoscut în timp ce el și Von Groning mergeau cu mașina pe străzile distruse, printre „munți de moloz”, în mirosul greu de gaz, fum și putrefacție, „întregul oraș putea a foc. Parcă erau ruinele orașului Pompei” 9, s-a gândit Chapman. Fețele berlinezilor erau scofâlcite de „resemnare și suferință” 10.

Chapman și Von Groning s-au cazat la Hotelul „Metropol” din Friedrichstrasse, iar după o masă sărăcăcioasă, cu conserve de carne, au fost duși cu mașina, pe lângă clădirile bombardate ale Băncii „Berlin” și Hotelului „Kaiserhof”, la sediul Luftwaffe - un monolit uriaș din beton, aflat în Leipzigerstrasse. La etajul al patrulea, un căpitan de aviație le-a arătat fragmente ale unor instrumente electrice recuperate de la un avion britanic, inclusiv un display încorporat în tabloul de bord cu care, spunea el, inamicul putea, se pare, „să localizeze cu cea mai mare ușurință avioanele de vânătoare de noapte și bombardierele noastre” 11. Ofițerul avea doar o

vagă idee despre locul în care s-ar putea afla acele dispozitive, spunând că Chapman putea încerca la „Cossors din Hammersmith” 12, un producător de tehnică militară, sau la o bază a aviației de vânătoare din Anglia, de unde să le obțină prin furt sau mită.

Chapman a fost din nou uimit de încrederea nemților în talentul lui de infractor: „Germanii s-au bazat întru totul pe perspicacitatea mea de a duce la bun sfârșit misiunea cu ajutorul foștilor mei amici”. În plus, cu fiecare reprezentant al autorităților pe care îl întâlnea, anvergura misiunii lui în Anglia se mărea. A fost prezentat unui alt ofițer, care i-a spus că, după părerea comandamentului Luftwaffe, bombardierele de pe anumite aerodromuri britanice erau trimise să atace anumite orașe germane. Ca misiune secundară, Chapman sau unul din gașca lui trebuia să spioneze bazele aeriene din Cambridgeshire și să încerce să afle planul bombardamentelor. Un civil pe nume Weiss i-a ținut apoi lui Chapman o prelegere de patru ore despre „rachetele controlate prin radio și bombele zburătoare”. Era prima dată când Chapman auzea despre acele înfricoșătoare avioane-bombă fără pilot, care trebuiau să înfrângă, în sfârșit, rezistența Marii Britanii. Weiss i-a spus că toate țările voiau acum să folosească primele aceste arme în ceea ce avea să fie ultima mare bătălie a războiului. Sarcina lui Chapman era să afle dacă Marea Britanie producea bombe zburătoare și când intenționa să le folosească.

În acea seară, în Friedrichstrasse, Chapman și Von Gröning s-au uitat pe fereastra Hotelului „Metropol”, singura clădire din cartier aflată încă în picioare, „o insulă într-o mare de moloz”. Ținând seama de epuizarea de pe fețele berlinezilor, de ruinele îngrozitoare ale orașului și de așteptările fanteziste legate de misiunea lui Chapman, amândoi ajunseseră la aceeași concluzie: Germania se îndrepta spre înfrângere și încerca, disperată, să schimbe cursul evenimentelor înainte de iminenta invazie continentală. Acum, Von Gröning „n-a făcut un secret din

faptul că se aștepta ca Germania să piardă războiul” și a mărturisit că a început „să schimbe mare parte din banii pe care îi avea în bunuri de valoare” 13 – obiecte care puteau fi mutate ușor în perioada imprevizibilă de după înfrângere – și le-a adunat în casa din Bremen. După părerea lui Von Gröning, bombele zburătoare reprezentau un ultim și nesăbuit pariu, dar mașinăria nazistă de propagandă încă propovăduia victoria totală. „Dacă armele lor nu vor fi eficiente”, a adăugat el pe un ton grav, „reacția va fi cumplită”. 14

Lui Chapman și Von Gröning li s-a ordonat să plece la Paris și să aștepte instrucțiuni: Chapman a fost cazat din nou la Grand Hotel, în timp ce Von Gröning a stat la „Lutétia”, de pe Boulevard Raspail, unde se afla sediul SS. A urmat o așteptare chinuitoare. Întârzierea, a explicat Von Gröning frustrat, se datora „faptului că Luftwaffe nu putea sau nu se hotăra să găsească un avion”. Chapman rătăcea pe străzile Parisului și vedea un oraș lipsit de voință și energie. Francezii erau tot mai supărați pe raidurile aeriene ale Aliaților, care ucideau germani și civili deopotrivă, iar așteptata invazie nu-i entuziasma prea mult, în cafenele, oamenii mormăiau: „E de preferat să trăiești sub ocupație germană decât să trăiești fără casă”.

La jumătatea lui aprilie, au primit vestea că Chapman urma să ia avionul de la Bruxelles. El și Von Gröning au luat repede trenul spre Belgia, doar ca să afle că zborul fusese anulat „din cauza pericolului de a fi interceptat de avioanele de vânătoare de noapte” 15. S-au întors dezolați la Paris. În mai, s-a produs iarăși agitație când Chapman a fost informat că va fi parașutat în apropiere de Plymouth în timpul unui bombardament german, dar, din nou, lucrurile s-au potolit. Invazia Aliaților putea începe oricând, i-a spus Von Gröning, iar „dacă ateriza în Anglia înainte să înceapă, prima și cea mai importantă misiune a lui era să afle data și locul [atacului]” 16. Deși se aștepta ca, în cele din urmă, Germania să piardă războiul, Von Gröning, asemenea majorității germanilor din Franța ocupată, a rămas cumva

încrezător că apărarea germană din zona Canalului Mânecii putea „să respingă orice atac”.

Starea de încordare a fost amplificată de faptul că lui Chapman îi fusese repartizată o nouă „umbră”, în persoana unui tânăr firav cunoscut sub numele de Kraus sau Krausner. Von Groning l-a avertizat pe Chapman că acesta, un homosexual care frecventa lumea interlopă, era un renumit vânător de spioni, că prinsese mai mulți agenți ai inamicului decât oricine altcineva din contraspionajul german și că era „foarte priceput la a pune întrebări surprinzătoare”. La fel ca orice ofițer german, avea o sarcină pentru Chapman - să livreze un aparat de fotografiat și bani unui agent deja stabilit în Marea Britanie.

Într-o seară, după cină, Kraus l-a întrebat nonșalant pe Chapman dacă îl cunoștea pe Dennis Wheatley, un celebru autor britanic de romane de groază. Chapman i-a spus că l-a întâlnit. „Lucrează pentru serviciile secrete britanice?” 17 a întrebat Kraus.

Chapman s-a prefăcut indignat: „De unde naiba să știu?” 18 El chiar nu știa ceea ce, evident, Kraus știa, și anume că Wheatley devenise un membru important al așa-numitei Controlling Section de la Londra, centrul ultrasecret care se ocupa cu operațiunile strategice de intoxicare a inamicului, aflat sub conducerea locotenentului-colonel John Bevan.

Duminică dimineață, în Place Pigalle, Chapman l-a recunoscut pe un fost ostatic de la Romainville, un tânăr algerian pe nume Amalou. Seara, într-o cafenea din Cartierul Latin, „Le Refuge”, Amalou i-a povestit că a fost eliberat din închisoare după Chapman; nu știa de ce, nici de ce fusese arestat. Când Chapman l-a întrebat dacă știa ceva de Anthony Faramus, Amalou a ridicat din umeri, trist: Faramus fusese mutat din închisoare la câteva luni după Chapman; nimeni nu știa dacă era viu sau mort.

Faramus era acum în lagărul de concentrare de la Mauthausen. La Buchenwald, fusese înfometat, fusese

bătut, înghețase în haina care-i ținea loc de tunică și în pantofii cu talpă de lemn și muncise până se prăbușise. „Când îmi voi afla sfârșitul”, se gândise el, „rămășițele mele pământești vor fi târâte afară prin noroi și aruncate într-un loc din care, mai târziu, îl va lua căruța crematoriului”. 19 Faramus socotise că îi mai rămăseseră „de trăit aproximativ șase luni” 20, când, fără să-și dea seama de ce, a fost urcat într-un alt tren și transferat la Mauthausen, imensul lagăr de muncă din Austria de Sus.

Aici, condițiile erau chiar mai rele decât la Buchenwald, căci acesta era, potrivit spuselor lui Faramus, „un adevărat lagăr de exterminare, un cimitir” 21. Complexul de lagăre Mauthausen-Gusen fusese destinat să fie cel mai înfiorător dintre toate: aici, „inamicii Reichului”, intelectualitatea și alții, puteau fi exterminați prin muncă. Boala, violența, brutalitatea și camerele de gazare ucideau fără încetare. Peste 56.000 de oameni au pierit la Buchenwald; la Mauthausen, este posibil să fi murit 300.000. Unii muncitori își doreau moartea: sclavii ajunși numai piele și os, care munceau în carierele de la Mauthausen, așteptau ca gardienii să nu fie atenți, luau cel mai mare bolovan pe care puteau să-l ridice și se aruncau cu el de pe stânci. Alții, ca Tony Faramus, care avea piciorul rănit și infectat, își așteptau cu indiferență sfârșitul. Pe când Chapman se întreba ce se întâmplase cu prietenul lui, Faramus era și el chinuit de întrebări: „Tot timpul m-am întrebam de ce. De ce atâta bestialitate? Care era scopul tuturor acestor lucruri?” 22

La câteva zile după întâlnirea cu Amalou, Kraus a spus întâmplător că i-ar plăcea să meargă la cafeneaua „Le Refuge” din Cartierul Latin. Chapman a fost uimit. A început „să se frământa” 23. Fusese urmărit până la cafenea? îi spusese lui Amalou ceva ce putea să-l dea în vileag? Se pusese pe el sau pe Faramus într-un pericol și mai mare pentru că îl întrebasese de prietenul lui? Era Amalou informator? Chapman i-a propus să meargă la „Lido” și un supărător zâmbet „cu subînțeles” 24 a apărut

pe chipul lui Kraus.

La scurt timp după aceea, a sosit o scrisoare de la Dagmar, în care îi spunea că ea se simțea „bine și cunoscuse un anume *Sturmbannführer*” 25, codul stabilit de ei pentru a-i transmite că era încă plătită și nu era suspectată. Chapman a observat că scrisoarea fusese deschisă deja.

Pe 6 iunie, Aliații au invadat nordul Franței în urma celei mai mari operațiuni de desant maritim lansate vreodată. Operațiunea „Overlord” a fost precedată de operațiunea „Fortitude”, farsa pusă la cale de echipa agenților dubli de la Londra. Timp de câteva luni, aceștia îi dezinformaseră pe germani, dându-le de înțeles că invazia va avea loc în regiunea Pas-de-Calais. Trupele aliate au pătruns în Normandia, prinzând inamicul pe picior greșit. A fost una dintre cele mai mari păcăleli puse la cale vreodată în vreme de război.

Ziua Z a schimbat totul, inclusiv misiunea lui Chapman. MI5 ajunsese să creadă că Chapman putea realiza „imposibilul”; în unele cercuri ale Abwehrului, părea să existe tot mai mult convingerea că el putea face minuni. În zilele agitate de după invazie, șefii spionajului german au discutat chiar despre posibilitatea de a-l infiltra pe Fritz în zona de luptă din Normandia, ca să opereze în spatele liniilor, punându-i-se la dispoziție „ce uniformă voia (a fost sugerată cea a unui preot militar), câți bani voia și ajutorul altor agenți” 26. Berlinul a transmis instrucțiuni ca el să afle codul folosit în transmisiile dintre nave „pentru bombardarea localităților de coastă de către marină, în vederea susținerii forțelor terestre” 27. Planul s-a prăbușit când s-a ajuns la concluzia că până și unui spion cu posibilitățile lui Chapman i-ar fi greu să înoate până la o navă, în toiul unui conflict sângeros, deghizat ca preot militar, iar apoi să fure niște coduri ultrasecrete.

În schimb, s-a stabilit ca Chapman să instruiască o echipă de agenți subversivi, care să rămână în Paris dacă germanii se retrăgeau. A fost pus să le învețe Morse pe

două voluntare, care s-au dovedit complet nepotrivite pentru așa ceva: una, o nervoasă balerină italiană pe nume Monica, cealaltă, o fostă dactilografă pe nume Gisella. Chapman a remarcat cu admirație „gropițele” 28 din obrajii Monicăi și a început să suspecteze că acum era abandonat în mijlocul agitatei lumi a birocrăției militare germane.

Von Gröning era și el deprimat. I-a spus lui Chapman că era convins că „nu va pleca niciodată” 29 și că avea alte motive de îngrijorare: Abwehrul nu mai exista. Mergând pe urma unor dovezi care îi legau pe ofițerii Abwehr de activitățile antinaziste, Hitler se dezlănțuise. Îl chemase pe Canaris și îl acuzase că îngăduise „fărămițarea” 30 serviciului secret. Canaris a răspuns că acest lucru nu era deloc surprinzător din moment ce Germania pierdea războiul. Hitler l-a concediat imediat pe Canaris, dându-i o funcție neînsemnată. Abwehrul a fost desființat, iar activitățile acestuia au fost preluate de RSHA – Reichssicherheitshauptamt sau Oficiul Central al Siguranței Reichului – aflat în subordinea SS-ului condus de Himmler. Von Gröning s-a trezit că nu mai lucra pentru liberalul Canaris, ci sub controlul lui Walter Schellenberg, șeful serviciului de spionaj al SS.

În tristețea care-l cuprinsese, Von Gröning s-a gândit chiar să devină el însuși spion, declarând că se va oferi să rămână în urmă în cazul unei retrageri și că se va da drept negustor francez de antichități, pentru a coordona coloana a cincea. Chapman a pus acest plan pe seama „consumului exagerat de coniac” 31. A încercat să-l înveselească, iar de ziua lui de naștere i-a cumpărat o statueta din fildeș ca amintire a șederii lor la Paris.

În iunie, Germania a dat contralovitura de care se temeau mulți, lansând asupra Londrei prima dintre „bombele ei zburătoare”, V-1 (V de la Vergeltungswaffe – „armă pentru represalii”). „Se vor produce distrugerii teribile”, a prevăzut Von Gröning, „pentru că nimic nu poatesupraviețui exploziei pe o rază de 4.000 de metri”.

32 Distrugerile aveau să fie atât de mari, încât, dacă Chapman avea să ajungă vreodată în Marea Britanie, era posibil să nu-și mai poată folosi transmițătorul, deoarece toate centralele electrice urmau să fie distruse. Pe 13, în prima zi a barajului de bombe zburătoare, germanul și englezul au ascultat BBC ca să afle informații despre efectele bombardamentului. Von Groning a rămas cu gura căscată: știrea cu pricina a fost ultima difuzată, iar referirile la noua armă a lui Hitler au fost „superficiale” 33, fiind făcute chiar cu nonșalanță. Fuseseră înregistrate „puține victime” 34. Crainicul mințea (peste 6.000 de civili britanici aveau să moară din cauza atacurilor cu V-1 în următoarele nouă luni), dar ceea ce făcea el era o mostră de propagandă. Von Groning a respins-o ca atare, dar a recunoscut că bombele zburătoare se vor dovedi „un fiasco” 35 dacă eficiența lor nu putea fi evaluată corect.

În cele din urmă, Chapman s-a convins că Germania va pierde războiul fără ajutorul lui când, o dată în plus, superiorii săi au trecut la acțiune în mod neașteptat; de la noii șefi de la Berlin, s-a primit un mesaj conform căruia aveau un avion pe care îl puteau pune „la dispoziția lui Chapman” 36; urma să decoleze din Olanda, pe 27 iunie. Motivul acestei decizii bruște îl constituia lansarea bombelor zburătoare. Nesiguri de efectele teribilului baraj, din cauza „perdelei de fum” create de propaganda britanică, germanii aveau nevoie, la sol, de ochi și urechi pe care să se poată baza: noua misiune a lui Chapman era să evalueze distrugerile cauzate de bombele V-1 și să le trimită detalii, ca și rapoarte meteo și interpretări ale datelor barometrice. Urma să identifice ținte și să evalueze pagubele, pentru a le permite lansatorilor să trimită cu mai mare precizie bombele zburătoare de pe rampele aflate în nordul Franței.

În decorul splendid, cu lambriuri al Hotelului „Lutetia”, Von Groning a analizat misiunea lui Chapman. În ordinea priorităților, sarcinile lui erau următoarele: să obțină informații amănunțite despre dispozitivul britanic

de detectare a submarinelor; să localizeze și să fure dispozitivul folosit pe avioanele de vânătoare de noapte; să transmită date despre efectele bombelor V-1, inclusiv despre momentul exploziei și pagubele produse; să transmită rapoarte meteo; să localizeze bazele militare americane existente în Marea Britanie; să identifice orașele germane lovite de la fiecare bază aeriană și să apeleze la un alt membru al găștii lui care să le supravegheze și să raporteze, folosind un al doilea transmițător.

Complexitatea misiunii multiple a lui Chapman reflecta disperarea crescândă a spionajului german, conștient că doar o lovitură spectaculoasă ar mai putea avea un efect nefast asupra elanului Aliaților. Germanii, neștiind că întreaga rețea proprie de spioni se întorsese împotriva lor, credeau că aveau câțiva agenți activi în Marea Britanie. Unii dintre ei erau foarte prețuiți. Niciunui nu i se ceruse niciodată să îndeplinească o misiune atât de dificilă și de periculoasă. Fritz devenise aproape un mit, iar undeva în eșaloanele superioare ale înaltului Comandament German, se credea, într-un triumf al utopiei, că doar acest spion britanic putea să-i mai ajute să câștige războiul.

În acest măreț scop, Chapman a fost înzestrat cu cea mai bună aparatură pe care Germania putea s-o ofere unui spion, inclusiv un aparat miniatural de fotografiat Wetzlar, un aparat de fotografiat Leica (acesta trebuia să fie dat anonimului spion din Marea Britanie), un telemetru și un exponometru Leitz, plus șase role de film. Nu s-a mai spus ca Chapman să-și dezgroape vechiul emițător lăsat în Marea Britanie: acum, avea două aparate nou-nouțe, cu antenă, câști, cinci cristale și un manipulator din bachelită. Pentru autoapărare și, eventual, sinucidere, lui Chapman i s-au dat un revolver Colt cu șapte gloanțe, precum și un flacon din aluminiu cu un lichid alb și câteva pastile, otravă cu efect instantaneu care „putea fi utilă dacă ceva nu mergea cum trebuie”. În sfârșit, i s-au mai dat un săculeț

din pânză cu 6 001 în bancnote uzate, de diferite valori (echivalentul a aproape 200.000 din zilele noastre), împărțite în mai multe plicuri – cea mai mare sumă de bani pe care o văzuse Chapman de la jafurile din anii 1930. Drept acoperire, avea asupra lui două scrisori, una adresată domnului James Hunt, din St. Luke's Mews din Londra, cealaltă semnată de „Betty” și plină de „fleacuri inofensive” 37.

Poate că Abwehrul, o organizație falimentară din multe puncte de vedere, fusese desființat, dar nimeni nu putea blama ospitalitatea și simțul importanței ofițerilor săi. Von Gröning a anunțat că, la Hotelul „Lutétia”, urma să se servească un prânz de rămas-bun pentru plecarea lui Fritz, spionul cu numărul V-6523. Cu fiecare oră, Aliații se apropiau tot mai mult de Paris, dar, în universul convivial al lui Von Gröning, era mereu timp pentru o petrecere.

Astfel, la 25 iunie 1944, un faimos spion german și agent dublu britanic a fost invitat de onoare la un prânz festiv, organizat la sediul SS din Parisul ocupat. Oaspeți au fost Von Gröning, sinistrul Kraus, două secretare atrăgătoare din grupul dactilografelor și un ofițer de informații din Bremen, prieten cu Von Gröning. Într-un separeu cu lambriuri, în jurul unei mese pline cu mâncare și vin, invitații au băut în cinstea lui Chapman și i-au urat succes. Chiar și lui momentul i s-a părut „ireal” 38. Pe la jumătatea felului principal, a sunat telefonul și i s-a dat receptorul: era un ofițer superior din SS, care îi transmitea urări de bine și îi trimitea „două sticle de coniac și țigări pentru petrecere” 39. Von Gröning s-a ridicat, cherchelit, în picioare și a ținut un discurs de rămas-bun, preamărind isprăvile din trecut ale lui Chapman și prevestind că misiunea lui va avea „un efect profund asupra războiului” 40. Era oare doar o urmă de ironie în vocea lui Von Gröning când a închinat pentru viitorul „triumf” 41 al lui Chapman? Englezul a observat că, tot timpul, Kraus a așăat înfiorătorul lui „zâmbet cu jumătate de gură” 42.

Petrecăreții, afumați, s-au revărsat în Boulevard

Raspail, unde pe Von Gröning, Chapman și o valiză mare din piele, în care se aflau toate lucrurile lui, îi aștepta o mașină. „Ultima imagine a mea cu șefii de la «Lutétia» a fost cea a grupului care îmi făcea cu mâna de pe treptele din față în timp ce noi ne îndepărtam cu mașina”. 43

Capitolul 25

Escrocul risipitor

Când în Cambridge se iveau zori viforoase, în dimineața zilei de 29 iunie, la trei săptămâni după Ziua Z, un bărbat în haine civile putea fi văzut mergând clătinându-se pe Six Mile Bottom Road, ținând în echilibru pe cap o valiză mare din piele și ocărând ca pentru sine. Chapman era într-o stare de spirit foarte proastă. În ultimele 24 de ore, fusese ospătat, se trăsesese în el și fusese azvârlit dintr-un avion de la aproape 1 200 m altitudine; vomitase pe combinezonul de parașutist și se lovise cu capul de un drum tare din Anglia de Est. Acum, nevasta unui fermier tocmai țipase la el, amenințând că va pune câinii pe el.

Cu câteva ore înainte, după ce dăduse mâna cu Von Groning, Chapman fusese legat cu centura pe locul din spate al unui avion german Junkers 88, pe aerodromul Soesterberg din apropiere de Utrecht, în Olanda. Pilotul bombardierului era un tânăr cu înfățișare sănătoasă, de vreo 21 de ani. Schlichting, pilotul din prima misiune, se pare că fusese împușcat în avionul său Focke-Wulf „invizibil”. Nu era o informație care să inspire încredere. Cu puțin înainte de miezul nopții, bombardierul a decolat, a traversat Marea Nordului la o altitudine de doar 15 metri, apoi a zburat paralel cu țărmul, „ferindu-se de lumina directă a lunii care răsărea” 1.

După ce a trecut de coastă, aparatul german a fost atacat de avioanele de vânătoare de noapte și de bateriile antiaeriene. Pilotul a turat motoarele la maximum încercând să evite loviturile, urcând în spirală până la 1 200 m, apoi plonjând din nou – la fiecare răsucire, lui Chapman i se întorcea stomacul pe dos. Mașele i s-au

zvârcolit din nou când artileria antiaeriană a lovit coada avionului.

Deasupra zonei de parașutare, Chapman s-a aruncat în beznă și a plutit spre pământ timp de vreo zece minute oribile, lovit de un vânt puternic și încercând cu disperare să nu scape din mâini o valiză mare, în care avea aparatura foto și radio. Undeva deasupra orașului Cambridge, ținând strâns bagajul greoi, a vomitat resturile banchetului de la „Lutétia”.

A doua aterizare a lui Chapman a fost mai rea decât prima. Legănându-se puternic în bătaia vântului, abia evitase un gard viu, apoi se izbise de un drum de țară dintre Cambridge și Newmarket, leșinând. Timp de 15 minute, a zăcut buimăcit, după care s-a ridicat în picioare clătinându-se. Amețit, și-a desfăcut ranița, și-a înfășurat în parașută combinezonul, mănușile, genunchierele, cureaua și lopățile de infanterie și a ascuns totul sub un gard viu. Încă amețit, a bătut la ușa unei căsuțe din apropiere și i-a explicat femeii care îi deschisese că tocmai aterizase forțat. Femeia s-a uitat la hainele civile, a țipat îngrozită și i-a trântit ușa în față. Chapman a plecat cât de repede i-au permis picioarele care i se înmuiaseră, temându-se să nu fie împușcat în spate. Nu era primirea la care visase.

La o mică fermă, și-a făcut curaj și a încercat din nou. De data aceasta, primirea a fost mai cordială. A telefonat la cel mai apropiat post de poliție și a vorbit cu ofițerul de serviciu, care a început, cu o precizie plictisitoare, să-și noteze „amănuntele”: nume, locul nașterii, data nașterii, starea civilă...

„Scos din sărite” 2, Chapman i-a spus brusc să-l contacteze imediat pe șeful poliției și să-i spună că a aterizat un agent dublu britanic. „Nu fi prost”, i-a zis polițistul de la celălalt capăt. „Du-te la culcare”. 3

Înfuriat, Chapman a strigat: „Exact asta mi-au spus ultima oară. Sună la postul din Wisbech, își vor aminti de mine”. 4 În cele din urmă, Ronnie Reed, somnoros, a fost trezit de telefonul care sima. „Sunt Eddie”, s-a auzit o voce

familiară, pițigăiată. „M-am întors, cu o nouă misiune”. 5

Două ore mai târziu, Chapman era din nou în Lagărul 020, uitându-se la reflexia sa din monoculul strălucitor al lui Ochi-de-Tinichea Stephens. Cu două săptămâni în urmă, sursele ultrasecrete interceptaseră un mesaj transmis de la Paris la Berlin și semnat de Von Groning, în care acesta întreba „dacă operațiunea era posibilă” 6. A fost alertată secția BI A: dacă Von Groning se întorsese, atunci poate că și Zigzag era pe cale să iasă la suprafață. Un agent de la Paris a raportat că a văzut la Hotelul „Lutétia” un britanic care se potrivea descrierii lui Chapman, „un tip zvelt, un adevărat aventurier” 7.

Și iată-l, spre încântarea lui Stephens, pe pungaș în persoană, „exuberant în îngâmfarea lui” 8, spunându-le o poveste aproape imposibilă despre supraviețuire și descriind „perioada splendidă” 9 petrecută în Norvegia. „Curajosul și neînduplecatul Chapman le dăduse satisfacție patronilor lui germani, nu mai puțin neînduplecați” 10, a notat Stephens. „A reușit să treacă tot felul de teste. Aparent, era în stare să le țină piept celor mai mari bețivi ai lor fără să-și dea drumul la gură și să ducă o viață la fel de grea ca oricare dintre ei”.

După o oră de discuții, Chapman era „atât de obosit, încât nu mai avea rost să-l interogăm” 11, dar chiar și o cercetare fugitivă a indicat faptul că „avea de împărtășit un volum uriaș de informații de cea mai mare importanță”. Chapman a fost dus într-o casă conspirativă din Hill Street, în Mayfair, unde a căzut doborât de somn. Stephens a rămas însă treaz, scriind și cumpănind. Ochi-de-Tinichea era, poate, cel mai puțin sentimental ofițer din toate serviciile secrete, iar Chapman se încadra aproape perfect în cele trei categorii de ființe umane pe care le disprețuia cel mai mult: spion, pungaș și „degenerat moral” 12. Totuși era impresionat, chiar mișcat de acel tânăr ciudat: „Caracteristica uimitoare a acestui caz este curajul lui Chapman. Totuși povestea nu se limitează la atât, pentru că Chapman a făcut față interogatoriilor serviciului secret

german cu infinită dibăcie. A făcut și poate face încă țării sale un mare serviciu. Pentru asta, în schimb, Chapman merită să fie răsplătit de patrie și să primească o grațiere pentru infracțiunile săvârșite”. 13 O directivă a fost trimisă tuturor ofițerilor MI5 care aveau legătură cu acest caz. În ea se spunea că Zigzag trebuia „primit ca un prieten întors în patrie, căruia îi datorăm mult și care nu este bănuț sau supravegheat în niciun fel” 14.

În dimineața următoare, Chapman a fost dus cu mașina la Naval and Military Club, unde s-a întâlnit cu Tar Robertson și Ronnie Reed la un mic dejun consistent. Căldura cu care l-au primit a fost cât se poate de sinceră. Mai ales Reed a fost încântat să își vadă prietenul „întors nevătămat, răcnind ca un leu” 15. Pentru a doua oară în doi ani, Chapman și-a deschis sufletul în fața șefilor lui britanici. De data aceasta însă, povestea lui nu a fost șirul incoerent de amintiri vagi despre cele petrecute în Franța, ci dosarul detaliat, precis, memorat în cele mai mici amănunte al unui agent bine pregătit. A scos un film nedezvoltat, cu poze ale ofițerilor superiori din Abwehr, și o bucată de hârtie din orez, pe care notase cuvântul-cheie folosit de stația radio de la Oslo – PRESSEMOTTAGELSETRONDHEIMSVE-IEN – și diverse frecvențe. I-a descris în detaliu pe cei pe care îi cunoscuse, locurile pe care le văzuse și obiectivele militare importante pe care le identificase ca potențiale ținte ale bombardamentelor. Pe cât de vagi și incomplete fuseseră informațiile lui anterioare, pe atât de meticuloase și precise erau observațiile lui acum, oferind o imagine completă a forței germane de ocupație: amplasamentul sediilor SS, Luftwaffe și Abwehr din Oslo, depozitele de combustibili, centrul de comunicație a submarinelor, bazele aeriene de aprovizionare, șantierele navale, însemnele divizionare germane și poziția apărării antiaeriene. A schițat din memorie o hartă a locului în care se afla vila lui Vidkun Quisling din Bygdoy și a povestit cum „a tras la mal intenționat pentru a vedea casa” 16.

După micul dejun, Chapman a fost examinat medical de dr. Harold De arden, psihiatrul Lagărului 020, care l-a declarat „cât se poate de apt din punct de vedere psihic, dar obosit din punct de vedere fizic” 17. La început, cei care îl ascultau erau înclinați să creadă că exagera, dar pe măsură ce acesta oferea informații, scepticismul a dispărut. „Toate probele par să dovedească, într-un mod cât se poate de clar și concludent, absoluta lui nevinovăție” 18, nota Stephens. „Este de neconceput ca, dacă ar fi dezvăluit ceva legat de aventurile lui în această țară cu ocazia vizitei lui anterioare, germanii să-i fi acordat libertatea, cu atât mai puțin să-l fi recompensat cu acele sume substanțiale și chiar mai puțin să-l fi trimis aici încă o dată”.

Exista un mod simplu de a verifica dacă era complet sincer. MI5 știa că fusese implicat în instruirea lui Björnsson și a lui Juliusson, dar Chapman habar n-avea că cei doi spioni islandezi incompetenți fuseseră prinși. Dacă le dădea informații despre islandezi fără să i se ceară, scria Stephens, atunci „puteam fi siguri de buna lui credință” 19. Chapman a făcut exact acest lucru, oferind amănunte despre spioni, despre înfățișarea și instructajul la care participaseră, care s-a potrivit cu ceea ce anchetatorii știau deja. „Cred că asta demonstrează pe deplin că Chapman joacă corect” 20, scria Stephens. Chapman era sincer; chiar și otrăvurile pe care le adusesese erau autentice – cianură de potasiu sub formă de pilule, fabricate de Laroche din Paris, precum și sub formă lichidă: „Singurul loc sigur pentru ele este canalul, după care trebuie trasă bine apa” 21, au conchis cei din departamentul științific al MI5.

Un alt indiciu al buneii lui credințe îl reprezenta dezvăluirea faptului că aparatul foto Leica și 1.000 din banii cu care venise erau destinate unui alt spion german din Marea Britanie, „un individ despre care credeau, fără îndoială, că era unul dintre cei mai valoroși agenți pe care germanii îi aveau în țară” 22. Șefii lui Chapman se

străduieseră să se asigure că el nu va afla numele celui spion. MI5 îl știa însă: era Brutus.

Roman Garby-Czerniawski, alias Armand Walenty, era un pilot polonez de avion de vânătoare, care condusese un grup antinazist secret din Franța, până când a fost capturat de germani în 1941. După opt luni de închisoare, germanii au crezut că l-au convins să treacă de partea lor și i-au permis să „evadeze” 23 ca să organizeze o coloană a cincea poloneză în Marea Britanie. Garby-Czerniawski s-a predat, iar acum acționa cu mult succes ca agent dublu sub numele „Brutus”.

De ceva timp, șefii germani ai lui Garby-Czerniawski promiseseră să-i trimită mai mulți bani și aparatură foto mai bună. Cu puțin timp înainte ca Chapman să aterizeze, sursele ultrasecrete interceptaseră un mesaj al Abwehrului de la Paris către Wiesbaden, în care se spunea că lui Fritz i se dăduseră „bani și un Leica” 24 pe care să i le dea lui „Hubert”, numele de cod german al lui Brutus. Când Chapman a anunțat că îndeplinea rolul de curier, nu a făcut decât să confirme ceea ce MI5 știa deja.

Era o nouă dovadă că Chapman era „sigur”. Presupusa predare a aparaturii de către Zigzag lui Brutus putea să le dea mari bătaii de cap: necesita crearea și corelarea nu a unui flux de informații false, ci a doua, iar cei doi agenți nu mai puteau opera independent după aceea. „Lui Zigzag i se vor da, iar el va trebui să pară că îndeplinește instrucțiuni care îl vor lega de Brutus. Nu ne convine să-i punem în legătură pe cei doi agenți, dar ne va fi foarte greu să evităm asta”. 25

Extraordinara amplasare a misiunii lui Chapman le dădea britanicilor posibilitatea să-i păcălească încă o dată pe germani, dar MI5 era precaut. „Deși nimeni nu se gândește nicio clipă că [Chapman] ar putea să ne trădeze, dacă vrem să-l folosim în orice formă de intoxicare, asupra acestui aspect trebuie, desigur, să nu planeze nicio umbră de îndoială”. 26

Existau doar două lucruri în povestea lui Chapman

care îl deranjau pe meticulosul Stephens: loialitatea lui față de Von Groning, căruia el îi zicea dr. Graumann, și relația lui cu Dagmar Lahlum.

Prietenia lui Chapman cu Von Groning devenise mai puternică între timp, iar loialitatea lui Chapman față de Marea Britanie putea fi slăbită de afecțiunea lui. „Trebuie ținut minte mereu că a avut o legătură foarte strânsă cu Graumann, pentru care a nutrit un respect deosebit”, scria Stephens. „Îl consideră antinazist și liberal în concepție”. 27 Chapman a sărit repede în apărarea lui Graumann, afirmând că era „un om foarte capabil, precaut și ingenios, dar dezavantajat de materialul prost, adică de personalul pe care îl avea la dispoziție” 28. A mai spus că sora lui adoptase un copil evreu, deși șefii mai cinici din MI5 se întrebau dacă, în caz că era adevărat acest lucru, nu cumva era doar o simplă „formă de asigurare pentru viitor” 29.

Stephens a trebuit să ia în considerare posibilitatea ca Von Groning și Chapman să lucreze împreună în secret. Mereu era ceva imposibil de cunoscut și schimbător în caracterul lui Chapman. Oportunistul și principialul erau unul și același, căci, așa cum observa Stephens, „Chapman este o persoană dificilă, iar loialitatea lui aparține încă, într-o anumită măsură, Germaniei. Nu poți ignora ideea că, dacă Germania ar fi câștigat războiul, el ar fi putut foarte ușor să rămână în străinătate. În Anglia, nu avea poziție socială; în Germania, printre golani, era acceptat. Nu este ușor să analizezi modul de gândire al lui Chapman: este obligat să compare viața de lux dusă printre germani, unde aproape că este singurul lui judecător, cu tratamentul primit aici, unde încă trebuie să se teamă de lege” 30. Aceste îndoieli au fost confirmate de Len Burt, șeful Special Branch și ofițer de legătură al poliției cu MI5, care, având în vedere trecutul infracțional al lui Chapman, a rămas „convins că Zigzag e un om fără scrupule, care va șantaja pe oricine dacă crede că acest lucru merită și nu se va feri chiar să se vândă inamicului dacă va considera că îi

iese ceva din asta” 31.

Enigma n-a putut fi rezolvată imediat. Chapman trebuia filat, iar relația lui cu Von Groning, verificată: trebuia tratat cu mănuși. MI5 nu putea să fie la fel de generos ca naziștii, dar putea încerca: „Deși nu ne propunem și nu putem să-i oferim șampanie la masă, acesta este genul de lucru cu care trebuie să concurăm”. 32

Mai îngrijorătoare era relația lui Chapman cu Dagmar Lahlum - „inevitabila prietenă” 33, cum a spus oftând un ofițer al MI5. Având încredere în această femeie neverificată, Zigzag „o sfeclise rău” 34, după părerea lui Stephens. Putea să-l trădeze în orice clipă, cu consecințe dezastruoase: dacă Von Groning își dădea seama că era tras pe sfoară, orice informație pe care Chapman o trimitea în Germania avea să fie interpretată, pe bună dreptate, ca fiind contrară adevărului. Astfel, Zigzag avea să ofere inamicului informații reale, nu false.

Chapman a afirmat cu tărie și în mod repetat că, pe lângă faptul că îi era loială, Dagmar era și un bun spion și o antinazistă hotărâtă. A povestit cum i-a făcut curte și cum a stat pe gânduri câteva luni înainte să îi spună adevărul. „Nu e o fată «ușoară»”, a protestat el, „și sunt sigur că nu a fost «plantată» de germani în cafenea când am întâlnit-o prima dată”. 35 Dacă l-ar fi denunțat, „ar fi observat imediat o schimbare de atitudine a germanilor față de el” 36. Dacă nemții ar fi suspectat-o pe Dagmar sau pe el, nu ar fi acceptat să-i dea gratis un apartament și un salariu lunar. Dagmar avea „încrederea lui deplină”. Pentru șefii britanici ai lui Chapman însă, „introducerea neoficială a acestei fete în serviciul guvernului britanic” a adus o neașteptată și nedorită complicație.

Cei care îl interogau pe Chapman au observat că era „nerăbdător să vorbească despre Dagmar Lahlum de câte ori se ivea ocazia”. Revenea de fiecare dată la subiect, subliniind că promisese să „îi asigure o situație financiară” și să o reabiliteze după război: „Unul dintre obiectivele lui

va fi să-i refacă reputația în fața compatrioților ei susținând că îi trădase pe germani”. Pasiunea lui Chapman părea a fi destul de sinceră, dar MI5 nu uitase de Freda Stevenson, care era încă susținută financiar de serviciile secrete britanice. „Exista un fel de înțelegere, pe care acum, evident, ZZ o regreta, potrivit căreia, dacă el reușea să se întoarcă, urma să se însoare cu Freda” 37, observa un anchetator sceptic.

Ca atuu, Chapman le-a povestit că Dagmar aflate despre debarcările din Sicilia prin intermediul grupărilor clandestine norvegiene și că era legată de mișcarea de rezistență. Ce dovadă mai bună putea exista despre buna ei credință? MI5 nu vedea lucrurile chiar așa. Serviciile de informații britanice erau în contact cu Milorg, principala grupare de rezistență norvegiană, dar considera că aceasta era ineficientă, se mișca greu și era predispusă la scurgeri de informații. Faptul că Dagmar părea să facă parte din Milorg și că era posibil să le fi spus membrilor grupării despre adevărata identitate a lui Chapman nu făcea decât să tulbure apele și mai mult. Dagmar lucra pentru o organizație secretă, era în legătură cu o alta și era plătită de o a treia; din punctul de vedere al britanicilor, femeia avea prea mulți pretendenți pentru a sta liniștiți: „Dagmar este în contact cu mișcarea de rezistență norvegiană, în același timp, beneficiază de încrederea unui agent al serviciului secret britanic, iar, în prezent, este întreținută de serviciul secret german”. 38

Deși credința lui în Chapman era neștirbită, Stephens îndemna la precauție: „Nu vreau să-mi rețin admirația pentru un bărbat curajos, dar trebuie să atrag atenția în legătură cu acest personaj ciudat. În Anglia, este căutat pentru delikte. În Germania, este admirat și tratat regește de către serviciul secret german. Așadar este firesc ca, în timp, să fi ajuns să-i antipatizeze pe englezi în multe privințe și să-i admire pe germani. De fapt, nu este vorba doar despre admirație, ci despre o afecțiune sinceră pentru șeful lui, Graumann. Actuala lui ambiție este să se

mute cu Dagmar Lahlum la Paris, la sfârșitul războiului. Cui îi este loial Chapman? Personal, cred că există un echilibru fragil din acest punct de vedere”. 39

Susținătorii lui, inclusiv Tar Robertson, au subliniat că Chapman își demonstrase din plin loialitatea. Acest lucru era însă contrabalansat de trecutul lui infracțional, de afecțiunea față de Von Groning și, acum, de problema unei noi încurcături sentimentale. După o lungă controversă, șefii lui au căzut de acord. Avea să existe un ultim episod în „unul dintre cele mai fascinante capitole din istoria contraspionajului în vreme de război” 40. Lui Chapman avea să i se dea încă o șansă de a-și demonstra temeritatea.

Pe 30 iunie, la două zile după aterizare, Chapman i-a transmis lui Von Groning primul mesaj, în timp ce Ronnie Reed îl aproba din priviri: „ATERIZARE DIFICILĂ DAR TOTUL OK. CAUT UN LOC MAI BUN. REVIN JOI. DAGMAR”. 41

Capitolul 26

Gândăceii

Lovită de atâta timp, Marea Britanie era pregătită psihic pentru bombele zburătoare ale lui Hitler. Propaganda nazistă vorbea de multă vreme despre o nouă armă care avea să răzbune bombardarea patriei și să zdrobească în sfârșit rezistența britanicilor. La începutul lui 1944, germanii au început să le pună în vedere agenților să evacueze Londra în scurtă vreme, pentru propria siguranță. Primele bombe-robot, acționate de un motor cu reacție și dotate cu un sistem de ghidare rudimentar, ajunseseră deasupra orașului în seara zilei de 13 iunie. Bombele, având fiecare 800 kg de explozibil, au zburat cu aproximativ 640 km/h, bâzâind ca niște insecte veninoase care se opreau brusc când rămâneau fără combustibil și făcând loc, în timp ce se prăbușeau spre pământ, unei liniști sinistre, urmate de o explozie.

La început, bombele zburătoare au venit câte una sau câte două; apoi, în roiuri. În seara zilei de 15 iunie, 217

rachete au lovit Marea Britanie, 45 căzând în zona centrală a Londrei. Imprevizibile și greu de doborât, rachetele V-1 au introdus un nou factor de incertitudine în viața civililor. Oamenii se opreau și ascultau, neliniștiți, motoarele care se auzeau deasupra, așteptând să se facă brusc liniște. Ca de obicei, britanicii le-au găsit o poreclă hazlie, care să le mai alunge teama de aceste arme atroce - „gândăceii”.

Bombele zburau la întâmplare, ceea ce era atât un lucru bun, cât și unul rău. Nimeni nu putea spune unde căzuseră capetele de luptă. În plus, nu puteau fi nimerite ușor. La Londra, s-a observat un lucru: artileriștii germani păreau să țintească inima orașului, dar cele mai multe bombe cădeau la trei sau cinci kilometri distanță de Trafalgar Square. John Masterman a dedus din aceasta un fapt evident: „Era limpede că germanii puteau doar să corecteze traiectoria și să obțină rezultate prin ajustări bazate pe încercări și că informațiile lor aveau la bază mai ales rapoarte transmise din țară”. 1 Dacă rapoartele puteau fi falsificate, atunci bombele V-1 puteau fi deviate spre zone în care ar fi produs mai puține pagube.

În momentul în care Chapman a ajuns în Marea Britanie, cu ordin să transmită rapoarte despre bombele zburătoare, a fost pus în aplicare un plan rudimentar de intoxicare. Dacă, în rapoartele lor, agenții dubli exagerau numărul bombelor căzute în nordul și vestul Londrei și subestima numărul celor căzute în sud și est, germanii de la rampele de lansare aveau să presupună, logic, că trăgeau prea departe și să reducă distanța. Bombele zburătoare erau deja din ce în ce mai puține, iar dacă se transmiteau cu grijă rapoarte false, puteau fi îndreptate mai spre sud și est, departe de zonele dens populate ale Londrei și chiar spre zona rurală, unde aveau să cadă mai mult pe câmp și în pădure. Evident, această înșelătorie avea limitele ei: „Dacă era lovită Catedrala St. Paul, era inutil și dăunător să se raporteze că bomba căzuse peste un cinematograf din Islington” 2, căci germanii urmau să descopere repede adevărul, iar credibilitatea agentului

dublu avea să fie compromisă. Masterman a stabilit ca membrii Comitetului 20 „să decidă până unde se putea merge cu intoxicarea fără a-i da în vileag pe agenți” 3.

Pentru bărbații pragmatici din serviciul de informații militare, planul era clar și logic, dar să convingi cabinetul britanic să autorizeze un șiretlic care îi salva pe unii londonezi, dar îi condamna pe alții la moarte era mult mai greu. Politicienii au susținut, într-un mod oarecum bizar, că moralul populației va avea de suferit dacă bombele zburătoare vor fi deviate spre zone până atunci neatinse ale țării, deoarece locuitorii speriați de bombe din centrul Londrei „se învățaseră să trăiască” 4 (sau să moară) cu distrugerile și erau cei mai în stare să facă față unui nou bombardament. Miniștrii au refuzat să-și asume „enorma responsabilitate [...] a direcționării atacului către oricare parte a Londrei” 5. În ciuda scrupulelor acestora, s-a trecut la intoxicarea inamicului.

Barajul s-a intensificat. Până la sfârșitul lui iunie, circa 660 de rachete V-1 căzuseră în Londra. Germanii păreau să țintească zona Charing Cross, dar principalul punct de impact trebuia să fie, conform calculelor, Gara Dulwich, din sudul Londrei. Juan Pujol, vestitul agent dublu spaniol căruia britanicii îi dăduseră numele de cod „Garbo”, se oferise să le furnizeze șefilor lui germani informații exacte despre locurile în care cădeau bombele: „Aș putea să fac observații zilnice [...] și să vă transmit, prin radio, un raport exact cu privire la obiectivele lovite, astfel încât să puteți corecta tirul”. Garbo își presăra rapoartele cu izbucniri caracteristice de fervoare nazistă: „Sunt sigur că veți reuși să-i îngroziți pe fricoșii ăștia, care nu se vor recunoaște niciodată înfrânți”.

Germanii voiau și mai mult, iar sosirea lui Zigzag, cu instrucțiuni clare de a evalua pagubele produse de bombe, era cel mai clar semn că germanii nu prea mai aveau informații corecte și, astfel, erau vulnerabili. De asemenea, Chapman a adus dovezi ale credinței Berlinului într-o armă despre care „șefii lui germani erau absolut convinși că a

provocat haos la Londra și pe coasta de sud” 6.

La 1 iulie, Chapman a transmis primul raport în care prezenta greșit locurile în care căzuseră bombele, ora la care se produsese ră exploziile și pagubele provocate de acestea. A continuat să transmită informații eronate timp de o lună. Datele trebuiau armonizate cu multă atenție, astfel încât agenții dubli implicați – mai ales Zigzag și Garbo – „să raporteze incidente reale din nord-vestul Londrei, dar să dea ca ore de producere a acelor incidente orele la care au avut loc incidentele din sud-estul Londrei. Dacă acest lucru este făcut cum trebuie, se speră ca inamicul să identifice bomba căzută în sud-estul Londrei cu incidentul din nord-vestul Londrei și să o plaseze acolo” 7. Germanii trebuiau convinși că trăgeau mereu prea departe de țintă. Dr. Reginald Jones, strălucitul fizician de pe lângă serviciul de informații al aviației, spunea: „Puteam comunica punctele de impact corecte pentru bombele care tindeau să aibă o traiectorie mai lungă decât de obicei, dar să le cuplăm cu orele la care explodau bombele care, de fapt, căzuseră înainte de a atinge ținta”. 8 Corectând traiectoria, „inamicul reducea de fapt distanța medie de tragere” 9. Informațiile false astfel obținute trebuiau apoi atent verificate, înainte să fie transmise de Zigzag. Toate acestea necesitau timp. „Este esențial”, nota șeful lui Chapman, „ca destinatarul mesajului să nu observe că există întotdeauna un decalaj substanțial de timp”. 10 Riscul era uriaș. Dacă Chapman ar fi fost descoperit, în loc să ia drept bune rapoartele lui, germanii le-ar fi considerat exact ceea ce erau, opusul adevărului, și, în loc să scurteze distanța de tragere, ar fi mărit-o. În loc să îndepărteze de țintă bombele zburătoare, fără să vrea, Zigzag le-ar fi condus spre aceasta.

Pentru a spori credibilitatea lui Chapman, au fost făcute fotografii ale pagubelor provocate de bombele zburătoare în diverse puncte din jurul Londrei, pe care să le trimită germanilor via Lisabona. Serviciul de informații al aviației a respins însă această inițiativă: „Mă tem că nu

putem aproba trimiterea lor fiindcă ar fi foarte prețioase pentru inamic și, bineînțeles, cele care nu ar avea nicio valoare pentru inamic i-ar fi de foarte puțin folos lui Zigzag". 11

Lui Chapman i se ceruse să transmită zilnic rapoarte meteo însoțite de observații barometrice. MI5 a întrebat Comitetul 20 dacă acesta putea să le transmită fără a compromite securitatea. La urma urmei, lui Chapman i se dăduseră suficienți bani să poată cumpăra un barometru, așa încât nu prea avea de ce să nu trimită observațiile respective șefilor lui germani. Autoritățile au acceptat cu reticență. Chapman putea trimite observații barometrice, dar cu „ușoare modificări” 12.

Mesajele înșelătoare ale lui Chapman s-au păstrat doar parțial. MI5 a avut grijă să distrugă radiogramele, conștient de repercusiunile care se puteau produce în cazul în care locuitorii din sudul Londrei și-ar fi dat seama că erau sacrificați pentru a proteja centrul orașului. Spionajul german de la Oslo recepta mesajele criptate ale lui Chapman în fiecare dimineață, iar Parisul, seara. La început, recepția a fost slabă și neregulată, dar s-a îmbunătățit după ce Chapman a transmis un torent de insulte, „în afara comentariilor privind recepția deficitară, traficul de ieșire a constat aproape exclusiv în informații cu privire la orele și locurile impactului bombelor zburătoare” 13, raporta ofițerul de caz al lui Chapman. În sursele ultrasecrete nu exista niciun indiciu că informațiile transmise de Chapman erau privite cu suspiciune. Șefii lui britanici erau încântați: „Canalul Zigzag era considerat indispensabil pentru planul de intoxicare cu privire la pagubele produse de bombe”. 14

Eficiența planului este încă discutabilă. Germanii nu au corectat deloc distanța de tragere, iar bombele au continuat să cadă înainte de a atinge țintele, aterizând în suburbii și în zonele rurale, unde au ucis și au distrus desigur, dar la o scară mult mai mică. Chapman „și-a păstrat locul în încrederea germanilor” 15, nota John

Masterman. Masterman știa cum era să fii bombardat. Stătuse întins pe pardoseala frizeriei de la Reform Club, ascultând zumzetul de deasupra și întrebându-se, în tăcerea asurzitoare, dacă următoarea bombă nu avea să-l ucidă pe el. „Eram atât de îngrozit, de parcă aveam să fiu următoarea țintă” 16, a recunoscut el. „Haosul” prevăzut de propaganda germană nu se materializase însă. Catedrala St. Paul, Reform Club și Masterman însuși au supraviețuit atacului bombelor zburătoare, acest lucru datorându-se, într-o oarecare măsură, unui agent dublu care a transmis minciuni în Morse cu un emițător german.

Masterman exulta: „Intoxicarea a avut un succes cât se poate de real [...] salvând mii de vieți”.

Pe 25 iulie, planul de intoxicare a germanilor a fost suspendat. În ziarele de seară începuseră să apară hărți cu locurile în care căzuseră bombele, punând astfel în pericol reușita operațiunii. În orice caz, bateriile antiaeriene americane dirijate prin radar începuseră să doboare bombele V-1 în număr mare și, după o lună, amenințarea a fost efectiv neutralizată, deși bombele ucisese 6 184 de oameni. Chapman le-a spus șefilor lui germani că va căuta „aparatura secretă pentru care i se promisese o recompensă uriașă” 17. Faptul că Chapman se plictisea repede, ca și venalitatea lui erau bine cunoscute: anunțul conform căruia pornea în căutarea unor ținte mai profitabile părea să nu le fi stârnit germanilor bănuieli.

Chapman stătuse o lună în casa conspirativă, „transmițând conștiincios mesaje dorite de Ministerul Aerului” 18, dar începea să se agite: „Dacă această stare de lucruri va continua, se va supăra pe noi” 19, scria ofițerul de caz. „În mintea lui întortocheată, va pune la cale diverse planuri ca să câștige mai mulți bani, ceea ce, aproape sigur, îl va duce în atenția poliției. Ar fi extrem de stânjenitor pentru noi să fie arestat cât este încă în grija noastră”. Ca de obicei, libidoul lui Chapman trebuia satisfăcut. Într-o seară, Reed l-a însoțit la un vestit bordel din Cork Street și i-a dat o bancnotă de 20: „Alege-o pe

care vrei! Dar întoarce-te într-o jumătate de oră”. 20

Chapman tot nu putea să umble singur pe stradă ca să nu fie arestat. Cei de la Scotland Yard aveau o memorie bună. MI5 se întreba dacă nu cumva acea memorie trebuia ștearsă acum. „Am impresia că, datorită isprăvilor de până acum, și-a câștigat pe deplin iertarea pentru diversele infracțiuni pe care se presupune că le-a comis” 21, a scris John Marriott, unul dintre avocații MI5 și adjunct al lui Robertson. „De acord” 22, a scris Tar. Potrivit dreptului constituțional, nimeni nu putea fi iertat de pedeapsă pentru o infracțiune dacă nu era mai întâi judecat și condamnat. În schimb, polițiștii din țară interesați să-l aducă în fața justiției pe Eddie Chapman au fost, pur și simplu, informați de Special Branch că ministrul de interne „nu dorea să se înceapă o astfel de procedură” 23. Era o grațiere efectivă, nu una de formă. „Nicio măsură nu trebuie luată împotriva lui, cel puțin nu fără consultarea noastră prealabilă” 24, au subliniat cei din MI5. Chapman nu a fost informat însă că îi fusese curățat cazierul: amenințarea acuzării a rămas o lesă utilă.

Acum, șefii spionajului dezbăteau cum era mai bine să-l folosească pe Zigzag. Chapman însuși s-a oferit să se întoarcă în Franța, spunând că putea contribui la „identificarea grupărilor clandestine germane rămase după retragerea nemților” 25. Ideea a fost respinsă: Chapman era prea valoros ca să nu fie folosit ca agent dublu în Marea Britanie pentru a transmite minciuni inamicului. „Orice idee legată de întoarcerea lui Zigzag la germani în acest stadiu al războiului iese din discuție” 26, au decis șefii lui. Ronnie Reed a luat prânzul cu el la RAC Club și s-a minunat de nevinovatele lui contradicții interioare. Într-o clipă Chapman îi vorbea despre dragostea lui pentru Dagmar, iar în următoarea își declara „nerăbdarea de a-i scrie Fredei, pentru a-i spune că s-a întors la Londra” 27. Reed a acceptat să transmită mesajul, dar l-a sfătuit pe Chapman să-i spună că era „foarte ocupat și că va lua legătura cu ea peste câteva zile”

28. Mai îngrijorător era faptul că Chapman vorbea despre descrierea aventurilor lui sub forma unei „autobiografii” 29, idee pe care MI5 a respins-o imediat, arătând că era „imposibil ca, în timpul războiului și, după toate probabilitățile, multă vreme după aceea, să facă dezvăluiri despre activitatea desfășurată în slujba germanilor sau chiar a noastră” 30. Chapman a răspuns morocănos că el tot voia să scrie ceva „cât lucrurile erau încă proaspete în memorie” 31. A promis să-și limiteze amintirile la „vechile lui activități infracționale” 32. Cei din MI5 nu au fost convinși de aceasta.

Chapman a adus dovezi ample ale îngrijorării germanilor cu privire la vulnerabilitatea flotei lor de submarine. Tar a tras concluzia că cel mai bun mod de „a stimula interesul lui Zigzag” 33 și de a-l zăpăci pe inamic era să exploateze acele temeri transmițând „informații înșelătoare despre dispozitivele antisubmarine” 34. A fost elaborat un nou plan: Chapman urma să transmită un mesaj în care să spună că identificase în nordul Angliei locul în care se fabrica un nou dispozitiv de detectare a submarinelor, dar nu reușise să obțină dispozitivul respectiv pentru că fabrica era „într-o continuă activitate” 35. Apoi, avea să pretindă că reușise „să fure un document și fotografii dintr-un birou al fabricii” 36: documentul putea fi transcris și transmis prin radiotelegrafie, iar fotografiile, via Lisabona. Nu trebuie să mai spunem că toate aveau să fie false.

Prin intermediul surselor ultrascrete și al spionajului tradițional, britanicii aflaseră că marina germană era alarmată de pierderile tot mai mari suferite de submarine și se temea că se folosea o armă nouă. De fapt, germanii se înșelau. Așa cum observa Ewen Montagu, din serviciul de informații al marinei britanice, „numărul tot mai mare al submarinelor scufundate se datora altor dispozitive, mai ales minei Mark XXIV, precum și interceptării și decodării, în cadrul operațiunii «Ultra», a semnalelor emise de submarine” 37. Singura armă

importantă pe care o aveau britanicii în războiul subacvatic era capacitatea de a intercepta și de a citi traficul radio al submarinelor germane. Totuși, dacă germanii credeau că exista o altă armă nouă și eficientă, teama lor trebuia întreținută și amplificată. Ca întotdeauna când se pregătea să-l păcălească pe inamic, MI5 încerca să nu se abată de la adevăr în timp ce puneă în practică intoxicarea.

Distrugătoarele, fregatele și corvetele britanice fuseseră dotate recent cu un dispozitiv numit „arici”, o bombă care exploda în contact cu un submarin. Sursele ultrasecrete au dezvăluit că spionajul german aflate despre arici din „discuțiile neglijente ale marinarilor de pe navele comerciale” 38. Din moment ce știau deja ceva despre aceste arme, într-o informație scurtă puteau fi înglobate o mulțime de informații false: „Deși nu trebuia să dezvăluim detalii despre designul și construcția lor, teoretic, trebuia să mărim raza de acțiune și efectul produs de explozia lor și, mai important, să încercăm să-i convingem [pe germani] că erau dotate cu detonatoare de proximitate, care declanșau explozia când bomba ajungea în apropierea țintei, fără să fie nevoie de un contact efectiv”. 39 Aceste „detonatoare de proximitate” se presupunea că declanșau explozia altor grenade antisubmarine din momentul în care submarinul era localizat. Desigur, nu exista așa ceva, dar dacă, astfel, umilul arici era făcut să pară o bestie de o ferocitate îngrozitoare, serviciul de informații al marinei spera să slăbească și mai mult moralul germanilor și să determine submarinele acestora să fie mai prudente când atacau convoaiele. Lucrul cel mai important era acela că, în cazul în care comandanții submarinelor se temeau că marina britanică avea un dispozitiv propulsat de rachetă care îi putea ajunge pe fundul oceanului, existau șanse mai mici să se scufunde la adâncimi mari; iar mai aproape de suprafață erau mai ușor de distrus.

Chapman a transmis imediat un mesaj, în care

spunea că auzise despre acele „detonatoare de proximitate”, mai mici decât o grenadă antisubmarină normală, concepute de Cossor’s să atace submarinele aflate în submersiune. Răspunsul a fost încurajator: „După ce a transmis informația marinei germane, Abwehrul [sic] a revenit la Zigzag, aducându-i multe laude și cerându-i cu insistență să le furnizeze mai multe detalii”. 40 Chapman a raportat (în mod incorect) că „toată producția secretă a fabricii Cossor’s se realizează acum în St. Helens⁴⁶” 41 și a anunțat că se îndrepta spre nord pentru a încerca să adune mai multe informații. Se pregătea terenul pentru operațiunea „Squid”.

În timp ce Amiralitatea se ocupa de amănunte, Chapman a fost încurajat să se relaxeze. Agentul Zigzag încă „nu trebuia să nu fie supărat cu ceva” 42, deși o anumită acreală începuse să se ivească în relația dintre Chapman și serviciile secrete britanice, din motive care aveau de-a face mai puțin cu războiul și mai mult cu personalitatea – factorul hotărâtor al activității oricărui spion.

Rolul lui Ronnie Reed în cazul Zigzag s-a încheiat brusc când a fost repartizat ca ofițer de legătură pe lângă forțele americane din Franța. Reputația lui Reed (și, la drept vorbind, mustața lui) crescuse în ultimii doi ani, așa încât a acceptat cu nerăbdare „minunata experiență” 43 de a vedea Franța pentru prima dată. Pentru Chapman însă, plecarea lui Reed a fost o grea lovitură. Cei doi se atașaseră mult unul de altul, trăind împreună atât de multe momente agitate aplecați deasupra postului emițător. În ziua plecării lui Reed, Chapman i-a dat ofițerului de caz un mic pachet învelit în hârtie de mătase: înăuntru, încă în cutia ei din piele, era Crucea de Fier a lui Chapman. Era un gest spontan de admirație și prietenie. Reed a fost profund impresionat.

În locul lui Reed, dintr-o rară, dar catastrofală eroare, Tar Robertson a desemnat pe cineva care nu putea

---

46 Oraș situat în vestul Angliei, la circa 10 km de Liverpool (n. red.).

fi mai diferit sau mai puțin pe placul lui Chapman.

Maiorul Michael Ryde era un profesionist rece, ca la carte, cu un exagerat simț moral, un subdezvoltat simț al umorului și o problemă în privința băuturii. Fiu și nepot al unor contabili autorizați, Ryde se căsătorise cu unica fiică a lui sir Joseph Ball, un cunoscut expert în jocuri politice și șeful secției de investigații a MI5. Ball își îndrumase ginerele spre serviciile de securitate chiar înainte de izbucnirea războiului și, timp de trei ani, Ryde făcuse o foarte plictisitoare muncă de birou, ca ofițer regional de legătură în Reading. Proaspăt promovat în BI A, era deștept, dificil și pus pe făcut morală; Ryde putea fi fermecător când era treaz, dar era invariabil antipatic când era beat.

El și Chapman nu s-au putut suferi de când s-au văzut. În rețeaua de relații a lui Chapman, exista acum o paradoxală simetrie. Cel mai bun prieten al său, un șef de spioni german, trebuia trădat din datorie față de țară, iar cel care ar fi trebuit să fie aliatul lui în această acțiune avea să devină în scurt timp dușmanul lui de moarte.

Ryde îl considera pe noul și Michael Ryde vulgarul lui protejat drept o povară și o rușine, iar după câteva ore de la preluarea cazului, și-a stabilit ca scop personal excluderea lui Chapman din serviciile secrete britanice cu prima ocazie.

Lucrurile se duc de răpă în timp ce războiul se apropia de sfârșit, serviciile secrete britanice priveau spre viitor și începeau să vadă propriile rețele de spioni într-o altă lumină. Spionajul în vreme de război era o treabă murdară, iar Chapman nu era nicidecum singura persoană cu caracter dubios care se pripășise în MI5. Dar, în condițiile în care se întrezărea victoria, cineva din ierarhia spionajului britanic s-a întrebat dacă ar putea exista vreodată – sau, mai degrabă, ar trebui să existe – un loc în acesta pentru un ticălos ca Eddie Chapman.

Noul ofițer de caz al lui Chapman, maiorul Ryde, era acum însoțitorul lui permanent. Era o tortură pentru amândoi, pentru că puțini parteneri erau mai nepotriviti ca scandalagiul escroc și nobila lui umbră. Chapman insistă să iasă în oraș cu orice ocazie și pe banii MI5. Suma de 80, bani de buzunar, și cele 50 de cupoane pentru îmbrăcăminte care i se dăduseră la sosire s-au evaporat în câteva zile. Chapman a cerut mai mult, spunând că adusese în valiză 6 001 când se parașutase în Marea Britanie, cu o lună în urmă. Ryde l-a informat scurt că bancnotele de 10 erau expirate și inutilizabile. Chapman a fost „neplăcut surprins” 1, dar nu foarte tulburat și a cerut să i se dea voie să păstreze restul banilor cu care venise. MI5 a privit, „cu o oarecare neliniște” 2, cum banii au ajuns pe mâinile diverșilor proprietari de cazinouri și barmani din Soho.

Ryde se ținea de el, plin de resentimente. „Am petrecut mult timp cu Zigzag cu prețul de a mă plictisi și de a cheltui niște bani pentru a-l distra”, s-a plâns el. Ryde nu avea nimic împotriva băuturilor tari; ba dimpotrivă. Doar că nu voia să bea în compania unora ca Eddie Chapman.

La începutul lui august, Ryde a solicitat o întâlnire cu Tar Robertson pentru a discuta despre dosarul Zigzag și, dacă era posibil, pentru a-l închide. Ryde i-a spus că Chapman „părea foarte nemulțumit” 4; cheltuia mult, era irascibil și avea o reputație proastă. „Era mereu în

compania unor boxeri profesioniști, cu care se ducea în locurile de distracție cele mai cunoscute” 5 și era „mereu însoțit de femei frumoase” 6 – fapt care pare să-l fi supărat pe Ryde într-un fel care sugerează mai mult invidie decât dezaprobare. Ofițerul de caz a scris un raport, care se încheia cu următoarea concluzie: „Dosarul Zigzag trebuie închis cât mai repede cu putință”. 7 Ryde a fost imediat pus la punct de superiori. John Masterman a insistat ca expresia „cât mai repede” să fie înlocuită cu „cât mai târziu”, iar Tar a fost de acord: dosarul trebuia închis numai când acest lucru era „oportun”. Jignit, Ryde a bătut în retragere, dar acum îl vâna pe Chapman și strângea toată muniția pe care o putea strânge.

Robertson l-a dus pe Chapman la clubul lui, la prânz. A văzut că era plin de resentimente față de Ryde, plângându-se cu amărăciune de „felul în care era tratat cazul lui” 8. Când a fost întrebat ce planuri are, Chapman „a părut să nu aibă idei clare despre acest subiect” 9, a spus Tar, dar a vorbit vag despre deschiderea unui club sau a unei cârciumi sau despre faptul că va lucra pentru MI5 după război. „Se vede că e agitat și e normal să fie așa, atâta vreme cât i se cere să facă o treabă destul de plictisitoare ca aceea de a apăsa pe un manipulator după instrucțiunile noastre”. 10

Este posibil ca relațiile dintre Chapman și Ryde să fi atins un punct de criză, dar, în alte privințe, cazul Zigzag mergea foarte bine. Germanii păreau sincer încrezători ca întotdeauna. La începutul lunii august, Von Groning a transmis un mesaj în care îi cererea lui Chapman să sugereze o metodă de a trimite aparatul de fotografiat și banii colegului său spion și îi cerea să găsească „o persoană potrivită” 11, care să poată supraveghea formațiunile de bombardiere de pe aerodromurile din estul Angliei. Ministerul Aerului respinsese orice tentativă de intoxicare, astfel încât Chapman a tras de timp, spunând că încă nu găsise pe nimeni, deoarece „prietenii la care sperase să apeleze în acest scop erau la pușcărie sau nu

erau disponibili din alte motive" 12.

Operațiunea „Squid”, planul menit a-i convinge pe germani că Marea Britanie avea o armă nouă, devastatoare, capabilă să detecteze și să distrugă submarinele, a trecut la etapa următoare. Intoxicarea trebuia să ia două forme. Prima consta într-o fotografie „furată”, care înfățișa, chipurile, un „detonator de proximitate” subacvatic antisubmarin. Bineînțeles că acest dispozitiv nu exista în realitate. Ea trebuia trimisă germanilor în secret, via Lisabona. Un arici antisubmarin adevărat a fost fotografiat lângă o riglă de 45 cm, modificată în așa fel încât să pară de numai 15 cm, astfel că dispozitivul părea a avea o treime din dimensiunea lui reală. Chapman trebuia să le spună germanilor că mituisa un marinar care se îndrepta spre Lisabona să facă pe „traficantul”, punând poza „într-un prezervativ ascuns într-o cutie cu săruri de magneziu” 13, și că avea să-l convingă pe marinar că transporta droguri. În realitate, filiala MI6 de la Lisabona a jucat doar rolul de „poștaş” și a făcut în așa fel încât poza falsă, în cutia respectivă, să le fie livrată germanilor de către unul dintre agenții lor, deghizat în marinar. Reacția germanilor a fost exact cea sperată: „După ce au primit poza, Abwehrul a dorit să primească detalii complete despre detonator” 14, a scris Ewen Montagu.

Zigzag s-a conformat imediat. Cu ajutorul profesorului Geoffrey J. Gollin, eminentul consilier științific al Naval Intelligence Division, Montagu a redactat o scrisoare falsă din partea profesorului A.B. Wood, expert în acustică subacvatică, de la Admiralty Research Laboratory din Teddington, adresată unui cercetător de la fabrica de muniție Cossor's, pe nume Fleming. În ea, consilierul lauda virtuțile noului dispozitiv secret antisubmarin. Chapman le-a spus șefilor germani că a găsit scrisoarea la sediul firmei Cossor's din Manchester și a copiat-o. A transmis apoi falsa scrisoare prin telegraf. Ea suna astfel:

Dragă Fleming.

Sunt sigur că vei fi la fel de mulțumit ca mine să afli rezultatele ultimelor teste.

O abatere standard de plus sau minus 4, 5 m este mult mai bună decât cea corespunzătoare vechii metode de detectare a submarinelor, iar singurul meu regret este că ținta noastră actuală nu este capabilă de viteze mai mari. Fără îndoială, 13 noduri reprezintă maximul pe care inamicul poate să-l atingă în acest război, dar trebuie să fim mereu cu un „salt” înainte, preferabil cu două!

M-am gândit că s-ar putea să-ți placă pozele cu detonatorul bombei de adâncime standard, pe care l-ai putea cupla direct la indicatorul de control Mk J (cum a propus regretatul căpitan Walker).

Sper să vin din nou la Manchester în curând și abia aștept să avem încă una dintre discuțiile noastre care s-au dovedit atât de fructuoase în ultimii trei ani.

Cu sinceritate.

A.B. Wood, profesor¹⁵

Nu existau niciun căpitan Walker, niciun „indicator de control Mk J” și, bineînțeles, nicio bombă de adâncime capabilă să detecteze un submarin la distanța de 4, 5 m și apoi să îl urmărească cu o viteză de 13 noduri. Există însă un Fleming, Ian Fleming – viitorul creator al lui James Bond – care lucra atunci pentru Naval Intelligence. Poate că Fleming a participat la această înșelătorie menită să alimenteze cât mai mult neliniștea comandanților germani de submarine și să îi țină cât mai aproape de suprafață. Ewen Montagu a declarat operațiunea un triumf. „Nu am aflat niciodată părerea marinei germane despre aceste informații, dar acțiunile Abwehrului au făcut să pară că ea a fost foarte favorabilă”. 16

În ciuda succesului operațiunii „Squid”, Ryde a făcut tot ce a putut pentru a minimaliza rezultatul. „Nu cred că sunt mari șanse ca aceste poze să ajungă la Berlin”, a scris el. „Dacă Amiralitatea nu ne presează să continuăm, sunt convins că ar trebui să închidem dosarul și să ne despărțim de Zigzag cât mai curând, oferindu-i-se, eventual,

recompensa financiară care se consideră că o merită...” 17 Ryde părea mai hotărât ca oricând să scape de Chapman, iar pregătirile pentru predarea aparatului de fotografiat lui Brutus i-au dat un prilej. S-a stabilit ca Zigzag să aranjeze lucrurile în așa fel încât să lase banii și aparatul într-un pachet marcat, la ghișeul de bagaje al unei gări, dar, în timp ce puneau lucrurile la punct, germanii au transmis un mesaj în care dădeau de înțeles că se îndoiau de loialitatea lui Chapman. Șeful german al lui Brutus a scris că nu voia ca agentul lui să intre în contact direct cu Fritz, deoarece acesta din urmă nu prezenta, după părerea lui, „o încredere absolută” 18. Poate că aceasta nu reflecta decât existența unei rivalități interne, faptul că un șef pune la îndoială încrederea pe care i-o inspira agentul altuia, dar a fost de ajuns ca Ryde să declare că germanii „se îndoiau de integritatea lui Zigzag” 19.

Bănuielile germanilor, scria Ryde, poate că au fost alimentate de declarațiile cu privire la bombele V-1, redată pe larg în presă și făcute în parlament de către Duncan Sandys, ministrul care prezida comisia cabinetului de război în problema bombelor zburătoare. Sandys a lăsat să-i scape unele detalii esențiale despre zonele din Londra afectate de bombe. „Mesajele transmise de Zigzag, comparate în amănunțime cu recentul discurs ținut de Duncan Sandys în parlament, arată discrepanțe foarte grave, motiv pentru care există posibilitatea ca acest caz să fie compromis”. 20 Apoi, mai era problema lui Dagmar. „Zigzag riscă să fie compromis din cauza prietenei lui de la Oslo” 21, scria Ryde, știrbind, încet, dar sigur, credibilitatea propriului agent. Când s-a discutat dacă Chapman putea continua să lucreze pentru MI5 după război, Ryde a fost plin de dispreț: „E puțin probabil ca viața personală să-l facă potrivit pentru angajare”. 22 A mai subliniat că valoarea lui Chapman depindea de relația cu Von Groning și că aceasta va deveni lipsită de valoare la sfârșitul războiului.

Fără să știe de mașinațiunile lui Ryde, Chapman a

descoperit o nouă și profitabilă pasiune. Prin câteva dintre vechile lui relații din lumea infracțională, a aflat că, în sudul Londrei, cursele de câini erau „aranjate”. Cu complicitatea proprietarilor, anumiți câini erau hrăniți cu chiftele cu luminai, un medicament antiepileptic. Fiind un somnifer ușor, luminalul nu avea efecte vizibile decât după ce animalul, de obicei favoritul, alerga o anumită distanță, iar apoi încetinea. Contra unei sume, Chapman aranja să primească un pont când un câine era „doftoricit”; apoi, paria o sumă mare pe al doilea favorit și, de obicei, obținea un profit frumușel, pe care îl împărțea cu infractorul informator.

Într-o seară, în august 1944, Chapman și-a făcut apariția la casa conspirativă cu o întârziere de câteva ore, pentru a transmite un mesaj în Germania și a explicat cu seninătate că fusese la cursele de câini. „Zigzag însuși se duce la câini” 23, a pufnit ofițerul de caz, bucuros că i se oferise ocazia să folosească o atât de convenabilă expresie cu dublu înțeles⁴⁷. Chapman, raporta Ryde, „făcea foarte mulți bani pariind pecâștigătorii curselor, care fuseseră deja stabiliți” 24. Când a fost confruntat, Chapman a spus furios că nu făcea decât să profite cu ajutorul informațiilor strânse de la relațiile lui, o tehnică nu foarte diferită de spionaj. Desigur, Ryde nu vedea lucrurile în acest fel. „Să profiți de munca murdară a altor oameni pentru a-i jecmăni pe agenții de pariuri nu e ceva ce poate fi considerat o ocupație recomandabilă” 25, a afirmat el cu dispreț.

Fără tragere de inimă, supuși unor mari presiuni, Masterman și Robertson au acceptat ideea că, în scurt timp, era posibil ca Chapman „să-și împlinească menirea” 26. Totuși nu voiau să-l abandoneze. Tar a subliniat că Chapman „a făcut o treabă extrem de bună, care a presupus mult curaj” 27, iar dacă se închidea dosarul,

---

47 în engleză, to go to the dogs (lit., „a se duce la câini”) este și o expresie care înseamnă „a ajunge rău”, „a se alege praful”, „a se duce de râpă” (n. tr.).

probabil că trebuiau să aibă grijă de el cum se cuvine, „oferindu-i o sumă substanțială” 28. Cu îngrijorarea prietenească pe care o arătase mereu, Robertson s-a întrebat dacă nu cumva Chapman putea fi adus pe calea cea bună printr-o afacere legală. Acestuia i s-a spus imediat că, „dacă venea cu o ofertă de afaceri fermă, poate că reușeam să-l ajutăm cumva cu capital” 29. A părut entuziasmat și a vorbit despre un club în West End sau un hotel în Southend (Hotelul „The Ship Hope” era de vânzare, a zis el), pentru a fi aproape de Freda și de Diane. Ryde a spus că ar fi „o risipă” 31 ca cineva cu un trecut infracțional atât de încărcat să deschidă un local în care s-ar vinde băutură și țigări, pentru că poliția „l-ar închide imediat ce ar afla că, de fapt, el este în spatele afacerii”. Singurul mod de a face din Chapman un proprietar de hotel ar fi să-l anunțe pe șeful poliției locale și să-i explice situația: „Dacă el, în ciuda trecutului lui Zigzag, pare dispus să-i acorde o șansă, atât timp cât hotelul ar fi condus cum trebuie, poate că Zigzag ar merita să încerce”. Ryde se îndoia că vreun șef de poliție avea să fie de acord cu această propunere sau că Chapman își va vedea de treabă: „Evident că nu vom putea să-l susținem financiar dacă ideea lui va fi să organizeze curse de câini”.

Exact așa cum a prezis Ryde, Chapman era atras de locurile pe care le frecventa în trecut - cluburile „Shim-Sham” și „Nite Lite” - și de vechile apucături. Întrâurirea exercitată de breasla infractorilor era tot mai mare, deși perioada în care fusese agent secret îl schimbase: era devotat în primul rând Marii Britanii și celeilalte bresle, secrete, din care făcea parte acum. Când Ryde a dat de înțeles că zilele lui Chapman ca agent ar putea fi numărate, acesta a spus supărat că, „dacă nu mai avem nevoie de serviciile lui”, va „lua legătura cu americanii” 31.

Nemaifiind în pericol să fie acuzat datorită grațierii neoficiale acordate de ministrul de interne, lui Chapman i s-a dat voie să se miște mai liber prin Londra, deși Ryde îl

urma de la o oarecare distanță, țâțâind, urmărindu-l și adunând dovezi. Șeful își spiona acum activ spionul: „L-am văzut pe Zigzag întâlnindu-se cu un norvegian și vorbindu-i în norvegiană, l-am văzut în compania unor personaje cu totul indezirabile, vorbind cu o evreică germană în germană, cu un francez, în franceză. L-am auzit discutând cu un bărbat, infractor cunoscut, despre condițiile din Paris, într-un fel care dădea de înțeles că fusese acolo în ultimele luni”. 32 Chapman, le raporta Ryde superiorilor, era nerăbdător să-și scrie memoriile: oare cât avea să mai dureze până când lăudăroșenia lui firească avea să-l facă să dea tot ce avea mai bun în el și să se fălească în fața prietenilor săi imorali? „Eu reușesc să opresc aceste indiscreții când se întâmplă să fiu prezent”, scria el, „dar nu se știe ce formă iau aceste conversații când nu sunt de față”. 33

Ryde a fost redus la tăcere din nou. Indiferent de comportamentul lui, Chapman era încă prețios: „Războiul se poate încheia în orice clipă, iar toate legăturile cu germanii se vor pierde probabil și cazul lui se poate închide în mod firesc”. 34 Dacă se întâmpla asta, lui Chapman trebuia să i se dea drumul cu tact și generozitate, spunându-i că „necesitatea de a închide cazul nu se datora lui și că situația ne obliga să procedăm astfel” 35.

Ryde a mormăit și a prevăzut: „Îmi este tot mai limpede că există câteva riscuri mari de securitate, care, în cazul unor personaje precum Zigzag, sunt imposibil de evitat”. 36 Zigzag se dovedea mai greu de eliminat decât se așteptase Ryde: de fiecare dată când credea că era pe punctul să-l termine, Chapman revenea cu o nouă demonstrație a valorii lui. Von Groning a continuat să trimită mesaje care-i erau de ajutor, solicitând și mai multe informații: „Încearcă să obții cele mai recente rapoarte lunare de la divizia de război antisubmarin a Amiralității. [...] Foarte important”. 37 Von Groning lăuda în mod repetat eficiența lui Fritz: „Raportul general [este de] mare

interes". 38

La 8 septembrie, Germania a lansat primele atacuri cu V-2 împotriva Parisului și a Londrei. Rachetele V-2 erau niște creații foarte diferite de predecesoarele lor: precursorile rachetelor balistice, alimentate cu oxigen lichid și alcool, cu o rază de acțiune de 320 km, zburau cu o viteză de zece ori mai mare decât V-1, iar în vârf transportau o tonă de exploziv puternic. Chapman aflate despre aceste arme în Franța și avertizase serviciul secret britanic în legătură cu o „rachetă controlată prin unde radio, care va fi mai mare, va consuma foarte mult carburant și a cărei construcție nu va costa puțin” 39. Von Groning i-a spus lui Chapman să identifice din nou ținte pentru noile bombe: „Continuă să ne trimiți informații despre locul și momentul producerii exploziilor. Sunt mai dese acum?” 40 Atacurile cu V-2 erau adeseori devastatoare - 160 de oameni au fost omorâți într-o singură explozie, când o bombă a căzut peste un magazin din sudul Londrei. Chapman a transmis însă un răspuns în care minimaliza efectele: „Am auzit multe zvonuri legate de explozii la uzinele de gaz și la rețeaua de alimentare cu electricitate, dar nicio informație despre cauze. Fac cercetări”. 41 în timpul vizitei la sediul Luftwaffe de la Berlin, lui Chapman i se arătasera fragmente ale aparaturii radar aparținând unui avion de vânătoare de noapte și observase că piesele erau înseriate. Acum, i-a cerut lui Von Gröning să-i transmită o listă completă cu numerele de serie, teoretic, ca să poată fura dispozitivul corespunzător, dar, în realitate, ca să ofere Ministerului Aerului o idee clară despre ce anume aveau germanii. De asemenea, s-a decis că o manifestare de irascibilitate îi va menține interesul lui Von Gröning. Chapman a transmis un mesaj plin de furie, în care se plângea că nu primea suficient sprijin și că avea nevoie urgentă de bani. A mai întrebat explicit dacă serviciul secret german intenționa să-l susțină după ce războiul se termina.

Chapman nu avea de unde să știe că, în absența lui,

Hitler distrusese ce mai rămăsese din Abwehr. La 20 iulie, ofițerul german Claus von Stauffenberg a încercat să îl asasineze pe Hitler punând o bombă într-o geantă în sala de consfătuiri a lui Hitler de la „Bârlogul Lupului” - postul lui de comandă pentru Frontul de Est, aflat la Rastenburg, în Prusia. Dispozitivul a explodat lângă piciorul masiv al unei mese de stejar, care probabil că l-a protejat pe Führer de forța exploziei. Chapman n-ar fi făcut o astfel de greșală elementară. Cinci mii de membri ai armatei germane au fost arestați ca urmare a atentatului eșuat din 20 iulie, inclusiv Canaris și adjunctul lui, Hans Oster. Au fost judecați, condamnați pentru trădare și apoi spânzurați. Von Gröning nu pare să fi fost implicat în atentat, dar, ca ofițer de modă veche al Abwehrului, cu vederi antinaziste, a fost, fără îndoială, suspectat.

Răspunsul lui Von Groning la nemulțumirea lui Chapman a sosit după câteva zile. Era un mesaj ciudat și neobișnuit de emoționant, declarația unui bărbat mândru, a cărui lume se prăbușea:

SITUAȚIA NU TREBUIE SĂ AFECTEZE ȘI NU VA AFECTA ÎNTOARCEREA TA TREBUIE ȘI FACI PROPUNERI ÎN TIMP UTIL ȘI VEI AVEA TOT SPRIJINUL INDIFERENT CE SE VA ÎNTÂMPLA. FOST ACASĂ, CASA MEA DISTRUSĂ DE BOMBE, ALTFEL AȘ FI RĂSPUNS MAI REPEDE. GRAUMANN.42

Casa familiei Von Groning din Bremen, acel măreț simbol cu cinci niveluri al distincției aristocratice, fusese dărâmată de bombardierele Aliaților. Nu mai era nimeni în ea: bucătarul, șoferul, valetul, grădinarul, servitoarele și alți slujitori fuseseră concediați cu mult înainte. Trăsura aurită fusese furată, mașinile familiei, rechiziționate. Tablourile lui Von Groning, antichitățile, porțelanurile, argintăria și alte obiecte de artă valoroase - rămășițele măreției lui moșteniri - fuseseră depozitate la mansardă. Toate au fost distruse. Singurul obiect de valoare recuperat dintre dărâmături a fost o farfurie de argint gravată cu numele foștilor lui camarazi din unitatea

„Dragonii Albi” căzuți la datorie.

Capitolul 28

Caz închis

Chapman și l-a închipuit pe vechiul lui prieten stând între rămășițele unei vieți privilegiate și bând până uita de toate. A fost impresionat de necazul care dăduse peste Von Groning: „ÎMI PARE RĂU PENTRU VEȘTILE PROASTE NU BEA PREA MULT. PLEC LA MANCHESTER PENTRU TREABĂ. PUTEȚI SĂ MĂ LUAȚI DE PE COASTA DE NE? POȚI SĂ ÎMI DAI ADRESĂ DIN FRANȚA PRECUM ȘI POSIBILITATE RADIO PENTRU JIMMY SAU PENTRU MINE SĂ MERG ACOLO. TREBUIE ȘI BANI FRANȚUZEȘTI. DAGMAR”. 1

În mesajul lui, Von Groning dăduse de înțeles că plănuia să continue operațiunile de spionaj cu Chapman „indiferent ce se va întâmpla”. Aliații erau foarte conștienți de pericolul apariției grupărilor de rezistență naziste în Germania, cu care ar fi trebuit să lupte după terminarea războiului. Într-adevăr, la îndemnul lui Himmler, câțiva fanatici SS formau deja o grupare de partizani, așa-numita organizație „Vârcolacul”, menită să ducă o campanie de gherilă în Germania în eventualitatea unei ocupații. Ryde a recunoscut în silă că mesajul pune cazul Zigzag într-o altă lumină: acesta demonstra că germanul „avea un plan pentru perioada de după război, iar acum exista un motiv real ca dosarul să rămână activ” 2, acela de a afla „dacă Graumann intenționează să continue să lucreze după prăbușirea completă și definitivă a Germaniei”. Dacă Chapman putea „să îi facă pe germani să trimită pe cineva cu care să se întâlnească undeva în Marea Nordului”, scria Ryde, atunci se putea pune la cale o ambuscadă.

Așa cum a promis, a doua zi, Von Groning a transmis o listă completă cu numerele de serie de pe aparatura de bord a avionului britanic doborât, „o înșiruire de cuvinte, cifre, puncte și liniuțe” 3, care s-au adăugat la zestrea de informații existentă deja. Cei de la Ministerul Aerului s-au apucat să identifice diversele componente. Montagu, de la

Naval Intelligence, era foarte încântat „Germanii i-au dat agentului informații ultrasecrete despre lucrurile pe care le știu ei [...] de asemenea, sunt lucruri despre care, de fapt, noi habar n-aveam că ei au cunoștință, nici măcar din ce am aflat de la sursele ultrasecrete”. 4 Ideea de a lansa încă o operațiune de intoxicare, bazată pe informațiile despre avionul de vânătoare de noapte a fost exclusă însă, pe motiv că „informațiile germanilor simt prea apropiate de adevăr ca să încercăm să le falsificăm în acest stadiu” 5.

Ryde spumega. Chapman scăpase din nou și, colac peste pupăză, Robertson îi spusese să discute despre leafă cu acest tânăr antipatic și să decidă dacă „ar trebui să suplimentăm din fondurile noastre ceea ce ZZ a primit de la germani” 6. Banii dispăreau rapid. „Susțin în continuare că ar trebui să-i oferim lui Zigzag un contract corect”, scria Tar, „întrucât a făcut un serviciu considerabil acestei țări”. 7 A fost propusă suma de 5.000 pentru „a ne achita de datoria noastră față de el și pentru a-l convinge pe Zigzag că prețuim munca pe care a desfășurat-o pentru noi cel puțin tot atât de mult pe cât au prețuit germanii ceea ce a făcut pentru ei” 8.

Într-o seară, în timpul unei discuții încordate cu Ryde, Chapman a remarcat că se aștepta să fie „tratată corect” 9 de serviciile secrete.

— Poți să-mi spui la ce te gândești? a întrebat Ryde scrâșnind din dinți.

— Ei bine, germanii mi-au dat 6.000 când m-am întors aici, a răspuns Chapman.

Ryde i-a răspuns că, „din acele 6.000, 1.000 erau pentru altcineva și, astfel, avea de la germani 5.000”.

Lui Ryde nu-i venea să creadă că trebuia să se târguiască cu un astfel de individ. I-a atras atenția lui Chapman că a păstrat și banii din prima misiune și ar trebui să fie recunoscător. „Acest argument n-a părut să-l impresioneze pe Zigzag”, care a arătat scurt și la obiect că toată afacerea „costase până atunci guvernul britanic doar

vreo 200”.

„Cred că, din acest motiv, ar trebui să te simți satisfăcut”, a zis Ryde, cu toată înfatuarea de care era în stare. Dar Chapman „n-a fost impresionat deloc”. Discuția a ajuns într-un punct mort, încheindu-se pe un ton sarcastic și cu o mai mare antipatie reciprocă.

Se pare că germanii erau dispuși să fie mult mai generoși. Chapman le transmisese un mesaj în care cerea „cel puțin 6.000, de expediat pe calea aerului” 10. Drept răspuns, germanii au spus că mai degrabă îi vor trimite banii prin cineva de la Lisabona, eventual prin „marinarul de încredere” 11 care le livrase fotografiile. Dar dacă nu se putea, se angajau să trimită banii pe calea aerului. „Astfel de promisiuni simt în general lipsite de temei” 12, a afirmat Ryde, sesizând în același timp un alt prilej de a isprăvi cu agentul lui.

În trecut, Abwehrul își făcuse un obicei din a le da agenților bani britanici contrafăcuți. Era o măsură de economie, dar una nechibzuită, deoarece câțiva spioni naziști au fost deconspirați în timp ce încercau să cheltuie banii falși. „Cred că ar fi important să închidem cazul Zigzag pentru a-i distruge credința în germani” 13, scria Ryde. „Singurul lucru care-l interesează pe Zigzag la acest caz sunt banii pe care îi poate câștiga, iar dacă vom reuși să punem mâna pe bani și apoi să-i dovedim că sunt falși, îi vom zdruncina respectul foarte mare pe care, fără îndoială, îl are pentru Graumann și pentru alții. [...] Dacă banii sunt de fapt falși, probabil că Zigzag va trimite un mesaj de nereprodus și va închide chiar el cazul”.

Între timp, Chapman i-a transmis un mesaj lui Von Groning, spunând că se îndrepta spre docurile din Liverpool pentru a încerca să găsească un curier care să-i aducă banii.

Ryde voia să-l lase pe Chapman fără o lăscăie. Voia să-l vadă plecat, în așa fel încât să nu se mai poată întoarce niciodată, să nu mai ceară serviciilor secrete nimic niciodată și să nu mai lucreze niciodată ca spion.

Pentru asta, trebuia să-i distrugă credibilitatea. Doar o eroare grosolană l-ar fi doborât pe Chapman. În cele din urmă, Ryde a descoperit două asemenea erori, furnizate de cei mai apropiați aliați ai lui Chapman: Von Groning, aristocratul rămas fără adăpost, și Jimmy Hunt, un deținut proaspăt eliberat.

Ryde era intrigat de relația apropiată dintre Chapman și Von Groning: „Zigzag a vorbit mereu despre Graumann în cei mai respectuoși termeni și a exprimat un fel de afecțiune pentru «bătrân»”. 14 În acest caz însă, era ceva mai mult în admirația lor reciprocă, ceva ce Ryde simțea că Chapman ascundea în privința lui Von Groning. Ryde era un puritan și un snob, dar și un spion talentat, cu capacitatea de a descoperi o minciună.

Într-o dimineață, aflându-se în casa conspirativă, după ce Chapman a transmis mesajul în Germania, Ryde a dus cu iscusință discuția spre „dr. Graumann” și s-a întrebat „dacă germanii aveau vreo suspiciune că acesta era lucrat” 15. Înainte ca Chapman să poată răspunde, Ryde a continuat, de parcă ar fi gândit cu voce tare: „Dacă Graumann ar bănuși asta, este puțin probabil că și-ar arăta suspiciunile, întrucât este în interesul lui ca acest caz să rămână activ cât mai mult cu putință”. Chapman a fost de acord cu el, „fără să ezite o clipă”.

— Graumann e cea mai bună asigurare a mea, a adăugat el.

— Ce vrei să spui? a întrebat Ryde.

— A făcut o grămadă de bani din cazul ăsta. De exemplu, când am cerut 6.000, probabil că Graumann a scos 12.000 și a băgat în buzunar diferența.

Treptat, Ryde și-a dat seama că Chapman întindea prea tare coarda. Dacă el și Von Groning sustrăgeau bani de la șefii lor germani, probabil că Chapman i-a mărturisit și că lucra pentru britanici. Dacă era așa, Von Groning, din lăcomie și ambiție, își trăda țara cu un agent despre care știa că era fals. Această dovadă de complicitate financiară, scria Ryde, „sporește bănuielile mele că i-a spus cel puțin

lui Graumann, șeful lui german, despre legătura avută cu noi în țară”.

Văzând mâna lui Ryde, Chapman a schimbat subiectul. „Impresia mea a fost că Zigzag știa perfect la ce mă gândeam, dar nu avea de gând să recunoască, iar suspiciunile mele inițiale au fost întărite”.

Ryde a recunoscut că posibilele riscuri ale unei conspirații în care erau amestecați Zigzag și șeful lui german puteau fi limitate, deoarece interesul personal al lui Von Groning era probabil o garanție a faptului că va păstra secretul lui Chapman. „Dacă e adevărat că Graumann cunoaște situația lui Zigzag din țară, este foarte puțin probabil ca altcineva în afară de Graumann să știe și probabil că, în prezent, pericolul pentru noi este mic”. Mai important pentru campania lui Ryde era însă faptul că, dacă Chapman se deconspirase în fața șefului său german și ascunsese acest lucru britanicilor, exista o problemă serioasă de securitate, dovada că mințise. Ryde era extaziat: „S-ar demonstra astfel că Zigzag a ascuns de noi această informație foarte importantă, iar menținerea contactului cu cineva care nu este pe deplin sincer cu noi contravine principiilor noastre”.

Dacă Chapman îi spusese lui Von Groning că lucra pentru spionajul britanic, cui îi mai dezvăluise secretul? În scurt timp s-a aflat și răspunsul la această întrebare.

Ryde se gândea cum să exploateze această nouă dovadă a nesiguranței pe care o prezenta Chapman, când, întâmplător, Jimmy Hunt a dat lovitura de grație. Într-o seară de la sfârșitul lui octombrie, adjunctul lui Ryde, un ofițer din MI5 pe nume Reisen, a făcut o vizită neanunțată la apartamentul lui Chapman, unde avea loc o orgie. Chapman dădea o petrecere. Personaje din trecutul lui sordid și din prezentul lui tot mai dubios erau răspândite prin sufragerie, în diverse stadii de ebrietate, inclusiv boxerul George Walker, un jurnalist ocazional pe nume Frank Owens și diverse alte figuri ale lumii interlope din Soho. Când Reisen a intrat în cameră, un individ masiv, cu

paloarea dată de perioada îndelungată petrecută în detenție, s-a ridicat clătinându-se. Era Jimmy Hunt, spărgătorul de seifuri care jucase un rol esențial la începutul vieții de infractor a lui Chapman și, mai apoi, ca rod al imaginației celor din MI5, în a doua lui carieră, de spion.

„Presupun că ai venit să-l iei pe Eddie la vreo treabă”, a rânjit Hunt cu subînțeleș. Reisen a făcut un comentariu rezervat, hotărât să nu-și trădeze uimirea „în prezența atâtor necunoscuți”. Implicația remarcii lui Hunt era clară; Reisen era „foarte sigur că Hunt știa despre ce fel de treabă era vorba”. Chapman nu doar că divulgase fără să vrea un secret, ci îl spusese unui deținut abia eliberat, care mai era și foarte beat, iar în acest fel își tăiasă singur craca de sub picioare.

Ryde, încântat și dornic de răzbunare, a pregătit dovezile și a lansat atacul decisiv, fără regrete, de parcă termina un spion inamic. Chapman avusese de-a face cu foarte mulți inchișitori în trecut: Ochi-de-Tinichea Stephens, Praetorius, Von Groning, Dembach și o femeie frumoasă, îmbrăcată după ultima modă, în închisoarea de la Romainville; supraviețuise interogatoriilor Gestapoului, Abwehrului și MI5; un agent provocator într-un bar din Oslo, un vânător de spioni iscoditor din SS la Paris și nenumărați agenți care se dăduseră drept spioni încercaseră să-l prindă cu mâța-n sac. În cele din urmă însă, cel care l-a prins a fost contabilul din Whitehall.

Denunțul lui Ryde a fost o capodoperă. „De mult timp bănuiesc că Zigzag nu ține cont de necesitatea de a păstra tăcerea absolută în privința relației cu noi”, a scris el; destăinuindu-se lui Hunt, Chapman „încălcase cea mai elementară regulă de securitate”. Cu o răutate premeditată, Ryde a pregătit metodic dosarul acuzator: Chapman se confesase deja unei persoane neautorizate, Dagmar Lahlum, și probabil că era în căldășie cu șeful lui german; încercase să obțină bani de la MI5, pariase la cursele de câini și umbla cu infractori inveterați;

amenințase că va lucra pentru un serviciu secret rival și cheltuia o mică avere pe șampanie și femei ușoare. Lăsându-l la o parte pe Von Groning, care, în mod evident, era legitim interesat de succesul lui, germanii nu erau siguri de loialitatea spionului lor, iar discursul lui Duncan Sandys probabil că îi subminase și mai mult credibilitatea. În cele din urmă, se lăudase fatalmente, față de un cunoscut infractor, că lucra pentru serviciile secrete britanice. „Desigur, acest comportament al lui Zigzag ne oferă un motiv foarte temeinic să închidem cazul din cauza vinovăției lui și să-i administrăm o mustrare pe cinste”, afirma Ryde încântat. „Luând în considerare situația explozivă provocată de indiscrețiile săvârșite de Zigzag față de prietenul său dubios, [...] eu cred că ar trebui să-l dăm afară, să-i explicăm că nu a respectat partea lui de înțelegere și că, de acum înainte, nu trebuie să mai aștepte de la noi niciun ajutor, în orice belea ar intra pe viitor”.

Nu trebuia nici să i se permită să mai lucreze ca agent de informații pentru altcineva: „Ar trebui să-l facem pe Zigzag să înțeleagă faptul că ne vom opune oricărei încercări a lui de abordare a americanilor sau a francezilor sau a oricărui alt guvern”. După părerea lui Ryde, Chapman nu trebuia să mai primească niciun ban: „Mă opun ideii de a i se mai plăti vreun ban, pentru că, dacă facem asta, ne vom arăta deschiși unor viitoare colaborări. [...] Putem să-i spunem lui Zigzag că nu se mai poate aștepta la vreun ajutor, nici financiar, nici legal, am obținut pentru el de la poliție un cazier curat și are o sumă mare de bani, pe care n-ar fi obținut-o niciodată fără ajutor. Ne-a dezamăgit foarte tare”.

Ryde a propus să se întrerupă comunicarea lui Zigzag cu Germania fără să se mai apeleze la Chapman însuși, spunând că orice încercare de a imita tehnica lui avea să creeze „un risc considerabil, pentru că Zigzag are un stil distinct”. Cazul trebuia închis pur și simplu, lăsându-i pe germani să creadă că Chapman fusese prins: „Germanii știu că Zigzag este plecat să contacteze un

curier. Dacă nu va mai emite niciodată, se va presupune că a fost arestat”.

Punându-li-se în față dosarul incriminator al lui Ryde, șefii MI5 nu prea au avut de ales și au acceptat. Amiralitatea, cu părere de rău, a consimțit, deși operațiunea „Squid” era încă în desfășurare. „Impresia mea”, scria Masterman, „este că acest caz trebuie închis acum, că nu îi vom plăti nimic lui Zigzag și că poliția trebuie informată”. 16 Tar Robertson n-a obiectat. „Trebuie închis acum”. 17 La 2 noiembrie 1944, lui Chapman i s-a dat un exemplar din Legea secretelor de stat. Fără să știe ce urma, l-a semnat, declarând astfel următoarele: „Înțeleg că orice dezvăluire, făcută în timpul acestui război sau după aceea, cu privire la fapte legate de angajamentul pe care mi l-am asumat [...] va fi considerată infracțiune, care se pedepsește cu închisoarea”. 18

După ce i-a închis gura lui Chapman, MI5 l-a pus pe liber.

Ryde a fost autorizat să-l concedieze pe Chapman, ceea ce a și făcut, „în modul cel mai convingător cu putință” 19, dându-l afară din apartamentul din Hill Street după ce i-a ținut o prelegere necruțătoare despre deprinderile lui greșite și după ce l-a avertizat că, dacă îndrăznea să dezvăluie ce a făcut în timpul războiului, va fi adus în fața instanței. Triumfător și ingrat în victoria lui, Ryde a ajutat MI5 să se spele pe mâini de Chapman cu o expresie bombastică și o amenințare: „Trebuie să înțeleagă că acum e pe picioarele lui și că, dacă va încerca să contacteze pe cineva, noi, serviciul, ne vom gândi dacă nu cumva trebuie arestat sau înlăturat în alt fel”. 20

Chapman își riscase viața în mod repetat pentru serviciile secrete britanice; obținuse informații inestimabile pentru efortul de război al Aliaților, pătrunsese în eşaloanele superioare ale serviciului secret german și contribuisese la întreruperea atacurilor cu rachete V asupra centrului Londrei; chiar în acel moment, ofițerii germani de informații studiau cu atenție documente

transmise de Zigzag, în care era vorba despre o armă antisubmarină inexistentă; ușurase vistieria nazistă de 7.000, 230.000 la valoarea actuală, iar guvernul britanic nu cheltuise cu el mai nimic. În același timp însă, era infractorul irecuperabil, genul de om nepotrivit, după părerea multora, pentru a fi aclamat ca erou. Acesta era omul pe care cei din MI5 aveau să-l „înlătore” acum dacă îndrăznea să-i mai deranjeze.

Cazul Zigzag a fost închis și, la 30 de ani, cariera de agent secret a lui Chapman s-a sfârșit brusc și pentru totdeauna. În acea seară, la club, stând la cină cu alți ofițeri, maiorul Ryde a recapitulat, cu calm și mulțumire de sine, căderea lui Eddie Chapman, spunând la sfârșit că „Zigzag ar trebui să fie recunoscător că nu îl băgăm la închisoare” 21.

Ochi-de-Tinichea Stephens îl vedea însă pe Zigzag altfel: Chapman era omul cel mai rău din care războiul scosese ce era mai bun. Câțiva ani mai târziu, Stephens scria: „Ficțiunea nu a produs și probabil că nu va produce niciodată o poveste de spionaj care să întreacă în farmec și neverosimil povestea reală a lui Edward Chapman, pe care numai războiul putea să îl înzestreze cu virtute și doar pe durata lui”. 22 În Germania, Stephan von Groning a așteptat în van un mesaj de la agentul și prietenul său.

Când națiștii s-au retras, el a continuat să asculte și să spere, iar când regimul lui Hitler se prăbușea în jurul lui, el încă asculta.

De drept și după cum îi era felul, ar fi trebuit ca Chapman să reacționeze cu indignare la concedierea sa. În realitate, ingrata despărțire de MI5 îl eliberase în sfârșit. Nu mai era rob nici al serviciului secret german, nici al celui britanic. De la primul avea bani și o medalie, de la al doilea, o grațiere neoficială: niciun alt agent secret nu putea pretinde că a fost recompensat astfel de *ambele* părți. MI5 amenințase cu represalii dacă își dezvăluia povestea, dar el știa că, într-o bună zi, cineva o va spune.

Chapman s-a întors la ce știa să facă mai bine, căci,

la sfârșitul războiului, Marea Britanie a fost un corn al abundenței pentru infractori. Prin intermediul vechilor lui relații, a intrat în contact cu Billy Hill, proprietarul unui club de noapte și cap al lumii interlope, care își spunea „Regele din Soho”. În timpul războiului, Hill a pus bazele unei piețe negre profitabile și a perceput taxe de protecție. Era „un om aspru, deosebit de violent și energic” 23, după părerea lui Chapman, și aliatul ideal. Să facă bani drogând ogari era doar o pasiune. Se întrezăreau noi afaceri, din care putea să câștige mulți bani. Chapman și Hill s-au asociat.

Plecarea din serviciul secret al țării sale i-a permis lui Chapman să-și vadă de problemele sentimentale. Așa a pornit într-o nouă misiune romantică. De data aceasta, ținta nu a fost nici Dagmar (care aștepta la Oslo), nici Freda (care a continuat să primească bani de la MI5), nici fosta lui soție, Veră, nici Anita, prostituata portugheză de la barul „George’s”. Chapman era hotărât acum să o găsească pe Betty Farmer, fata pe care o lăsase la „Hotel de la Plage” cu șase ani în urmă. Poate că era moartă; poate că era căsătorită sau se mutase. Chapman știa însă că, dacă o găsea pe Betty, iar ea îl primea, putea să se revanșeze.

Chapman i-a contactat pe Paul Backwell și Allan Tooth, cei doi foști polițiști care îl supravegheaseră, și le-a cerut ajutorul.

A angajat și un detectiv particular, pe Doughy Baker. Căutarea a început să-l obsedeze pe Chapman, care nu se mai gândea la nimic altceva și la nicio altă femeie: „Prioritară pentru mine era dorința de a o găsi pe Betty, iubita mea, pe care o văzusem ultima dată când am sărit prin geam la hotel, înainte de arestare”. 24 Backwell și Tooth au aflat doar că Betty fusese la un hotel de pe Insula Man în 1943. Familia ei credea că lucra într-o fabrică, undeva aproape de Londra. O prietenă le-a spus că Betty plecase cu un pilot care fusese doborât în mare în dreptul

localității Margate⁴⁸.

Chapman a organizat o întâlnire la care să discute despre căutarea lui Betty Farmer. La prânz, în modernul Hotel „Berkley” (Chapman era la fel de risipitor și generos ca întotdeauna), cei doi foști polițiști i-au spus că nu le era ușor să caute o femeie singură în haosul din Marea Britanie, mai ales fără o poză: „Este cineva aici care seamănă măcar un pic cu ea?” 25 Chapman s-a uitat în jur, la clientelă – debutante și ofițeri din regimentul de gardă, bancheri și mafioți. A arătat spre o femeie zveltă, blondă, care stătea la masă într-un colț, cu spatele spre interior. „Fata aceea”, a zis el, „arată exact ca ea din spate”. 26 În clipa respectivă, femeia s-a întors.

„Doamne!” a exclamat Chapman. „E chiar Betty. Scuzați-mă, domnilor”. 27

Backwell și Tooth, discreți până în ultima clipă, au plecat tiptil, în timp ce un ospătar curăța resturile unei cești de cafea căzute din mâna uimitei Betty Farmer în clipa în care un bărbat, pe care îl văzuse ultima dată într-o sală de tribunal din Jersey, a bătut-o pe umăr. Chapman și-a luat un scaun.

„O să plec”, i-a spus el în zilele îndepărtate dinaintea războiului, „dar întotdeauna o să mă întorc”. 28

Epilog

La sfârșitul războiului, echipa de agenți dubli a fost dizolvată în mod discret. Aveau să treacă decenii până când cineva din afara cercului ultrasecret avea să știe măcar că aceasta a existat, în cele din urmă, câțiva au ieșit din umbra spionajului britanic, spunându-și poveștile și culegând lauri, dar cei mai mulți nu au făcut-o.

Tommy „Tar” Robertson a renunțat la jocul de-a spionii și și-a petrecut restul vieții crescând oi în Worcestershire. „Adevăratului geniu” 1 al operațiunii de intoxicare i-au fost acordate Legiunea de Merit a SUA de către Harry Truman, Ordinul Regal al Coroanei Iugoslave

---

48 Localitate în sud-estul Angliei, pe țărmul Mării Nordului (n. red.).

de către regele Petar⁴⁹ în cadrul unei ceremonii bizare, desfășurate la „Claridge's”⁵⁰ și Ordinul Imperiului Britanic (ORB) din partea Marii Britanii, pentru desfășurarea unei activități prea secrete pentru a putea fi descrisă. John Masterman, obligat de datorie, a considerat retragerea timpurie a lui Tar drept „una dintre cele mai mari pierderi pe care MI5 le-a suferit vreodată” 2. Robertson a fost însă foarte fericit să se ocupe de oile lui. A încetat să mai poarte pantaloni ecosez, dar a continuat să stea de vorbă cu personaje dubioase în cârciumi. Când a murit, în 1994, acestui maestru al spionajului, care nu și-a pierdut niciodată talentul de a asculta, i-a fost dedicată o mică poezie drept epitaf:

Binecuvântați sunt cei cu zâmbet senin, Care se opresc să pălăvrăgească puțin. Binecuvântați sunt cei ce nu zic nici într-o doară: „Azi, îmi spui povestea asta a doua oară”. 3

John Cecil Masterman, căruia îi plăcea mai mult să vorbească decât să asculte, a fost făcut cavaler, cinstit și decorat cu ORB. S-a întors la Oxford, la cluburile lui, la cricket și la romanele lui polițiste. A devenit decan la Worcester Collège și rector la Oxford. În 1957, a publicat un alt roman polițist, *The Case of the Four Friends*, cu un personaj pe nume Chapman, având ca subiect universul gândirii unui infractor: „Să rezolvi un caz înainte de producerea lui, să prevezi săvârșirea infracțiunii și apoi să o împiedici, ăsta da triumf!” 4 A făcut parte din conducerea unor asociații profesionale și a unor importante școli publice, fiind o prezență constantă între mai marii acestei lumi. „Tot ce este bun în această lume ciudată se datorează celor privilegiați” 5, afirma el.

În 1970 însă, pentru prima dată în viața lui, Masterman a rupt rândurile clasei dominante și a publicat o carte despre organizația care se ocupa cu intoxicarea

---

49 Petar al II-lea (1923-1970), ultimul rege al Iugoslaviei (1934 -1945) (n. red.).

50 Hotel de lux din Londra (n. red.).

inamicului. Povestea lui fusese scrisă imediat după război, pentru a fi citită doar de cei din MI5, dar a păstrat pentru sine, în secret, un exemplar. Scandalurile de spionaj din anii 1960 zdruncinaseră moralul celor care făceau parte din serviciile britanice de informații, iar Masterman era hotărât să refacă într-o anumită măsură încrederea în ele, spunând această poveste adevărată de succes. Roger Hollis, șeful MI5, și Alee Douglas-Home, prim-ministrul de atunci, au refuzat să autorizeze apariția cărții, astfel că Masterman a publicat *The Double Cross Sistem in the War of 1939 - 45* în SUA, unde Legea secretelor de stat nu putea să-l împiedice s-o facă. Mulți reprezentanți ai autorității statului, inclusiv unii dintre foștii colegi ai lui Masterman din MI5, s-au scandalizat; John Marriott n-a mai vorbit cu el niciodată. În 1972, guvernul britanic a cedat, iar cartea a fost publicată după ce au fost eliminate o serie de pasaje discutabile. „Ce ciudat a fost”, scria Masterman, „ca eu, care toată viața am fost un susținător al autorității statului, să devin, la 80 de ani, un rebel de succes”. 6

Au urmat alții: Ewen Montagu a publicat o carte despre operațiunea „Mincemeat”, planul de intoxicare care i-a convins pe germani că Aliații intenționau să invadeze Balcanii și Sardinia, nu Sicilia. Montagu, care era pe atunci consilier al curții marțiale a Marinei Militare Regale, a jucat chiar un rol secundar în filmul *The Man Who Never Was*, din 1956.

Paul Backwell, paznicul lui Chapman din timpul războiului, a ajuns căpitan în Intelligence Corps, iar Allan Tooth a rămas subofițer în Field Security Service.

După război, Ronnie Reed a acceptat să lucreze în MI5 în funcția de consilier tehnic superior pentru serviciul de pază, între 1951 și 1957, a condus secția de contraspionaj, răspunzând de anchetarea cârțișelor sovietice din Marea Britanie, inclusiv de cazurile Burgess, McLean și Philby. Oficial, Reed s-a pensionat în 1977, dar a fost invitat să rămână în MI5 în calitate de consilier

superior. Mai târziu, a scris monografia finală a activității din domeniul radiotelegrafiei în timpul războiului, care a fost publicată ca anexă la studiul oficial dedicat spionajului britanic în al Doilea Război Mondial. Reed era mult prea modest ca să-și pună numele pe ea. A murit în 1995, la 78 de ani. Crucea de Fier oferită lui Chapman de Von Groning pentru serviciile aduse celui de-al Treilea Reich, dată apoi lui Reed ca amintire, a rămas în posesia familiei Reed.

Victor, lord Rothschild, a primit Medalia George pentru ceea ce a făcut, în timpul războiului, în domeniul explozibililor, a ajuns profesor la Facultatea de Zoologie a Universității Cambridge și apoi a devenit consilier de securitate al lui Margaret Thatcher. Din cauză că, în studenție, a fost membru al societății „Cambridge Apostles” și, ulterior, a avut legături cu Guy Burgess și Anthony Blunt, spioni ai KGB, s-a spus că ar fi fost „al cincilea om” din rețeaua de spionaj de la Cambridge⁵¹. A negat vehement aceste acuzații, iar în 1986 a publicat o scrisoare deschisă către ziarele britanice, în care spunea: „Nu sunt și nu am fost niciodată agent sovietic”. 7

Michael Ryde, ultimul ofițer de caz al lui Chapman, a părăsit MI5 la scurt timp după încheierea războiului și s-a întors la firma de contabilitate a familiei. În scurtă vreme însă, a rămas fără serviciu din cauza băuturii și a început o tristă prăbușire în alcoolism. După o căsătorie destrămată, a divorțat de a doua soție, părăsind doi copii. La cârciumă, Ryde se lăuda, spre neîncrederea tuturor, cu rolul jucat în cazul lui Eddie Chapman, un om pe care îl disprețuise.

Terence Young a supraviețuit Bătăliei de la Arnhem, ajungând un apreciat regizor de cinema, realizând primul și al doilea film din seria „James Bond”, *Dr. No* și *From Russia with Love* (în care un spion rus plănuiește să-l ucidă pe Bond și să fure o mașină de criptat). Personajul celui

---

51 Rețea de spionaj care a funcționat în Marea Britanie în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A fost activă până cel puțin la începutul anilor 1950, având rolul de a transmite informații Uniunii Sovietice. Era alcătuită din Donald Maclean, Guy Burgess, Kim Philby, Antony Blunt și John Cairncross (n. red.).

mai faimos agent secret din lume a fost inspirat, probabil, chiar de Young, iar unii actori au remarcat că „Sean Connery părea a-l imita pur și simplu pe Young” 8.

Jasper Maskelyne, magicianul, aproape că a dispărut după război, spre marea lui iritare. Nu a primit nicio decorație, nicio recunoaștere pentru planurile lui de inducere în eroare a inamicului, iar relatările oficiale despre campania din Africa de Nord abia dacă îl menționează. Publicul spectacolelor lui de magie s-a redus tot mai mult, iar locurile în care aveau loc acestea au devenit tot mai puțin strălucitoare. Cuprins de amărăciune, a renunțat la magie, a emigrat în Kenya, a înființat o școală de șoferi, a participat la campania împotriva rebelilor Mau Mau și a murit în 1973.

Reginald Kearon, căpitanul vasului „City of Lancaster”, a comandat alte cinci nave comerciale în timpul războiului. A fost decorat cu OBE pentru servicii aduse pe timp de război și cu Lloyd’s War Medal. Marea a tot încercat să-l ia la sânul ei, fără să reușească: în 1948, Reg Kearon, cel care nu putea fi trimis pe fundul mării, a plecat singur într-o croazieră de plăcere pe Marea Mediterană, iar mai târziu a fost găsit „plutind în derivă pe o epavă în Golful Haifa” 9. S-a pensionat în 1954, același an în care vasul „City of Lancaster” (redenumit „Lancastrian”) a fost dezmembrat.

Din 1945, Robin „Ochi-de-Tinichea” Stephens a condus Centrul de Interogare Amănușită al Serviciilor Combinat (CIASC) de la Bad Nenndorf, în apropiere de Hanovra, o închisoare secretă creată după ce britanicii au ocupat nord-vestul Germaniei, în această versiune germană a Lagărului 020, Ochi-de-Tinichea trebuia să afle adevărul de la numeroșii ofițeri de informații și spioni prinși în momentul în care Aliații au pătruns în Germania, printre care se aflau Walter Schellenberg, adjunctul lui Himmler, și Ernst Kaltenbrunner, succesorul lui Heydrich la conducerea RSHA (un „monstru diabolic” 10 după părerea lui Stephens). Ochi-de-Tinichea a fost acuzat de

folosirea unor metode brutale de interogare, dar a fost achitat de toate acuzațiile, numindu-i pe acuzatori „degenerați, cei mai mulți dintre ei suferind de boli venerice și fiind niște mincinoși inveterați” 11.

Stephan von Groning a fost arestat de armata americană și ținut într-un lagăr de prizonieri de la marginea orașului Bremen. Nemaiavând casă, locuia cu sora lui, Dorothea, și cu fiica ei adoptivă, evreică, atunci când au venit soldații. Americanii s-au rătăcit în timp ce îl escortau la închisoare, așa încât Von Gröning, care era pe jumătate american, i-a îndrumat într-o engleză perfectă, cu accent aristocratic. I s-a permis să trimită lunar rudelor câte o carte poștală. Bărbatul a cărui rufărie fusese mereu călcată de servitori s-a trezit cerșind batiste și pastă de dinți. A fost eliberat după șase luni, moment în care a descoperit, spre marea lui iritare, că, pentru a obține o cartelă de alimente și, astfel, pentru a putea mânca, trebuia să-și găsească o slujbă. Prin prieteni de familie, a găsit de lucru la Muzeul din Bremen, dar rareori se ducea la muncă.

Poate că banii se duseseră, dar Von Gröning a trăit pe măsura numelui său, „loial propriei clase” 12, până la sfârșit. S-a căsătorit cu o femeie mult mai tânără, pe nume Ingeborg, și, cu toate că ea muncea, el n-a lucrat. Zăcea cu orele pe canapea, citind cărți împrumutate. Von Gröning vorbea rar despre război. Credea că Eddie Chapman a fost prins, deconspirat ca spion și executat. Ținea în portofel o poză cu La Bretonnière.

Walter Praetorius, alias Thomas, nazistul căruia îi plăcea la nebunie dansurile populare, a fost arestat, transferat la Bad Nenndorf și interogată de Ochi-de-Tinichea Stephens. Acesta îi considera pe deținuți „infecți fără excepție” 13, dar Praetorius l-a impresionat, poate pentru că admirația lui pentru Anglia concorda cu șovinismul lui Ochi-de-Tinichea. Praetorius a fost eliberat după câteva luni de anchetă, cu verdictul că a „lucrat multă vreme, posibil cu rezultate lăudabile, ca

reprezentant permanent al serviciului secret german” 14. Praetorius s-a stabilit la Goslar, în RFG, întorcându-se la catedră și la dansuri.

La 5 mai 1945, soldații americani ai Regimentului 41 Cavalerie au eliberat lagărul de concentrare Mauthausen-Gusen și au găsit o scenă de iad – schelete umane mergând clătinându-se într-o fabrică a morții abandonată. Printre stafii se afla și Anthony Faramus. Pierduse un plămân și șapte coaste, iar trupul îi fusese măcinat de difterie, scarlatină, cangrenă și dizenterie. Cumva însă, plăpândul băiat din Jersey, care roșea foarte ușor, supraviețuise. Întors în Marea Britanie, a fost tratat într-un spital militar, apoi, trimis acasă cu 16 și o alocație săptămânală de 2. A stabilit o întâlnire cu Eddie Chapman prin jurnalistul Frank Owens, care a fost martor la „ciudata” 15 lor revedere:

— Credeam că ai murit¹⁶, a zis Chapman.

— Și eu am crezut la fel, uneori.

— Cum te-ai descurcat?

— Nu prea bine.

— Mereu mi-am făcut griji pentru tine.

— Și eu mi-am făcut de multe ori pentru tine, Eddie, și m-am întrebat dacă o să reușești. Cu siguranță, a fost un joc complicat.

A urmat o tăcere apăsătoare.

— Unde ai fost? a întrebat Chapman.

— În multe locuri atât de cumplite, Eddie, încât, uneori, am fost tentat să te torn friților. Oricum, decât să le fac porcilor ăloră un serviciu, mai bine am tăcut.

A urmat o altă pauză lungă, după care Chapman a zis:

— Știi, Tony, dacă nu aș fi fost eu, n-ar fi trebuit să treci prin toate astea.

Faramus nu l-a trădat niciodată pe Chapman, iar Chapman s-a străduit să nu piardă încrederea germanilor, în parte, zicea el, pentru a-l proteja pe Faramus. S-au dus la o cârciumă din apropiere și s-au îmbătat criță. „Milioane au murit fără să poată rosti un singur cuvânt” 17, i-a spus

Chapman prietenului său. „Noi, cel puțin, am supraviețuit ca să ne spunem povestea”.

Faramus și-a scris memoriile tulburătoare și a găsit de lucru ca figurant în filme. Culmea ironiei este că a interpretat rolul unui prizonier de război în filmul *Colditz* - cei închiși la Colditz poate că or fi suferit, dar nicidecum cât suferise el.

Faramus s-a dus la Hollywood - și a ajuns majordomul lui Clark Gable.

Dagmar Lahlum a așteptat în zadar ca Chapman să se întoarcă, în timp ce norvegienii au avut o răfuială sumbră. Vidkun Quisling a fost arestat în casa lui din Gimli, judecat pentru trădare și executat prin împușcare. Doi membri ai rezistenței norvegiene au fost judecați pentru uciderea soților Feltman, dar au fost achitați. Vecinii din Eidsvoll ai lui Dagmar o vorbeau pe la spate, numind-o „târfă germană” 18; ea îi auzea, dar nu zicea nimic. Niciodată nu le-a spus vecinilor sau familiei că a ajutat serviciul secret britanic în timpul războiului. Pentru a scăpa de „doamnele bârfitoare” 19, s-a angajat ca asistentă medicală la bordul unui vas de croazieră, „Stranger Fjord”, care naviga între Oslo, New York și Nova Scoția. Ea și Chapman învățaseră să iubească marea și, la fel ca el, nici „ea nu își găsea locul” 20. A lucrat într-o librărie, apoi, coafeză și, în final, contabilă. Dagmar purta încă haine la modă și fuma țigări Craven „A”. Nu s-a căsătorit niciodată, nu a avut copii și a fost mereu atrăgătoare. În vârstă fiind, se machia și purta pălării din blană de leopard, iar, într-o zi, nepoata ei a surprins-o dansând singură în fața oglinzii. După ce Dagmar a murit de parkinson, în 1999, nepoata ei a găsit o cutie cu scrisori, redactate într-o engleză îngrijită, pe hârtie subțire de corespondență. Îi erau adresate lui Eddie Chapman. Niciuna nu fusese expediată. Nepoata lui Dagmar le-a ars pe toate.

Cum era și firească, Freda Stevenson n-a mai așteptat A devenit stenografe, iar, în 1949, s-a măritat cu un

funcționar bancar cu cinci ani mai mică decât ea. Patru ani mai târziu, a devenit vânzătoare la un chioșc de difuzare a presei, a divorțat de primul ei soț și s-a căsătorit cu un proprietar de service bogat, pe nume Abercrombie. Deși serviciul secret a avut grijă să anuleze înțelegerea în baza căreia trebuia să-i plătească 5 pe lună până la noi dispoziții și să elimine din dosare toate referirile la ea, s-ar putea ca Freda să fi primit în continuare cecuri de la London Co-operative Society, rodul înțelegerii lui Chapman cu MI5, până în ziua în care a murit. La fel ca Faramus, Freda a fost o luptătoare.

La Hotelul „Berkeley”, Eddie Chapman și Betty Farmer au stat de vorbă ore în șir și s-au căsătorit la scurt timp după aceea. A fost un mariaj fericit, de durată, deși Chapman și-a mai plimbat privirea de la o damă la alta mai mult sau mai puțin continuu în următorii 50 de ani. Pleca des, dar mereu se întorcea. O fiică, Suzanne, i s-a născut în octombrie 1954.

Zigzag n-a revenit niciodată pe calea cea bună. După război, s-a întors la lumea interlopă a Londrei din West End, unde diverși pierde-vară i-au urat bun venit acasă. În anii 1950, a făcut contrabandă cu aur în Mediterana. După ce a cumpărat o parte din iahtul cu motor al lui Billy Hill, „The Flamingo”, un fost dragor, Chapman și câțiva camarazi cu aceleași idei ca ale lui au plecat în Maroc, unde au pus la cale o afacere absurdă, voind să scoată din țară 850.000 de pachete de țigări de contrabandă și să-l răpească pe sultanul detronat: planul a căzut când ticăloșii lui camarazi s-au amestecat într-o încăierare în port și au fost expulzați din Tanger, urmăriți îndeaproape de un reporter de la *Sunday Chronicle*, pe care l-au invitat la bord și apoi l-au încuiat în cabină. Iahtul a luat foc în portul Toulon, posibil, cu scopul de a se încasa asigurarea încheiată pentru acesta, stârnind suspiciuni că pe Chapman nu-l părăsiseră abilitățile de sabotor. La scurt timp după aceea, gașca lui Hill a atacat o mașină a poștei, fugind cu 250.000. În anii 1960, Eddie și Betty Chapman s-

au mutat în Africa, în Coasta de Aur⁵². Chapman s-a implicat într-un complicat proiect de construcții. A fost efectuată o anchetă pentru corupție, dar, în acel moment, el se întorsese acasă.

Ochi-de-Tinichea Stephens se întrebase „ce se va întâmpla când Chapman, implicat din nou în infracțiuni, cum are să se întâmple în mod inevitabil, se va ridica în fața instanței și va pleda pentru clemență, invocând faptul că, în timpul războiului, a desfășurat activități secrete” 21. La timpul potrivit, a aflat Chapman a apărut în fața instanței în repetate rânduri în următorii 20 de ani, dar niciodată nu s-a întors la închisoare. Când a fost acuzat de trafic de valută falsă, în 1948, a obținut o caracterizare de la un „ofițer superior din Ministerul de Război” 22, rămas anonim, în care se spunea că era „unul dintre cei mai viteji bărbați care au servit țara în ultimul război” 23. Aproape sigur, persoana respectivă a fost Ronnie Reed. MI5 nu-și plătitise în totalitate datoria. În 1974, a fost găsit din nou nevinovat de lovirea în cap a unui bărbat cu un pahar în timpul unei petreceri, la Hotelul „Watersplash” din New Forest. Cei doi se bătuseră pentru o tânără pe nume Theresa Chin. Chapman a declarat curții: „Am fost instruit să lupt fără arme în timpul războiului și nu am avut nevoie de un pahar ca să mă apăr într-o bătaie dintr-o cârciumă. Puteam să-l omor cu mâinile goale”. 24 Când a fost achitat, s-a oferit să dea de băut juraților.

Chapman avea încă legături cu șantajisti, amatori de jocuri de noroc și hoți mărunți. Conducea un Rolls-Royce (deși niciodată n-a avut permis de conducere) și purta haine cu guler de blană. Ziarele îl iubeau - „Eddie Chapman, escrocul gentilom”. O vreme, a fost chiar „corespondentul onorific în materie de infracțiuni” 25 al ziarului *Sunday Telegraph*, „pe ai cărui cititori îi sfătuia să-i evite pe cei ca el”. În 1960, un reporter l-a întrebat dacă îi era dor de vremurile în care era infractor. „Da, un pic”

---

52 Colonia britanică Gold Coast, situată în Golful Guineii, și-a declarat independența în 1957, când a devenit Republica Ghana (n. red.).

26, a zis el cu nostalgie. „Nu am regrete. Nu mă mustră conștiința pentru nimic din ce am făcut. Îmi place să cred că am fost un ticălos onest”.

John Masterman a scris la un moment dat: „Uneori, în viață, simți că *trebuie* să faci ceva și trebuie să te încrezi în judecata ta, și nu în a altcuiva. Unii o numesc conștiință, iar alții, simplă încăpățănare. Ei bine, alegerea îți aparține”.²⁷ Pe scurt, războiul a scos la iveală în Chapman o conștiință încăpățănată.

Viciile lui erau extreme, la fel și virtuțile, iar la finalul vieții, nu era limpede dacă a fost de partea îngerilor sau a diavolilor, dacă i-a înșelat pe înșelători sau dacă a făcut un pact cu șeful lui german. A murit de stop cardiac în 1997, la 83 de ani: s-ar putea să fi urcat la ceruri sau poate că s-a îndreptat în direcția opusă. Ori poate că merge încă în zigzag.

Chapman a încercat să publice povestea isprăvilor lui din timpul războiului, dar, la fel ca John Masterman, a fost împiedicat de MI5. A scris o versiune cenzurată a evenimentelor, care a apărut într-un ziar francez, *L'Étoile*, iar apoi în *News of the World* în 1953, dar când Chapman a început să dezvăluie secrete de stat, avocații guvernului au intervenit. A fost amendat cu 50 și o întreagă ediție a ziarului a trebuit retrasă și distrusă. A doua tentativă de publicare a fost zădărnicită de D-Notice⁵³. În cele din urmă, a apărut, în 1954, sub semnătura altcuiva, o ediție de memorii romanțate, intitulată *The Eddie Chapman Story*, în care era descrisă perioada petrecută de el în Germania, dar nu și activitatea desfășurată pentru MI5. „Care este adevărul despre Eddie Chapman?”²⁸ se întrebau niște ziariști. „Dacă aceste uluitoare afirmații sunt adevărate, de ce nu a fost arestat sau condamnat ca trădător de patrie?”

În cele din urmă, în 1966, lui Chapman i s-a dat voie

---

⁵³ De la Defence Notice - solicitare adresată presei de autoritățile din Marea Britanie de a nu da publicității informații despre anumite subiecte din motive de securitate națională (n. red.).

să publice o altă versiune, intitulată *The Real Eddie Chapman Story*, în care se vorbea, fără să se dea detalii, despre activitatea desfășurată în slujba MI5. Aceasta a stat la baza un film destul de slab, *Triple Cross*, regizat de Terence Young, cu Christopher Plummer în rolul lui Chapman. Filmul nu are decât o legătură superficială cu cele întâmplate. Chapman a fost dezamăgit de el. Niciodată nu a primit recunoașterea pe care considera că o merită; pe de altă parte, probabil că Chapman ar fi putut să atingă *acei* nivel de recunoaștere doar dacă îl ucidea pe Hitler. Cumva, a devenit destul de bogat și, o vreme, a deținut un castel în Irlanda și un hotel în Hertfordshire, nu departe de fabrica de avioane Mosquito a firmei de Havilland.

În 1974, într-un bar din Londra, Chapman a dat peste stirbul Leo Kreusch, campionul german la box care îl învățase să tragă cu pistolul. Leo i-a spus lui Chapman adevăratul nume al așa-zisului Graumann, dezvăluindu-i că acesta supraviețuise războiului și locuia acum în Bremen. Chapman i-a scris lui Von Groning o scrisoare în care rememora cu afecțiune vremurile petrecute împreună la Nantes, Paris și Oslo. A întrebat dacă vechiul lui prieten știa ce se întâmplase cu iola lui norvegiană, cumpărată cu banii primiți drept recompensă, și dacă și-o amintea pe Dagmar Lahlum. „Presupun că e măritată acum”, a reflectat el cu nostalgie. Chapman și-a descris proprietățile, i-a pus în plic o fotografie a bătrânului castel irlandez pe care îl cumpăraseră și l-a invitat pe Von Groning să vină să stea la el: „Ce amintiri minunate am putea depăna. [...] îmi aduc aminte cât de mult îți plăceau castelele”.

Poate că nu a fost cea mai diplomatică abordare, dar Eddie nu avea de unde să știe că Von Groning nu mai era un om bogat.

Suzanne Chapman s-a măritat în 1979 la „Shenley Lodge”, hotelul cu 32 de camere deținut de Eddie și Betty. Printre invitații la nuntă s-a aflat și un domn german în

vârstă, miop, care i-a amuzat pe copii recitându-le poezioare englezești demodate. Când petrecerea s-a mai liniștit, Eddie Chapman și Stephan von Groning s-au luat de braț și s-au plimbat împreună, cufundați în amintiri. Betty a fost surprinsă și impresionată de legătura durabilă dintre spion și șeful lui: „Erau ca frații”. 29 Când ultimul invitat a plecat, din grădină s-au auzit un râset și o voce care cânta: erau acordurile slabe ale melodiei *Lili Marlene*.

HI HU HA HA HA

Post-scriptum

Leutnant Fritz Schlichting, tânărul pilot care l-a parașutat pe Chapman în Marea Britanie în 1942.

La câteva săptămâni după publicarea acestei cărți, am primit un telefon de la ambasadorul german la Londra, Wolfgang Ischinger. „Tocmai am terminat de citit cartea dumneavoastră”, a zis el. „Povestiți cum a fost dus Eddie Chapman cu avionul peste Canal de către Luftwaffe și apoi, parașutat în Marea Britanie. M-am gândit că poate ați vrea să știți că omul care s-a aflat atunci la comandă este tatăl meu. Atât el, cât și pilotul, Fritz Schlichting, sunt încă în viață”.

Schlichting fusese pilotul înalt, timid, decorat cu Crucea de Fier, aflat la manșa avionului de recunoaștere Focke-Wulf în 1942, iar Karl „Charlie” Ischinger fusese comandantul și navigatorul descris de Chapman ca „un tânăr scund, îndesat, de vreo 28 de ani, cu ochi albaștri și

privire liniștită”. Chapman însuși crezuse că oamenii aceia au murit: „Avionul fusese doborât și întregul echipaj fusese ucis deasupra Angliei în a șaizecea ieșire”, scrisese el.

După ce a aflat că pilotul și navigatorul nu doar că au supraviețuit războiului, dar erau încă în viață, Chapman s-a întâlnit cu Fritz Schlichting acasă la el, în Detmold, Germania. La 84 de ani, fermecător și ospitalier, fostul pilot și-a amintit de acea zi de parcă decolase de pe Le Bourget cu o săptămână, nu cu mulți ani în urmă.

„Eram Escadrila de Recunoaștere 123 din cadrul Luftwaffe, staționată în Chateau du Buc, lângă Versailles. Efectuam zboruri de noapte deasupra Marii Britanii, fotografiind efectele raidurilor de bombardament și ajutând la identificarea țintelor. Era o treabă periculoasă. Am pierdut peste 80 de camarazi. Numărul mediu de zboruri pe care le făceai înainte de a fi doborât era 40. Eu am avut 87 în total.

Într-o zi, comandantul meu, maiorul Göbel, ne-a spus, mie și lui Charlie [Ischinger], că am fost aleși pentru o misiune specială. Ne-a zis să ne îmbrăcăm în civil și să mergem la Paris. Ne-am întâlnit cu spionul englez și cu șefii lui la un restaurant, la cină: noi știam că i se spunea «Fritz», ca mie. Mult mai târziu, i-am aflat numele real. Era fermecător, o companie excelentă. Ne-am înțeles grozav.

Überleutnant Karl „Charlie” Ischinger, comandantul avionului german care l-a parașutat pe Chapman în Marea Britanie în 1942, raportându-i maiorului Armin Göbel, șeful Escadrilei de Recunoaștere 123.

Ne-am întâlnit toți câteva săptămâni mai târziu, pe aerodromul Le Bourget, iar eu i-am arătat avionul. Chapman a părut foarte calm, deși a pus o mulțime de întrebări. Când am traversat Canalul, am cântat. A existat un moment nefericit, când Chapman se pregătea să sară, iar noi ne-am dat seama că nu avea prinsă bine suspanta parașutei. Dacă ar fi sărit așa, ar fi murit. Charlie a dat semnalul, iar Chapman a deschis trapa. Avea o raniță uriașă în spate – Dumnezeu știe ce avea în ea – iar când a sărit, s-a blocat în deschizătură. Se zbătea, dar nu reușea să se clintească, astfel că Charlie s-a ridicat și l-a împins cu bocancul în spate.

A fost ultima dată când l-am văzut pe Chapman vreme de vreo patru luni, dar am auzit că misiunea lui a reușit. Toată lumea era foarte mulțumită de el. Nimănui nu i-a trecut prin minte că ar putea lucra pentru britanici. Ne-am întâlnit din nou la Paris. A fost o revedere extraordinară. Chapman ne-a dat, mie și lui Charlie, două

pachete în care erau o cutie mare cu ciocolată și o jumătate de kilogram de cafea, pe care le cumpărase de la Madrid la întoarcere. Erau boabe de cafea adevărată, nu înlocuitor, așa că am fost încântați.

După misiunea cu Chapman, drept răsplată, amândoi am primit câte o cupă de argint specială, gravată. Am păstrat-o cu sfințenie. Charlie este în continuare cel mai bun prieten al meu. Are 97 de ani acum și nu o duce bine cu sănătatea, dar încă ne întâlnim și ne amintim de noaptea aceea extraordinară, când l-am parașutat pe spionul englez în Marea Britanie”.

Amabilul pilot Luftwaffe a fost doar unul dintre cei câțiva oameni care au apărut din trecutul lui Chapman cu povești și amintiri noi, unele duioase, altele, categoric, mai puțin duioase.

Vocea unei femei în vârstă, foarte distinsă s-a auzit la telefonul redacției ziarului *Times*. Fără să-și dea numele, aceasta a declarat furioasă: „A fost un mare pungaș, să știți. Cel mai arătos bărbat pe care l-am cunoscut vreodată. Dar un pungaș de primă clasă”. Apoi, a închis. În Norvegia, o altă femeie înșelată de Chapman a dobândit în cele din urmă recunoașterea eroismului ei. Presa norvegiană a preluat povestea lui Chapman, iar ziarul național *Aftenposten* a publicat pe prima pagină un articol cu titlul „A murit colaboratoare germană, dar a fost de fapt spion britanic”. A reieșit că, după război, Dagmar a compărut în fața unui tribunal pentru crime de război, a fost închisă timp de șase luni și a acceptat să-și recunoască vina în loc să primească o condamnare oficială. Insultată și ostracizată de compatrioți, Dagmar și-a ținut promisiunea făcută lui Chapman și nu a dezvăluit niciodată legăturile ei din timpul războiului cu serviciul secret britanic.

John Williams, prieten cu Chapman, și-a amintit de prima lor întâlnire, când „Shenley Lodge” era un *country club*, cu bar și ruletă, înainte să capete înfățișarea respectabilă a unui hotel: „Am ajuns la intrarea impresionantă a clubului și am auzit, de pe acoperiș, cel

mai înspăimântător zgomot. Pe acel acoperiș l-am cunoscut pe Eddie, care se ținea de o mitralieră Vickers și trăgea într-un cearșaf întins între doi stejari, la vreo opt sute de metri distanță". O altă cunoștință, jurnalistul Peter Kinsley, a trimis o scrisoare ziarului *Times* după ce *Agentul Zigzag* a fost publicat sub formă de foileton: „Lui Eddie i-ar fi plăcut publicitatea. Vechii lui prieteni spuneau că ar fi trebuit să poarte un tricou pe care să scrie «sunt spion pentru MI5». Ultima dată când l-am întâlnit, mi-a povestit cum a pierdut o avere în timpul unui furt, când a confundat hermina (care urma să fie folosită la confecționarea veșmintelor de încoronare) cu blana de iepure. Mi-a mai spus că a reușit să convingă o bonă germană că era inginer de telefoane la Poștă și astfel a spart seiful din casă. De asemenea, a fost vizitat la un moment dat de un inspector financiar și i-a arătat un certificat medical potrivit căruia avea inima slăbită și nu avea voie «să fie stresat». Zece minute mai târziu, s-a urcat la volanul unui Rolls-Royce, a trecut pe lângă inspectorul care aștepta autobuzul în ploaie și i-a făcut cu mâna".

Am primit o scrisoare tristă de la Brian Simpson, colecționar de medalii de război, care a locuit în apropiere de „Shenley Lodge” în anii 1980. Simpson auzise de aventurile lui Chapman de la un prieten comun și a întrebat dacă putea să-i cumpere Crucea de Fier. Cum era de așteptat, câteva săptămâni mai târziu, Chapman a venit cu medalia germană; de fapt, a venit cu două, spunând că îi fusese dată încă una chiar de Hitler. Afacerea s-a făcut: Eddie Chapman a luat banii, iar Simpson, încântat, a luat medaliile. După 20 de ani, citind această carte, colecționarul și-a dat seama că fusese păcălit. Chapman îi dăduse Crucea de Fier lui Ronnie Reed cu mulți ani înainte. Cele două medalii aflate în posesia lui Simpson erau replici. „Cartea dumneavoastră mi-a produs un adevărat șoc”, scria Simpson. „Acum, se pare că Eddie a răs la urmă. Soției mele i-a fost oferit un mic pumnal ornăt cu pietre prețioase despre care Eddie a spus că îi fusese

dat de Hermann Göring. Ea a refuzat să-l ia". Nu e nevoie să mai spunem că Chapman nici nu l-a văzut vreodată pe Göring.

Tommy „Tar” Robertson, șeful secției BI A, îmbrăcat cu pantalonii ecosez care i-au atras porecla de „Pantaloni Pasionali”.

Unul după altul, foștii asociați ai lui Chapman, fostele iubite și victime au apărut pentru a-și spune poveștile – unele adevărate, altele, născute din legendele create de Chapman despre el însuși. Apoi, spre uimirea mea, a reapărut singura persoană care chiar știa adevărul despre Eddie Chapman: Eddie Chapman însuși.

John Dixon, un regizor independent, m-a sunat să-mi spună că avea o filmare de șase ore în care Chapman vorbea despre viața lui și nicio secundă nu fusese difuzată. Dixon filmase în 1996, cu un an înainte de moartea lui Chapman, cu intenția de a face un documentar, care n-a mai fost realizat. Păstrase filmul cu gândul că, într-o zi, povestea lui Chapman avea să fie spusă. Acum, se oferea să mi-l arate.

Să stau într-o mică sală de proiecție din Soho și să-l

întâlnesc pe Chapman pentru prima dată, după moarte, a fost una dintre cele mai ciudate experiențe din viața mea. Chapman era bătrân și bolnav când a fost făcut filmul, dar încă în putere. Emană un farmec fatal în timp ce sta tolănit într-un fotoliu, evocând amintiri, fumând, chicotind, făcând cu ochiul și flirtând cu aparatul de luat vederi. A vorbit despre parașutarea lui în Marea Britanie, despre relația cu Von Gröning, despre simularea exploziei de la fabrica de avioane de Havilland și despre perioada petrecută în Jersey, Franța, la Lisabona și Oslo. Isprăvile infracționale sunt evocate cu o mândrie afectată.

Vorbele lui au însă un ton de despărțire: acesta este testamentul unui om care se adresează posterității și îndreaptă lucrurile sau, în unele cazuri, le deformează. Pentru că, la 82 de ani, Chapman este încă un mincinos nerușinat. Într-o scenă.

Eddie Chapman împreună cu superiorii din MI5 la „Savoy”, în octombrie 1980. Chapman este în spate, al treilea din dreapta; Tommy „Tar” Robertson, rândul din spate, al treilea din stânga; Roman Garby-Czerniawski, agentul dublu „Brutus”, rândul din față, al treilea din stânga.

de exemplu, povestește cum este dus să-l vadă pe Winston Churchill în 1943 și cum bea o sticlă de coniac cu

premierul, în timp ce acesta stă în pat, în halat. Este o poveste minunată, dar cu totul neadevărată.

Chapman nu și-ar fi închipuit niciodată că MI5 va hotărî să facă public dosarul lui și că adevărul despre activitatea sa din timpul războiului avea să fie dezvăluit într-o bună zi. Deși îl pândește moartea, Eddie Chapman joacă în continuare după propriile reguli: un ticălos care zâmbește, deapănă o poveste și te privește drept în ochi în timp ce îți umblă în buzunar.

Ben MacIntyre aprilie 2007

Anexă

Aceasta este copia exactă a documentului în care este explicat codul folosit de Chapman, aflat în arhivele MI5 (KV2/455):

COD DE MULTIPLICARE

dat unui parașutist englez

Acest cod este bazat pe cuvântul „CONSTANTINOPLE”, stabilit de comun acord înainte de plecarea agentului. Literelor cuvântului „Constantinople” li se atribuie apoi, folosind metoda de mai jos, poziția numerică în alfabet, înmulțită cu data la care are loc transmisiunea. În acest caz, a fost aleasă data de 8.

CONSTANTINOPLE

2 9 6 12 13 1 7 14 4 8 10 11 5 3

8

23 6 8 9 7 0 5 3 7 15 8 4 8 0 9 2 2 4

Următoarea procedură:

Se scrie alfabetul complet, atribuind fiecărei litere poziția ei numerică.

abedefghi **k** lui **n** o pe **r** stuvwxyz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26

Rezultatul înmulțirii este apoi notat, iar mesajul care trebuie transmis, în acest caz:

„I HAVE ARRIVED AND ÎN GOOD HEALTH” *
este scris dedesubt.

Se va observa că primele cinci litere sunt „**f**” Acesta este indicativul stabilit de agent și coordonatorii lui

germani pentru ca aceștia să știe că operează de bunăvoie. Dacă ar fi obligat să transmită, omisiunea celor cinci „f” ar indica imediat că agentul a fost prins.

Metoda de cifrare:

Se adaugă „f” (care este a șasea literă) la 2 de deasupra, rezultă 8 și se alege a opta literă din alfabet, „h”.

În al doilea exemplu, „f” din nou (a șasea literă a alfabetului), adăugată la 3, rezultă 9, care este „i”.

Această metodă se aplică în tot mesajul, care include semnătura „FRITZ”.

2 368 970 53 71 5 84 80922 4

f f f f f I HAV Ex ARR I VEDAN

h ilnophfyfyzvqynd e r D I NG OODHE ALTHx FI I TZ

x f 1 t o x v d mh hm ypbnr nb b

Grupurile de 5

sunt citite apoi orizontal, nu vertical, ca în alte cazuri.

Astfel:

HILNO PHFYL YFZVQ VNFCR FLTOX VDMHH
MYPBN RRVBB

Notă: Este necesar să se includă mereu numărul exact de litere în cod, înainte de a începe grupurile cifrate de cinci.

Am ajuns și sunt sănătos (engl.).

Note

Seria de documente KV2 se află la National Archives din Kew.

Dacă nu se precizează altfel, interogatoriile au fost luate lui Chapman de către ofițerul MI5 menționat.

Extrasele din ziare au fost adaptate.

CAPITOLUL 1 - *Hotel de la Plage*

1. Convorbire cu Leonard Maxie, fost ospătar la „Hotel de la Plage”, iulie 2006.

2. Convorbire cu Betty Chapman, A mersham, 25 noiembrie 2005.

3. *Ibidem*.

4. Edward Chapman, *The Real Eddie Chapman Story*, Londra, 1966, p. 32. În continuare, *Chapman*.
  5. Robin Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
  6. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
  7. *Chapman*, p. 27.
  8. Raport întocmit de Laurie C. Marshall, 15 ianuarie 1943; MI5 ref. 133B. Acest dosar, pus recent la dispoziția publicului de MI5, a fost atașat KV2 457. În continuare, referirile la materialul din acest dosar se vor face sub forma KV2 457 (adițional).
  9. Frank Owens, introducere la *ibidem*, p. 9.
  10. *Ibidem*, p. 27.
  11. Cazier judiciar, KV2 455.
  12. Owens în *Chapman*, p. 9.
  13. R. Stephens, *Camp 020: MI5 and the Nazi Spies*, Londra, 2000, p. 218. În continuare, *Camp 020*.
  14. *Ibidem*.
  15. KV2 457.
  16. *Chapman*, p. 28.
  17. Interogatoriu luat de Ronald Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457.
  18. Convorbire cu Terence Young, 22 ianuarie 1943, KV2 458.
  19. *Ibidem*.
  20. *Sunday Telegraph*, 23 martie 1963.
  21. Raport întocmit de Paul Backwell, KV2 456.
  22. *Jersey Evening Post*, 13 februarie 1939.
- CAPITOLUL 2 - *Temnița din Jersey*
1. *Jersey Evening Post*, 14 februarie 1939.
  2. *Ibidem*.
  3. Anthony Faramus, *The Faramus Story*, Londra, f.a., p. 12. În continuare, *Faramus*.
  4. Procesele-verbale ale conducerii închisorii din Jersey, Jersey Historical Archive.
  5. *Ibidem*.
  6. Declarație dată de gardianul Packer în fața conducerii închisorii din Jersey, Jersey Historical Archive.

7. *Jersey Evening Post*, 6 iulie 1939.
  8. *Ibidem*.
  9. *Daily Express*, 8 iulie 1939.
  10. *Jersey Evening Post*, 6 iulie 1939.
  11. Procesele-verbale ale conducerii închisorii din Jersey, Jersey Historical Archive.
  12. *Ibidem*.
- CAPITOLUL 3 – *Război în insulă*
1. H.G. Wells, *Outline of History*, Londra, 1920, p. 209.
  2. *Faramus*, p. 10.
  3. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  4. Interogatoriu, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  5. *Chapman*, pp. 48 – 49.
  6. *Faramus*, p. 29.
  7. *Ibidem*, p. 30.
  8. Interogatoriu, 17 decembrie 1942, KV2 455.
- CAPITOLUL 4 – *Romainville*
1. *Faramus*, p. 39.
  2. *Ibidem*, p. 36.
  3. *The Trial of German Major War Criminals*, vol. 6, Londra, 1946, p. 141.
  4. *Faramus*, p. 40.
  5. Interogatoriu luat de E. Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
  6. Interogatoriu luat de E. Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  7. *Faramus*, p. 43.
  8. Interogatoriu luat de Victor Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
  9. *Faramus*, p. 48.
  10. *Ibidem*, p. 37.
  11. *Faramus*, p. 49.
  12. *Ibidem*.
  13. *Ibidem*, p. 37.
  14. *Chapman*, p. 62.
  15. *Ibidem*, p. 62.

16. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

17. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

18. *Ibidem*.

19. *Faramus*, p. 37.

20. *Ibidem*, p. 49.

21. *Chapman*, p. 64.

22. *Ibidem*, p. 66.

CAPITOLUL 5 - *Villa de la Bretonnière*

1. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*.

4. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

5. T.A. Robertson (atrib.), raport despre programul de instruire al SOE, KV4 172.

6. John Curry, *The Security Service, 1908 - 1945: The Official History*, Londra, 1999, KV4 1 - 3.

7. Citat de Emily Jane Wilson în *The War in the Dark: The Security Service and the Abwehr 1940 - 1944*, teză de doctorat, Cambridge, 2003.

8. *Ibidem*.

9. Evelyn Waugh, citat în *ibidem*.

10. Curry, op. cit.

11. Scrisoare a lui Walter Praetorius, 1979, pe site-ul familiei Thomas.

12. Dosarul Walter Praetorius, KV2 524.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. Mesaj interceptat de ISOS, 2 februarie 1942, KV2 456.

CAPITOLUL 6 - *Dr. Graumann*

1. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.

2. *Ibidem*.

3. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943,

KV2 456.

4. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.

5. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

6. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.

7. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

8. *Ibidem*.

9. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.

10. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

11. *Ibidem*.

12. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.

13. Interogatoriu luat de Reed, 21 decembrie 1943, KV2 456.

14. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.

15. *Chapman*, p. 66.

16. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.

17. *Ibidem*.

18. Gladys von Groning, dosar de imigrație, HO 405/16169.

19. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.

20. *Chapman*, p. 73.

21. *Ibidem*, p. 71.

22. *Ibidem*, p. 69.

23. *Ibidem*, p. 72.

24. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

25. Interogatoriu luat de Stephens, 19 decembrie 1942, KV2 455.

26. *Ibidem*.

27. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 457.
  28. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  29. *Ibidem*.
  30. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
  31. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  32. Mesaj interceptat de ISOS, 20 octombrie 1942, KV2 460.
  33. *Ibidem*, 23 octombrie 1942.
  34. *Ibidem*, 14 octombrie 1942.
  35. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
- CAPITOLUL 7 - *Spărgătorii de coduri*
1. Mesaj interceptat de ISOS, 13 octombrie 1942, KV2 460.
  2. Peter Twinn, în F.H. Hinsley și Alan Stripp (ed.), *Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park*, Oxford, 2001.
  3. Citat în Penelope Fitzgerald, *The Knox Brothers*, Londra, 2001, p. 98.
  4. Citat în Wilson, op. cit.
  5. J.C. Masterman, *The Double-Cross Sistem in the War 1939 - 1945*, Londra, 1972, p. 3.
  6. Cuvântul rostit de Christopher Harmer la pomenirea lui T.A. Robertson, 1909 - 1994, la Pershore Abbey, în documentele lt.-col. T.A. Robertson, prin amabilitatea consiliului de administrație de la Liddell Hart Centre of Military Archives, King's College, Londra.
  7. J.C. Masterman, *On the Charlot Wheel: An Autobiography*, Oxford, 1975, p. 219.
  8. Harmer, op. cit.
  9. *Ibidem*.
  10. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 108.
  11. *Ibidem*, p. 114.
  12. Citat în Wilson, op. cit.

13. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 377.
14. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 54.
15. *Ibidem*, p. 1.
16. *Ibidem*, p. 22.
17. *Ibidem*, p. 24.
18. *Ibidem*, p. 25.
19. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 219.
20. *Ibidem*.
21. Ewen Montagu, *Beyond Top Secret Ultra*, Londra, 1977, p. 134.
22. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, 30 iunie 1942, KV2 456.
23. *Ibidem*, 28 iulie 1942.
24. Raport întocmit de Reed, 20 august 1941, KV2 455.
25. Raport al RSS, 19 septembrie 1941, KV2 455.
26. Notă informativă, KV2 455.
27. *Ibidem*.
28. Raport întocmit de Reed, 20 august 1941, KV2 455.
- CAPITOLUL 8 - *Mosquito*
1. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1942, KV2 458.
2. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
3. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
4. *Ibidem*.
5. Interogatoriu luat de maiorul D.B. „Stimmy” Stimson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
6. *Ibidem*.
7. KV2 457.
8. Raport al lui Backwell, 30 decembrie 1942, KV2 456.
9. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
10. *Ibidem*.

11. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
  12. *Ibidem.*
  13. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  14. *Ibidem.*
  15. Mesaj interceptat de ISOS, 2 octombrie 1942, KV2 460.
  16. Însemnările lui Backwell, KV2 456.
  17. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
  18. *Ibidem.*
  19. Însemnările lui Backwell, KV2 456.
  20. Notă informativă, KV2 456.
  21. Vezi *A Short History of the DH98 Mosquito*, bbe.co.uk.
  22. Mesaje interceptate de ISOS, 12 octombrie 1942, KV2 460.
  23. Notă informativă, 24 septembrie 1942, KV2 456.
- CAPITOLUL 9 - *Sub priviri nevăzute*
1. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  2. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  3. *Ibidem.*
  4. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
  5. *Ibidem.*
  6. *Ibidem.*
  7. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  8. Notă informativă, KV2 456.
  9. *Ibidem.*
  10. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
  11. *Ibidem.*
  12. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

13. Interogatoriu luat de R. Short, 18 decembrie 1942, KV2 455.
  14. *Ibidem.*
  15. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
  16. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
  17. *Ibidem.*
  18. Mesaje interceptate de ISOS, 26 iunie 1942, KV2 460.
  19. Notă informativă, KV2 456.
  20. *Ibidem.*
  21. Însemnare a lui Reed, mesaj interceptat de ISOS, 7 decembrie 1942, KV2 456.
  22. Mesaje interceptate de ISOS, 7 decembrie 1942, KV2 460.
  23. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  24. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  25. *Chapman*, p. 103.
  26. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
  27. *Ibidem.*
  28. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
- CAPITOLUL 10 - *Parașutarea*
1. Însemnări ale lui Reed pe un mesaj interceptat de ISOS, 10 decembrie 1942, KV2 456.
  2. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
  3. Declarația lui Chapman, 18 decembrie 1942, KV2 455.
  4. Notă informativă, KV2 455.
  5. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
  6. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

7. *Ibidem*.
8. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
9. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1943, KV2 455.
10. *Ibidem*.
11. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
12. *Ibidem*.
13. Raport al Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
15. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
16. *Faramus*, p. 74.
17. *Ibidem*, p. 78.
18. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
19. *Ibidem*.
20. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
21. *Ibidem*.
22. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
23. *Chapman*, p. 107.
24. *Ibidem*.
25. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
26. *Ibidem*.
27. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
28. Interogatoriu luat de Stimson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
29. *Ibidem*.
30. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
31. Interogatoriu luat de Stimson, 17 decembrie

1942, KV2 455.

CAPITOLUL 11 - *Palpitanta noapte a Marthei*

1. Notă informativă, KV2 455.
2. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
3. Notă informativă, KV2 455.
4. Notă informativă a RSS, 8 octombrie 1942, KV2 455.
5. Notă informativă, KV2 455.
6. *Ibidem*.
7. Notă informativă, 1 octombrie 1942, KV2 455.
8. Notă informativă, 4 octombrie 1942, KV2 455.
9. Raport al poliției, KV2 455.
10. *Ibidem*.
11. Raport întocmit de sergentul J. Vai!, KV2 455.
12. *Ibidem*.
13. Raport al adjunctului șefului poliției din Ely, KV2 455.
14. Raport întocmit de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 12 - *Lagărul 020*

1. *Camp 020*, p. 107.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, KV4 14, p. 306.
4. *Camp 020*, p. 54.
5. *Ibidem*, p. 73.
6. *Ibidem*, p. 295.
7. *Ibidem*, p. 40.
8. *Ibidem*, p. 19.
9. *Ibidem*, p. 71.
10. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
11. Raport întocmit de Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 544.
12. *Ibidem*.
13. *Camp 020*, p. 109.
14. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie

1942, KV2 455.

15. Citat în Montagu, op. cit., p. 108.

16. *Camp 020*, p. 105.

17. *Ibidem*, p. 58.

18. Însemnări ale lui Reed, 21 decembrie 1942, KV2 456.

19. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.

20. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

21. Însemnări ale lui Stephens, KV2 455.

22. *Camp 020*, p. 218.

23. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

24. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, 28 iulie 1942, KV2 456.

25. Notă informativă a lui Robertson, 24 decembrie 1942, KV2 456.

26. Declarație a lui Chapman, 18 decembrie 1942, KV2 455.

27. *Ibidem*.

28. *Ibidem*.

29. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.

30. Chapman către Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 455.

31. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

32. *Ibidem*.

33. Raport întocmit de Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 455.

34. *Ibidem*.

35. Declarația comună a anchetatorilor, 18 decembrie 1942, KV2 455.

36. Notă informativă a lui Robertson, 18 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 13 - *Crespigny Road*, nr. 35

1. Transcrierea convorbirii înregistrate pe bandă video cu Ronnie Reed, 1994, prin amabilitatea lui Nicholas Reed.
2. Convorbire cu Charles Chilton, 5 octombrie 2006.
3. Notă informativă a lui Reed, 19 decembrie 1942, KV2 455.
4. *Ibidem.*
5. Chapman către Stephens, 19 decembrie 1942, KV2 455.
6. Raport întocmit de Reed, 20 decembrie 1942, KV2 455.
7. *Ibidem.*
8. Mesaje interceptate de ISOS, 20 septembrie 1942, KV2 460.
9. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
10. Notă informativă a lui Reed, KV2 456, și mesaje interceptate de ISOS, 21 decembrie 1942, KV2 460.
11. Notă informativă a lui Reed, KV2 456.
12. Raport întocmit de Reed, KV2 458.
13. Notă informativă, KV2 456.
14. Notă informativă a lui Masterman către Robertson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
15. Raport, 19 decembrie 1942, KV2 455.
16. Notă informativă a lui Robertson, 30 ianuarie 1943, KV2 458.
17. Raport al Ministerului Aerului, 7 februarie 1943, KV2 458.
18. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
19. Ședință informativă ținută de Robertson, 21 decembrie 1942, KV2 456.
20. *Ibidem.*
21. Însemnare, KV2 456.
22. *Ibidem.*
23. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
24. *Ibidem.*

25. Notă informativă a lui Backwell, KV2 456.
  26. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
  27. *Ibidem.*
  28. Notă informativă a lui Reed, 26 decembrie 1942, KV2 456.
  29. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 90.
  30. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 212.
  31. *Ibidem.*
  32. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
  33. *Ibidem.*
  34. *Camp 020*, p. 105.
  35. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  36. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
  37. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
  38. Notă informativă a lui Reed, 23 decembrie 1942, KV2 456.
  39. Raport întocmit de Reed, 10 februarie 1942, KV2 458.
  40. Raport întocmit de Reed, 28 decembrie 1942, KV2 456.
- CAPITOLUL 14 - *Ce ieșire din scenă!*
1. Harmer, op. cit.
  2. Raport întocmit de Reed, 28 decembrie 1942, KV2 456.
  3. *Ibidem.*
  4. Mesaje interceptate de ISOS, 27 decembrie 1942, KV2 460.
  5. Raport întocmit de Reed, 28 decembrie 1942, KV2 456.
  6. Însemnare nedată, KV2 456.
  7. Interogatoriu luat de Marshall, 24 decembrie 1942, KV2 456.
  8. *Ibidem.*
  9. Notă informativă a lui Masterman, 26 decembrie

1942, KV2 456.

10. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 19.

11. Frank Ruskell, citat în *Short History of the DH98 Mosquito*.

12. Raport întocmit de Backwell, 30 decembrie 1942, KV2 456.

13. Relatarea poveștii de acoperire, KV2 459.

14. Notă informativă, KV2 456.

15. Raport întocmit de Reed, 10 februarie 1942, KV2 458.

16. Notă informativă, 5 ianuarie 1943, KV2 456.

17. *Ibidem*.

18. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.

19. *Ibidem*.

20. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.

21. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.

22. Procesul-verbal al întâlnirii, 31 decembrie 1942, KV2 456.

23. Raport întocmit de Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.

24. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.

25. *Ibidem*.

26. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.

27. *Ibidem*.

CAPITOLUL 15 - *Freda și Diane*

1. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.

2. *Ibidem*.

3. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457.

4. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.

5. Bilet scris de mână, atașat notei lui Backwell din 12 ianuarie 1943, KV2 457 (adițional).

6. Notă informativă a lui Backwell, 12 ianuarie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

7. *Ibidem*.

8. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
9. *Ibidem.*
10. Raport întocmit de Backwell, KV2 458.
11. *Ibidem.*
12. *Ibidem.*
13. Raport întocmit de Marshall, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adițional).
14. Notă informativă a lui Tooth, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adițional).
15. *Ibidem.*
16. Raport întocmit de Backwell, KV2 458.
17. Raport întocmit de Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adițional).
18. Notă informativă a lui Reed, 13 ianuarie 1943, KV2 457 (adițional).
19. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adițional).
20. Raport întocmit de Marshall, 23 ianuarie 1943, KV2 458.
21. *Ibidem.*
22. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
23. *Ibidem.*
24. *Ibidem.*
25. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
26. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
27. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
28. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adițional).
29. *Ibidem.*
30. Însemnare făcută de Reed pe *ibidem*.
31. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
32. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.

33. *Ibidem.*
34. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
35. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
36. *Ibidem.*
37. Notă informativă a lui Tooth, 26 ianuarie 1943, KV2 458.
38. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
39. *Ibidem.*
40. Notă informativă a lui Tooth, 26 ianuarie 1943, KV2 458.
41. Însemnare făcută de Reed pe *ibidem*.
42. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
43. *Ibidem:*
CAPITOLUL 16 - *Abracadabra*
1. Charles Fraser-Smith, *The Secret War of Charles Fraser-Smith*, Londra, 1981, p. 121.
2. Însemnare făcută de Masterman pe nota informativă a lui Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457.
3. Fraser-Smith, op. cit.
4. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
5. Notă informativă a lui Masterman, 27 ianuarie 1943, KV2 458.
6. *Ibidem.*
7. Notă informativă a lui Masterman, 27 ianuarie 1943, KV2 458.
8. *Ibidem.*
9. Raport întocmit de Reed, KV2 458.
10. Notă informativă a colonelului John Turner, KV2 458.
11. Notă informativă a lui Reed, KV2 458.
12. Raport întocmit de Reed, 31 ianuarie 1943, KV2 458.
13. *Ibidem.*
14. Fraser-Smith, op. cit.
15. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2

459, documentul 254 B.

16. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

17. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

18. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.

19. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

20. *Ibidem.*

21. *Ibidem.*

22. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 132.

23. *Ibidem.*

24. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.

25. Raport întocmit de Shanks, 6 ianuarie 1943, KV2 457.

26. *Ibidem.*

27. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adițional).

28. *Ibidem.*

29. Malcolm Muggeridge, *Chronicles of Wasted Time*, vol. al II-lea, Londra, 1979, p. 222.

30. Citat de Kenneth Rose în *Eluzive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron*, Londra, 2003, p. 67.

31. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

CAPITOLUL 17 - *Cu cât riscul este mai mare...*

1. Raport întocmit de Robertson, 2 februarie 1943, KV2 458.

2. *Camp 020*, p. 176.

3. Însemnare a lui Reed, KV2 456.

4. Raport întocmit de Robertson, 2 februarie 1943, KV2 458.

5. *Ibidem.*

6. Raport întocmit de Robertson (atrib.) despre instructajul făcut de SOE, KV4 172.

7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
10. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
11. *Ibidem.*
12. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
13. *Ibidem.*
14. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
15. Notă informativă a lui Robertson, KV2 457.
16. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
17. Notă informativă, KV2 457.
18. Bilet nedatat al lui Chapman, KV2 458.
19. Raport întocmit de Marshall, 2 februarie 1943, KV2 456.
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem.*
22. Însemnări ale lui Tooth, KV2 456.
23. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 18.
24. Raport întocmit de Marshall, 2 februarie 1943, KV2 456.
25. *Ibidem.*
26. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
27. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
28. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
29. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
30. *Ibidem.*
31. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.

32. *Ibidem.*
33. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
34. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.
35. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
36. Însemnările lui Backwell, KV2 458.
37. *Ibidem.*
38. Însemnările lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
39. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
40. Însemnările lui Backwell, KV2 458.
41. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.
42. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
43. *Ibidem.*
44. Însemnările lui Stephens, KV2 456.
45. Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
46. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
47. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
48. *Ibidem.*
49. Însemnare a lui Robertson, KV2 457.
50. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.
51. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
52. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
53. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
54. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
55. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2

459, documentul 254 B.

56. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.

57. *Ibidem.*

58. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.

59. *Ibidem.*

60. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.

61. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

CAPITOLUL 18 - *Pasagerul clandestin*

1. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.

2. *Ibidem.*

3. *Ibidem.*

4. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.

5. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.

6. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

7. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.

8. Însemnările lui Reed, KV2 458.

9. *Ibidem.*

10. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

11. Însemnările lui Reed, KV2 458.

12. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

13. *Ibidem.*

14. *Ibidem.*

15. Bilet scris de mână către Marshall, 3 martie 1943, KV2 458.

16. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.

17. *Ibidem.*

18. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

19. *Ibidem.*
CAPITOLUL 19 - *Joi Albert*
1. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
2. *Ibidem.*
3. *Chapman*, p. 137.
4. Raport întocmit de Reed, 18 aprilie 1943, KV2 461.
5. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
6. Raportul maiorului R.L. Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
7. *Ibidem.*
8. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
9. *Ibidem.*
10. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
11. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster”, KV2 459.
12. Masterman, *The Case of the Four Friends*, Londra, 1961, p. 19.
13. Raportul maiorului R.L. Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
14. *Ibidem.*
15. *Ibidem.*
16. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
17. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
18. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
19. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem.*
22. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster”, KV2 459.
23. *Ibidem.*
24. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2

- 459.
25. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  26. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2
- 459.
27. Mesaj interceptat de ISOS, 27 mai 1945, KV2
- 459.
28. Notă informativă, 23 martie 1943, KV2 459.
  29. Minuta ședinței, 22 martie 1943, KV2 459.
  30. *Ibidem.*
  31. *Ibidem.*
  32. *Ibidem.*
  33. *Ibidem.*
  34. Notă informativă nedată, KV2 459.
  35. *Ibidem.*
  36. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster”, KV2 459.
  37. *Ibidem.*
  38. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2
- 459.
39. *Ibidem.*
  40. Telegramă, KV2 459.
  41. Raport întocmit de Stephens, 1 iunie 1943, KV2
- 460.
42. *Ibidem.*
  43. *Ibidem.*
  44. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2
- 459.
45. *Ibidem.*
  46. Notă informativă a lui Rothschild, 28 martie 1943, KV2 461.
  47. *Ibidem.*
- CAPITOLUL 20 – *Bomba neexplodată*
1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  2. *Ibidem.*
  3. *Ibidem.*
  4. Raportul maiorului Michael Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.

5. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
6. *Ibidem.*
7. Robertson (atrib.), raport despre instructajul făcut de SOE, KV4 172.
8. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
9. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 32.
10. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
11. *Ibidem.*
12. *Chapman*, p. 158.
13. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Notă informativă a lui Masterman, 18 aprilie 1943, KV2 461.
15. Notă informativă a lui Montagu, 18 aprilie 1943, KV2 461.
16. Notă informativă a lui Rothschild, 25 aprilie 1943, KV2 461.
17. *Ibidem.*
18. *Ibidem.*
19. Rothschild, „Plan Damp Squib”, KV2 461.
20. *Ibidem.*
21. Scrisoarea colonelului Leslie Wood către Rothschild, KV2 461.
22. *Ibidem.*
23. Bilet scris de mână de Masterman, atașat documentului intitulat „Plan Damp Squib”, elaborat de Rothschild, KV2 461.
24. Notă informativă a lui Masterman, KV2 461.
25. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
26. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2 461.
27. *Ibidem.*
28. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
29. *Ibidem.*
30. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2

- 461.
31. *Ibidem.*
  32. Rothschild, „Plan Damp Squib”, KV2 461.
  33. Notă informativă, 26 aprilie 1943, KV2 461.
  34. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2
- 461.
35. Duff Cooper către Dick White, 5 mai 1943, KV2
- 459.
36. *Ibidem.*
  37. Notă informativă a lui Rothschild, 6 decembrie 1943, KV2 461.
  38. *Ibidem.*
- CAPITOLUL 21 - *Frontul de gheață*
1. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.
  2. *Chapman*, p. 161.
  3. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2
- 460.
4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  5. *Ibidem.*
  6. *Chapman*, p. 164.
  7. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  8. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2
- 460.
9. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  10. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 187.
  11. *Ibidem*, p. 72.
  12. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.
  13. *Ibidem.*
  14. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  15. Olav Riște, Berit Ndkleby, *Norway 1940 - 45: The Resistance Movement*, Oslo, 2004, p. 51.
  16. *Chapman*, p. 171.
  17. *Ibidem.*
  18. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  19. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2

459.

20. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

21. *Chapman*, p. 172.

22. *Ibidem*.

23. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

24. Convorbire a lui Rothschild cu agentul JIGGER
(Von Schoenich), Paris, 8 noiembrie 1944, KV2 460.

25. *Ibidem*.

26. *Chapman*, p. 174.

27. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

28. *Ibidem*.

29. *Chapman*, p. 175.

30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

31. *Ibidem*.

32. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

33. *Chapman*, p. 171.

34. *Ibidem*, p. 176.

35. *Ibidem*.

CAPITOLUL 22 - *Fata de la „Ritz”*.

1. Convorbire cu Bibbi Roset, Oslo, 15 iunie 2006.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*.

4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

5. Convorbire cu Bibbi Roset, Oslo, 15 iunie 2006.

6. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

7. *Chapman*, p. 177.

8. Bibbi Roset, Oslo, 15 iunie 2006.

9. *Chapman*, p. 178.

10. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2
459.

11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*.

14. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2
459.

15. *Ibidem*.

16. *Chapman*, p. 179.

17. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  18. *Ibidem*.
  19. *Ibidem*.
  20. *Chapman*, p. 180.
  21. *Ibidem*.
  22. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  23. *Ibidem*.
  24. *Ibidem*.
  25. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
  26. *Ibidem*.
  27. *Chapman*, p. 196.
  28. Convorbire cu Leife Myhre, Oslo, 16 iunie 2006.
  29. *Ibidem*.
  30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  31. *Ibidem*.
  32. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
  33. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  34. Convorbire cu Bibbi Roset, Oslo, 15 iunie 2006.
  35. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  36. *Ibidem*.
- CAPITOLUL 23 – *Consultant în sabotaj*
1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  2. *Ibidem*.
  3. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  5. *Ibidem*.
  6. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  7. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  8. *Ibidem*.
  9. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 171.
  10. *Camp 020*, p. 350.
  11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  12. Raport întocmit de Ryde, 27 iulie 1944, KV2 460.

13. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  14. *Ibidem*.
  15. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  16. *Ibidem*.
  17. *Ibidem*.
  18. Convorbire cu Bibbi Roset, Oslo, 15 iunie 2006.
  19. *Ibidem*.
  20. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  21. Notă informativă a lui Reed, 7 iulie 1944, KV2 459.
  22. *Ibidem*.
- CAPITOLUL 24 - Prânz la „Lutétia
1. Mesaje interceptate de ISOS, 15 decembrie 1944, KV2 459.
  2. *Camp 020*, p. 298.
  3. *Ibidem*.
  4. *Ibidem*.
  5. *Ibidem*, p. 299.
  6. *Ibidem*.
  7. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 171.
  8. *Ibidem*.
  9. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  10. *Ibidem*.
  11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  12. *Ibidem*.
  13. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  14. *Ibidem*.
  15. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  16. *Ibidem*.
  17. *News of the World*, 25 octombrie 1953.
  18. *Ibidem*.
  19. *Faramus*, p. 93.
  20. *Ibidem*, p. 100.
  21. *Ibidem*, p. 136.
  22. *Ibidem*, p. 82.

23. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  24. *Chapman*, p. 241.
  25. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  26. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  27. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  28. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  29. *Ibidem*.
  30. Citat din necrologul lui Erich Vermehren de Saventhem, de Richard Bassett, *Independent*, 3 mai 2005.
  31. *Chapman*, p. 237.
  32. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  33. *Ibidem*.
  34. *Ibidem*.
  35. Comunicat, 13 iulie 1944, KV2 460.
  36. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  37. *Ibidem*.
  38. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
  39. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  40. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
  41. *Ibidem*.
  42. *News of the World*, 25 octombrie 1953.
  43. *Chapman*, p. 244.
- CAPITOLUL 25 - *Escrocul risipitor*
1. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
  2. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  3. *Ibidem*.
  4. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
  5. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
  6. Mesaj interceptat de ISOS, 10 iunie 1944, KV2 459.
  7. Notă informativă, 25 septembrie 1944, KV2 460.
  8. *Camp 020*, p. 224.
  9. Notă informativă, 28 iunie 1944, KV2 459.
  10. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
12. *Camp 020*, p. 218.
13. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Notă informativă a lui Milmo, 29 iunie 1944, KV2 459.
15. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
16. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
17. De arden, citat într-un raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
18. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
19. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
20. *Ibidem*.
21. Notă informativă, 10 iulie 1944, KV2 459.
22. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
23. Thaddeus Holt, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*, Londra, 2004, p. 853.
24. Raport întocmit de Reed, 28 iunie 1943, KV2 459.
25. Notă informativă a lui Milmo, 1 august 1944, KV2 460.
26. Notă informativă a lui Milmo, 28 iunie 1944, KV2 459.
27. Notă informativă, 29 iunie 1944, KV2 459.
28. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
29. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
31. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
32. Notă informativă a lui Milmo, 28 iunie 1944, KV2 459.
33. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
34. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.

35. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  36. *Ibidem.*
  37. Notă informativă a lui Marriott, 29 iulie 1943, KV2 459.
  38. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  39. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  40. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
  41. *Ibidem.*
- CAPITOLUL 26 - *Gândăceii*
1. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 179.
  2. *Ibidem.*
  3. *Ibidem.*
  4. Michael Howard, *Strategic Deception in the Second World War*, Londra, 1995, p. 178.
  5. *Ibidem.*
  6. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
  7. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 181.
  8. *Ibidem.*
  9. *Ibidem.*
  10. Notă informativă, KV2 460.
  11. Notă a Ministerului Aerului, 29 august 1944, KV2 460.
  12. Notă informativă a lui J.A. Drew, 11 iulie 1944, KV2 459.
  13. Raport întocmit de Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
  14. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
  15. Masterman, *The Double Cross Sistem*, p. 172.
  16. Masterman, *Charlot Wheel*, p. 212.
  17. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
  18. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
  19. *Ibidem.*
  20. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.

21. Notă informativă a lui Marriott, 29 iulie 1943, KV2 459.
22. *Ibidem*.
23. Notă informativă a lui sir Alexander Maxwell, 15 iulie 1944, KV2 460.
24. Însemnare a lui D.I. Wilson, cu *ibidem*.
25. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
26. *Ibidem*.
27. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
28. *Ibidem*.
29. Notă informativă a lui Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
30. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
31. Notă informativă a lui Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
32. *Ibidem*.
33. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
34. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
35. *Ibidem*.
36. *Ibidem*.
37. Montagu, op. cit., p. 114.
38. *Ibidem*.
39. *Ibidem*, p. 124.
40. *Ibidem*, p. 125.
41. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
42. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
43. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed. CAPITOLUL 27 - *Lucrurile se duc de răpă*
  1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
  2. *Ibidem*.
  3. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.

4. Notă informativă a lui Ryde, 8 august 1944, KV2 460.
5. *Camp 020*, p. 225.
6. *Ibidem*.
7. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
8. Notă informativă a lui Robertson, 15 august 1944, KV2 460.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*.
11. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
12. *Ibidem*.
13. Montagu, op. cit., p. 126.
14. *Ibidem*.
15. Scrisoare falsă de la A.B. Wood, KV2 460.
16. Montagu, op. cit., p. 126.
17. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
18. Mesaj interceptat de ISOS, 25 septembrie 1944, KV2 460.
19. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
20. *Ibidem*.
21. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
22. *Ibidem*.
23. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
24. *Ibidem*.
25. *Ibidem*.
26. Notă informativă a lui Robertson, 15 august 1944, KV2 460.
27. *Ibidem*.
28. *Ibidem*.
29. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
30. *Ibidem*.
31. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august

1944, KV2 460.

32. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.

33. *Ibidem.*

34. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.

35. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.

36. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 459.

37. Mesaje interceptate de ISOS, 4 septembrie 1944, KV2 460.

38. *Ibidem.*

39. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.

40. Mesaje interceptate de ISOS, 4 septembrie 1944, KV2 460.

41. Mesaj transmis în 14 septembrie 1944, KV2 460.

42. Mesaje interceptate de ISOS, 28 august 1944, KV2 460.

CAPITOLUL 28 - *Caz închis*

1. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.

2. *Ibidem.*

3. Notă informativă a lui Montagu, 29 august 1944, KV2 460.

4. *Ibidem.*

5. *Ibidem.*

6. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.

7. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.

8. *Ibidem.*

9. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.

10. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.

11. Raport întocmit de Ryde, 19 septembrie 1944, KV2 460.
  12. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
  13. Raport întocmit de Ryde, 19 septembrie 1944, KV2 460.
  14. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
  15. *Ibidem*.
  16. Masterman, notă scrisă de mână pe *ibidem*.
  17. *Ibidem*.
  18. Exemplar semnat din Legea secretelor de stat, 2 noiembrie 1944, KV2 461.
  19. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
  20. *Ibidem*.
  21. *Ibidem*.
  22. *Camp 020*, p. 217.
  23. *Sunday Chronicle*, 24 iulie 1954.
  24. Eddie Chapman, *Free Agent*, p. 11.
  25. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
  26. Eddie Chapman, *Free Agent*, p. 12.
  27. *Ibidem*.
  28. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
- Epilog*
1. Citat în Wilson, op. cit.
  2. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 219.
  3. Discurs al lui Christopher Harmer la înmormântarea lui T.A. Robertson, la Pershore Abbey.
  4. Masterman, *The Case of the Four Friends*, p. 14.
  5. Masterman, *On the Charlot Wheel*, p. 371.
  6. *Ibidem*, p. 361.
  7. *Daily Telegraph*, 4 decembrie 1986.
  8. Lois Maxwell (Miss Money Penny), citat în Wikipedia.

9. „Lloyds Register of Captains”, National Maritime Museum.
  10. *Camp 020*, p. 22.
  11. FO 371/70830, documentul CG 2290/G, citat de Hoare în *Camp 020*, p. 8.
  12. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.
  13. FO 371/70830, documentul CG 2290/G.
  14. *Camp 020*, p. 72.
  15. *Faramus*, p. 177.
  16. *Ibidem*.
  17. Cuvânt-înainte de Eddie Chapman la *ibidem*, p. 7.
  18. Convorbire cu Bibbi Reset, Oslo, 15 iunie 2006.
  19. *Ibidem*.
  20. *Ibidem*.
  21. *Camp 020*, p. 226.
  22. *Evening Standard*, 13 octombrie 1948.
  23. *Ibidem*.
  24. *Daily Telegraph*, 10 octombrie 1974.
  25. *Times*, necrologul lui Eddie Chapman, 26 decembrie 1997.
  26. *Daily Express*, „The Sentimental Screwsman”, 21 octombrie 1960.
  27. Masterman, *Charlot Wheel*, p. 361.
  28. *News of the World*, „A Trăitor or a Hero?”, 10 ianuarie 1954.
  29. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
- Bibliografie selectivă*
- Arhive
 National Archives, Kew
 National Maritime Museum, Greenwich
 Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg
 National Archives, Washington DC
 British Library Newspaper Archive, Colindale
 Jersey Historical Archives
 Jersey Newspaper Archives, St Helier

Jersey Judiciar Archives

Lucrări publicate

Andrew, C., *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community*, Londra, 1985.

Bennett, R., *Behind the Battle: Intelligence in the War with Germany 1939 - 45*, Londra, 1999.

Carter, M., *Anthony Blunt: His Lives*, Londra, 2001.

Chapman, Edward, *The Eddie Chapman Story*, cuvânt-înainte de Frank Owens, Londra, 1953.

— *Free Agent: The Further Adventures of Eddie Chapman*, Londra, 1955.

— *The Real Eddie Chapman Story*, Londra, 1966.

Curry, J., *The Security Service 1908 - 1945: The Official History*, Londra, 1999.

Farago, Ladislas, *The Game of the Foxes: The Untold Story of German Espionage in the US and Great Britain During World War Two*, New York, Londra, 1972.

Faramus, Anthony Charles, *The Faramus Story*, Londra, fără menționarea ediției și a anului.

— *Journey into Darkness: A True Story of Human Endurance*, Londra, 1990.

Foot, M.R.D., *SOE: The Special Operations Executive 1940 - 1946*, Londra, 1999.

Harris, Tomas, *Garbo: The Spy Who Saved D-Day*, introducere de Mark Seaman, Londra, 2004.

Haufler, Hervie, *The Spies Who Never Were: The True Story of the Nazi Spies Who Were Actually Double Agents*, New York, 2006. Hesketh, R., *Fortitude: The D-Day Deception Campaign*, Londra, 1999

Hinsley, F.H., *British Intelligence in the Second World War: Its Influence on Strategy and Operations*, Londra, 1979, vol. I.

Hinsley, F.H., Simkins, C.A.G., *British Intelligence in the Second World War: Security and Counter-Intelligence*, Londra, 1990, vol. IV.

Holt, Thaddeus, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*, Londra, 2004.

- Howard, Michael, *Strategic Deception in the Second World War*, Londra, 1995.
- Kahn, David, *Hitler's Spies: German Military Intelligence în World War II*, New York, 2000.
- Knightley, Philip, *The Second Oldest Profession*, Londra, 1986.
- Liddell, G., *The Guy Liddell Diaries, 1939 - 1945*, volumele I și II, ed. Nigel West, Londra, 2005.
- Macksey, Kenneth, *The Searchers: Radio Intercept în Two World Wars*, Londra, 2003.
- Masterman, J.C., *The Double Cross Sistem in the War 1939 - 1945*, Londra, 1972.
- *On the Charlot Wheel: An Autobiography*, Oxford, 1975.
- Miller, Russell, *Codename Tricycle: The True Story of the Second World War's Most Extraordinary Double Agent*, Londra, 2005.
- Montagu, Ewen, *Beyond Top Secret Ultra*, Londra, 1977.
- *The Man Who Never Was*, Oxford, 1996.
- Paine, Laurant, *The Abwehr: German Military Intelligence în World War II*, Londra, 1984.
- Popov, Dusko, *Spy/Counterspy*, New York, 1974.
- Rose, Kenneth, *Elusive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron*, Londra, 2003.
- Schenk, P., *Invasion of England 1940: The Planning of Operation Sealion*, Londra, 1990.
- Sebag-Montefiore, Hugh, *Enigma: The Battle for the Code*, Londra, 2000.
- Stephens, R. „Tin Eye”, *Camp 020: MI5 and the Nazi Spies*, introducere de Oliver Hoare, Londra, 2000.
- Stevenson, William, *A Man Called Intrepid: the Secret War of 1939 - 45*, Londra, 1976.
- Waller, John H., *The Unseen War în Europe: Espionage and Conspiracy in the Second World War*, New York, Londra, 1996.
- West, Nigel, *MI5: British Security Service Operations*

1909 - 45, Londra, 1981.

Wilson, Emily Jane, *The War in the Dark: The Security Service and the Abwehr 1940 - 1944*, teza de doctorat, Cambridge, 2003.

Winterbotham, F.W., *The Ultra Secret*, Londra, 1974.

Lista ilustrațiilor

9

Planșe fotografice

Eddie Chapman, 16 decembrie 1942. (KV2 462, e National Archives)

Chapman în Lagărul 020. (KV2 462, e National Archives) Chapman în 1942, de Crăciun. (KV2 462, e National Archives) Chapman în 1942, de Crăciun. (KV2 462, e National Archives) Act de identitate irlandez falsificat de naziști pentru Chapman.

(KV2 462, e National Archives)

Jersey în timpul ocupației. (e Popperfoto.com)

Norvegia în timpul ocupației. (e Foxfoto/Getty Images)

Intrarea în Fort de Romainville. (Din colecția lui Anthony Faramus, în *Journey into Darkness*, Grafton Books, 1990)

Faramus în lagărul morții de la Mauthausen-Gusen. (Din colecția lui Anthony Faramus, în *Journey into Darkness*, Grafton Books, 1990)

Faramus în rolul unui prizonier de război în filmul *The Colditz Story*. (Din colecția lui Anthony Faramus, în *Journey into Darkness*, Grafton Books, 1990)

Bombardierul Mosquito în timpul producției, la fabrica de avioane de Havilland. (e *Times*)

Un avion Mosquito este pregătit pentru un raid asupra Germaniei. (e *Times*)

Fabrica de avioane de Havilland. (KV2 467, e National Archives) Simularea actului de sabotaj care trebuia să vizeze fabrica De

Havilland. (KV2 468, e National Archives)

Vasul comercial „City of Lancaster”. (e Național

Maritime Museum)

Bomba de cărbune construită de inginerii naziști.
(KV461, e National Archives)

Radiografie a bombei de cărbune. (KV2 461, e National Archives) Fotografia falsificată folosită în cadrul operațiunii de intoxicare „Squid”. (KV2 460, e National Archives)

Rittmeister Stephan von Groning (alias doctor Graumann). (Prin amabilitatea lui Ingeborg von Groning)

Stephan von Groning, tânăr ofițer. (Prin amabilitatea lui Ingeborg von Groning)

Oberleutnant Walter Praetorius. (e National Archives)

Franz Stoetzner (alias Franz Schmidt). (Prin amabilitatea MI5) Karl Barton (alias Hermann Wojeh). (Prin amabilitatea MI5) Colonelul Robin „Ochi-de-Tinichea” Stephens. (e BBC) Victor, lord Rothschild. (e Topfoto)

John Cecil Masterman. (Național Portrait Gallery, Londra) Jasper Maskelyne. (e British Library, Londra)

Maiorul Ronnie Reed. (Prin amabilitatea lui Nicholas Reed) Reed folosind echipamentul radio german al lui Chapman.

(Prin amabilitatea lui Nicholas Reed)

Dagmar Lahlum. (Prin amabilitatea lui Bibbi Roset)

Betty Farmer. (e News International Syndication)

Freda Stevenson cu Diane, fiica ei. (KV2 462, e National Archives)

Desen în mansarda vilei „La Bretonniere”. (Colecția autorului) Caricatura lui Hitler înfățișat ca un morcov în mansarda vilei „La Bretonniere”. (Colecția autorului)

„La Bretonniere”, 1942. (Prin amabilitatea lui Ingeborg von Groning)

Chapman după întoarcerea în Marea Britanie în 1944. (e NewsInternational Syndication)

Chapman într-un bar din West End. (e News International Syndication)

Chapman în uniformă SS. (e Popperfoto.com)

Chapman protestând în 1953, după încercările eșuate de a-și publica memoriile într-un ziar. (e Topham/AP)

Crucea de Fier. (Prin amabilitatea lui Nicholas Reed, fotografie făcută de Richard Pohle)

Chapman pozând cu al său Rolls-Royce. (e *Daily Telegraph*)

Imagini în text p. 33 (prin amabilitatea ziarului *Jersey Evening Post*)

p. 39 (prin amabilitatea ziarului *Jersey Evening Post*)

p. 117 (KV2 462, e National Archives)

p. 140 (e BBC)

p. 334 (prin amabilitatea lui Carolyn Elton)

p. 369 (prin amabilitatea lui Fritz Schlichting)

p. 370 (prin amabilitatea lui Wolfgang Ischinger)

p. 373 (prin amabilitatea onorabilului judecător David Mcevoy, QC)

p. 375 (prin amabilitatea lui sir James Spooner)

Mulțumiri

Zeci de oameni din cinci țări au contribuit cu generozitate la scrierea acestei cărți, ajutându-mă cu informații, interviuri, sfaturi, fotografii, documente și amintiri. Din Marea Britanie, le sunt îndatorat lui Betty Chapman, Tony Faramus, Howard Davies și Hugh Alexander de la National Archives, lui Mary Teviot pentru minunata ei cercetare genealogică, profesorului M.R.D. Foot și lui Calder Walton pentru neprețuitele lor cunoștințe de istorie, maiorului A.J. Edwards și regretatului colonel Tony Williams de la arhiva Military Intelligence Museum, lui Caroline Lamb de la Liddell Hart Centre pentru documentele militare de arhivă, Duniei García-Ontiveros de la National Maritime Museum, lui George Malcolmson de la Royal Navy Submarine Museum, lui Davis Capus de la Metropolitan Police Service Records Management Branch. Andrea și Edward Ryde, Sophia și Charles Kitson, Margery Barrie, Carolyn Elton, Nicholas Reed și Charles Chilton m-au ajutat să realizez un portret mai cuprinzător al ofițerilor de caz. Din Jersey, le sunt recunoscător lui

Steven Guy-Gibbens, directorul închisorii „La Moye”, și lui Paul Matthews, grefier adjunct, pentru accesul oferit la documentele închisorii, ale poliției și la cele judiciare; Lindei Romeril și lui Stuart Nicolle de la Jersey Historical Archives, lui Jan Hadley și John Guegan de la *Jersey Evening Post*. Din Norvegia.

Alf Magnussen de la *Aftenposten* mi-a fost de un deosebit ajutor în găsirea unor informații despre Dagmar prin intermediul lui Bibbi Roset, Leife Myhre și Harald Naess (care, cu amabilitate, mi-a permis să-i distrug o parte din acoperiș cu un drug de fier în căutarea filmului ascuns de Chapman). În America, Anne Cameron Berlin a efectuat o utilă documentare preliminară la US National Archives. Din Germania, îi sunt recunoscător lui Peter Steinkamp pentru munca desfășurată la Bundesarchiv-Militärarchiv din Freiburg, precum și Petrel și lui Ingeborg von Groning pentru ospitalitatea și ajutorul lor. Le sunt recunoscător de asemenea lui Georges și Caroline Păruit, proprietarii vilei La Bretonniere din Nantes.

Pentru o organizație discretă, MI5 a fost un model de deschidere: nu doar că mi-a oferit acces la dosare până acum secrete, ci m-a și ajutat să caut materiale suplimentare. Celorlalte persoane care preferă să nu fie nominalizate le spun: știți cine sunteți și cât de recunoscător vă sunt.

Robert Thomson, Keith Blackmore, Anne Spackman, Bob Kirwin, Daniel Finkelstein și toți colegii mei de la *Times* m-au susținut ori m-au tolerat, iar, din când în când, au făcut și una, și alta; Michael Evans a fost, ca de obicei, generos cu informațiile oferite. Denise Reeves a făcut câteva minuni în căutarea fotografiilor.

Michael Fishwich și Trâm-Anh Doan de la Bloomsbury au fost cei mai încântători și mai competenți colaboratori, iar munca lui Kate Johnson de revizuire a manuscrisului a fost, ca de obicei, excepțională, ferindu-mă de multe situații stânjenitoare. Toate greșelile care au mai rămas sunt în totalitate rezultatul intransigenței mele.

În sfârșit, mulțumirile și dragostea mea se îndreaptă către Kate Muir, ca întotdeauna, pentru sprijinul, răbdarea și subtilele ei observații editoriale. Această carte îi este dedicată.

INDEX

Abwehr (serviciul german de informații) 48, 55, 57, 59, 63, 69, 90, 110, 148, 265, 269, 354, 362; secția de la Nantes 63, 70, 72, 82, 100, 119; operațiunea „Leul de mare” 68 – 69; desființare 308; Lisabona 124, 237, 241 242; Oslo 270, 287

Abwehrkommando 119, 120 Ackerman, dr. 105, 107

Africa de Nord 104, 195, 360

AI 10 (Airborne Interceptor Mark 10) 294

al Treilea Reich 17, 56, 126, 359, Aidershot, închisoare militară 22 Amiralitate 66, 332, 339, 343, 353

Anita (prostituată, informatoare MI6) 239

Anson, Hugh 25, 33, 40; presupusa identitate a lui Chapman pe mare 227 – 229, 234 – 237, 239 – 240, 245 – 247, 259 – 260

Atacul cavaleriei ușoare (film) 19 Auschwitz 283

BI A, *vezi* sistemul agenților dubli Backwell, Paul 160 – 163, 167 – 168.

172 – 173, 175 – 176, 180 – 184.

186 – 188, 191 – 192, 209, 213, 217, 221, 224, 355 – 356, 359

Bad Nenndorf (Centrul de Interogare Amănunțită al Serviciilor Combinat) 361, 362

Balcani 359

Ball, sir Joseph 333

Barnier, Rudolf 114

Barrington-Ward, Robert 198, 199

Battignole, uzină de locomotive 107 – 108

Baumann (alias Blaum, Bodo) 240, 243 – 244

BBC (British Broadcasting Corporation) 117, 155, 163, 297, 309

Belgia 42, 304

Bergen 294

Berlin 115, 202, 241, 242, 256, 269, 284, 302 - 303, 344
 Bevan, John, locotenent-colonel 305
 Blackwood, Milly 278
 Bletchley Park 89 - 90, 100, 231, 257, 300
 Blunt, Anthony 360
 Bobby, Porcul 87 - 89, 101 - 102, 129 bombardierele
 Mosquito 102 - 112, 134, 173, 202, 294, 368
   bombe zburătoare 303, 308 - 309, 323 - 328, 340
   bombe V-1, *vezi* bombe zburătoare bombe V-2 343 -
 344, 354 Bremen 78 - 81, 303, 345, 362, 368 British
 Seamens Institute, Lisabona 237
 Bruchenbach, *Kapitan* (comandant la Romainville)
 52, 55, 57, 60 Buchenwald 127, 305, 306 Burgess, Guy 360
 Burt, Len 320
   Butchart, Keith 182 Bygdoy 285, 317
   Cambridgeshire 17, 18, 132, 155, 303
   Canaris, Wilhelm, amiral 81 - 82, 203, 242, 257, 265,
 270, 297, 308, 344
   Caroli, Gösta 155
   Chadwick, sir James 95 Chapman, Edward Arnold
passim Chapman, Robert William 134 Chapman, Suzanne
 365, 368 Chapman, Winston 184 Chilton, Charlie 154
   Chin, Theresa 366 Christiansen, Arthur 199
 Christiansson, Olaf (pseudonim al lui Chapman) 249
   Churchill, Winston 68, 91, 185, 196, 203, 206, 261,
 297, 300, 375
   limperman, John A. 261
   „City of Lancaster” 226 - 227, 232, 233, 234, 237,
 241 - 242, 244 - 245, 247 - 248, 257 - 260, 270, 300, 361
   „Clarke, George” (pseudonim al lui
   Chapman) 138
   codul Morse 100, 155, 272, 307, 328 *Colditz* (film)
 363
   Coldstream Guards 22, 144, 146 coloana a cincea
 germană 67, 308 Comitetul Douăzeci 92, 97, 99.
   175, 219, 257, 324, 327 Compiègne 127 Connery,

Sean 360 Controlling Section, Londra 305 Convine, Martha
 și George 136 - 138 Cooper, Duff 261
 Cossor's, fabrica de muniție, Hammersmith 302, 332,
 338
 Coutanche, Alexander Moncrieff 44 Coward, Noël 26,
 183
 Crosby, Bing 154
 Crucea de Fier 58, 79, 130, 269.
 271, 333, 359, 369, 373 curse de câini 340 - 341, 352
Daily Express 199
Daily Telegraph 199 Daniels, Frani 229
 Darlan, François, amiral 119 Dartmoor, închisoare
 40, 158, 218 Davos 79, 80
 De Havilland, fabrica de avioane 111, 115, 116, 124,
 144, 172, 174, 176, 187, 193, 200, 207, 215, 253, 284, 295,
 368, 374
 De arden, dr. Harold 317 Dembach (agent german de
 contraspij) 149
 Dieppe, raid al Aliaților 104 Dietrich, Marlene 26
 dispozitiv „arici” 331, 332, 337
 Douglas-Home, sir Alee, baron Home 358
 Dreyfus (deținut la Romainville) 54
 Ely 133, 136, 137, 174, 175
 Erdre, râu 62, 74
Evening Standard 216
 evrei 51, 142, 282 - 283, 297, 342, 362 „Express
 Dairies” 25, 164
 fabrica Renault, Boulogne-Billancourt 58
 Faramus, Anthony Charles 45 - 50, 52 - 53, 55 - 56,
 58 - 60, 109.
 126 - 127, 147, 150, 194, 305 - 306, 362 - 363
 Farmer, Betty 19, 21, 27, 33, 83, 185, 355, 356, 365
 fascism 71, 81, 266
 FBI 260, 261
 Feltman, Herman 282 - 283
 Feltman, Joshua și Rachel 282 - 284, 364
 „Ferdinand, *monsieur*” 103

Field Security Police 135, 185, 217, 259, 359
 Fleming, Ian 339
 Flynn, Errol 19
 Folies-Bergère 113
 Fonseca, *senhor* 126, 238
 Foster, Andrew 35.
 Foster, Thomas Charles, căpitan (administrator al
 închisorii Jersey) 34, 35, 40, 43
 Fortul Romainville 51 – 61
 forțele SUA 124, 310, 328, 333, 342, 352, 361, 362
 Franța 42, 51, 61, 64, 65, 77 – 78, 85, 87, 98, 104,
 107, 109 – 110, 119, 125 – 126, 149, 152, 158, 163, 168,
 171, 214, 222, 241, 249, 266, 268, 282, 300, 307, 309, 318,
 333, 343
 Franța liberă 53
 Fraser-Smith, Charles 196, 201 Freidberg, Vera 27
 Fresnius, Ernst Christoph 301
 Frontul de Est 81, 104, 250, 262, 264, 266, 268, 344
 Fukken, Englebertus, *vezi* Ter Braak, William
 Gable, Clarke 363
 Garby-Czerniawski, Roman (alias Armand Walenty,
 „Brutus”) 318, 375
 Gașca Dinamită 25, 27, 28, 59, 124, 158, 218, 228
 gelinită 24, 25, 27, 28, 36 – 39, 84, 216, 253, 255
 Germania 41, 45, 47, 53, 65 – 67, 89, 94, 104, 106,
 112, 126, 155, 156, 163, 194, 199, 202, 208, 212, 240, 285,
 294, 295, 298, 303, 304, 308, 320, 322, 343, 346, 361
 Gestapo 49, 69, 111, 141, 172, 190, 266
 Gibraltar 248
 Gillard, Gladys Nott (soția lui Stephan von Groning)
 79
 Goebbels, Joseph 202, 266
 Golding, P.C. William 38
 Gollin, Geoffrey J., profesor 338 Goodacre, căpitan
 143
 Goslar 362
 Göring, Hermann 111, 202, 271.

374
 Grant, C.G. 30
 Graue, Helena 79
 Graumann, *Herr Doktor* Stephan, *vezi* Von Groning,
 Stephan Albert Heinrich
   Grimsby 25, 164
   Groning, Stephan Albert Heinrich von, *vezi* Von
 Groning, Stephan Albert Heinrich
   Hale (polițist din Field Security) 217 - 218
   Harrogate 25
   Harvey, Cyril 96
   Hendon, Londra 162, 174, 188; aerodrom militar 175,
 219
   Heydrich, Reinhard 203, 361
   Hill, Billy 355, 365
   Hiller, Peter 263
   Himmler, Heinrich 256, 308, 346, 361
   Hitler, Adolf 44, 65, 70, 81, 119, 178, 186, 203, 266,
 271, 296 - 297, 308, 344, 355
   Hlidar, Gubrandur 295
   Hobbes (agent activ al MI5) 229
   Hollis, Roger 358
   Holst, Johnny, căpitan 262, 263, 268, 271 - 274, 277,
 281, 284, 287 - 288, 291, 292, 298
   Hoover, J. Edgar 261
   Humphries, tunar 238
   Hunt, James Wells (Jimmy) 24 - 25, 27, 28, 252; în
 povestea de acoperire a lui Chapman, pentru Abwehr 123,
 158, 159, 174, 215, 216, 218, 231, 311; în prăbușirea lui
 Chapman 349, 351, 352
   In Which We Serve (film) 183, 252
   Insula Man 356
   Insulele Canalului 29, 44, 46, 48, 139
   Irlanda 125, 368
   Islanda 295, 300 - 301
   Înaltul Comandament German 81, 109, 111, 202,
 260, 294, 296, 310
   James Bond 196, 339; filme 26, 360
   Jarvis, Ralph 231, 244, 246, 248

Jersey 19 - 20, 28, 29, 30 - 41, 42, 44 - 45, 55, 72,
 182
Jersey Evening Post 30, 32, 39, 41, 44
 Jones, dr. Reginald 326
 Jossings (grup norvegian de rezistență) 289
 Juliusson, Sigurdur Nordmann 295, 301, 317
 Kaltenbrunner, Ernst 361
 Kearon, Reginald Sanderson, căpitan 226 - 228, 234
 - 236, 240, 245 - 248, 361
 Kell, Vernon 93
 Keller, Robert 63, 73, 77
 Knox, Dillwyn („Dilly”) 90 König, doctor 278
 Kraus/Krausner („umbra” lui lhapman) 305 - 306,
 311 - 312
 Kremer von Auenrode, maior (alias Ludovico von
 Kartsthoff) 241
 Kreusch, Leo 149, 368
 La Bretonniere 62 - 72, 73, 87, 102, 172, 201, 362
 Lagărul 020, Londra 96, 141, 142 - 153; interogarea
 lui Chapman 157 - 161; interogarea spionilor prinși în
 Islanda 301 - 302
 Lahlum, Dagmar Mohne Hansen 274, 275 - 277, 279
 - 281, 283 - 290, 296 - 299, 307, 319 - 322, 330, 340, 364,
 368, 372
 Larsen, Mary 274
 Latt, Antony (alias Darrington, „Darry”) 25
 Laurie, Peter 38
 Lay, Tommy 218
 Le Quesne, Frank 37
 Legea secretelor de stat 14, 353, 358
L'Étoile 367
 Lesbird, domnișoara 35
 Liddell, Guy 91 - 92
Lili Marlene (cântec) 83, 127, 368
 Limoges 120
 Lindbergh, Charles 86
 Lisabona 126, 177, 199, 202, 211, 212, 216, 227 -

228, 231, 234 - 235, 237, 241 - 244, 246 - 249, 255, 259,
 300, 327, 331, 337, 348
     Littleport 133, 252
     Llandudno 219
     Londra 33, 96, 103, 164, 175, 182, 247, 261, 266,
 301, 305, 311, 323, 324, 325, 326, 340, 357, 368, 369; *vezi*
și Hendon; Soho
     Luftwaffe 69, 111, 118, 197, 266, 285, 294, 302, 303,
 304, 317, 344, 369
     Madrid 249, 356, 371
     Manchester Guardian 84
     Marea Britanie 41, 56, 59, 65, 66, 67, 69, 78, 81, 91,
 98, 147, 179, 187, 198, 220, 221, 284, 310, 318, 323, 337,
 355, 359
     marina britanică 295, 307, 332
     Marriott, John 95, 329, 359 Marshall, Laurie 171,
 172, 185 - 186, 188 - 190, 212, 213, 231
     Maskelyne, Jasper 195 - 196, 200, 360
     Masterman, John Cecil 92 - 97, 99, 158, 159, 161,
 164 - 166, 172.
     174, 176, 197 - 199, 204, 212.
     213, 237, 255, 257, 259, 265.
     302, 324, 328, 336, 341, 353.
     357 - 359, 366, 367
     Maurice (radiotelegrafist german de la Paris) 87,
 150, 166, 186, 187 Mauthausen-Gusen, lagăr de
 concentrare 305, 306, 362
     McCarthy, Sam 67
     McLean, Donald 359
     Meier, maior 107 - 108
     Merkl, Irene 272
     MI5 65, 91, 93, 95, 133, 134, 164, 203, 205, 236,
 258, 318, 320, 321, 333, 353, 355, 358; *vezi și* sistemul
 agenților dubli (BIA)
     MI6 65 - 67, 222, 231, 239, 242, 247 - 248, 337
     Milorg (mișcarea norvegiană de rezistență) 276, 283,
 321

Ministerul Aerului 159, 196, 329, 337, 344, 347
 Ministerul de Război 160, 258, 366
 Montagu, Ewen 99, 257, 331, 338, 339, 347, 359
 Morton, H.V. 163
 Muggeridge, Malcolm 205
 Mundford, Norfolk 116, 119, 122, 134, 138
 Myhre, Leife 283, 416
 Nantes 74, 82, 86, 89, 115, 116, 146, 263, 416; secție
 Abwehr 63, 70, 72, 82, 100, 119, 149, 300; *vezi și* La
 Bretonniere național-socialism 43
 Naval Intelligence 338, 339, 347 nazism 68, 69, 81,
 237, 266, 296, 297
 naziști 51, 65, 266, 267, 274, 283, 348, 355
News Chronicle 216
News of the World 367
 Normandia 98, 307
 Norvegia 257, 263, 266, 272, 282, 285, 293, 298,
 301, 315, 372; *vezi și* Oslo
 Novello, Ivor 26
 O'Connor, Dermot 244 - 245
 Olanda 42, 66, 309, 313 operațiunea „Bomba
 neexplodată”.
 259
 operațiunea „Fortitude” 98, 307 operațiunea „Leul de
 mare” 68 operațiunea „Mincemeat” 154, 359 operațiunea
 „Nightcap” 133, 135, 136
 operațiunea „Overlord” 307 operațiunea „Squid”
 332, 337, 339, 353
 organizația „Vârcolacul” 346
 Oslo 111, 262, 264, 266, 270, 272 - 273, 275 - 276,
 285, 287, 289, 293, 316, 327, 355
 Oster, Hans 344
 Owens, Arthur („agentul Snow”) 66 - 68, 90, 153,
 241
 Owens, Frank 351, 363
 Paris 43, 51 - 61, 77, 85 - 86, 100, 113, 119, 129,
 146, 255, 269, 304, 307, 311, 318, 343, 371; *vezi și* Folies-

Bergère

Pas-de-Calais 98, 307

Pétain, Henri Philippe 119

Philby, Kim 359

Picard, Walter 36 - 37

„Pierre” (colaborator) 103 Pitcher, A.A., maior 36

Plummer, Christopher 367 Plymouth 304

Police Gazette 28

poliție 18, 32, 68, 134, 139, 160, 315, 320, 342; *vezi*
și Scotland Yard

Polonia 72, 193, 283

Popov, Dusko („Tricicletă”) 153

Portugalia 124, 125, 212, 237, 242; *vezi* și Lisabona

Praetorius, Walter (alias *Oberleutnant* Walter
Thomas) 70 - 74, 76, 83, 85 - 86, 102, 104 - 105, 114, 128
- 130, 149, 268 - 269, 271, 281, 284, 287, 291, 295 - 296,
362

Primul Război Mondial 79, 94, 165, 271, 299

Pujol, Juan („Garbo”) 325

Quisling, Vidkun 266, 273, 277, 286, 317, 364

RAC Club 330

Radio Security Service 100, 150, 231 RAF (Royal Air
Force) 58, 69, 218 Rantzau, Doktor, 241

Reed, Ronnie, căpitan 154 - 158, 161 - 164, 167 -
171, 176 - 179, 181, 183 - 188, 190, 192 - 194, 200, 201,
203, 204, 208, 211 - 220, 222 - 224, 227 - 233, 239, 242 -
244, 246 - 248, 258, 260, 315, 322, 329 - 330, 333, 359,
366, 373

Reform Club 165, 302, 328 „Regimentul Viking” 266,
273, 277 regimul de la Vichy 119, 122, 146 Reile, maior
120

Reisen (ofițer MI5) 351 rezistența franceză 51, 52,
53, 75 Ritter, Nikolaus (alias Doktor Rantzau) 66, 241

Robertson, Thomas Argyll („Tar”) 91 - 93, 95 - 99,
133, 134, 143, 149, 153 - 156, 160, 164, 169, 176, 180,
196, 201, 204, 209 - 211, 217, 220 - 222, 241 - 242, 247,
251, 255, 286, 290, 300, 316, 322, 333, 336, 341, 347, 353,

357, 373, 375
 Roker, Sunderland 21 Rolph, William 67 Rommel, Erwin 104, 196 Rothschild, Victor, lord („Domnul Fischer”) 205 - 208, 210, 217, 222, 248, 257 - 259, 261, 285, 359 Rotkagel (fotograf) 272 Royal Patriotic School 139 RSHA (Reichssicherheitshauptamt) 308, 361
 Rusia 83, 87, 118, 163, 250, 282
 Ryde, Michael, maior 333 - 337, 339 - 343, 346 - 354, 360
 Sampson, Freddy 218 Sandys, Duncan 340, 352
 Sardinia 359
 Schellenberg, Walter 308, 361.
 Schlichting, Fritz, *Leutnant* 130, 369, 370
 „Schmidt, Franz” (Franz Stoetzner) 63, 73, 76 - 77, 144, 149
 Scotland Yard 25, 28, 40, 110, 148, 233, 329
 serviciile secrete britanice 18, 125, 265, 288, 305, 321, 333, 334, 335, 352, 354; *vezi și* MI5
 serviciile secrete germane 223; *vezi și* Abwehr
 Shanks, căpitan 204, 205
 Sherrard, George 218
 Short, căpitan 143, 145
 Sicilia 289, 321, 359
 „Simpson, Edward” (pseudonim al lui Chapman) 18, 160 - 161
 SIS (Secret Intelligence Service) 65, 68, 155, 287, 343, 355, 364, 372
 sistemul agenților dubli (BIA) 92, 95, 134, 153, 159, 165, 185, 222, 231, 315, 333
 SOE (Special Operations Executive) 147, 159, 221, 300
 Soho 22, 24, 28, 48, 56, 77, 113, 156, 174, 181, 236, 278, 335, 351, 355, 374
 SS (Schutzstaffel) 53, 55, 56, 72, 75, 119, 120, 172, 214, 273, 284, 297, 304, 308, 311
 Stalingrad 104

Stauffenberg, Claus von 344
 Stephens, Robin „Ochi-de-Tinichea” 141 - 152, 156 - 157, 166, 169, 219, 224, 247, 301, 315 - 320, 322, 354, 361 - 362, 365
 Stevenson, Freda 27, 43, 167, 181, 191, 212, 321, 364
 Statele Unite ale Americii (SUA) 124, 175, 261, 294, 310, 328, 333, 342, 361 - 362
 Stirl, Molli 263, 264, 269
 Stirling, Douglas 46 - 47
 Stulpnägel, Otto von, general 48, 49 submarine 69, 111, 196, 227, 235, 285, 291 - 294, 310, 317, 330 - 332, 337, 339
Sunday Chronicle 365
Sunday Telegraph 366 surse ultrasecrete 91, 99, 100, 134.
 136, 147 - 148, 158, 170, 186, 211, 216, 220 - 221, 231, 241, 246, 261, 300, 315, 318, 327, 331, 347
 Tennyson, Alfred, primul baron 43, 104, 162, 163
 Ter Braak, William (Englebortus Fukken) 99
The Man Who Never Was (film) 359
 Thatcher, Margaret 360
 Thoms, Henry 70
Times 84, 123, 172, 198, 230, 372
 Tooth, Allan, caporal 160 - 164, 167 - 168, 175 - 177, 180, 182, 184, 186, 191 - 193, 209, 212, 217, 224, 228, 232 - 233, 281, 355 - 356, 359
 Trevor-Roper, Hugh 95
Triple Cross (film) 367 „Trupa Magică” 196
 Turner, sir John, colonel 196, 197
 Universitatea Cambridge 205, 360 Universitatea Oxford 91, 92, 358
 Universitatea Southampton 71
 Vai!, Joseph, sergent 133, 136 - 139 vânătorul de spioni din Angers 85, 113, 149, 221
 Von Bonin, *Kapitanzur-See* Reimar 293
 Von Eschwege (șeful Abwehr de la Paris) 269 - 270

VonGroning, Stephan Albert Heinrich (alias Stephan
 Graumann) *passim*
 Von Stauffenberg, Claus 344
 Wachkommando 108
 Walker, George 351
 Wandsworth, închisoare 23, 66, 140, 218
 Waugh, Evelyn 68
 Wavell, Archibald, general 195 Wehrmacht 284, 296
 Weisner, Konrad 249
 Weiss (expert în bombe) 303
 Wells, H.G. 43, 104, 163, 180, 189, 190
 Westcliffe-on-Sea 181
 Weybridge, fabrica de elice de avioane 124
 Wheatley, Dennis 305
 White, Dick 91, 135
 Williams, Gwilym 66
 Wisbech 133, 175, 252, 315 „Wojeh, Hermann”
 (Horst Barton) 63, 73 - 74, 76 - 77, 84, 105, 108, 125, 144,
 149
 Wood, A.B., profesor 338
 Wood, Leslie, colonel 258 Wormwood Scrubs 23, 95,
 155
 Young, Terence 26, 185 - 186, 233, 360, 367
Cuprins
Prefață de Florian Banu 5
Nota autorului 13
Prolog. 17
 Capitolul 1 - *Hotel de la Plage* 19
 Capitolul 2 - *Temnița din Jersey* 30
 Capitolul 3 - *Război în insulă* 42
 Capitolul 4 - Romainville 51
 Capitolul 5 - *Villa de la Bretonnière* 62
 Capitolul 6 - *Dr. Graumann* 73
 Capitolul 7 - *Spărgătorii de coduri* 89
 Capitolul 8 - *Mosquito* 102
 Capitolul 9 - *Sub priviri nevăzute* 113
 Capitolul 10 - *Parașutarea* 122

Capitolul 11 -	<i>Palpitanta noapte a Marthei</i>	133
Capitolul 12 -	<i>Lagărul 020</i>	141
Capitolul 13 -	<i>Crespigny Road, nr. 35</i>	154
Capitolul 14 -	<i>Ce ieșire din scenă!</i>	169
Capitolul 15 -	<i>Freda și Diane</i>	180
Capitolul 16 -	<i>Abracadabra</i>	195
Capitolul 17 -	<i>Cu cât riscul este mai mare</i>	209
Capitolul 18 -	<i>Pasagerul clandestin</i>	226
Capitolul 19 -	<i>Joli Albert</i>	234
Capitolul 20 -	<i>Bomba neexplodată</i>	249
Capitolul 21 -	<i>Frontul de gheață</i>	262
Capitolul 22 -	<i>Fata de la „Ritz”</i>	275
Capitolul 23 -	<i>Consultant în sabotaj</i>	290
Capitolul 24 -	<i>Prânz la „Lutétia”</i>	300
Capitolul 25 -	<i>Escrocul risipitor</i>	313
Capitolul 26 -	<i>Gândăceii</i>	323
Capitolul 27 -	<i>Lucrurile se duc de răpă</i>	335
Capitolul 28 -	<i>Caz închis</i>	346
	<i>Epilog</i>	357
	<i>Post-scriptum</i>	369
	<i>Anexă</i>	377
	<i>Note</i>	379
	<i>Bibliografie selectivă</i>	409
	<i>Lista ilustrațiilor</i>	412
	<i>Mulțumiri</i>	415
	<i>Index</i>	417